

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1949:46
FÖRSVARSDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE MED
UTREDNING
I VISSA VÄRNPLIKTSFRÅGOR

Avgiven den 15 augusti 1949 av
1948 ÅRS VÄRNPLIKTSKOMMITTÉ

STOCKHOLM
1949

Statens offentliga utredningar 1949

Kronologisk förteckning

1. Norrlandskommitténs principbetänkande. Första delen. Norrländska utvecklingslinjer. Idun. 303 s. **Jo.**
2. Norrlandskommitténs principbetänkande. Andra delen. Särskilda utredningar. Idun. 194 s. **Jo.**
3. Norrlandskommitténs principbetänkande. Tredje delen. Utåtanden och förslag i vissa frågor. Idun. 163 s. **Jo.**
4. Utredning med förslag om lösdrivarlagens upphävande m. m. Marcus. 213 s., bil. 1 73 s., bil. 2 106 s. **I.**
5. Principer och metoder för kostnadsberäkningar vid statens järnvägar. Beckman. 122 s. **K.**
6. Kriminalvård i frihet. Fångvårdsstyrelsens utredning angående skyddsarbetets organisation m. m. Marcus. 140 s. **Ju.**
7. Betänkande med förslag till indexreglering av folkpensionerna. Beckman. 80 s. **S.**
8. Betänkande angående förbättrad insyn i enskilda företags ekonomiska förhållanden. Norstedt. 105 s. **Ju.**
9. 1944 års allmänna skattekommitté. 3. Betänkande angående beskattning av realisationsvinster, m. m. samt ackumulerade inkomster. Marcus. 168 s. **Fl.**
10. Elkraftutredningens redogörelse nr 2:17. Redogörelse för detaljdistributörerna samt deras råkraftkostnader och priser vid distribution av elektrisk kraft. Värmlands län. Beckman. 45 s. **K.**
11. Betänkande om sinnesslövrården. Katalog och Tidskriftstryck. 248 s., 1 karta. **I.**
12. Utredning rörande folkpensionärernas bostadsförhållanden och bostadskostnader. Idun. 94 s. **S.**
13. 1945 års bankkommitté. Betänkande med förslag om inrättande av en statlig affärsbank. Beckman. 83 s. **Fl.**
14. Bilagor till 1942 års järnvägskostnadsutredningens betänkande. Produktions- och kostnadsstrukturen vid statens järnvägar. Promemorior. Av A. Sjöberg. Beckman. 269 s. **K.**
15. P. M. med synpunkter på det svenska långtidsprogrammet. I anslutning till OEEC:s interimisrapport. Beckman. 23 s. **H.**
16. Promemoria över preliminär utredning rörande befälsrekryteringen inom försvaret. Beckman. 75 s. **Fö.**
17. Betänkande med förslag till lag om registrerade föreningar m. m. Idun. 277 s. **Ju.**
18. Kvalitetsforskning och konsumentupplysning. Kihlström. 265 s., 16 pl. **H.**
19. 1945 års skogshärbärgesutredningens betänkande. 2. Utredning med förslag till lagstiftning rörande tillfälliga bostäder vid skogs- och flottnings- m. fl. arbeten. Idun. 188 s., 26 pl. **S.**
20. Dissenterlagskommittén. Betänkande med förslag till religionsfrihetslag m. m. Marcus. XLVIII. 390 s. **Ju.**
21. Svensk hamnbyggnadspolitik. Marcus. 318 s. **K.**
22. Betänkande rörande gallring av handlingar hos vissa av försvarets myndigheter. Hæggström. 232 s. **Fö.**
23. Lagberedningens utlåtande angående lagstiftning om gräns mot allmänt vattenområde. Norstedt. 28 s. **Ju.**
24. Kommunallagskommitténs betänkande 2 med förslag till ändrade bestämmelser om ersättning åt innehavare av kommunala förtroendeuppdrag. Idun. 84 s. **I.**
25. 1945 års försäkringsutredning. 1. Principbetänkande rörande försäkringsväsendet. Norsedt. 220 s. **H.**
26. 1945 års försäkringsutredning. 2. Betänkande med förslag till lag om trafikförsäkring. Norsedt. 160 s. **H.**
27. Betänkande med förslag till lag om sjömansskatt m. m. Katalog och Tidskriftstryck. 237 s. **Fl.**
28. Folk- och skolbibliotek. Betänkande och förslag avgivet av folkbibliotekssakkunniga. Gummeson. 173 s. **E.**
29. Elkraftutredningens redogörelse nr 2: 3—4. Redogörelse för detaljdistributörerna samt deras råkraftkostnader och priser vid distribution av elektrisk kraft. Uppsala län och Södermanlands län. Beckman. 57 s. **K.**
30. Statsmakterna och folkhushållningen under den till följd av stormaktskriget 1939 inträdda krisen. Del. 9. Tiden juli 1947—juni 1948. — Av K. Åmark. Idun. 382 s. **Fö.**
31. Social upplysning. Idun. XVI, 175 s., 89* s. **S.**
32. Yrkesutbildning för varubud m. fl. Norstedt. 66 s. **E.**
33. En generalplan för rikets farleder och hamnar. Bilaga 2 till SOU 1949:21 om svensk hamnbyggnadspolitik. Marcus. 242 s. **K.**
34. Betänkande med förslag angående ändrade grunder för fördelning och uttagande av kostnad för byggnad och underhåll av skogsvägar. Germanat. 66 s. **Jo.**
35. Skolöverstyrelsens utlåtande över vissa av 1940 års skolutredningens betänkande och 1946 års skolkommissionens principbetänkande jämte sammanfattning av avgivna yttranden. Hæggström. 404 s. **E.**
36. Utredningar i anslutning till 1949 års nationalbudget. Marcus. 67 s. **Fö.**
37. Klientelet på arbetshemmen. En socialpsykologisk utredning om försuMLiga försörjare och störande understödstagare. Beckman. 206 s. **S.**
38. Betänkande rörande avbetalnings- och förskottsköp m. m. Gummeson. 67 s. **Ju.**
39. Betänkande angående statens konstsamlingars organisation och lokalbehov. Marcus. 231 s. **E.**
40. Betänkande med förslag angående förenklad rekvisitions- och granskingsförfarande beträffande vissa statsbidrag till folkskoleväsendet. Katalog och Tidskriftstryck. 98 s. **E.**
41. Betänkande och förslag angående studiehjälpsverksamheten vid de allmänna läroverken m. fl. statliga och statsunderstödda läroanstalter. Beckman. 103 s. **E.**
42. Elkraftutredningens redogörelse nr 2:1—2. Redogörelse för detaljdistributörerna samt deras råkraftkostnader och priser vid distributionen av elektrisk kraft. Stockholms stad och Stockholms län. Beckman. 38 s. **K.**
43. Betänkande med förslag till livsmedelsstadga m. m. Beckman. 365 s. **I.**
44. Betänkande med förslag till vissa åtgärder till rationalisering av gat- och kantstensindustrin. Beckman. 102 s. **H.**
45. Betänkande med förslag till nya medborgarskapslagar för Danmark, Norge och Sverige. Marcus. 85 s. **Ju.**
46. Betänkande med utredning i vissa värnpliktsfrågor. Katalog och Tidskriftstryck. 293 s. **Fö.**

Anm. Om särskild tryckort ej anges är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. **E.** = ecklesiastikdepartementet. **Jo.** = jordbruksdepartementet.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1949:46
FÖRSVARSDÉPARTEMENTET

Betänkande

M E D

UTREDNING
I VISSA VÄRNPLIKTSFRÅGOR

Avgivet den 15 augusti 1949 av

1948 ÅRS VÄRNPLIKTSKOMMITTÉ

KATALOG OCH TIDSKRIFTSTRYCK
STOCKHOLM

STATES OF INDIA: PUNJAB
GOVERNMENT

ਪੰਜਾਬ

1911

THE PUNJAB

UNIVERSITY

1911

1911

KATALOG DER DRUCKERZEUGN

1911

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

	Sid.
Skrivelse till Statsrådet och Chefen för Kungl. Försvarsdepartementet . .	7
Avd. I. Utredningsuppdraget	11
Avd. II. Utbildningstidens fördelning på första tjänstgöring och efterföljande utbildning samt den senares utformning	16
Utbildningstidens fördelning	16
Kap. 1. Armén	16
A. Allmänna synpunkter på första tjänstgöring och efterföljande utbildning	16
B. Avvägning mellan första tjänstgöring och efterföljande utbildning	19
Kap. 2. Övriga försvarsgrenar	22
Första tjänstgöringens inpassning under året	23
Kap. 1. Armén	23
A. Principiella synpunkter	23
1. Sammanhängande första tjänstgöring s. 23 — 2. Delad första tjänstgöring s. 36.	
B. Särskilda synpunkter beträffande vissa truppslag	40
1. Luftvärnet s. 40 — 2. Ingenjörtrupperna s. 42.	
Kap. 2. Övriga försvarsgrenar	42
Repetitions- och efterutbildningsövningar	43
Kap. 1. Repetitionsövningarnas anordnande vid armén	43
A. Inledning	43
B. Granskning av nuvarande system för repetitionsövningar	44
C. Allmänna synpunkter på utformningen av ett system med repetitionsövningar krigsförbandsvis. Principförslag beträffande ordningen för förbandens inkallande	48
D. Utformning av de värnpliktigas tjänstgöringsförhållanden vid repetitionsövningar krigsförbandsvis	50
E. Principschema för de värnpliktigas krigsplacering och inkallelse	51
F. Kupperedskap. Arbetsmarknadssynpunkter	53
G. Utbildningen under repetitionsövningar krigsförbandsvis	55
H. Kostnader	56

	Sid.
I. Övergång till nytt system. Ändringar i värnpliktslagen ..	57
J. Sammanfattande förslag	57
Kap. 2. Repetitionsövningarnas anordnande vid marinen och flygvapnet	58
Kap. 3. Möjligheterna att ersätta viss del av de obligatoriska repetitionsövningarna med frivillig kursverksamhet	59
Kap. 4. Beredskapsövning	62
Avd. III. Uttagning av värnpliktiga till befälsutbildning samt utbildning av värnpliktigt befäl	64
Kap. 1. Armén	64
A. Historik	64
B. Huvuddragen i nu gällande system	86
1. Grunderna för urvalsprov s. 87 — 2. Formerna för uttagning och utbildning s. 89 — 3. Erfarenheter s. 95.	
C. Förhållandena i vissa främmande länder	95
D. Mobiliseringsbehovet av värnpliktigt befäl	99
E. Olika alternativ för uttagning till befälsutbildning	100
1. Uttagning under första tjänstgöringen s. 101 — 2. Uttagning före inryckning till första tjänstgöring s. 103.	
F. De olika uttagningsoptionernas användbarhet på de olika befälskategorierna	106
1. Värnpliktigt underbefäl (gruppchefer) s. 106 — 2. Värnpliktiga underofficerare s. 112 — 3. Värnpliktiga officerare s. 117.	
G. Behov av tid för utbildning och dennas inpassning under året	118
1. Värnpliktigt underbefäl (gruppchefer) s. 118 — 2. Värnpliktiga underofficerare s. 125. — 3. Värnpliktiga officerare s. 135.	
H. Kostnadsberäkningar	141
I. Sammanfattande förslag	141
Kap. 2. Flottan	142
A. Inledning	142
B. Uttagning och utbildning av värnpliktiga underofficerare	143
C. Uttagning och utbildning av värnpliktiga officerare	156
D. Uttagning och utbildning av värnpliktigt underbefäl	160
E. Kostnadsberäkningar	161
F. Sammanfattande förslag	161
Kap. 3. Kustartilleriet	162
A. Behov av värnpliktigt befäl	162
B. Uttagning av värnpliktigt befäl	163
C. Utbildning av värnpliktigt befäl	163
1. Värnpliktigt underbefäl s. 163 — 2. Värnpliktiga underofficerare s. 166 — 3. Värnpliktiga officerare s. 168.	
D. Kostnadsberäkningar	169
E. Sammanfattande förslag	169
Kap. 4. Flygvapnet	169
A. Allmänna synpunkter	169
B. Utbildning av värnpliktiga underofficerare och officerare	171

	C. Uttagning av värnpliktiga för befälsutbildning	Sid. 175
	D. Tjänstgöringstidens inpassning under året	177
	E. Kostnadsberäkningar	178
	F. Sammanfattande förslag	178
Avd. IV.	Uttagning och utbildning av värnpliktiga i specialtjänst	180
Kap. 1.	Allmänna synpunkter	180
Kap. 2.	Armén	181
A.	Inledning	181
B.	Läkare, tandläkare och apotekare	182
C.	Veterinärer	191
D.	Tygtekniker	194
E.	Skyddstekniker	197
F.	Radartekniker	202
G.	Fotografitekniker	205
H.	Signaltekniker	208
I.	Psykotekniker	209
J.	Forskningstekniker	211
K.	Krigskassörer	215
L.	Sammanfattande förslag	218
Kap. 3.	Flottan	219
A.	Inledning	219
B.	Den allmänna bakgrunden till värnpliktskommitténs prövning och förslag	219
C.	Elektrotekniker	222
D.	Teletekniker	223
E.	Kryptotekniker	225
F.	Väderlekstekniker	227
Kap. 4.	Kustartilleriet	228
A.	Inledning	228
B.	Skyddstekniker	229
C.	Tygtekniker	229
D.	Teletekniker	230
E.	Krigskassörer	231
Kap. 5.	Flygvapnet	232
Avd. V.	Premier till värnpliktiga, uttagna till förlängd utbildning ..	234
A.	Frågans hittillsvarande behandling	234
B.	Allmänna synpunkter på frågan om premier	236
C.	Bestämmande av premiebeloppen till värnpliktiga av olika kategorier	237
D.	Kostnadsberäkningar	244
E.	Sammanfattande förslag	244
Avd. VI.	Möjligheterna att tillgodose behovet av ekonomivärnpliktiga och tjänstgöringens utformning för dessa	246
A.	Inledning	246

B. Grunderna för nuvarande system	Sid. 246
1. Behovet av ekonomivärnpliktiga och dess tillgodoseende s. 246 — 2. Tjänstgöringens utformning för värnpliktiga i besiktningsgrupp 4 s. 249.	
C. Närmare granskning av nuvarande system	249
1. Tillgodoseendet av behovet av ekonomivärnpliktiga s. 249 — 2. Tjänstgöringens utformning s. 251.	
D. Synpunkter på ett nytt system	252
1. Tillgodoseendet av behovet av ekonomivärnpliktiga s. 252 — 2. Tjänstgöringens utformning s. 253.	
E. Kostnader i samband med övergång till ett nytt system ..	257
F. Sammanfattning	260
Särskilda yttranden	262

B I L A G O R

Bilaga 1. Diagram över nuvarande system för uttagning och utbildning av värnpliktigt befäl vid armén (infanteriet)	269
Bilaga 2. Graden av målsättning i övningsgrenar och ämnen enligt gällande utbildningsbestämmelser för armén	270
Bilaga 3. Organisation och tidsmässigt förlopp av en inskrivningsförrättning vid ett genomsnittligt inskrivningsområde vid genomförande av värnpliktskommitténs förslag om uttagning vid inskrivningarna av värnpliktigt befäl	271
Bilaga 4. Sammanställning rörande kostnaden per värnpliktig och tjänstgöringsdag vid armén under 10. och 11. månaden av första tjänstgöring vid förlängd gruppehufvutbildning enligt värnpliktskommitténs förslag	274
Bilaga 5. Diagram över första tjänstgöringens fullgörande för olika värnpliktskategorier vid armén enligt värnpliktskommitténs förslag	275
Bilaga 6. Sammanställning rörande kostnaden per tjänstgöringsdag för sjökommenderad värnpliktig sjökaptän, som är underofficer av 2. graden, vid genomgång av utbildning under 3 månader till värnpliktig officer enligt värnpliktskommitténs förslag	276
Bilaga 7. Diagram över föreslagen utbildningsorganisation vid kustartilleriet	277
Bilaga 8. Tablå över nuvarande och föreslaget utbildningssystem vid flygvapnets luftbevakningsorganisation	278
Bilaga 9. P. M. rörande befälstillgång och förläggningsutrymmen för värnpliktiga läkares, tandläkares och apotekares till sommaren förlagda militära utbildning vid trängförbanden	279
Bilaga 10. Utbildningsplan för värnpliktiga uttagna i specialtjänst vid flottan	283
Bilaga 11. Storleken av premiebeloppen för underofficers- och officersutbildning fr. o. m. 1942	284
Bilaga 12. Avlöning till vissa värnpliktiga vid armén	285
Bilaga 13. Beräkning av kostnaderna för premier enligt värnpliktskommitténs förslag	287
Bilaga 14. Tablå över värnpliktskommitténs förslag rörande tjänstgöring och premier för värnpliktiga underofficerare och specialister vid armén	289
Bilaga 15. Utdrag ur »Personalorganisation vid rationaliserat infanteriregementes stabs- och förvaltningsorgan m. m. enligt departementschefens förslag» (prop. 1947:130)	290
Bilaga 16. Sjukskrivningsfrekvensen olika veckodagar första kvartalet 1949	291
Bilaga 17. Tablå över handräkningsorganisationens ungefärliga utseende tiden 1 mars—30 september 1949	292
Bilaga 18. Förslag till inryckningsschema för ekonomivärnpliktiga	293

Till

Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Försvarsdepartementet

Den 30 juni 1948 bemyndigade Kungl. Maj:t statsrådet och chefen för försvarsdepartementet att tillkalla högst sex utredningsmän för att i enlighet med i statsrådsprotokollet angivna riktlinjer biträda med fortsatt utredning rörande värnpliktsutbildningen och därmed sammanhängande spörsmål.

Med stöd av detta bemyndigande tillkallades såsom utredningsmän ledamoten av riksdagens första kammare, direktören K. G. Ewerlöf, ledamoten av samma kammare chefsredaktören J. E. Andersson, översten N. A. H. Björk, ledamoten av riksdagens andra kammare hemmansägaren N. I. Johansson i Mysinge, ledamoten av samma kammare järnsvarvaren P. S. Lindholm och förbundsordföranden F. Nilsson. Tillika uppdrogs åt Ewerlöf att i egenskap av ordförande leda de sakkunnigas arbete.

Att biträda utredningen med sekreteraregöromål förordnades den 30 september 1948 byrådirektören i skogsstyrelsen S. H. T. Beskow, majoren vid generalstabskåren G. W. Reuterswärd, numera kommendörkaptenen av 1. graden vid flottan N. H. M. Bong och kaptenen vid flygvapnet N. B. V. Personne. Reuterswärd har under utredningen tjänstgjort såsom militär huvudsekreterare, medan Bong och Personne biträtt vid frågor rörande marinen respektive flygvapnet.

Såsom experter åt utredningen ha enligt särskilda bemyndiganden tjänstgjort numera översten vid generalstabskåren A. E. B. Flach, utnämnde översten och chefen för centrala värnpliktsbyrån C. G. F. af Klintberg, majoren vid generalstabskåren R. G. U. Löfgren, numera kaptenen vid I 4 J. K. E. Gårdman, kaptenen vid I 1 P. Ribbing, kaptenen vid kustartilleriet N. B. H. Skånberg och kaptenen vid flygvapnet C. D. Löwenthal. Vid ut-

redningen ha härjämte biträtt överstelöjtnanten vid I 18 H. O. Nygren samt majoren på arméns reservstat G. H. Holmin.

Utredningen har arbetat under benämningen 1948 års värnpliktskommitté.

Till värnpliktskommittén har för att tagas under övervägande vid fullgörandet av dess uppdrag överlämnats *dels* en framställning från värnpliktiga officerares riksförbund rörande de värnpliktiga officerarnas fortsatta utbildning m. m., *dels* en skrift från en enskild värnpliktig i anledning av berörda framställning, *dels ock* en skrivelse från vissa värnpliktiga mariningenjörer rörande utbildningspremie. Slutligen har direkt till kommittén inkommit en skrift från en värnpliktig ingenjör vid flottan rörande utbildning av värnpliktiga specialister m. m.

Värnpliktskommittén har i samband med besök på respektive utbildningsplatser (övningsfält) studerat utbildningsverksamheten vid nedan nämnda förband: I 1 (Sörentorp), I 8 (Uppsala), I 14 (Gävle), K 1 (Stockholm), P 1 och P 3 (Utö), A 1 (Järvafältet) samt S 1 (Frösunda). Kommittén har härjämte vid förband inom fjärde militärområdet följt vissa skeden av den av arméchefen anbefalda slutinspektionen av utbildningsverksamheten under det tilläandagångna utbildningsåret.

Under arbetets gång har kommittén vidare haft överläggningar och kontakter med befälsutredningen samt kommittén för frivilligt försvarsarbete.

Kommittén har tidigare avgivit delbetänkanden

dels den 19 november 1948 angående

- 1) Övergång till inskrivning av värnpliktiga det år vederbörande fyller 19 år och värnpliktstjänstgöringens påbörjande under följande år;
- 2) Förlängd värnpliktstjänstgöring för flottan tilldelade värnpliktiga, vilka under sin första tjänstgöring erhålla utbildning till radiotelegrafister med certifikat;
- 3) Provisorisk reglering av värnpliktsutbildningen vid kavalleriet och det hästanspända artilleriet för värnpliktiga av åldersklass 1948 (grupp K av åldersklass 1949) samt hästtjänstens ordnande vid berörda förband under uppehållet mellan utryckande och inryckande åldersklass våren 1949;

dels den 10 januari 1949 rörande

- 4) Skördeuppehåll under värnpliktsutbildningen;
- 5) Provisoriska bestämmelser angående beredskapsövning;

dels ock den 26 januari 1949 beträffande

- 6) Provisorisk reglering av första tjänstgöringen för armén tilldelade värnpliktiga av åldersklass 1948 (grupp K av åldersklass 1949), vilka uttagas för utbildning till värnpliktigt underbefäl (gruppchefer).

I de under punkterna 1), 2), 4) och 5) angivna frågorna har innevarande års riksdag (skrivelse nr 371) på förslag av Kungl. Maj:t i proposition 1949:194 fattat beslut i enlighet med vad värnpliktskommittén förordat. Jämväl frågan under punkt 3) har i huvudsak lösts enligt av värnpliktskommitténs föreslagna riktlinjer. Kommitténs förslag under punkten 6) har däremot icke vunnit statsmakternas bifall.

Med hänsyn till under utredningens gång i samband med tillsättandet av 1949 års försvarsutredning under hand erhållna direktiv har värnpliktskommittén funnit angeläget påskynda sitt arbete genom att underlåta att fullfölja sina undersökningar beträffande vissa delar av det ursprungligen meddelade uppdraget. Sedan utredningen numera i övrigt avslutats, får kommittén härmed överlämna betänkande med utredning i vissa värnpliktsfrågor. I särskild ordning överlämnas härjämte en hemlig del, innefattande kommitténs utredning rörande beredskapsorganisation efter mönster av hemvärnets beredskap. Beträffande återstående frågekomplex får kommittén, utan ställningstagande från kommitténs sida, överlämna det utredningsmaterial, som förebragts inom kommittén i form av arbetspromemorior m. m.

Kommitténs arbete är härmed avslutat.

Särskilda yttranden ha avgivits av herr Johansson samt herrar Lindholm och Nilsson.

Stockholm den 15 augusti 1949.

K. G. EWERLÖF

ELON ANDERSSON   N. BJÖRK   I. JOHANSSON

SIGURD LINDHOLM   FRANS NILSSON

/Sten Beskow.

Avdelning I.

Utredningsuppdraget.

Direktiven för utredningen framgå av departementschefens anförande till statsrådsprotokollet den 30 juni 1948. Inledningsvis erinrade departementschefen därvid om de utredningar och överväganden, som under senare år förekommit på hithörande område, samt lämnade en kortfattad redogörelse angående innebörden av 1948 års riksdagsbeslut beträffande värnpliktsutbildningen. I anslutning härtill anförde departementschefen bland annat följande:

Värnpliktsutbildningens främsta ändamål vore att på lämpligaste sätt förbereda de värnpliktiga för deras avsedda användning inom krigsorganisationen. Detta borde vara en utgångspunkt för utbildningens anordnade i fred och för övnings-tidens uppdelning på grundläggande utbildning och repetition. Särskilt i vad gällde flottan och flygvapnet måste dock även andra synpunkter göra sig gällande. För flottans vidkommande måste hänsyn tagas jämväl till behovet av kontinuerlig bemanning av de rustade fartygen och för flygvapnets del till behovet av arbetskraft för materielens betryggande skötsel och vård.

Det kunde icke utan vidare anses klart, att värnpliktsutbildningen för närvarande — så långt det med hänsyn till andra befogade krav vore möjligt — tillrättalagts på bästa sätt med tanke på de värnpliktigas användning i krigsorganisationen. Då emellertid viss förberedande utredning rörande frågan om arméns framtida krigsorganisation vore planerad att igångsättas samtidigt med ifrågasvarande utredning, syntes tidpunkten för en mera djupgående undersökning av nu senast berörda värnpliktsfrågor ännu ej vara inne. Anledning kunde dock föreligga att med utgångspunkt från nuvarande organisation överse gällande regler för de värnpliktigas utnyttjande.

I detta sammanhang borde även civilförsvarets personalbehov uppmärksammas. — För den händelse anbefalld utredning rörande användande i civilförsvaret av rörliga kolonner skulle leda till att sådana kolonner komme till användning, kunde det ifrågasättas, om icke för dem måste avses värnpliktig personal.

Vid anmälan av proposition nr 207 till 1948 års riksdag fästes uppmärksamheten på vissa med värnpliktsutbildningen sammanhängande spørsmål, vilka borde göras till föremål för ytterligare utredning. Dessa spørsmål ägde alltjämt sin aktualitet. Även åtskilliga andra värnpliktsfrågor påkallade en närmare undersökning. Utgångspunkten härvidlag borde — där ej särskilda omständigheter

kunde anses föranleda en längre tjänstgöringstid — vara en sammanlagd tjänstgöringstid av 12 månader.

Målsättningen för utbildningen med därav följande konsekvenser beträffande utbildningens omfattning och bedrivande hörde till de frågor, som de militära myndigheterna borde ägna noggrann uppmärksamhet. I förevarande sammanhang krävde emellertid vissa därmed sammanhängande specialfrågor närmare belysning, nämligen sådana frågor som lämpligaste formerna för uttagning av värnpliktiga till befälsutbildning samt lämpligheten och möjligheten att vid olika truppslag fördela utbildningstiden på olika sätt.

För arméns vidkommande borde ett av arméchefen diskuterat alternativ, innebarande 8 månaders tjänstgöring under första året och den återstående månaden av första tjänstgöringen jämte en repetitionsövning under tredje året, ytterligare övervägas i samband med andra tänkbara förslag till lämplig förläggning eller fördelning av värnpliktstjänstgöringen. Sättet för utbildningens anordnade och inpassning under året borde prövas med beaktande av jordbrukets och andra näringsgrenars behov av arbetskraft samt den studerande ungdomens befogade önskemål. Vid de redan verkställda utredningarna hade förslag väckts att med tanke på jordbrukets behov anordna ett två månaders uppehåll under sommaren. — Det syntes kunna starkt ifrågasättas, om vinsten med ett så långt uppehåll motsvarade de därmed förenade olägenheterna. Hithörande spörsmål borde emellertid uppmärksammas. Vid övervägandena rörande värnpliktsutbildningen, i vad avsåge kavalleriet och det hästanspända artilleriet, borde frågan om hästvården ägnas särskild uppmärksamhet. Frågan om utbildningen av värnpliktigt befäl samt specialister borde ytterligare utredas och i anslutning därtill göras en översyn av gällande bestämmelser om premier. Andra frågor som i förevarande sammanhang krävde uppmärksamhet, vore behovet av centrala skolor för vissa kategorier värnpliktiga och dessa skolors lämpliga anordnande, möjligheterna att tillgodose behoven av ekonomivärnpliktiga och tjänstgöringens utformning för dessa, repetitions- och efterutbildningsövningarnas antal och längd samt deras lämpligaste anordnade i övrigt med hänsyn till ändamålet med desamma, möjligheterna att ordna repetitionsövningar krigsförbandsvis ävensom lämpligheten av att genom anordnande av kursverksamhet eller på annat sätt nå fram till ett i viss mån smidigare system för repetitions- och efterutbildningsövningars fullgörande.

Vad flottan anginge borde praktiska erfarenheter av det nya utbildningssystemet beaktas, varjämte behovet av omskolning i samband med värnpliktigas överförande till armén och möjligheterna att bereda utrymme för sådan omskolning borde övervägas. Frågan om den obligatoriska befälsutbildningen vid marinen borde ägnas uppmärksamhet i samband med motsvarande spörsmål för armén.

I fråga om flygvapnet borde närmare utredas den lämpligaste avvägningen mellan övningstidens längd och värnpliktskontingentens storlek i syfte att, med beaktande av det samlade riksförsvarets effektivitet, tillgodose behovet av arbetskraft för att ge flygmaterielen en ur såväl krigsberedskaps- som övnings- och flygsäkerhetssynpunkt betryggande skötsel och vård. Vidare borde undersökas, i vad mån och om inom värnpliktstjänstgöringen vid flygvapnet kunde inrymmas viss sådan utbildning, att behovet av omskolning för krigsplacering minskades, samt huruvida, oavsett möjligheterna härvidlag, repetitions- och efterutbildningsövningar erfordrades, eventuellt för att möjliggöra övningar i större förband och med luftbevakningen. Ytterligare utredning borde verkställas rörande vidareutbildningen av värnpliktigt befäl för luftbevakningsorganisationen.

Vid de fortsatta övervägandena rörande värnpliktsutbildningen måste kuppberedskapen ägnas särskild uppmärksamhet. En anordning efter mönster av hemvärnets beredskap syntes härvid förtjäna undersökas, bestående däri att i en ort eller dess närhet boende värnpliktiga, som redan fullgjort militärtjänstgöring, i ett kritiskt läge med bibehållande av sin civila verksamhet i en viss turordning finge ligga i beredskap. Härvid borde utredas, dels huru dessa värnpliktiga kunna sammanföras till förband med erforderlig utrustning, dels huru detta system inverkar på en samtidig organisation av fält- och lokalförsvärsförbanden.

Under omprövning borde även tagas frågan, huruvida nu gällande lagbestämmelser rörande beredskapsövning kunde vara i behov av överarbetning.

Såsom i propositionen nr 206 till 1948 års riksdag (s. 494) förutsatts, borde i samband med övriga värnpliktsfrågor utredas även om och i vad mån värnpliktiga i större utsträckning än för närvarande skulle kunna placeras till tjänstgöring vid försvarets forskningsanstalt. Så borde även ske med vissa i skrivelse den 5 maj 1947 från försvarets sjukvårdsförvaltning med tillhörande handlingar närmare berörda spörsmål om befälsstillgång och förläggningsutrymmen för de värnpliktiga tandläkarnas till sommaren förlagda militära utbildning.

Försvarskommittén framlade i sitt betänkande förslag om övergång till inskrivning det kalenderår vederbörande fyller 19 år och värnpliktsutbildningens påbörjande ett år tidigare än nu. Då detta förslag vunnit allmän anslutning, syntes frågan om dess genomförande främst bli beroende på de merkostnader, som uppstå under de år då övergången till den lägre åldern för tjänstgöringens påbörjande genomföres. Det syntes dock böra förutsättas, att denna övergång — med hänsyn till vikten av att bibehålla krigsorganisationens styrka och för att icke fjärde huvudtitelns belastning skulle bli alltför ojämn — komme att ske under den tid, då årskullarna av värnpliktiga företedde en starkt sjunkande kurva.

Departementschefen har vidare erinrat, att sammansatt stats- och andra lagutskott i sitt av riksdagen godkända utlåtande 1948:1 anfört bland annat, att den förutsatta nya prövningen av de spörsmål, som sammanhängde med frågan om ett längre skördeuppehåll, såvitt möjligt borde slutföras i så god tid, att erforderliga bestämmelser kunde utfärdas före 1949 års inskrivningsförrättningar. Även åtskilliga andra i det föregående berörda frågor vore av den art, att de snarast möjligt borde bringas till en lösning. Därest det skulle visa sig icke vara möjligt att i ett sammanhang framlägga förslag rörande förevarande frågekomplex i dess helhet i så god tid, att detsamma kunde föreläggas 1949 års riksdag, borde det ankomma på utredningsmännen att bedriva utredningen och redovisa resultatet av densamma etappvis.

Slutligen har departementschefen anmärkt, att vissa av de i direktiven berörda frågorna vore av natur, att lösningen av dem förutsatte samarbete med de utredningsmän, åt vilka undersökningen av spörsmålet om befälsrekryteringen vid armén komma att anförtros. Detta gällde särskilt frågor rörande utbildning av värnpliktigt befäl.

Av de återgivna utredningsdirektiven framgår, att värnpliktskommittén vid sin prövning varit bunden av en sammanlagd tidsram av 12 månader för huvuddelen av de värnpliktiga och att kommittén sålunda icke haft att taga ställning till frågan om lämpligheten av denna tid för fredsutbildningen i vad angår flertalet värnpliktiga.

Vad beträffar målsättningen för utbildningen och dennas otvivelaktiga inflytande på lösningen av föreliggande uppgifter avse direktiven synbarligen, att kommittén skolat rätta sig efter den målsättning, som de militära myndigheterna uppställt för en sammanlagd utbildning av 12 månader för värnpliktiga i allmänhet. Det är alltså denna målsättning med därav avhängigt utbildningsomfång, som befunnits böra ligga till grund för kommitténs prövning rörande en lämplig avvägning mellan första tjänstgöring och efterföljande utbildning samt, såvitt den senare angår, mellan dennas olika underavsnitt — repetitions- och efterutbildningsövningar.

I det följande komma att under särskilda avdelningar behandlas följande frågor:

- 1) Utbildningstidens fördelning på första tjänstgöring och efterföljande utbildning samt den senares utformning (Avd. II);
- 2) Uttagning av värnpliktiga till befälsutbildning samt utbildning av värnpliktigt befäl (Avd. III);
- 3) Uttagning och utbildning av värnpliktiga i specialtjänst (Avd. IV);
- 4) Premier till värnpliktiga, uttagna till förlängd utbildning (Avd. V);
- 5) Möjligheterna att tillgodose behovet av ekonomivärnpliktiga och tjänstgöringens utformning för dessa (Avd. VI).

I ett särskilt delbetänkande (hemligt) har kommittén, enligt vad inledningsvis anmärkts, verkställt utredning rörande spørsmålet om beredskapsorganisation efter mönster av hemvärnets beredskap.

På sätt framgår av missivskrivelsen har kommittén i vissa frågor, som falla inom utredningsuppdraget, redan slutfört sina utredningar genom avlämnande av särskilda delbetänkanden, medan kommittén beträffande återstående frågekomplex, vilka icke beröras av de nu framlagda utredningarna, i enlighet med sedermera erhållna direktiv icke avslutat sina undersökningar utan allenast stannat vid att överlämna det utredningsmaterial, som förebragts inom kommittén i form av arbetspromemorior m. m. De områden, där utredningen icke slutförts, avse differentiering av första tjänstgöringen under soldatutbildningen, tillgodoseende av civilförsvarets personalbehov, behovet av centrala skolor för vissa kategorier värnpliktiga och dessa skolors lämpliga anordnande, omskolning i samband med värnpliktigas överförande från flottan och flygvapnet till armén samt avvägningen mellan övningstidens längd och värnpliktskontin-

gentens storlek vid flygvapnet. Ut i den i förstnämnda ämne upprättade arbetspromemorian beröres jämväl spørsmålet om värnpliktsutbildningen vid kavalleriet och det hästanspända artilleriet under beaktande av bland annat frågan om hästvårdens tillgodoseende. Värnpliktskommittén får erinra om att kommittén i betänkande den 19 november 1948 framlagt förslag till provisorisk lösning av problemet för värnpliktiga tillhörande åldersklass 1948 (grupp K av åldersklass 1949).

Avdelning II.

Utbildningstidens fördelning på första tjänstgöring och efterföljande utbildning samt den senares utformning.

UTBILDNINGSTIDENS FÖRDELNING.

Kap. 1. Armén.

A. Allmänna synpunkter på första tjänstgöring och efterföljande utbildning.

Ändamålet med *första tjänstgöringen* är att skapa krigsanvändbara soldater, som omedelbart efter mobilisering — d. v. s. utan ytterligare utbildning — kunna bilda krigsdugliga förband. Den värnpliktige skall med andra ord vid första tjänstgöringens slut vara så utbildad, att han är krigsplaceringsbar. I annat fall kan han ej nyttiggöras i krigsorganisationen förrän efter ytterligare utbildning. Sådan ytterligare utbildning kan av organisatoriska skäl — såvida icke första delen av den efterföljande utbildningen inpassas i direkt följd med första tjänstgöringen — genomföras tidigast ett år efter denna tjänstgöring. Uppfylles icke den nyss angivna fordran på krigsplaceringsbarhet vid första tjänstgöringens slut, kommer vid denna tidpunkt den ur krigssynpunkt värdefulla yngsta åldersklassen icke att kunna utnyttjas i krigsorganisationen, vilket icke kan anses rimligt med hänsyn till våra personella resurser.

För tillgodoseende av kraven på krigsplaceringsbarhet borde enligt 1941 års försvarsutrednings uttalande, vilket legat till grund för 1941 års riksdagsbeslut angående värnpliktsutbildningens utformning (prop. 1941: 318 och riksdagens skrivelse 1941:507), följande allmänna målsättning för utbildningen uppställas.

1. Den värnpliktige skall vara fostrad till sådan pliktuppfyllelse, att han även under dödsfara utan tvekan fullgör sin plikt. Detta är den grund, på vilken arméns krigsduglighet ytterst vilar.

2. Den värnpliktige måste så behärska det formella uppträdandet, att han automatiskt kan utföra de handgrepp och rörelser, som erfordras för att kunna hantera vapen och annan materiel, för att taga skydd, utföra förflyttningar på stridsfältet m. m.

3. Andra grenar av verksamheten i fält måste den värnpliktige så behärska, att han handlar vanemässigt. Till dessa höra t. ex. förberedelser till strid, utförande av observation, ordnande av förläggning, materielens vård och förberedelser för marsch. Om icke den värnpliktige äger kunskaper och färdighet i dessa grenar av tjänsten i fält, kräves från befälets sida en ständig handledning och övervakning, vilket kan äventyra dess verksamhet i andra hänseenden.

4. Den värnpliktige måste vara så tränad och härdad, att han förmår uthärda de fysiska och psykiska påfrestningar, som alltid äro förenade med verksamheten i fält. Han skall dessutom lära sig övervinna de särskilda svårigheter, som klimatet i vissa delar av vårt land erbjuder. Härför kräves bl. a. att all personal vid förband, som skola kunna vinterorganiseras, måste vara vinterutbildad.

5. Den värnpliktiges utbildning bör vara så mångsidig, att inom de lägsta förbanden förluster åtminstone i viss utsträckning kunna ersättas genom överflyttning av personal mellan förbandens underavdelningar.

6. Genom förbandsutbildning måste den värnpliktige bibringas sådana kunskaper och en sådan omdömesförmåga, att han kan uppträda i förband. Han skall även, undandragen befälets omedelbara inlytande, kunna anpassa sitt handlande efter läget och begagna de fördelar, som fiendens uppträdande, terrängen eller andra omständigheter bjuda honom.

7. Utbildningen måste vara så grundlig, att kunskaperna och färdigheterna bli bestående för lång tid framåt.

En viss sänkning av de sålunda uppställda allmänna utbildningsmålen har emellertid, på sätt i det följande närmare utvecklas, befunnits nödvändig med hänsyn till sedermera beslutad avkortning av utbildningstiden.

Ändamålet med den *efterföljande utbildningen* är för närvarande bibehållande och komplettering av den värnpliktiges färdigheter, förbandsutbildning samt omskolning. För att fylla dessa uppgifter bör denna utbildning uppdelas på lämpligt antal övningsperioder, så fördelade under återstående tjänstetid efter första tjänstgöringen, att den värnpliktiges tjänstbarhet i erforderlig grad vidmakthålles. Utbildningen måste vidare medge, att den värnpliktige fortlöpande hålles underkunnig om nya stridsätt och reglementariska föreskrifter ävensom bibringas förmåga att hantera nytillkomna vapen m. m.

Beträffande förbandsutbildningen, som icke minst med hänsyn till det värnpliktiga befälets krigsanvändbarhet är av största betydelse, bör eftersträvas att samöva förbanden — såväl fält- som lokalförsvarfsförband — med den styrka och sammansättning, som de skola ha i krig. Den efterföljande utbildningen bör alltså ur denna synpunkt helst ha formen av krigsförbandsvisa övningar. Av angivna orsaker och i enlighet med utredningsdirektiven har kommittén funnit angeläget att särskilt undersöka möjligheterna att övergå från nuvarande åldersklassvisa repetitionsövningssystem till ett system med krigsförbandsvisa repetitionsövningar. Frågan kommer att av kommittén närmare behandlas nedan i ett särskilt avsnitt.

Den efterföljande tjänstgöringen bör slutligen möjliggöra den särskilda utbildning, som för vissa värnpliktsgrupper erfordras för att tillgodose behovet av ändrad krigsplacering — s. k. omskolning. Här åsyftas icke blott omskolning av sådana värnpliktiga, som från andra försvarsgrenar vid olika tidpunkter efter första tjänstgöringens slut överföras till armén, utan även av sådana värnpliktiga inom armén, som överföras antingen mellan olika truppslag eller till lokalförsvarsförband eller till annan befattning inom eget truppslag.

Ju kortare första tjänstgöringen är, desto större betydelse får den efterföljande utbildningen. Behovet av återkommande repetition av det under den första tjänstgöringen inlärdas ökas då. I samma mån som den disponibla tiden för efterföljande utbildning uppdelas på övningsomgångar blir det möjligt att med tätare eller längre mellanrum tillgodose kravet på repetition. Å andra sidan får en repetitionsövning icke vara så kort, att den tid, som effektivt kan utnyttjas för utbildning, blir alltför begränsad, framförallt icke i förhållande till övningens totala längd. För att erforderligt utbildningsresultat skall kunna nås bör övningen erfarenhetsmässigt icke understiga 30 dagar. Är ändamålet med övningen huvudsakligen kontroll av mobilisering, viss repetition av vapentjänst, kompletterande utbildning med nytillkomna vapen jämte en starkt begränsad förbandsutbildning, kan dock övningen göras kortare och då mera erhålla karaktär av s. k. mobiliseringsövning. Förut har framhållits, att övningarna böra fördelas under tjänstetiden på sådant sätt, att de värnpliktigas användbarhet i möjligaste mån vidmakthålles under hela denna tid. Av sociala och ekonomiska skäl är det emellertid önskvärt, att övningarna till sitt flertal förläggas till sådan tid, att den värnpliktiges ålder icke gör det alltför betungande för honom att lämna sin civila verksamhet — ett önskemål, som i viss mån sammanfaller med det militära kravet, att i första hand bevara den värnpliktiges kvalitet under den tid, han tillhör fältförbanden.

Utöver tidigare angivna ändamål med första tjänstgöring och efterföljande utbildning kunna dessa båda element i värnpliktstjänstgöringen i viss utsträckning tillgodose kravet på kupperedskap.

I fråga om värnpliktiga, som undergå *första tjänstgöring*, är emelleratt märka, att något bidrag till kupperedskapens tillgodoseende icke kan påräknas förrän efter 6 månaders utbildning. Först efter utgången av denna tid kunna värnpliktiga tagas i anspråk för enklare stridsuppgifter inom de lägsta utbildningsförbandens ram.

Genom lämplig inpassning av *efterföljande utbildning* i utbildningsåret (kalenderåret) kan under de perioder sådan utbildning pågår viss kupperedskap tillgodoses genom de förband, som då äro organiserade. Ett system med krigsförbandsvisa övningar innebär härvid på sätt i det föl-

jande närmare utvecklas betydande fördelar framför det åldersklassvisa systemet.

Det förtjänar emellertid framhållas, att även om krigsförbandsvisa övningar införs som form för efterföljande utbildning, det icke är möjligt att inom ramen för en 12 månaders sammanlagd utbildningstid åvägbringa någon permanent kuppberedskap i den meningen, att fullt krigsdugliga förband finnas disponibla annat än under de övningar, som äga rum under efterföljande utbildning, i den mån denna utbildning erhåller sådan omfattning, att kvantitativt erforderliga förband finnas tillgängliga. Även om så förutsättes bli fallet, måste man därför framdeles liksom hittills lita till särskilda inkallelser i form av beredskapsövningar eller liknande för kuppberedskapens upprätthållande.

B. Avvägning mellan första tjänstgöring och efterföljande utbildning.

Eftersom första tjänstgöringen enligt vad i föregående avsnitt framhållits utgör grunden för värnpliktsutbildningen, synes det ofrånkomligt att vid ett bedömande av värnpliktsidens utnyttjande inom 12 månadersramen först närmare granska den minimitid, som inom denna tidsram bör tillmätas ifrågavarande tjänstgöring.

Den granskning, som i enlighet härmed i det följande verkställts av värnpliktskommittén, har skett från såväl teoretiska som praktiska utgångspunkter. I sistnämnda hänseende ha beaktats de erfarenheter, som utvunnits under utbildningsåret 1948—49 och för vilka arméchefen redogjort i sin skrivelse till Konungen den 20 maj detta år. Granskningen har i överskådlighetens intresse måst inskränkas till att främst omfatta arméns huvudtruppslag — infanteriet. Rörande vad som därvid framkommit må anföras följande.

För att den första tjänstgöringen skall kunna fylla de allmänna utbildningskrav, som angivits ovan under A, måste tjänstgöringen så planläggas och genomföras, att den medger

dels erforderlig utbildning av individerna och deras samövande inom de lägsta förbanden (grupp, tropp, pluton) — *grundläggande utbildning*,

dels utbildning i kompani och större förband och dessas samövande med andra i syfte att bibringa befäl och trupp nödig rutin i fältmässigt uppträdande — *förbandsutbildning*,

dels slutligen utbildning under *vinterförhållanden*.

Den nuvarande målsättningen vid 9 månaders första tjänstgöring karakteriseras av en avsevärd begränsning i förhållande till den, som gällde vid föregående 12 (11) månaders första tjänstgöring. Vid den sänkning av målsättningen, som vidtagits av de militära myndigheterna, har ledning hämtats från den omfattande försöksverksamhet på utbildningens

område, som inom armén bedrivits sedan utbildningsåret 1946—1947. Självfallet har emellertid vid målsättningens bestämmande hänsyn tagits till de tidsvinster i utbildningshänseende, vilka framkommit såsom resultat av vidtagna effektiviserings- och rationaliseringsåtgärder. Vid genomförande av nyssnämnda sänkning av målsättningen ha kraven på utbildningens kvalitet, liktydigt med ett noggrant inlärande (innötande) av enskilda väsentliga utbildningsmoment, i största möjliga utsträckning bibehållits oförändrade. Denna kvalitet har prövats vara av så grundläggande betydelse för den enskildes och förbandens krigsanvändbarhet, att sänkning i detta hänseende med alla medel ansetts böra undvikas. Sänkningen av målsättningen har därför skett dels genom begränsning av den grundläggande utbildningens omfattning — kvantitativ begränsning med ökad specialisering som följd — dels genom minskning av tiden för förbands- och vinterutbildning.

Konsekvenserna av denna sänkning av målsättningen återspegla sig enligt vad de militära myndigheterna framhålla, närmast sålunda:

a) Beträffande den grundläggande utbildningen medger tiden tillfredsställande enskild utbildning endast med *ett* huvudvapen eller i *en* befattning. Detta resultat nås alltså på bekostnad av i fält nödvändig allmänutbildning med flera vapen eller i flera befattningar. För att ett förband skall kunna behålla sitt stridsvärde, då förluster uppstå, bör varje soldat kunna inträda i annan vapentjänst eller befattning än den ordinarie. En man i en skyttegrupp bör exempelvis tillfredsställande kunna behärska alla gruppens vapen; endast härigenom kan gruppens viktigaste vapen verka in i det sista. Han bör dessutom kunna lägga ut minor och röja minfält o. s. v. För närvarande erhåller endast en man per grupp fullständig utbildning i spräng- och mintjänst. Vid pansartrupperna bör en stridsvagnsförare vara en godtagbar skytt, och den ordinarie skytten bör vid behov kunna intaga förarens plats. Förbandet som helhet vinner på detta, blir uthålligare i strid och icke så beroende av personalersättningar. Med här ovan angiven ändrad målsättning kommer visserligen den enskilde soldaten att bli tillfredsställande utbildad med *ett* vapen eller i *en* befattning, men förbandets stridsvärde kommer att kraftigt nedgå. Olägenheterna med detta specialiserade system komma icke klart till synes under fredsövningar. Vid dessa framträda främst fördelarna. Vid krig däremot komma systemets olägenheter snabbt och med skärpa att göra sig gällande;

b) I fråga om minskningen av förbands- och vinterutbildningen bli olägenheterna följande. De värnpliktiga få under sin första tjänstgöring endast under relativt begränsad tid möjlighet att under fältmässiga förhållanden tillämpa och därigenom befästa de kunskaper och färdigheter, som de förvärvat under den grundläggande utbildningen. En förkortning av tiden för vinterutbildning innebär, att förbanden bli mindre skickade

att övervinna ett vinterkrigs påfrestningar. Målsättningen har i detta hänseende måst begränsas till förmåga att bemästra de speciella svårigheter, som vinterförhållandena på egen förläggningssort föra med sig. Egna truppers förmåga att helt utnyttja de fördelar, vintern kan bjuda svensk trupp, kommer härigenom att nedgå.

Målsättningen för utbildningen under nuvarande 9 månaders första tjänstgöring är för närvarande i huvudsak följande:

godtagbar grundläggande utbildning med *ett* huvudvapen eller i *en* befattning — sålunda en i förhållande till vad som är önskvärt kvantitativt begränsad utbildning;

godtagbar utbildning i skyttekompani, även något i samverkan med andra förband;

summarisk formell utbildning i bataljon samt

sådan vinterutbildning, som kan genomföras på vederbörlig förläggningssort.

Enligt utredningsdirektiven tillkommer det de militära myndigheterna att »ägna noggrann uppmärksamhet åt målsättningen för utbildningen». Värnpliktskommittén har sålunda icke att upptaga denna fråga till behandling. Med utgångspunkt från den målsättning, som de militära myndigheterna uppställt för en sammanlagd utbildningstid av 12 månader, har emellertid kommittén, enligt vad inledningsvis framhållits, att pröva, hur denna utbildningstid lämpligen bör uppdelas på första tjänstgöring och efterföljande utbildning. Rörande sina överväganden härutinnan får kommittén framhålla följande.

Förbands- och vinterutbildningen skulle självfallet kunna ges större utrymme vid en första tjänstgöring om 10 månader än vid en motsvarande tjänstgöring om 9 månader. Det kan dock ifrågasättas, om möjligheterna till utbildning i bataljons- och större förband under den till förfogande stående sammanlagda tjänstgöringstiden av 12 månader skulle bli bättre utnyttjade vid ett alternativ av 10 månaders första tjänstgöring + 2 månaders efterföljande utbildning än vid ett alternativ av 9 månaders första tjänstgöring + 3 månaders efterföljande utbildning med hänsyn till följande förhållanden. Redan nu är värnpliktsstyrkan under första tjänstgöringen så låg, att ett infanteriregemente icke kan organisera ens en någorlunda fullständig bataljon. Någon ökning av värnpliktskontingentens storlek torde av allt att döma icke vara att emotse inom det närmaste decenniet trots successiv övergång till inskrivning av värnpliktiga vid 19 års ålder. Man bör därför räkna med att den förbandsutbildning i bataljon och större förband, som bör äga rum för att få fram förbandens »tyngd», icke kan komma till stånd under första tjänstgöringen utan sammanslagning av kontingenter ur två eller flera truppförband, och att sådan sammanslagning blir möjlig endast under kortare perioder. Härav följer,

att huvuddelen av denna mycket betydelsefulla förbandsutbildning måste förläggas till den efterföljande tjänstgöringen. Denna måste därför ges sådan omfattning, att en åtminstone någorlunda betryggande utbildning i större förband än kompani möjliggöres. Endast ett alternativ med 9 månaders första tjänstgöring inom en sammanlagd tidsram av 12 månader medger detta.

Härtill kommer kravet på repetition. Icke ens en första tjänstgöring av avsevärt längre varaktighet än 9 månader äger sådant bestående värde, att repetition kan undvaras. Än mindre blir detta fallet efter en första tjänstgöring av 9 eller 10 månader, vilka båda alternativ i detta hänseende äro ungefär jämställda, eftersom i det senare den tionde månaden huvudsakligen måste användas för förbandsutbildning för att kompensera efterföljande utbildnings mindre omfattning. I 9-månadersalternativet synes det möjligt att ordna den efterföljande utbildningen på sådant sätt, att *det totala utbytet av hela värnpliktsutbildningen blir det bästa möjliga.*

Ovan har framhållits, att några vinster i utbildningshänseende icke skulle stå att vinna genom att inom den givna 12-månadersramen på bekostnad av den efterföljande utbildningen förlänga nuvarande tid om 9 månader för första tjänstgöring. En sänkning av tiden för denna tjänstgöring anser sig kommittén med hänsyn till de erfarenheter, som framkommit vid den under utbildningsåret 1948-49 bedrivna utbildningsverksamheten icke kunna förorda.

Efter överbägande av olika på frågan inverkan omständigheter har värnpliktskommittén för sin del kommit till den uppfattningen, att vid bibehållande av nuvarande 12-månadersram för värnpliktsutbildningen den nuvarande uppdelningen på första tjänstgöring om 9 månader och efterföljande utbildning om 3 månader bör bibehållas oförändrad.

Kap. 2. Övriga försvarsgrenar.

Det i det föregående för arméns del berörda problemet rörande avvägningen mellan första tjänstgöring och efterföljande utbildning inom den givna 12-månadersramen har för övriga försvarsgrenars vidkommande aktualitet allenast beträffande kustartilleriet, där förhållandena äro i stort sett ensartade med de inom armén rådande.

De synpunkter, som i det föregående för arméns del anförts rörande tjänstgöringstidens lämpliga fördelning gälla i princip även för kustartilleriet. I anslutning härtill bör vid kustartilleriet en till 12 månader begränsad utbildningstid fördelas på en första tjänstgöring om 9 månader samt en efterföljande utbildning om sammanlagt 3 månader.

Liksom ovan framhållits beträffande armén har den fastställda avkortningen av de värnpliktigas tjänstgöringstid nödvändiggjort en viss sänk-

ning av utbildningsmålen. Denna sänkning har vid kustartilleriet främst tagit sig följande uttryck, nämligen

minskning av tiden för den grundläggande allmänmilitära utbildningen, ökad specialisering i huvudämnena (t. ex. artilleritjänst, signaltjänst, mintjänst) med minskade möjligheter till personalersättning som följd samt

minskad tid och målsättning för vissa ämnen, exempelvis handvapentjänst, närförsvartjänst, fälttjänst.

De olägenheter, som uppkomma i samband med den minskade utbildningstiden, beräknas dock kunna i viss mån motverkas genom effektiviserings- och rationaliseringsåtgärder.

FÖRSTA TJÄNSTGÖRINGENS INPASSNING UNDER ÅRET.

Kap. 1. Armén.

A. Principiella synpunkter.

Ett flertal olika faktorer inverka enligt sakens natur på bedömandet av frågan om den lämpligaste tiden för inpassning av första tjänstgöringen. Vissa av dessa äro sinsemellan olikartade och verka delvis i motsatt riktning. Frågan torde få ses från huvudsakligen följande synpunkter: 1) Utbildningens ändamålsenliga bedrivande, 2) Kravet på kuppberedskap, 3) Näringslivets — främst jordbrukets — behov av arbetskraft, 4) Den studerande ungdomens befogade önskemål.

En principiell granskning av tänkbara alternativ för inpassning av första tjänstgöring om 9 månader kan lämpligen ske med utgångspunkt från att tjänstgöringen antingen fullgöres i en följd eller för den värnpliktige uppdelas i omgångar — s. k. delad första tjänstgöring. Den efterföljande granskningen avser tjänstgöringen för huvuddelen av värnpliktiga i allmänhet vid flertalet truppdrag. Beträffande värnpliktiga grupp K (studenter och likställda) förutsättes, att inryckning kan ske tidigast i början av juni med hänsyn till tidpunkten för avläggande av student- m. fl. examina.

1. Sammanhängande första tjänstgöring.

Ehuru inryckningen teoretiskt kan tänkas äga rum vilken tidpunkt på året som helst, torde en granskning av förhållandena vid fyra olika inryckningstider — anknutna till de olika årstiderna — vara tillfyllest för att belysa de med frågan sammanhängande konsekvenserna i olika avseenden.

Följande fyra inryckningstider komma därför ur principiell synpunkt att granskas:

- 1 vinterinryckning (omkring 15/1)
- 2 vårinryckning (» 27/3)
- 3 sommarinryckning (» 1/6)
- 4 höstinryckning (» 1/9)

Åskådliggjorda genom diagram ge de fyra inryckningstiderna följande tjänstgöringstider på året. (För jämförelse har även tjänstgöringen för värnpliktiga grupp K inlagts med utgångspunkt från att inryckningstiden här dikteras av tidpunkten för studentexamen.)

Värnpliktiga i allmänhet	1. året		2. året	
	alt. 1 vinterinryckning	15/1	15/9	
alt. 2 vårinryckning	27/3	21/12		
alt. 3 sommarinryckning	1/6		1/3	
alt. 4 höstinryckning		1/9		1/6
Värnpliktiga grupp K	1/6		1/3	

Den efterföljande granskningen av de olika alternativen hänför sig till ovan angivna utslagsgivande huvudfaktorer.

a) Utbildningens ändamålsenliga bedrivande.

1. Väderleks-, väglags- och ljusförhållandena under sommarhalvåret underlätta avsevärt det grundläggande utbildningsarbetet. Med hänsyn härtill bör inryckningen ske på våren, så snart gynnsam väderlek för den första utbildningen kan beräknas inträda. För att undvika uppehåll i utbildningen kort efter inryckningen bör denna dock ske först efter den senaste tidpunkt, då påsken kan infalla. Lämpligaste tid för inryckning synes i södra och mellersta Sverige vara mellan 25 april och 10 maj. I norra Sverige torde en något senare inryckning vara att föredraga, för de nordligaste förbanden mellan 10 och 20 maj.

Ur anförda synpunkter är alternativ 2 gynnsammast, ehuru den tidiga inryckningen kan medföra vissa svårigheter med avseende å mark och väglag på grund av snösmältning m. m., särskilt i övre Norrland. Alternativ 3 är mindre gynnsamt men dock acceptabelt. Återstående alternativ äro båda ogynnsamma.

2. Den till 9 månader minskade tiden för första tjänstgöringen medger icke vinterutbildning i egentlig mening, d. v. s. under norrländska vinterförhållanden. Av väsentlig betydelse för förbandens krigsanvändbarhet är emellertid att de värnpliktiga under sin första tjänstgöring bibringas någon förmåga att i varje fall bemästra de speciella svårigheter, som vintertid förekomma på vederbörligt förbands förläggningssort. Betydelsen härav framträder även med hänsyn till att krigsförbandsövningar i viss utsträckning kunna behöva förläggas vintertid. De värnpliktiga böra alltså med hänsyn härtill under sin första tjänstgöring ha undergått grundläggande utbildning i uppträdande under vinterförhållanden. Erfarenheterna från beredskapstjänsten i Norrland under sista kriget samt vissa repetitionsövningar, avhållna i övre Norrland 1947, tala i detta hänseende sitt tydliga språk.

Kravet på stegringsföljd under utbildningen vid första tjänstgöringen samt önskvärheten att icke utsätta de värnpliktiga för större påfrestningar, förrän de genom en tillräckligt lång träning uppnått ökad fysisk motståndskraft, tala för att utbildning under vinterförhållanden inlägges först i slutet av första tjänstgöringen. En gemensam tid för utryckningen och dennas förläggande så, att utbildning kan påräknas under någorlunda utpräglade vinterförhållanden, är därför önskvärd. Lämplig tidpunkt för hela landet torde vara 1—15 mars.

Vid en sammanhängande 9 månaders första tjänstgöring kunna emellertid icke de två hittills angivna utbildningsönskemålen — utnyttjandet av sommarhalvåret och utbildning vintertid — samtidigt helt tillgodoses. En utryckning 1 mars förutsätter en inryckning omkring 1 juni, varigenom de ur utbildningssynpunkt värdefulla vårmånaderna gå förlorade. Ett övervägande enbart ur utbildningssynpunkt synes dock tala för att kravet på utbildning under vinterförhållanden här bör ges företräde.

Alternativ 3 tillgodoser helt angivna önskemål beträffande vinterutbildningen. Alternativ 2 kan endast undantagsvis och i så fall efter kostsamma sammandragningar av utbildningsförbanden till övre Norrland beräknas ge möjlighet till utbildning under vinterförhållanden. Alternativ 1 och 4 äro ogynnsamma med hänsyn till att vintertjänsten här infaller i början respektive mitten av tjänstgöringen.

3. Första tjänstgöringen måste vidare så inpassas under året, att den möjliggör och gynnar en samordning av utbildningen för värnpliktiga grupp K och övriga värnpliktiga. Överflyttning mellan gruppen värnpliktiga i allmänhet och grupp K under första tjänstgöringen är enligt nu gällande grunder möjlig endast om tiden för första tjänstgöringen för de båda kategorierna i huvudsak sammanfaller. Härvid är utryckningsdagen från ifrågavarande tjänstgöring avgörande, med hänsyn till att efterföljande befälsutbildning av praktiska skäl (gemensam bedömning, be-

fälstillgång m. m.) bör igångsättas och genomföras samtidigt för alla till befälsutbildning uttagna värnpliktiga vid samma truppslag.

I viss utsträckning torde det emellertid bli nödvändigt att frångå gällande principer för överflyttning mellan de båda värnpliktskategorierna vid övergång till ett ändrat system för uttagning och utbildning av värnpliktigt befäl, varom kommittén samtidigt härmed avger förslag. Sålunda förutses en överflyttning av värnpliktiga från grupp K till gruppen värnpliktiga i allmänhet icke vidare komma att äga rum, medan en överflyttning i motsatt riktning, d. v. s. från gruppen värnpliktiga i allmänhet till grupp K, förutsättes skola kunna ske i viss omfattning på frivillighetens väg. Ett bevarande av denna möjlighet kräver alltså även fortsättningsvis en i varje fall huvudsaklig överensstämmelse mellan de båda värnpliktsgruppernas första tjänstgöring. Behovet av att ge värnpliktiga grupp K tillfälle att deltaga i förbandsövningar med övriga värnpliktiga under första tjänstgöringen medverkar även i samma riktning.

Här anförda synpunkter kunna endast tillgodoses vid en tillämpning av alternativ 3.

4. De krigsförbandsvisa övningarna måste åtminstone för fältförbandens del med hänsyn till sin omfattning och karaktär förläggas till tid, då risken för markskador äro små, d. v. s. i september—mars. Ur synpunkten att utbildningen under första tjänstgöringen icke skall störas, böra de krigsförbandsvisa övningarna helst förläggas till uppehållet mellan två åldersklassers första tjänstgöring. Alternativ 1 och 2 ha ur denna synpunkt visst försteg framför alternativ 3, medan alternativ 4 är olämpligt.

5. Fördelning av helgerna under kalenderåret samt behovet ur olika synpunkter av sommaruppehåll inverka på möjligheterna att utvinna arbetsdagar vid de olika alternativen. Under förutsättning att ett 14 dagars övningsuppehåll under sommaren (skördeuppehåll) i enlighet med statsmakternas beslut innevarande vår ej inräknas i övningstiden, ställer sig alternativ 3 något gynnsammare än de tre övriga alternativen.

b) Krav på kuppberedskap.

Beträffande kuppberedskapen är — såsom i andra sammanhang framhållits — att märka, att den åldersklass, som fullgör första tjänstgöring, först efter 6 månaders utbildning kan tagas i anspråk för enklare stridsuppgifter inom de lägsta utbildningsförbandens ram. Den relativt korta tid av året, d. v. s. tre månader, som viss kuppberedskap alltså kan upprätthållas med värnpliktiga tillhörande den under utbildning varande åldersklassen, och omöjligheten att — annat än rent spekulativt — förorda att just en viss av årets 4 tremånadersperioder skall beredskapsmässigt täckas av den ineliggande åldersklassen, gör att beredskapssynpunkten

icke bör tillmätas avgörande betydelse vid överväganden om första tjänstgöringens inpassning enligt något av de föreliggande alternativen.

Någon lämplighetsgradering mellan de olika alternativen synes därför icke kunna motiveras med hänsyn till kravet på kuppberedskap.

c) Näringslivets — främst jordbrukets — behov av arbetskraft.

Frågan om tillgodoseende av jordbrukets behov av arbetskraft har av värnpliktskommittén behandlats i dess delbetänkande II den 10 januari 1949, varför spörsmålet i detta sammanhang icke upptages till närmare granskning. Det förslag till frågans lösning, som i nyss angiven ordning framlagts av kommittén och sedermera godkänts av Kungl. Maj:t och riksdagen, bygger på att tiden april/maj frilägges från värnpliktstjänstgöring till förmån för vårbruket. Statsmakternas beslut, som innebär, att ett i tjänstgöringstiden icke inräknat övningsuppehåll om 14 dagar inlägges under sommaren, tillgodoser i huvudsak önskemålen ur utbildningssynpunkt, vilket framgår av kommitténs omförmälda utredning i ämnet.

Förvisso föreligga även från andra av näringslivets områden säsongmässiga önskemål om god tillgång på arbetskraft t. ex. för skogsbruket under vintern, affärlivet före jul etc. Ett försök att tillgodose alla dessa önskemål skulle emellertid leda till orimliga konsekvenser i fråga om första tjänstgöringens inpassning. I detta sammanhang synes därför hänsyn endast böra tagas till arbetskraftsbehovet inom jordbruket, där de säsongmässiga fluktuationerna på området beröra ett stort antal av de värnpliktiga.

Ett tillgodoseende av önskemålet att kunna frilägga endera april/maj eller juli/augusti för vårbruket respektive skörden kan ske endast med tillämpning av alternativ 3 eller 4. Övriga båda alternativ utesluta nämnda möjlighet.

d) Den studerande ungdomens befogade önskemål.

Det enda befogade önskemål, som från den studerande ungdomens sida torde kunna anföras i fråga om första tjänstgöringens inpassande, synes vara, att denna tjänstgöring bör påbörjas snarast efter tidpunkten för student- m. fl. examinas avläggande, d. v. s. i början av juni. Då ett nämnvärt tidigareläggande av studentexamen, enligt vad kommittén i annat sammanhang framhållit, icke synes påräkneligt, torde inryckningen för studenter m. fl. icke kunna ske tidigare än i början av juni. Ur studiesynpunkt är alltså alternativ 3 det lämpligaste.

En schematisk sammanställning av de behandlade alternativens lämplighet ur de synpunkter, som i det föregående återgivits, utvisar följande. (Lämplighetsgradering anges med I—II för olika grader av lämplighet och med 0 för alternativ, som är direkt olämpligt.)

Bedömningsgrunder	Alternativ			
	1	2	3	4
a) Utbildningssynpunkter				
1. »Sommarhalvåret utnyttjas»	0	I	II	0
2. »Utbildning under vinterförhållanden»	0	II	I	0
3. »Samordning med grupp K»	0	0	I	0
4. »Krigsförbandsövningars inpassning»	I	I	II	0
5. »Utvinnande av största antal arbetsdagar»	II	II	I	II
b) Krav på kuppberedskap	Ingen lämplighetsgradering			
c) Näringslivets — främst jordbrukets krav	0	0	I	I
d) Studerande ungdomens krav	0	0	I	0

En granskning av den sammanställda lämplighetsgraderingen medger visserligen icke matematiskt fixerade slutsatser. Värdet ligger i möjligheten, att viss tendens beträffande de olika alternativens lämplighet kan utläsas.

Med hänsyn till att utbildningen under första tjänstgöringen utgör den grund, varpå arméns krigsanvändbarhet bygger, måste utbildningssynpunkterna i första hand fälla utslaget vid övervägandena angående denna tjänstgörings inpassande under året. I de fall, då önskemål med hänsyn till näringslivet eller den studerande ungdomen kunna ge anledning till tjänstgöringens inpassning på annat sätt, än vad som med hänsyn till utbildningens krav är lämpligast, böra därför utbildningssynpunkterna tillmätas avgörande betydelse.

Alternativ 1 och 4 äro ur väsentliga utbildningssynpunkter olämpliga. Av alternativ 2 och 3 är det senare i fråga om de viktigaste utbildningssynpunkterna (1—3 i tablån ovan) utan tvekan överlägset liksom det bäst överensstämmer med den studerande ungdomens krav. För näringslivets del torde alternativ 4 vara åtminstone jämställt och möjligen något överlägset alternativ 3. Då emellertid utbildningssynpunkterna hör vara

utslagsgivande, får värnpliktskommittén för sin del förorda, att alternativ 3 tillämpas vid gemensam inryckning för hela värnpliktskontingenten till första tjänstgöring i en följd.

I det föregående har angivits de för- och nackdelar i olika avseenden, som framkomma vid första tjänstgöringens inpassning enligt fyra, till de olika årtiderna anknutna inryckningsalternativ. De härvid framförda synpunkterna äga giltighet både om hela värnpliktskontingenten utbildas samtidigt och om den uppdelas i inryckningsomgångar, vilka var för sig anslutas till det ena eller andra alternativet för inryckning. I sistnämnda fall kommer tydligen inpassningen för varje omgång, som icke anslutes till alternativ 3, att vara behäftad med ovan för alternativ 1, 2 respektive 4 angivna olägenheter och sålunda vara mer eller mindre olämplig ur utbildningssynpunkt. Göres emellertid visst avkall på utbildningens krav till förmån för främst kuppberedskapens, kunna följande synpunkter framläggas, hänförliga till en uppdelning av värnpliktskontingenten i olika inryckningsomgångar. En sådan uppdelning skulle nämligen ytligt sett kunna bidra till en lösning av beredskapsproblemet.

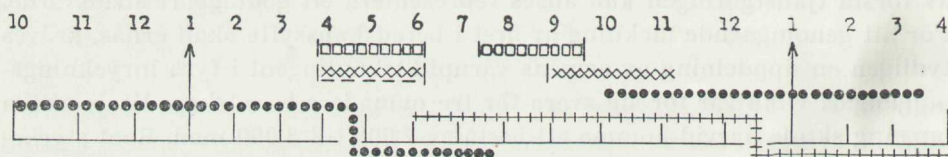
Utgångspunkten härvid är, såsom tidigare framhållits, att åldersklass, som fullgör första tjänstgöring, först efter 6 månaders utbildning kan tagas i anspråk för enklare stridsuppgifter, d. v. s. endast under 3 månader av första tjänstgöringen kan anses representera ett godtagbart stridsvärde. För att genomgående täckning av året i beredskapssyfte skall ernås, kräves tydligen en uppdelning av arméns värnpliktskontingent i fyra inryckningsomgångar, vilka var för sig svara för tre månaders beredskap. Varje sådan omgång skulle härvid komma att bestå av 7 000 till 8 000 man. Rent styrkemässigt måste en sådan beredskap vara av begränsat värde. Som jämförelse kan nämnas, att den beredskap, som kan åstadkommas med en åldersklass, d. v. s. omkring 30 000 man, endast kan tillgodose det föreliggande behovet av skydd för kaserner och förråd samt av möjlighet att med kort varsel förbereda mobilisering. Även i fråga om kvalitet är värdet av denna trupp icke fullgott med hänsyn till utbildningsståndpunkten. Dessa grundläggande synpunkter i och för sig torde ge vid handen, att erforderliga beredskapskrav icke kunna ens tillnärmelsevis tillgodoses efter denna linje. Med hänsyn härtill och till de avsevärda olägenheter ur utbildningssynpunkt, som äro förenade med en uppdelning på fyra inryckningsomgångar, kan en sådan anordning icke förordas.

Kommittén har emellertid ansett sig även böra undersöka möjligheterna att uppdelas värnpliktskontingenten på allenast två inryckningsomgångar. Varje sådan omgång skulle härvid komma att bestå av 14 000 till 15 000 man, d. v. s. styrkemässigt bli dubbelt så stor som vid en 4-delning men ändock blott hälften av det beredskapsmässiga minimibehovet — en hel

åldersklass. Med utgångspunkt från att den ena av de båda omgångarna bör fullgöra sin första tjänstgöring enligt det i det föregående såsom gynnsammast ur utbildningssynpunkt betecknade alternativ 3 (sommaromgång), har kommittén funnit inpassningen för den andra omgången böra ske såväl med tanke på att ytterligare delar av året skola täckas ur beredskapssynpunkt som med beaktande av jordbrukets arbetskraftsbehov. I enlighet härmed har kommittén vid sin prövning stannat vid att förlägga andra inryckningsomgången till ungefärligen tiden 1 oktober—15 juli (höstomgång), omfattande jämväl i tjänstgöringstiden icke inräknat övningsuppehåll om 14 dagar. Härigenom erhålles visserligen dubbeltäckning i beredskapshänseende under april och maj med fasta lokalförsvarsförband under sådan krigsförbandsvis repetitionsövning, som kommittén senare kommer att föreslå. En sådan dubbeltäckning kan visserligen synas irrationell med hänsyn till vårt behov av beredskap under andra delar av kalenderåret. På grund av lokalförsvarsförbandens i förhållande till fältförbanden begränsade stridsvärde synes emellertid ifrågavarande dubbeltäckning kunna godtagas vid valet av sätt för inpassningen av den andra inryckningsomgången.

De båda inryckningsomgångarnas inpassning under kalenderåret framgår av nedanstående diagram, där jämväl ordinarie krigsförbandsvisa repetitionsövningar och främre (bakre) säsongtoppar för jordbruket anges.

Linje över medellinjen anger första tjänstgöring t. o. m. sex månader.
 Linje under » » » » efter » »

Anm. +++ = sommaromgång;
 •••• = höstomgång.

×××× = beredskapstäckning genom ordinarie krigsförbandsvisa repetitionsövningar. Streckningen under × april—maj anger viss svaghet i beredskapen, hänförlig till ifrågavarande lokalförsvarsförbands stridsvärde.
 □□□□ = anger främre (april—maj) respektive bakre (mitten av juli—mitten av september) säsongtoppar för jordbruket.

Med nyss angiven inpassning av andra tjänstgöringsomgången kan viss beredskapstäckning erhållas 15 april—15 juli, d. v. s. under en ur försvarspolitisk synpunkt relativt riskfylld period.

Sammanställes den sålunda erhållna beredskapstäckta tiden med den

tid, varunder kuppperedskap kan uppehållas av första omgången (sommaromgången) samt fält- och rörliga lokalförsvarsförband, som fullgöra krigsförbandsvis repetitionsövning¹, erhålles följande schema utvisande de ungefärliga tider, varunder kuppperedskapen kan täckas med »normala» fredsförband:

15 december—15 mars	Sommaromgång.
april—maj	Fasta lokalförsvarsförband under krigsförbandsvis repetitionsövning, förstärkta 15 april—1 juni av höstomgångens förband.
1 juni—15 juli	Höstomgång.
september—oktober	Fältförband och rörliga lokalförsvarsförband under krigsförbandsvisa repetitionsövningar i en eller två omgångar.

Ur kuppperedskapssynpunkt icke täckta delar av året bli:

15 mars—1 april	½ månad.
15 juli—1 september	1½ månad.
1 november—15 december	1½ månad.

Sistnämnda luckor — sammanlagt 3½ månader av kalenderåret — synas icke kunna täckas på annat sätt än genom inkallelse till beredskapsövning.

Beträffande avvägningen av de två inryckningsomgångarnas inbördes storlek har kommittén med hänsyn till den begränsade årliga värnpliktskontingenten utgått från att i stort sett hälften av kontingenten bör fördelas på varje inryckningsomgång, för att icke möjligheterna till förbandsutbildning i någon av omgångarna skola bli i alltför hög grad beskurna.

Den efterföljande utredningen hänför sig till följande tre alternativ för uppdelning på inryckningsomgångar:

uppdelning i inryckningsomgångar sker inom varje fredstruppförband (alternativ I);

varje truppförband utgör en inryckningsomgång, och omgångsförskjutning äger rum

antingen mellan förbanden inom varje militärområde — för infanteriförbanden militärområdesvis, för övriga centralt för armén i dess helhet (alternativ II a)

eller mellan olika militärområden (alternativ II b).

De med varje alternativ förenade mera betydande för- och nackdelarna kunna redovisas sålunda.

Alternativ I innebär bestämda fördelar ur jordbrukssynpunkt. Hälften av värnpliktskontingenten är fri från militärtjänst under den främre sä-

¹ Fält- och rörliga lokalförsvarsförband under ordinarie krigsförbandsvisa repetitionsövningar — vare sig dessa fullgöras i en eller två omgångar — få anses utgöra betryggande beredskap under den tid. dessa övningar pågå.

songtoppen och återstående hälft under den bakre. De värnpliktiga jordbrukarna kunna fördelas på sommar- respektive höstomgång allefter förutsett behov av arbetskraft för vårbruk respektive skörd.

Nackdelarna med alternativ I hänföra sig främst till den militära utbildningen. Förbandens redan för närvarande små årliga värnpliktskontingenter komma vid en uppdelning (vare sig denna sker såsom halvering eller på annat sätt) att medföra till sin storlek så begränsade utbildningsförband, att t. ex. vid infanteriet formell förbandsutbildning i bataljon icke kan genomföras och vid artilleriet uppträdande i stridsenheten — division — icke blir möjligt.

På omkring hälften av infanteriets och omkring två tredjedelar av övriga truppslags utbildningslinjer — nämligen de, på vilka utbildning av ett mindretal värnpliktiga äger rum — medför den minskade värnpliktskontingenten i varje inryckningsomgång så små övningsavdelningar, att det tillgängliga aktiva befälets utbildningskapacitet icke blir tillvaratagen. Övningsavdelningar på berörda utbildningslinjer måste vidare i huvudsak förekomma vid båda inryckningsomgångarna. Detta föranleder dubbel befälsåtgång i varje fall under den tid, då båda inryckningsomgångarna äro i tjänst samtidigt, d. v. s. sammanlagt 7 månader av året¹, innebärande behov av icke obetydliga kaderökningar. Av nedanstående sammanställning framgår fördelningen under utbildningsåret 1949/50 vid ett genomsnittligt infanteriregemente av värnpliktiga i allmänhet på olika utbildningslinjer.

	Gevärstjänst						Signaljänst	Sjukvårds- tjänst
	i allmänhet	Jägar- tjänst	storn- pionjär- tjänst	Kulsprute- och granat- kastartjänst	Pansarvärns- och luftvärns- autonom- kanontjänst	Pionjärtjänst		
Årskontingent	315	50	50	150	35	35	40	25
½ årskontingent	158	25	25	75	17	17	20	12
Lämpliga övningsavdelningar för utnyttjande av tillgängligt aktivt befäl kunna skapas	1	—	1	1	—	—	—	1 ²
kunna icke skapas (dubblerat befälsbehov)	—	1	—	—	1	1	1	—

¹ Dessa månader äro enligt diagrammet sid 20 oktober—mitten av mars = 5½ månader samt juni och halva juli = 1½ månad.

² Utbildningen centraliserad till underhållsrupeerna.

Sammanställningen utvisar bl. a., att övningsavdelningarna på utbildningslinjerna jägar-, pansarvärns- och luftvärnsautomatkanon-, pionjär- och signaltjänst vid en halvering av värnpliktskontingenten bli så små, att lämpliga övningsavdelningar för ändamålsenligt utnyttjande av aktivt befäl icke kunna skapas. Ökad centralisering av ifrågavarande utbildning armé- eller militärområdesvis, varigenom befälsåtgången något skulle kunna begränsas, är i vissa fall möjlig. Under betydande delar av utbildningstiden måste emellertid huvuddelen av berörda värnpliktiga befinna sig vid de egna förbanden för att medverka i dessas förbandsutbildning.

En dubbling av övningsavdelningar blir även nödvändig vid specialutbildningen av värnpliktiga i allmänhet. Denna utbildning bedrivs vid de olika truppslagen under varierande del av första tjänstgöringen från en till sex månader. Utbildningen är till omkring 10 procent centraliserad för armén i dess helhet, till omkring 30 procent till militärområdena och till omkring 60 procent förbandsvis. Enbart för infanteriets del bedrivs denna utbildning för ett 30-tal olika tjänster såsom bland andra för stabsfurirer, spräng- och minmanskaper, motorcykelordonnanser, observations- och gasmanskaper, vapen-, signal-, bil- och cykelmekaniker, kommissarier, trosschefer, kockar, kuskar, hästskötare, hundförare, bil- och traktorförare, hovslagare, skomakare och skraddare. Även för dessa värnpliktiga kräves övningsavdelningar i varje inryckningsomgång. Härigenom ökas behovet av utbildningsbefäl. Visserligen synes ytterligare centralisering av denna utbildning inom vissa gränser möjlig, varigenom visst befäl kan inbesparas; slutresultatet måste dock icke förty bli en betydande ökning av befälskadern. Ifrågavarande specialutbildning berör vid infanteriet upp till omkring 2 000 värnpliktiga om året.

Men även beträffande utbildningen av det fast anställda befälet medför alternativet avsevärda nackdelar. Sålunda måste fasta skolor och kurser till väsentlig del omläggas. Särskilt gäller detta kortare skolor och kurser med en längd understigande 2 till 3 månader. Skolor (kurser) av längre varaktighet förutsätts i princip icke kunna omändras. Dessa äro för närvarande inpassade så att de främja lärares och elevers tjänstgöring vid sommaromgångs värnpliktiga. Kvarstår denna kursverksamhet i nuvarande form, råkar den givetvis i visst motsatsförhållande till det aktiva befälets tjänstgöringsförhållanden vid höstomgången. Att en sådan nackdel är ofrånkomlig för befälet vid endera inryckningsomgången är uppenbart, hur dessa längre skolor och kurser än läggas. För närvarande eftersträvas koncentration av kortare skolor och kurser understigande 2—3 månader, sammanlagt inrymmande omkring 100 lärare och 400 elever (officerare och underofficerare) till det rekrytfrä mellanrummet i april och maj. Med två inryckningsomgångar vid samma truppförband uppstår icke något för truppförbandet i dess helhet gemensamt rekrytfrä mellanrum. För

sommaromgången inträder uppehåll i april—maj, för höstomgången i augusti—september. För att icke lärare och elever skola behöva borttagas från utbildningen av de värnpliktiga, kunde här berörd skol- och kursverksamhet tänkas dubblerad med en verksamhetsperiod för befäl vid sommaromgången i april—maj samt med en för befäl vid höstomgången i augusti—september. Bortsett från att omkring 10 kurser, berörande ett 100-tal elever från höstomgångens förband, icke äro omläggbara av administrativa skäl, skulle vid en dubbling av ifrågavarande kursverksamhet elever möjligen kunna frigöras för kurserna men icke lärare. Dessa senare måste nämligen förutsättas komma att utgå ungefär jämnt fördelade ur såväl sommar- som höstomgångens förband. En dubbling av kursverksamheten enligt ovan komme alltså att medföra, att från värnpliktsutbildningen skulle falla bort viss befälspersonal (i huvudsak ett 30-tal kvalificerade officerare) till sådana kurser, som icke kunnat förläggas till rekrytfritt mellanrum för endera inryckningsomgången. En sådan befälsavgång torde icke kunna kompenseras annat än genom vissa kaderökningar.

Med *alternativ II a* erhålles en redigare utbildningsorganisation inom förbanden än vid *alternativ I*.

Nackdelarna med alternativet hänföra sig

dels till svårigheten att samordna utbildningen för värnpliktiga grupp K och värnpliktiga i allmänhet,

dels till svårigheten för att icke säga omöjligheten att tillgodose jordbrukets intressen.

För att förbandsutbildningen, särskilt samverkansövningar i kompani, under första tjänstgöringen skall kunna samordnas för värnpliktiga i allmänhet och värnpliktiga grupp K och för att de senare under sin plutonchefsskola (motsvarande) skola kunna utnyttjas som instruktörer för nyinryckta värnpliktiga i allmänhet, kräves en huvudsaklig överensstämmelse mellan de båda värnpliktsgruppernas första tjänstgöring. Då det synes ofrånkomligt, att värnpliktiga grupp K (i huvudsak studenter och likställda) inrycka till tjänstgöring i början av juni, kommer det vid förband med höstinryckning icke att vara möjligt att samordna utbildningen för de båda kategorierna.

Beträffande värnpliktiga jordbrukare uppstår orättvisa, därigenom att värnpliktiga från hela inskrivningsområden från början bli predestinerade antingen för höst- eller sommarinryckning. Härav följer, att värnpliktiga blott genom att tillhöra ett visst inskrivningsområde skulle komma att inkallas antingen på hösten eller på våren. Någon möjlighet till fördelning av värnpliktiga jordbrukare på de båda omgångarna kommer sålunda icke att stå till buds. Den enda möjligheten att med *alternativ II a* utvinna någon fördel för jordbrukets värnpliktiga synes vara att ändra indelningen i in-

skrivningsområden, närmast innebärande en sammanslagning av inskrivningsområden för två närliggande infanteriregementen med sommar- respektive höstomgång. Härigenom kunde viss frihet erhållas att fördela värnpliktiga jordbrukare vid infanteriet på lämplig inryckningsomgång. Då emellertid frågan för specialtruppslagens del icke bleve löst med en sådan anordning, och då en ändring av inskrivningsområdena icke kan förordas vare sig av kostnads- eller andra skäl, kvarstår att för jordbrukets del föga eller intet står att vinna med alternativ II a.

Med *alternativ II b* erhålles enhetlig utbildningsorganisation inom såväl förbanden som militärområdena. Ur beredskapssynpunkt är alternativet — bortsett från den styrkemässiga svaghet, som vid en tvådelning av värnpliktskontingenten i beredskapshänseende vidlåder samtliga tre alternativ — dock såtillvida gynnsamt som inom tre militärområden under sex månader av året svaga stridsgrupper om en numerärt sett ganska beskuren infanteribrigad förstärkt med specialtruppslag finnas disponibla. Även om dessa styrkor fördela sig högst ojämnt över landet, är det otvivelaktigt en fördel, att taktiska enheter i vissa lägen kunna stå till förfogande.

Med alternativet äro emellertid förknippade följande nackdelar:
omöjligheten att inom militärområden med höstomgång samordna utbildningen av värnpliktiga grupp K och värnpliktiga i allmänhet;
nödvändigheten att dubblera för armén i dess helhet centraliserad specialutbildning av värnpliktiga i allmänhet samt även här
komplicerad skol- och kursverksamhet för det aktiva befälet.

Ur jordbrukssynpunkt är alternativet icke heller odelat gynnsamt. Stora delar, för att icke säga huvuddelen av de värnpliktiga synas predestinerade för endera sommar- eller höstomgång, beroende på inom vilket militärområde de redovisas.

En värdering av för- och nackdelarna med berörda tre alternativ ger vid handen, att alternativ II b synes vara det enda, vars genomförande kan övervägas. Övriga båda alternativ måste däremot helt utdömas på grund av de väsentliga olägenheter, som ur utbildningssynpunkt vidlåda desamma. hur beklagligt det ur jordbrukssynpunkt än kan synas vara, att alternativ I ej kan tillämpas.

Ett genomförande av alternativ II b skulle emellertid, som ovan antytts, medföra vissa kostnader för kaderökningar samt komplicera specialutbildningen av värnpliktiga ävensom kurs- och skolverksamheten för det aktiva befälet. Men den främsta olägenheten — för övrigt gemensam för alla tre alternativen — är dock, att värnpliktiga, som ingå i höstomgången, komma att erhålla sin grundläggande utbildning under högst ogynnsamma klimatiska förhållanden. Inryckning sker på hösten, med vad därav följer av otjänlig väderlek och mindre lämpligt väglag för den grundläggande ut-

bildningen. Vinterutbildningen kommer för denna omgång att äga rum i ett alltför tidigt skede — redan efter några månaders grundläggande utbildning. Värdet av vinterutbildningen kommer härigenom i sig självt att minskas, varjämte denna kommer att rycka sönder den grundläggande enskilda utbildningen och den lägre förbandsutbildningen (i grupp och pluton). Dessa betydande olägenheter på utbildningens område komma att drabba omkring *hälften av arméns värnpliktskontingent*. Några möjligheter att neutralisera dessa nackdelar genom en växelvis tillämpning av sommar- och höstomgångar vid ett och samma förband torde i praktiken icke stå till buds.

Den icke minst med hänsyn till styrkeförhållandena begränsade vinst, som i beredskapssyfte kan ernås med alternativ II b i förhållande till en första tjänstgöring fullgjord i en omgång, d. v. s. en halv åldersklass under 3 månader, måste — även om fördelen med beredskapsstyrkornas sammansättning i taktiska enheter inom militärområdena beaktas — anses gå förlorad genom ovannämnda nackdelar främst i utbildningsavseende.

Då någon avgörande fördel ur jordbrukets synpunkt icke heller synes stå att vinna med alternativ II b, anser sig värnpliktskommittén icke böra föreslå en uppdelning av värnpliktskontingenten i utbildningsomgångar ens enligt detta alternativ.

Med hänsyn till det anförda kan värnpliktskommittén för sin del icke förorda en uppdelning av arméns årliga värnpliktskontingent på inryckningsomgångar i vad avser arméns *huvuddel*. Kommittén anser sig emellertid böra framhålla, att anordningen möjligen såsom ett mobiliseringskydd av begränsat värde kan fylla en uppgift vid förband, förlagda till ett sådant ur beredskapssynpunkt utsatt läge som exempelvis Gotland. Kommittén förutsätter, att fortsatt utredning i detta hänseende bör komma till stånd genom vederbörliga militära myndigheters försorg.

2. Delad första tjänstgöring.

I föregående avsnitt har behandlats frågan om första tjänstgöringens lämpliga inpassning under utbildningsåret med utgångspunkt från att tjänstgöringen fullgöres i en följd. Värnpliktskommittén vill i detta avsnitt närmare undersöka möjligheterna av en uppdelning av första tjänstgöringen i tjänstgöringsomgångar, vilka fullgöras med större eller mindre mellanrum, s. k. delad första tjänstgöring. I det sammanhanget finnes anledning att till särskilt övervägande upptaga det i utredningsdirektiven omnämnda, av dåvarande arméchefen diskuterade alternativet om 8 månaders tjänstgöring under första året och den återstående månaden av första tjänstgöringen jämte en repetitionsövning under tredje året. Rent schematiskt kan det ifrågavarande förslaget återges sålunda.

	Jan.	Febr.	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.
första året							1					15/12
andra året												
tredje året	15/1	15/2	15/3									
	Vin- ter- utb.	1. rep- övn.										

¹ Härunder övningsuppehåll 14 dagar, vilket icke inräknas i tjänstgöringstiden.

Förslaget innebär en uppdelning av första tjänstgöringen på en sommar- och en vinteromgång. Sommaromgången har en längd av 8 månader med inryckning första året 1 april och utryckning 15 december, varvid ett övningsuppehåll under sommaren om 14 dagar icke inräknas i tiden. Vinteromgången om 1 månad fullgöres tredje året under januari—februari och följes omedelbart under februari—mars av första repetitionsövningen. Upphållet mellan omgångarna uppgår till 1 år och 1 månad.

Förslagets uppkomst torde få ses ur följande synpunkter. Strävan har varit att inpassa en 9 månaders första tjänstgöring så, att det ur utbildningssynpunkt värdefulla sommarhalvåret i sin helhet, d. v. s. även månaderna april och maj, skulle kunna utnyttjas för utbildning. Med 1 april som inryckningsdag skulle utryckning komma att äga rum 15 januari, därest 9 månader fullgjordes i en följd med ett icke inräknat 14 dagars övningsuppehåll under sommaren. Den nionde månaden skulle emellertid vid en sådan inpassning av tjänstgöringen bli ur utbildningssynpunkt praktiskt taget spolerad genom det härunder infallande juluppehållet. Det har därför visat sig nödvändigt att särskilja den nionde månaden från omedelbar anslutning till de föregående och överföra den till en andra omgång. Genom att första repetitionsövningen anslutits till andra omgången (nionde månaden) har antalet inkallelser under värnpliktstiden icke ökats. Samtidigt har den härigenom åstadkomna förlängningen av andra omgången ansetts kunna motverka de olägenheter — främst i form av tidsförluster på grund av repetition och nödvändighet att successivt bygga upp de värnpliktigas kondition m. m. — som ett uppehåll i utbildningen regelmässigt för med sig. Vid inpassningen av andra omgången har utgångspunkten av förklarliga skäl varit strävan att tillgodose behovet av vinterutbildning. Genom sammankopplingen av andra omgången med första repetitionsövningen skulle en vinterutbildningsperiod av godtagbar längd kunna erhållas, varigenom bl. a. överansträngning av den icke konditions-tränade truppen icke skulle behöva riskeras. Av arbetsmarknads- och

psykologiska skäl har vinteromgången icke förlagts till det år, som följer på sommaromgången, utan först till året därpå.

Vid prövning av det sålunda framförda förslaget torde följande omständigheter och synpunkter böra komma under beaktande.

En sommarutbildningsperiod på 8 månader erbjuder främst den fördelen, att hela det ur utbildningssynpunkt gynnsamma sommarhalvåret utnyttjas för utbildning. Anordningen medför även viss tidsvinst i utbildningshänseende genom att någon tid icke behöver avstås för juluppehåll. Denna fördel neutraliseras emellertid av att efter uppehållet i tjänstgöringen viss tid av den senare tjänstgöringsomgången måste anslås för repetition av tidigare inlärdas kunskaper och färdigheter m. m., vilket medför motsvarande tidsförlust för det egentliga utbildningsarbetet under första tjänstgöringen.

Härutöver bör emellertid framhållas följande.

För värnpliktiga grupp K kan med hänsyn till tidpunkten för avläggande av student- och andra examina inryckning till första tjänstgöring ej ske förrän i början av juni. Skillnaden — 2 månader — i tidpunkten för inryckning för dessa värnpliktiga och värnpliktiga i allmänhet kommer otvivelaktigt att i hög grad försvåra samordnandet av förbandsutbildningen för dessa båda värnpliktskategorier.

Därest för framtiden en förlängning av gruppchefsutbildningen skulle komma att fastställas, kommer den valda tidigare tidpunkten för inryckning av värnpliktiga i allmänhet (1 april) av klimatiska skäl knappast att medge inpassning av ett tidstillägg före nyssnämnda dag för sådana värnpliktiga, som skola utbildas till gruppchefer. Ett eventuellt tillägg för gruppchefsutbildning måste alltså vid ifråvarande utbildningssystem inpassas efter och i anslutning till första tjänstgöringsomgången. Nackdelarna av en sådan inpassning har kommittén framhållit i sitt delbetänkande III den 26 januari 1949 (sid. 19). Bl. a. kunna gruppchefscheferna icke, såsom önskvärt vore med hänsyn till befälsbrist m. m., mot slutet av första tjänstgöringen för värnpliktiga i allmänhet användas som gruppchefer vid utbildningsförband sammansatta av sådana värnpliktiga.

Ur allmän tränings- och härldningssynpunkt torde det böra förhålla sig så, att de värnpliktiga, när de komma till den del av utbildningsåret, då tjänsten måste utföras under »försvårande omständigheter» — d. v. s. under vintermånaderna — ha nått ett maximum av trimning. Ett sådant önskvärt maximum nås endast efter en *i följd* bedriven successiv stegring av ansträngningar och övningar. Den värnpliktige kommer genom avsett uppehåll i första tjänstgöringen icke att vid vinteromgångens början vara satt i stånd att möta de mera skärpta krav, som utbildningen under denna del av året ställer. Häri framträder alltså ytterligare en nackdel av det föreslagna systemet.

En annan nackdel — vilken närmast berör jordbruket — är, att första tjänstgöringen enligt den föreslagna utformningen kommer att överspanna båda säsongtopparna vårbruket (april—maj) och skördetiden (juli—september). Detta kommer givetvis att menligt inverka på arbetskraftstillgången för denna näringsgrens vidkommande, och krav komma under sådana omständigheter säkerligen att resas på längre skördeuppehåll under sommaren. Det förtjänar i anslutning härtill framhållas, att den ur militär synpunkt godtagbara tidslängden 14 dagar för skördeuppehåll, vilken i enlighet med värnpliktskommitténs förslag helt nyligen fastställts av statsmakterna (prop. 1949:194 och riksdagens skrivelse 1949:371) kunnat uppnås därigenom, att tiden för vårbruket (april—maj) genom förläggande av tidpunkten för inryckning till första tjänstgöring omkring den 1 juni kunnat i princip friläggas från militär utbildning.

Förslaget är grundat på åldersklassvisa repetitionsövningar. Ett system med efterföljande utbildning i form av krigsförbandsvisa övningar (varom närmare under avsnittet repetitions- och efterutbildningsövningar nedan) var icke ifrågasatt vid den tidpunkt — årsskiftet 1947/48 — då förslaget uppkom. En granskning av möjligheterna att till den föreslagna inpassningen av första tjänstgöringen anknyta krigsförbandsvisa repetitionsövningar ger vid handen, att detta endast med svårighet låter sig göra. I det av värnpliktskommittén nedan förordade systemet för krigsförbandsvisa övningar ingår som en väsentlig faktor, att de värnpliktiga efter fullgjord första tjänstgöring i huvudsak böra krigsplaceras vid förband, som senast andra året efter nämnda tjänstgörings slut inkallas till krigsförbandsövning. Fastställandet av denna tidsram sammanhänger med att icke alltför lång tid bör förflyta mellan första tjänstgöringen, som i huvudsak framföres t. o. m. utbildning i kompani (motsvarande), och krigsförbandsövning, där den egentliga utbildningen i bataljon och högre förband kan äga rum. Samtidigt härmed avses erforderlig tid komma att stå till förfogande för att krigsplacering skall kunna verkställas med hänsyn till det varje år aktuella personalbehovet i krigsorganisationen.

Med det föreslagna systemet för första tjänstgöringens inpassning framtingas krigsplacering vid endast en förbandsgrupp (t. ex. ett år vid a-förband, nästa vid b-förband, jfr nedan sid. 50). Härtill kommer, att den yngsta åldersklassen måste krigsplaceras redan vid första tjänstgöringsomgångens slut, d. v. s. innan den första tjänstgöringen är avslutad. I annat fall skulle nämligen en åldersklass icke komma att utnyttjas i krigsorganisationen, vilket icke kan anses försvarbart med hänsyn till våra begränsade personella resurser.

Det föreslagna systemet medför även att krigsförbandsövningarna för fältförbanden bli bundna till en bestämd tid på året (även om denna ur andra synpunkter icke är lämplig), varigenom möjligheterna att smidigt

anpassa tidpunkten för dessa övningar efter rådande läge avsevärt beskäras, såvida icke tiden för fullgörande av andra omgången av första tjänstgöringen jämte därpå direkt följande repetitionsövning skall hållas rörlig, eller denna repetitionsövning till tiden skiljas från första tjänstgöringens andra omgång. En lösning enligt sistnämnda alternativ skulle emellertid innebära ett frångående av själva grundtanken med systemet.

För vissa värnpliktiga kan förslaget innebära den fördelen, att uppehållet mellan de båda tjänstgöringsomgångarna inträffar vid lämplig tidpunkt på året och är så långt, att de värnpliktiga kunna återgå till förvärvsarbete eller civil utbildning utan omgång och under relativt lång tid ostörd av värnpliktstjänstgöring. Flertalet värnpliktiga torde dock anse det som en bestämd olägenhet att icke få fullgöra hela första tjänstgöringen i en följd. Detta torde i särskilt hög grad gälla det stora antal, som är sysselsatt inom industrien och jordbruket. Vidare förtjänar framhållas, att den värnpliktige med det ifrågavarande utbildningssystemet icke kommer att ha fullgjort hela första tjänstgöringen förrän omkring 2 år efter tjänstgöringens påbörjande. Nackdelen härav minskas dock något dels av att den återstående delen av första tjänstgöringen är relativt kort, dels av att den kombineras med den första repetitionsövningen, varigenom antalet inkallelser förblir oförändrat.

Ovan anförda omständigheter göra, att värnpliktskommittén för sin del icke kan förorda, att utbildningen ordnas i enlighet med det skisserade förslaget. Detta utgör emellertid närmast ett specialfall av delad första tjänstgöring. Uppdelningen av denna tjänstgöring kan självfallet tänkas ske på ett flertal olika sätt. Samma principiella olägenheter, som framhållits beträffande det behandlade förslaget, måste likväl i större eller mindre grad vidlåda varje sådan form av delad tjänstgöring. På grund härav anser sig kommittén icke för arméns huvuddel kunna föreslå, att första tjänstgöringen för värnpliktiga i allmänhet uppdelas på omgångar. I undantagsfall, såsom t. ex. för övningstrupp vid skolor m. m., kan en sådan uppdelning dock bli nödvändig.

B. Särskilda synpunkter beträffande vissa truppslag.

1. *Luftvärnet.*

Förvärvande av skicklighet vid skarpskjutning med luftvärnspjäser, som är huvudmålet för utbildningen av större delen av luftvärnets värnpliktiga, erhålles genom grundläggande utbildning, omfattande materielkännedom och exercis med materielen samt skarpskjutning. Svårighetsgraden för den senare stegras från de grundläggande skjutövningarna med hjälpvapen under fjärde utbildningsmånaden till fältmässiga skjutningar under åttonde och nionde utbildningsmånaderna.

Med hänsyn till möjligheterna att utföra skarpskjutning vore en inryckning i början av januari för luftvärnet lämpligast. Skarpskjutning kan då börja under fjärde utbildningsmånaden, d. v. s. april, för att kulminera i de avslutande fältmässiga skjutningarna i augusti—september före utryckning i början av oktober. Med denna inryckningstid erhållas också möjligheter för samverkan med flygvapnet, vilket är av stort värde med hänsyn till luftvärnets natur av försvarsvapen gentemot flyg.

Fältluftvärnets behov av samverkan med arméförband är emellertid så framträdande, att denna faktor bör tillmätas avgörande betydelse vid tjänstgöringens inpassande för dessa förbands värnpliktiga. Fördenskull böra de truppförband, som i huvudsak organisera fältluftvärnsförband, ha samma inryckningstid (omkring 1 juni) som arméförbanden i övrigt, trots de nackdelar, som därmed är förenade i form av mindre gott skjutväder under vinterhalvåret och minskade möjligheter för samverkan med flygförband. Denna tid för inryckning vid fältluftvärnet medger även, att behovet av vinterutbildning, särskilt för befäl, mekanikerpersonal, eldledningspersonal och motorförare, kan tillgodoses.

Vid flygfälts- och territoriella luftvärnet, där behovet av samövning med arméförband framstår som mindre betydelsefullt, synes gynnsammaste årstiden för skarpskjutning och bästa möjligheten för samövning med flygvapnet böra vara avgörande för tjänstgöringens inpassning.

För att på lämpligaste sätt tillgodose de ovan angivna olika önskemålen beträffande inpassningen av första tjänstgöringen vid luftvärnet bör därför åtskillnad göras mellan luftvärnets olika fredsförband med hänsyn till de krigsförband de i huvudsak organisera. De fredsförband, som främst organisera fältluftvärn, äro Lv 1, Lv 2, Lv 3 G, Lv 5 och Lv 7. Värnpliktiga vid dessa förband böra fullgöra tjänstgöringen i samma ordning som arméns huvuddel med inryckning omkring 1 juni och utryckning i mars. Vid övriga förband — Lv 3 (Stockholm, senare Norrtelje), Lv 4 (Malmö) och Lv 6 (Göteborg) — vilka kunna anses mera territoriellt betonade, bör inryckning ske i januari och utryckning i början av oktober.

För januarikontingenten bör särskilt skördeuppehåll ej förekomma utan endast övningsuppehåll inom ramen för ordinarie ledighet, detta med hänsyn till att kontingenten är förhållandevis liten (c:a 1 000 man) och endast i ringa utsträckning består av jordbrukare.

Repetitionsövningarna böra principiellt förläggas till tider, som gynna skarpskjutning (inlärande av ny materiel och nya förfaringsätt) och samövning med flyget (flygvapenövningen), d. v. s. under sommarhalvåret.

Enligt verkställd utredning kan utbildning av fast anställt befäl samt värnpliktigt befäl och specialister samordnas med föreslaget utbildningssystem.

2. Ingenjörtrupperna.

Detta truppslag är särskilt beroende av att tillräcklig del av sommarhalvåret kan disponeras för utbildning i broslagning m. m. i strömmande vatten. För denna utbildning står vid Ing 1 och Ing 2 endast en övningsplats till förfogande, nämligen på Laxön vid Älvkarleby. Med hänsyn till vattentemperaturen samt förläggningsförhållandena, vilka äro helt sommarbetonade (inga eldningsmöjligheter i huvuddelen av truppförläggningen, helt öppen matsal, marketenterisering i det fria o. s. v.), kan utbildning med utbyte på denna plats bedrivas endast under tiden 1 juni—15 september. Förläggningsutrymmena medge för närvarande samtidig förläggning av endast två kompanier. Utbyggnad av förläggningen till tre kompanier är dock avsedd äga rum före sommaren 1950.

Utbildningen i strömmande vatten kan påbörjas efter sex å sju veckors utbildning vid vederbörlig kår, d. v. s. omkring 15 juli vid inryckning omkring 1 juni för huvuddelen av de värnpliktiga. Den tid, som måste anslås för ifrågavarande utbildning, är minst fyra veckor per kompani, och sammanlagda antalet kompanier, som årligen skola utbildas vid Laxön utgör 9.

Med tre kompanier per omgång erfordras för ifrågavarande utbildning minst tolv veckor. Om första omgångens utbildning påbörjas 15 juli, medhinner icke sista omgången före 15 september.

Dessa för huvuddelen av ingenjörtrupperna ogynnsamma förhållanden för utbildning i strömmande vatten talar för en tidigare inryckning än 1 juni för truppslagets värnpliktiga. En dylik förskjutning av tjänstgöringen skulle emellertid minska möjligheterna dels till utbildning under vinterförhållanden, dels till samövning med andra truppslag. Med hänsyn härtill anser sig värnpliktskommittén icke kunna föreslå en sådan åtgärd.

Kap. 2. Övriga försvarsgrenar.

I anslutning till vad ovan under Kap. 2 av avsnittet om utbildningstidens fördelning framhållits berör det föreliggande spørsmålet vid andra försvarsgrenar än armén allenast kustartilleriet. De principiella synpunkter, som i det föregående anförts rörande första tjänstgöringens fullgörande i en följd och i en omgång för huvuddelen av de värnpliktiga, gälla i tillämpliga delar även kustartilleriet. Beträffande tjänstgöringens inpassning under året vid nämnda vapenslag må framhållas följande.

För att vid en första tjänstgöring om 9 månader största möjliga utbildningsresultat skall kunna erhållas, erfordras, att den betydelsefullaste delen av utbildningen, bl. a. artilleri- och minutbildningen, genomföres under de delar av året, vilka erbjuda de gynnsammaste betingelserna för utbildning av ifrågavarande slag.

Möjligheterna att genomföra såväl artilleri- som minutbildningen röna stort inflytande av väderleksförhållandena. Detta inflytande varierar något på olika förläggningsorter. I stort sett äro emellertid november, december och januari månader olämpliga för ifrågavarande utbildning, enär risken för förlorad utbildningstid på grund av ogynnsam väderlek då är störst. Sålunda kan sikten under långa tider vara så begränsad, att mätutbildning och överhuvudtaget skjutning mot sjömål praktiskt taget omöjliggöres. För skjutning mot luftmål är denna tid även merendels synnerligen olämplig. Under månaderna februari och mars äro övningar, som kräva båt- och fartygsmateriel, t. ex. minfällning och skjutning mot sjömål, ofta ogenomförbara. För förbandsvisa övningar i egentlig kustartilleritjänst äro därför februari och mars icke lämpliga ur effektivitetssynpunkt. Däremot kunna förbandsvisa övningar under vinterförhållanden med armésamverkande artilleri med fördel anordnas under nämnda årstid. Förberedande enskild utbildning beträffande vissa övningsdetaljer i artilleritjänst m. fl. ämnen kan även tack vare befintliga pjäsexercishallar m. m. utan alltför stora olägenheter bedrivas under februari och mars. Tiden april-oktober är i regel gynnsam för den utbildning, varom här är fråga.

Av det sagda framgår, att våren, sommaren och förhösten i första hand måste utnyttjas för att godtagbara utbildningsresultat i de viktigaste ämnena skola kunna erhållas. Med hänsyn till väderleksförhållandena och utbildningens därav beroende effektivitet bör därför utbildningstiden för huvuddelen av de värnpliktiga vid kustartilleriet infalla under tiden januari-oktober.

För att emellertid bristen på vinterutbildning under första tjänstgöringen för huvuddelen av de värnpliktiga skall kunna kompenseras, bör viss del av den efterföljande utbildningen förläggas till vinterhalvåret.

REPETITIONS- OCH EFTERUTBILDNINGSOVNINGAR.

Kap. 1. Repetitionsövningarnas anordnande vid armén.

A. Inledning.

I ett föregående avsnitt har värnpliktskommittén behandlat frågan om den lämpligaste uppdelningen av den totala tjänstgöringstiden på första tjänstgöring och efterföljande utbildning. Kommittén har därvid funnit, att den största sammanlagda effekten kan utvinnas ur 12 månaders tjänstgöringstid, därest av densamma 9 månader anslås till första tjänstgöring och 3 till efterföljande utbildning. Denna avvägning har skett med utgångs-

punkt från en på militärt håll vidtagen sänkning av utbildningsmålen för första tjänstgöringen i förhållande till vad som gällt för en dylik tjänstgöring om 12 (11) månader, innebärande att vissa övningsmoment helt utmönstrats ur utbildningsprogrammet, medan andra förutsatts skola skjutas över till den efterföljande utbildningen. Det sistnämnda skulle närmast gälla den för soldatens krigsanvändbarhet mycket betydelsefulla utbildningen i bataljon (motsvarande), som icke längre kan medhinnas under en första tjänstgöring av 9 månader.

För den efterföljande utbildningen skulle målsättningen i enlighet härmed bli vidmakthållande och komplettering av de värnpliktigas färdigheter, inlärande av nya stridssätt och vapen, omskolning samt förbandsutbildning med särskild vikt lagd på tillämpad förbandsutbildning i bataljon eller motsvarande förband.

Det är uppenbart, att den efterföljande utbildningen tillväxer i betydelse i samma mån som den första tjänstgöringen avkortas och en överskjutning av väsentliga utbildningsmoment äger rum från den första tjänstgöringen till den efterföljande. Om det samtidigt icke är möjligt att tillmäta längre tid än tidigare för sistnämnda tjänstgöring, framstår med särskild skärpa kravet på att denna uppdelas i övningsperioder och i övrigt upplägges på sådant sätt, att den lämnar ett maximalt militärt utbyte.

B. Granskning av nuvarande system för repetitionsövningar.

Enligt 1941 års värnpliktslag har för den efterföljande utbildningen såsom påbyggnad på en 12 månaders första tjänstgöring anslagits 3 månader, eller samma tid som den värnpliktskommittén för sin del funnit sig böra räkna med i kombination med en till 9 månader avkortad första tjänstgöring. Då 1941 års värnpliktslag på grund av beredskapsförhållanden och de särskilda omständigheter, som kännetecknat tiden därefter, aldrig kommit att helt tillämpas i vad avser repetitions- och efterutbildningsövningarna, har kommittén endast haft tämligen begränsade praktiska erfarenheter att falla tillbaka på. I stället har kommittén funnit angeläget underkasta frågan en ingående teoretisk analys. Därvid har kommittén helt naturligt närmast uppehållit sig vid frågan i vad mån det i 1941 års värnpliktslag fastslagna systemet för repetitionsövningarnas anordnande uppfyller de fordringar, som måste uppställas i allmänhet och särskilt med hänsyn till en avkortning av första tjänstgöringen från 12 månader till 9.

Principiellt kännetecknas det nuvarande repetitionsövningssystemet av att inkallelserna till repetitionsövning ske *åldersklassvis*. Det är alltså den värnpliktiges hänförlighet till viss åldersklass, som blir bestämmande för, när han, tillsammans med övriga värnpliktiga av samma åldersklass,

inkallas för att fullgöra första repetitionsövning, andra repetitionsövning och efterutbildningsövning. Förändringar i fråga om den värnpliktiges bostadsort m. fl. personliga förhållanden inverka icke på inkallelserna liksom icke heller ändringar beträffande hans avsedda användning vid krig (krigsplacering). Värnpliktiga, som äro krigsplacerade vid ett och samma krigsförband, komma sålunda att fullgöra sina repetitionsövningar tillsammans, endast i den mån de också tillhöra samma åldersklass. Då krigsförbanden av praktiska skäl icke uteslutande eller ens huvudsakligen kunna sammansättas av värnpliktiga med samma födelseår, utan normalt måste inrymma värnpliktiga ur flera åldersklasser, blir följderna av det åldersklassvisa repetitionsövningssystemet, att krigsförbanden aldrig komma att i fred övas såsom förband. I stället komma de olika värnpliktiga, som tillhöra förbandet, att repetitionsövas envar med sin åldersklass i tillfälligt sammansatta utbildningsförband.

En fördel med ett på åldersklassvisa inkallelser uppbyggt repetitionsövningssystem är, att systemet är enkelt i värnpliktstekniskt hänseende. Inkallelseförfarandet, värnpliktsredovisningen m. m. bli vid ett sådant system så litet komplicerade som möjligt.

Ur utbildningssynpunkt har systemet med åldersklassvisa repetitionsövningar ovedersägligen den fördelen, att de värnpliktiga vid en och samma övning stå på i stort sett samma utbildningsnivå. Utbildningens pedagogiska uppläggning och därmed dess organisation underlättas därigenom.

Längden av varje repetitionsövning, 30 dagar, synes enligt nuvarande system väl avvägd med hänsyn till ändamålet med övningarna. Särskilt är i detta sammanhang att beakta den omfattande omskolning av värnpliktiga till helt nya befattningar inom krigsorganisationen, som äger rum under repetitions(efterutbildnings-)övningarna och som utgör ett nödvändigt led i systemet för värnpliktstillgångens utnyttjande på ett sätt, som lämnar det största totala utbytet för försvaret. Sålunda sker inom varje truppslag regelmässigt en omskolning av äldre värnpliktiga i samband med att dessa omkrigsplaceras från fältförband till lokalförsvarfsförband. Men därjämte förekommer en överföring av äldre värnpliktiga från vissa truppslag till andra, som med större fördel kunna i mindre påfrestande befattningar tillgodogöra sig även äldre personal. Därvid blir det oftast fråga om en total omskolning. Så är i än högre grad fallet med sådana värnpliktiga, som efter att under något eller flera år ha tillhört flottan eller flygvapnet och där fullgjort första tjänstgöring överförs till armén för att omskolas till helt annan tjänst. Förutom här nämnda omskolning till nya krigsbefattningar uppträder ofta behov av att omskola värnpliktiga på nya vapen m. m.

De tre repetitionsövningarna äro enligt 1941 års värnpliktslag fördelade

över värnpliktstiden på sådant sätt, att den första i regel följer 1 år efter avslutandet av första tjänstgöringen, den andra ytterligare 5 år senare och den tredje 10 år efter den andra. Efter tredje repetitionsövningen återstå 9 år av värnpliktstiden. Inom värnpliktstiden falla sålunda två perioder om 9—10 år, under vilka ingen militärtjänstgöring förekommer. Det är givet, att den värnpliktiges tjänstbarhet mot slutet av dessa perioder i regel måste ha nedgått tämligen starkt. Den tid, under vilken inhämtade kunskaper och färdigheter »sitta i», växlar helt naturligt för olika individer men torde i första hand vara beroende av hur grundlig den grundläggande första tjänstgöringen varit. Erfarenhetsmässigt synes man på militärt håll räkna med en »hållbarhet» hos kunskaperna på omkring 6 år med ettårig första tjänstgöring.

Ur anförda synpunkter vill det synas, som om vissa fördelar kunde stå att vinna genom en ändrad fördelning av repetitionsövningarna, vilken skulle medföra, att man erhöle fyra övningsfria perioder om vardera 6 eller högst 7 år. Emellertid går en dylik omfördelning icke lämpligen att genomföra ur andra synpunkter, i vart fall såvitt angår första repetitionsövningen. Såsom värnpliktskommittén i annat sammanhang framhållit, medger en 9 månaders första tjänstgöring icke att förbandsutbildningen drives längre än till i huvudsak kompani eller motsvarande förband. Följden blir, att den för de värnpliktigas krigsanvändbarhet oundgängliga utbildningen i bataljon måste stå över till första repetitionsövningen. Men därav följer även, att mellanrummet mellan denna övning och första tjänstgöringen icke bör vara för stort; helst bör detta mellanrum icke överstiga två år. För att de övningsfria perioderna icke skola överskrida »hållbarhets»-gränsen 6 år, skulle sålunda antalet repetitionsövningar per värnpliktig behöva ökas från 3 till 4. Detta kan återigen inom den tidsram, som kommittén har att räkna med enligt utredningsdirektiven, icke ske med mindre än att längden på varje övning avkortas, vilket icke torde böra ifrågakomma.

Sammanfattningsvis har värnpliktskommittén kommit till den uppfattningen, att det åldersklassvisa repetitionsövningssystemet, sådant det gestaltats enligt 1941 års värnpliktslag, är värnpliktstekniskt enkelt och besitter vissa fördelar ur pedagogisk och organisatorisk synpunkt samtidigt som det på ett i huvudsak tillfredsställande sätt medger genomförande av den enskilda utbildning, förbandsutbildning och omskolning, som åsyftats.

Å andra sidan anser kommittén det vara obestriddigt, att systemet är behäftat med allvarliga svagheter, som alla sammanhånga med att det icke i tillräcklig grad tar sikte på att förbereda och trimma krigsorganisationen för kriget. Beredskaps- och krigsorganisatoriska synpunkter ha i alltför hög grad fått stå tillbaka för utbildnings- och värnpliktstekniska. Detta

må ha haft sin förklaring, ja måhända varit ofrånkomligt, så länge värnpliktsredovisningen alltjämt arbetade med underdimensionerad organisation och otillräckliga tekniska resurser. I och med att hela värnpliktsredovisningen i enlighet med 1942 års försvarsbeslut omlagts efter moderna och rationella linjer ha emellertid möjligheter skapats att gestalta den värnpliktiges fortsatta utbildning med utgångspunkt från hans aktuella *krigsplacering* i stället för hans hänförlighet till viss åldersklass. Därmed öppnas även möjligheter att ordna inkallelserna till repetitionsövningar *krigsförbandsvis* i stället för åldersklassvis. Varje inkallelse av ett krigsförband till repetitionsövning kommer därvid normalt att beröra värnpliktiga ur flera olika åldersklasser men vilka värnpliktiga alla ha det gemensamt, att de äro krigsplacerade vid det ifrågavarande förbandet. Ett och samma inkallelsetillfälle för ett visst krigsförband kan sålunda för en del av förbandets värnpliktiga utgöra deras första repetitionsövning, medan andra samtidigt fullgöra sin andra repetitionsövning och andra åter sin tredje.

De fördelar, var för sig av största betydelse, som stå att vinna genom att anordna repetitionsövningarna krigsförbandsvis, äro i korthet följande.

Genom att krigsförbanden inkallas till repetitionsövningar med den för vederbörligt förband enligt krigsplanläggningen gällande sammansättningen, bli förbanden bättre sammansvetsade till stridsdugliga enheter än vid något annat system. De enskilda individerna inom förbanden lära känna varandra. Envar blir övad just i den befattning och tillsammans med just de kamrater, som han skall ha i händelse av krig. Samhörighetskänslan utvecklas, förbandet finner sin individuella arbetsform. Intresset för utbildningen stegras hos såväl befäl som trupp, vilket skapar förutsättningar för ett bättre utbildningsresultat. Övningarna kunna helt eller delvis förläggas till terräng, som för förbandet är aktuell enligt krigsplanläggningen. Ett tillfredsställande mått av stridsduglighet kan påräknas omedelbart vid mobilisering. Beträffande betydelsen av här anförda förhållanden föreligga omfattande och otvetydiga erfarenheter från beredskapsåren 1939—1945.

Därest repetitionsövningarna anordnas krigsförbandsvis, kunna vidare inkallelsen och inryckningen utföras såsom en verklighetsbetonad mobiliseringsövning, varigenom mobiliseringsapparaten tid efter annan blir prövad och intrimmad till fördel för en eventuell mobiliserings snabba och säkra genomförande.

Slutligen är det ur beredskapssynpunkt avsevärt värdefullare att under repetitionsövning inom olika delar av landet ha samlade ett antal ordinarie krigsförband med ordinarie krigssammansättning än improviserade utbildningsförband av värnpliktiga ur en viss åldersklass.

C. Allmänna synpunkter på utformningen av ett system med repetitionsövningar krigsförbandsvis. Principförslag beträffande ordningen för förbandens inkallande.

Sedan kommittén av skäl, som ovan anförts, kommit till den uppfattningen, att en övergång från åldersklassvisa repetitionsövningar till krigsförbandsvisa principiellt är önskvärd såsom varande ägnad att effektivare förbereda armén och dess förband och personal för kriget, har kommittén i enlighet med sina direktiv till närmare undersökning upptagit frågan om de praktiska möjligheterna att genomföra ett dylikt system dels i allmänhet, dels särskilt inom ramen för en sammanlagd tid för repetitionsövningarna av tre månader.

För att ett system med krigsförbandsvisa repetitionsövningar på ett tillfredsställande sätt skall fylla sin uppgift måste det vara så beskaffat, att varje i krigsorganisationen ingående förband blir inkallat till repetitionsövning med icke alltför långa mellanrum. Ju oftare inkallelserna inträffa, desto bättre trimmat och krigsförberett blir förbandet. Ur rent militär synpunkt kunna inkallelserna sålunda aldrig följa nog tätt på varandra. Det blir i själva verket andra faktorer — ekonomiska, arbetsmarknadsmässiga och sociala — som dra en praktisk övre gräns för inkallelsefrekvensen. Å andra sidan sätta rent militära skäl en bestämd gräns för möjligheterna att tänja ut intervallen mellan övningarna, en gräns som icke kan överskridas utan att hela syftemålet med krigsförbandsövningssystemet äventyras eller helt förfelas.

Vad som i främsta rummet måste bli bestämmande för det tidsmellanrum, som ur militär synpunkt högst kan tillåtas mellan två på varandra följande krigsförbandsövningar, är frekvensen av förändringar — omkrigsplaceringar — inom förbandets personalbestånd. I samband med dödsfall, inträdd oduglighet till krigstjänst, utträde ur värnpliktsåldern eller ombyte av bostadsort m. fl. anledningar avgår årligen en del av förbandets personal från sina krigsplaceringar och ersättes av andra. Principiellt måste krigsförbandsövningarna följa på varandra så tätt, att personalförändringarna inom ett förband icke hinna taga för stor omfattning under mellantiden. Det står utan vidare klart, att man icke kan godtaga ett tidsintervall, som t. ex. skulle medföra, att man i regel nödgades byta ut huvuddelen av förbandets personal, innan förbandet på nytt komme i tur till inkallelse. Vilken maximal utbytesprocent, som kan accepteras, kan diskuteras. Kommittén är för sin del benägen att beteckna 35 procent som en lämplig ungefärlig övre gräns. Detta för fram till ett tidsintervall icke överstigande 6 år. Tillämpar man ett dylikt tidsintervall, kan man nämligen — under förutsättning, att omkrigsplaceringarna hållas nere vid ett minimum — erfarenhetsmässigt räkna med en förnyelseprocent av normalt 30—40 procent. Skulle intervallet utökas med ytterligare 2—3 år,

stiger förnyelseprocenten till omkring 60 procent, vilket måste anses mindre gynnsamt.

Vid bestämmandet av inkallelsefrekvensen för krigsförbanden är även att beakta, att arméorganisationen kontinuerligt måste anpassas efter utvecklingen på bl. a. det vapentekniska, stridstekniska och taktiska området. Detta medför med nödvändighet tid efter annan mer eller mindre genomgripande förändringar av krigsorganisationen, vilka bryta sönder eller grundligt omgestalta vissa förband och nyskapa andra. Utvecklingen löper ibland snabbare, såsom under eller efter ett krig, ibland långsammare, men erfarenhetsmässigt bör intervallet mellan krigsförbandsövningarna även ur dessa synpunkter icke överstiga 6 år.

Ur beredskapssynpunkt är det önskvärt att vid behov kunna »täcka» största möjliga del av året med förband, som fullgöra ordinarie krigsförbandsövning, för att så långt möjligt slippa tillgripa extra inkallelser. Det är tydligt, att möjligheterna härför ökas i samma mån som antalet årligen till krigsförbandsövning inkallade förband är stort, så att övningen lämpligen kan uppdelas på flera omgångar. Antalet per år inkallade förband är i sin tur direkt avhängigt av den periodicitet, som väljes. Ju tätare inkallelserna ske, desto större blir den årligen inkallade styrkan. Väljer man t. ex. en 10-årsfrekvens, kommer den årliga inkallelsen genomsnittligt att omfatta 1/10 av arméns krigsstyrka; vid en 6-årsfrekvens stiger årskontingenten till 1/6 av krigsstyrkan o. s. v. Med hänsyn till beredskapen är det sålunda önskvärt, att intervallet mellan två på varandra följande övningar blir så kort som möjligt. Det av omkrigsplaceringsfrekvensen enligt ovan bestämda tidsintervallet av 6 år synes godtagbart tillgodose även de speciella kuppberedskapssynpunkterna.

I det föregående har framhållits, att man på militärt håll erfarenhetsmässigt räknar med att under första tjänstgöringen inhämtade kunskaper och färdigheter nöjaktigt »sitta i» omkring 6 år. Ehuru denna siffra närmast hänför sig till en första tjänstgöring om 12 månader, är kommittén för sin del benägen att godtaga den även för en till 9 månader avkortad första tjänstgöring. Jämväl ur här anförda synpunkter framstår sålunda en 6-årsperiodicitet för krigsförbandsövningarna såsom lämpligt avvägd.

Slutligen bör frågan om krigsförbandsövningarnas frekvens ses i sammanhang med reservpersonalens tjänstgöringsrytm. Reservpersonalens tjänstgöringsförhållanden karakteriseras enligt gällande system av 3-årsperiodiciteten. För att samklang skall ernås, är det tydligen önskvärt, att också krigsförbandsövningssystemet arbetar med perioder om 3 år eller multipler därav. Den 6-årsperiodicitet för krigsförbandsövningarna, som ur andra synpunkter enligt ovan synes vara den lämpligaste, har sålunda även fördelen att på ett naturligt sätt kunna samordnas med reservpersonalens tjänstgöring.

Under beaktande av de synpunkter, som ovan i korthet redovisats, har värnpliktskommittén kommit till den uppfattningen, att ett system för repetitionsövningar krigsförbandsvis lämpligast bör baseras på en 6-årsperiodicitet.

Beträffande den grundläggande mekanismen i ett sådant system tänker sig kommittén, att krigsförbanden böra indelas i *sex grupper*, förslagsvis benämnda a-, b-, c-, d-, e- och f-förband.

Gruppindelningen bör omfatta hela krigsorganisationen — alltså både fält- och lokalförsvarsförband — och principiellt göras så, att av alla slags förband omkring en sjättedel hänföres till a-förband, en sjättedel till b-förband o. s. v.

Varje grupp fullgör vart 6:e år krigsförbandsövning sålunda:

ett år		samtliga a-förband	
nästa år		»	b- »
»	»	»	c- »
»	»	»	d- »
»	»	»	e- »
»	»	»	f- »
»	»	ånyo samtliga a-förband	
»	»	»	» b- »

o. s. v.

D. Utformning av de värnpliktigas tjänstgöringsförhållanden vid repetitionsövningar krigsförbandsvis.

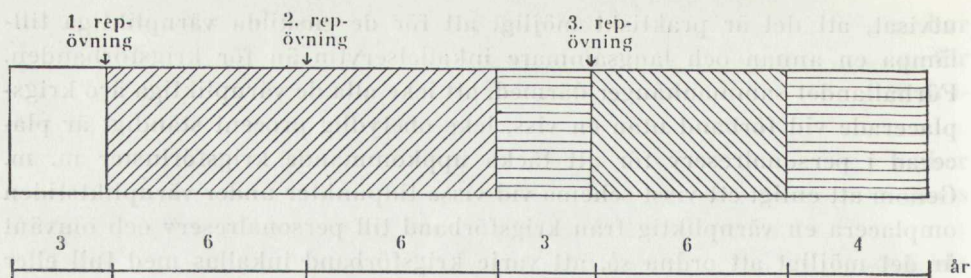
Upprätthåller man kravet på att *både* samtliga krigsförband *och* samtliga värnpliktiga skola inkallas till repetitionsövning vart 6:e år, måste envar värnpliktig fullgöra minst 4 repetitionsövningar gentemot nuvarande 3. Den sammanlagda repetitionsövningstiden per värnpliktig skulle i så fall bli $4 \times 30 = 120$ dagar, därest man bibehåller varje repetitionsövnings längd vid 30 dagar. Emellertid stå, såsom i det föregående anförts, endast 90 dagar till förfogande för repetitionsövningar inom ramen för en sammanlagd tjänstgöringstid av 12 månader. Under sådana förhållanden måste man antingen avkorta längden på de olika repetitionsövningarna eller också uppge fordran på att de enskilda värnpliktiga inkallas till repetitionsövning lika ofta som krigsförbanden. Kommittén har efter ingående överväganden stannat vid att förorda den sistnämnda lösningen med fasthållande vid det grundläggande kravet på att varje krigsförband skall inkallas till en övning av tillräcklig längd vart 6:e år. Utförda undersökningar ha

utvisat, att det är praktiskt möjligt att för de enskilda värnpliktiga tilllämpa en annan och långsammare inkallelserytme än för krigsförbanden. Förhållandet sammanhänger därmed, att icke alla de värnpliktiga äro krigsplacerade vid förband utan en viss, icke obetydlig procent ständigt är placerad i personalreserv för att täcka uppkommande krigsförluster m. m. Genom att enligt ett visst schema vid vissa tidpunkter under värnpliktstiden omplacera en värnpliktig från krigsförband till personalreserv och omvänt är det möjligt att ordna så, att varje krigsförband inkallas med full eller i det närmaste full krigsstyrka till 30 dagars övning vart 6:e år, under det att av varje värnpliktig likväl icke uttages mera än sammanlagt 3 repetitionsövningar å 30 dagar, eller tillhoppa 90 dagar. Under den tid, en värnpliktig står krigsplacerad i personalreserv, fullgör han ingen övning.

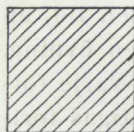
För att ett system med en krigsförbandsövning vart 6:e år för varje förband exakt skall passa samman med ett system för de värnpliktigas fortsatta utbildning, innebärande att densamma uppdelas på 3 repetitionsövningar, kräves att ett bestämt relationstal är för handen mellan antalet vid förband krigsplacerade värnpliktiga och antalet värnpliktiga i personalreserv. Detta på teoretisk-matematisk väg frameducerade relationstal överensstämmer, såvitt angår armén i dess helhet, mycket nära med det som i verkligheten är för handen med nu gällande krigsorganisation för armén. Beträffande enskilda fredstruppförband (mobiliseringsdepåer) förekomma däremot större eller mindre avvikelser, vilka emellertid kunna efter hand utjämnas, åtminstone till någon del, genom omfördelning av personalreserverna truppförbanden emellan. Också för armén såsom helhet kommer relationstalet att från tid till annan undergå smärre förändringar såsom en följd av växlingar i värnpliktstillgången. Dessa smärre avvikelser från det teoretiska idealläget komma i praktiken att medföra, att till krigsförbandsövning inkallade förband i vissa fall icke kunna uppträda med hela sin krigsstyrka utan kanske med en till 70—90 procent reducerad styrka och i andra fall komma att förstärkas med t. ex. 10—20 procent överskottspersonal utöver sin ordinarie krigsstyrka. Dessa styrkefluktuationer synas emellertid icke vara av avgörande betydelse.

E. Principschema för de värnpliktigas krigsplacering och inkallelse.

Beträffande den närmare utformningen av det förordade krigsförbandsvisa repetitionsövningssystemet med det för detsamma karakteristiska regelmässiga personalutbytet mellan krigsförbanden och personalreserven får värnpliktskommittén hänvisa till nedanstående principschema över de värnpliktigas krigsplacering.

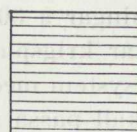
Teckenförklaring:

Krigsplacering
vid fältförband

Krigsplacering
vid lokalför-
svarsförband

Placering
i personal-
reserv

Principeschemat får icke uppfattas som någon absolut tidsindelning exakt tillämplig på envar värnpliktig. Tvärtom komma tämligen betydande variationer med nödvändighet att förekomma olika individer emellan beträffande såväl tidpunkterna för fullgörande av de olika repetitionsövningarna som tidpunkterna för växling mellan krigsplacering vid fält- eller lokalförsvarsförband och placering i personalreserv. Schemat åskådliggör sålunda ett normalförlopp baserat på genomsnittsvärden.

Av principeschemat framgår, att medan tidsavståndet mellan första och andra repetitionsövningen normalt förutsättes vara 6 år, d. v. s. lika med intervallet mellan två på varandra följande krigsförbandsövningar och även lika med den bedömda »hållbarhets»-tiden för inhämtade militära kunskaper och färdigheter, så kommer tidsavståndet mellan andra och tredje repetitionsövningen, liksom även mellan tredje repetitionsövningen och utträdet ur värnpliktsåldern, att liksom för närvarande uppgå till 9-10 år. »Hållbarhets»-gränsen kommer sålunda vid två tillfällen att överskridas med 3-4 år. I enlighet med de synpunkter, som värnpliktskommittén i det föregående anlagt på denna fråga, måste detta obestriddigen betecknas som en olägenhet. Betydelsen härav minskas emellertid därigenom att, såsom framgår av principeschemat, vid krigsförbanden i regel icke kommer att vara krigsplacerad annan personal än sådan, som fullgjort repetitionsövning inom den senaste 6-årsperioden. I den mån mellantiden mellan två repetitionsövningar överskrider 6-årsgränsen, kommer den värnpliktige att tillbringa de överskjutande åren i personalreserv, och han krigsplaceras på nytt vid förband först i samband med fullgörande av nästa repetitionsövning. Självfallet vore det önskvärt, att icke heller i personalreserven inginge personal med längre övningsfri period än 6 år, men kommittén har funnit, att olägenheten härav rimligen bör kunna tagas, i be-

traktande av att man torde ha anledning räkna med att åtminstone viss kompletterande utbildning bör kunna medhinnas vid mobilisering eller krig, innan personalreserven tillhörande värnpliktiga behöva insättas i krigsförband för att täcka uppstående förluster.

Kommittén förutsätter, att det skall vara de militära myndigheterna obehaget att, då så finnes påkallat av utbildningsskäl, anordna repetitionsövningarna för enstaka personalkategorier i annan ordning än som krigsförbandsvisa övningar. Härvid syftar kommittén närmast på viss värnpliktig civilmilitär personal, avsedd att krigsplaceras vid staber i olika tjänstegrenar såsom personalvårdsassistenter, själavårdspersonal, stabsredaktörer, post- och telegrafpersonal m. fl. För ifrågavarande personalgrupp, representerande ett sammanlagt utbildningsbehov om högst 200 värnpliktiga per år för krigsmakten i dess helhet, torde repetitionsövningarna sålunda på sätt föreslagits av 1945 års försvarskommitté och tillstyrkts av överbefälhavaren lämpligen böra fullgöras i ett sammanhang vid en för hela krigsmakten gemensam skola.

F. Kupperedskap. Arbetsmarknadssynpunkter.

I det föregående har framhållits, hurusom den av värnpliktskommittén förordade omläggningen från repetitionsövningar åldersklassvis till repetitionsövningar krigsförbandsvis väsentligen betingas av krigsberedskaps-skäl, däribland omsorgen om kupperedskapen. Värnpliktiga, som fullgöra första tjänstgöring, kunna först efter sex månaders rekrytutbildning anses användbara för enklare beredskapsuppgifter. Vid en första tjänstgöring om 9 månader kan således den yngsta åldersklassen nödtorftigt tillgodose kupperedskapen endast under 3 av årets månader, nämligen från mitten av december till mitten av mars, därest tjänstgöringen ordnas enligt kommitténs i det föregående framförda förslag. Det blir under sådana förhållanden av särskild betydelse att inpassa krigsförbandsövningarna under året på sådant sätt, att de därunder organiserade krigsförbanden tillika kunna utnyttjas såsom beredskapsförband. Av denna anledning böra krigsförbandsövningarna äga rum under den nio månader omfattande del av året, då kupperedskapen icke kan upprätthållas av den yngsta åldersklassen, organiserad såsom tillfälliga beredskapsförband.

För att fullständigt täcka beredskapen under sistnämnda niomånadersperiod skulle krigsförbandsövningarna årligen behöva uppdelas på icke mindre än nio omgångar, vilket är uteslutet redan av den anledningen, att beredskapsstyrkan under envar av dessa omgångar därvid skulle bli helt otillräcklig. Man får därför inskränka sig till att tillgodose beredskapen under kortare perioder och enkannerligen de, som erfarenhetsmässigt kunna bedömas vara mest utsatta. Hänsyn bör härvid även tagas

till önskvärdheten av att krigsförbandsövningarna bli på ett naturligt sätt inpassade i utbildningsåret i övrigt liksom även till behovet av samövningar mellan olika truppslag och försvarsgrenar. Också arbetsmarknads-synpunkter måste i förevarande sammanhang tillmätas stor betydelse, och värnpliktskommittén har fördenskull i denna fråga samrått med arbetsmarknadsstyrelsen.

Under beaktande av samtliga de omständigheter, som enligt vad ovan framhållits böra utöva inflytande på frågan, har kommittén för sin del kommit till den uppfattningen, att fältförbanden jämte de rörliga lokalförbandsförbanden normalt lämpligen böra fullgöra krigsförbandsövning under september—oktober. Härvid kan en uppdelning i två omgångar ifrågakomma. I syfte att tillgodose kravet på vinterutbildning torde tidpunkten september—oktober vissa år böra utbytas mot februari—mars.

I fråga om de fasta lokalförbandsförbanden synes lämpligen som allmän hållpunkt böra gälla, att övningarna fullgöras i två omgångar under april—maj, dock att den närmare tids- och omgångsindelningen årligen bör bli föremål för samråd mellan de militära myndigheterna och arbetsmarknadsstyrelsen under hänsynstagande till bl. a. de skilda och stundom från år till år växlande klimatiska och arbetskraftstekniska förhållandena inom olika delar av landet.

I detta sammanhang är även att beakta de särskilda arbetsmarknads-synpunkter, som göra sig gällande på grund därav, att lokalförbandsförbanden redan i icke obetydlig utsträckning äro regionalt rekryterade, d. v. s sammansatta av värnpliktiga boende på eller i närheten av mobiliserings-orten, och att den allmänna tendensen är att söka i ökad utsträckning tillämpa denna princip, icke endast beträffande lokalförbandsförbanden utan även på fältförbanden i syfte att förkorta mobiliseringstiderna och öka mobiliseringssäkerheten. I ett teoretiskt ytterlighetsfall skulle detta i fråga om en mindre ort kunna tänkas medföra, att en inkallelse till krigsförbandsövning komme att mer eller mindre fullständigt tömma orten på arbetskraft, kanske med påföljd att vissa företag måste stänga. Enligt vad som framkommit vid samråd med arbetsmarknadsstyrelsen böra emellertid dylika problem kunna väl bemästras genom att i förekommande fall underavdelningarna av det aktuella krigsförbandet inkallas i olika omgångar t. ex. på sådant sätt, att olika kompanier vid en lokalförbandsbataljon hänföras till skilda övningsomgångar.

Vad värnpliktskommittén här ovan anfört beträffande krigsförbandsövningarnas inpassande under året är icke att uppfatta så, att kommittén för sin del funnit, att dessa övningar av beredskapsskäl nödvändigtvis måste äga rum under vissa bestämda månader, utan har närmast till syfte att påvisa de möjligheter till inpassning, som förefinnas. Kommittén utgår

ifrån, att de ansvariga myndigheterna i praktiken komma att tillvarata de möjligheter till smidig anpassning av inkallelserna icke blott efter allmängiltiga förhållanden utan även efter inträffande aktuella militärpolitiska omständigheter, som krigsförbandsövningssystemet erbjuder och som utgör en styrka hos detsamma.

G. Utbildningen under repetitionsövningar krigsförbandsvis.

Beträffande uppläggningsen och gången av utbildningen vid repetitionsövningar krigsförbandsvis synes, såvitt angår fältförbanden, lämpligen böra tillämpas i huvudsak samma grunder, som erfarenhetsmässigt utvecklats för de åldersklassvisa repetitionsövningarna. I vissa hänseenden komma emellertid skiljaktigheter att uppträda.

Sålunda kommer inkallelsens, inryckningens och utrustningens utförande såsom en verklighetsbetonad mobiliseringsövning att sätta en särskild prägel på repetitionsövningens inledande skede.

Vissa speciella utbildningstekniska problem torde även komma att möta såsom en följd av att det icke på samma sätt som vid en åldersklassvis repetitionsövning, där alla värnpliktiga befinna sig på i stort sett samma utbildningsståndpunkt, låter sig göra att i utbildningsprogrammet i särskilda från varandra tämligen klart avgränsade tidstempon avskilja repetition av den enskilda utbildningen, komplettering av samma utbildning, omskolning och förbandsutbildning. Det förhållandet, att krigsförbandet är sammansatt av ett flertal åldersklasser med tämligen varierande utbildningsståndpunkt, torde i många fall föranleda en relativt komplicerad organisation av olika övningsavdelningar för olika utbildningsståndpunkter i vad rör repetition, komplettering och omskolning. Vid förbandsutbildningen kan den växlande utbildningsståndpunkten måhända nödvändiggöra en utökad formell förbandsutbildning med delar av ett förband, sammansatta av t. ex. nykrigsplacerade värnpliktiga, vilka tidigare icke genomgått sådan utbildning, medan för andra delar av samma förband den tillämpade förbandsutbildningen träder i förgrunden. Man kan icke bortse från att den inbördes avvägningen mellan dessa olika krav kan komma att inverka i viss mån försvårande på utbildningen. Här avhandlade problem äro emellertid av natur att böra lösas av de militära myndigheterna. De äro uppenbarligen icke av sådan storleksordning, att lämpligheten av en övergång till repetitionsövningar krigsförbandsvis på den grund bör sättas i fråga.

För lokalförsvarfsförbandens vidkommande komma skiljaktigheterna i förhållande till ett system med åldersklassvisa repetitionsövningar att bli mera framträdande. Också för dessa förband bör varje krigsförbandsövning inledas med en mobiliseringsövning med så verklighetsbetonad karak-

tår som möjligt. Inryckningen bör följaktligen ske till den för vederbörligt förband enligt krigsplanläggningen bestämda organisationsplatsen, vilken i fråga om lokalförsvarsförbanden endast undantagsvis är ett fredstruppförband utan i regel någon ort inom försvarsområdet. Det blir sålunda här icke möjligt att direkt falla tillbaka på fredstruppförbandens resurser i olika avseenden, varför övningens planläggning, förberedande och ledning kommer att medföra särskilda problem. Efter genomförd organisering torde förbanden därför i regel böra förflyttas till något övningsområde, där goda utbildningsmöjligheter stå till buds. Slutligen böra förbanden, åtminstone de stridande, under ett skede av övningens senare del förflyttas till och övas inom den avsedda grupperingsterrängen. För försvarsområdesbefälhavarna och deras staber måste planläggningen och genomförandet av lokalförsvarsförbandens krigsförbandsövningar förutsättas komma att medföra en ökad arbetsbelastning men samtidigt även en välbehövlig förberedelse och trimning för dem vid mobilisering och krig åvilande uppgifter. Det torde bli nödvändigt att i viss utsträckning ställa såväl personal som materiel till försvarsområdesbefälhavarnas förfogande från närbelägna fredstruppförband. Den närmare regleringen av dessa förhållanden bör ankomma på de militära myndigheterna. Värnpliktskommittén utgår från att frågan skall kunna lösas utan förstärkning av befälskadreerna.

Den fortsatta värnpliktsutbildningen enligt de grunder, som närmare angivits i det föregående, bör principiellt omfatta alla värnpliktiga. Det förhållandet, att en värnpliktig erhållit mobiliseringsuppskov, bör sålunda icke medföra, att han även befrias från fullgörande av lagstadgade repetitionsövningar. Här avsedda värnpliktiga synas lämpligen böra fördelas på a-, b- etc. kategorier och inkallas till repetitionsövningar efter motsvarande grunder som a-, b- etc. förbanden antingen tillsammans med dessa förband eller eventuellt i särskilda utbildningskontingenter.

H. Kostnader.

Värnpliktskommittén har låtit utföra beräkningar rörande kostnaderna för ett system med repetitionsövningar krigsförbandsvis i jämförelse med repetitionsövningar åldersklassvis. Därvid har framgått, att en sådan omläggning av principerna för avhållandet av repetitionsövningarna i och för sig icke nödvändigtvis behöver medföra krav på ökade anslag för arméns utbildning. Emellertid har kommittén kommit till den uppfattningen, att i samband med en dylik övergång ytterligare fördelar av stor betydelse stå att vinna för en förhållandevis måttlig kostnadsökning. Kommittén syftar härvid närmast på önskvärdheten av att dels på sätt i det föregående angivits öva lokalförsvarsförbanden på de aktuella krigsgrupper-

ringsplatserna, vilket medför extra kostnader, dels i ökad utsträckning taga i anspråk inlejda hästar och förhyrda motorfordon för att så långt som möjligt under krigsförbandsövningarna bringa upp förbanden till krigsstyrka även i dessa avseenden. Merkostnaderna härför äro svåra att exakt beräkna men ha av kommittén uppskattats komma att hålla sig vid en storleksordning av omkring 2 miljoner kronor per år.

I. Övergången till nytt system. Ändringar i värnpliktslagen.

Vidkommande övergången till ett system för repetitionsövningar krigsförbandsvis torde man böra räkna med att de militära myndigheterna behöva $\frac{1}{2}$ —1 år för planläggning och förberedelser. Såväl med hänsyn härtill som till angelägenheten ur försvarsberedskapssynpunkt av att snarast möjligt ånyo komma igång med repetitionsövningarna — vilka ju de senaste åren till väsentlig del uppskjutits i avbidan på en slutlig lösning av den för vår försvarsberedskap så vitala frågan om det lämpligaste sättet för dessa övningars anordnande — får värnpliktskommittén starkt understryka önskvärdheten av att denna fråga utan omgång föres fram till avgörande inför riksdagen.

För tillämpningen av ett system med krigsförbandsvisa repetitionsövningar erfordras vissa *ändringar i värnpliktslagen* beträffande de bestämmelser, som ha avseende på repetitionsövningar. Sålunda böra ur värnpliktslagen avlägsnas de tidsspärrar, som bestämma, att första repetitionsövningen skall avhållas före utgången av tredje året, andra repetitionsövningen före utgången av åttonde året och tredje repetitionsövningen (efterutbildningsövningen) före utgången av adertonde året efter inskrivningsåret. I stället bör värnpliktslagen medge frihet att på lämpligt sätt fördela de tre repetitionsövningarna på hela värnpliktstiden. I lagen torde sålunda allenast böra utsägas, att värnpliktig skall vara skyldig att fullgöra tre repetitionsövningar om vardera 30 dagar, vilka övningar skola kunna fördelas på hela värnpliktstiden.

J. Sammanfattande förslag.

Under hänvisning till det anförda får värnpliktskommittén föreslå, att såvitt angår armén repetitionsövningarna fortsättningsvis måtte anordnas såsom krigsförbandsövningar i enlighet med de riktlinjer, som av kommittén uppdragits i det föregående,

att av denna omläggning av principerna för repetitionsövningarnas anordnande betingade ändringar i 1941 års värnpliktslag måtte vidtagas i överensstämmelse med vad ovan föreslagits,

att anslagen för arméns utbildning och övningar samt för inlejning (för-

hyrning) av hästar och motorfordon måtte uppräknas med sammanlagt 2 miljoner kronor i ändamål att förlåna krigsförbandsövningarna en i möjligaste mån krigsmässig prägel och därigenom öka deras värde ur krigsberedskapssynpunkt, samt

att denna fråga måtte föras fram till slutligt avgörande med all möjlig skyndsamhet med hänsyn till dess utslagsgivande betydelse för rikets försvarsberedskap.

Kap. 2. Repetitionsövningarnas anordnade vid marinen och flygvapnet.

Det förslag rörande en övergång till att avhålla repetitionsövningarna krigsförbandsvis, som värnpliktskommittén här ovan framlagt, tager såsom tidigare anförts sikte på *armén*. Kommittén har emellertid även till behandling förehaft frågan, i vad mån ett likartat system lämpligen kunde tillämpas jämväl vid övriga försvarsgrenar. Därvid har till en början framgått, att förhållandena vid flottan, där utbildningen kännetecknas av bundenheten vid de rustade fartygen, liksom även vid flygvapnet äro så särpräglade, att ett krigsförbandsövningssystem där icke har någon aktualitet.

Vad åter angår *kustartilleriet* äro förhållandena likartade med de vid *armén* gällande, såvitt avser de rörliga kustartilleriförbanden. I fråga om dessa förband skulle sålunda en övergång till repetitionsövningar krigsförbandsvis medföra samma fördelar som beträffande *armén*. Emellertid överväga inom kustartilleriet de förband, som betjäna fasta stridsmedel, varför frågan om det lämpligaste anordnandet av repetitionsövningarna vid kustartilleriet företrädesvis bör bedömas med hänsyn till de fasta kustartilleriförbanden.

Ur utbildningssynpunkt äro de olika fasta batterierna m. m. av väsentligt växlande värde. Sålunda äro vissa batterier på grund av sitt framskjutna läge särskilt väl lämpade för övningar i skjutning mot sjömål, medan vid andra batterier med mera tillbakadragen gruppering möjligheterna till realistiska övningar i fredstid äro starkt inskränkta på grund av förekommande bebyggelse m. m. För att uppnå bästa möjliga utbildningsresultat under repetitionsövningarna torde det därför bli nödvändigt att liksom hittills utnyttja de ur övningssynpunkt bäst belägna förbanden. Härigenom skulle emellertid de krigsförbandsvisa övningarna berövas en del av sin karaktär.

En indelning av kustartilleriförbanden i a-, b- o. s. v. förband enligt de i det föregående angivna principerna skulle av utbildningsskäl få lov att göras efter geografiska grunder på sådant sätt, att ett år ett visst kustavsnitt bleve rustat, nästa år ett annat o. s. v. under en sexårscykel. Det vore nämligen ur övningssynpunkt föga rationellt att bemanna enstaka fasta bat-

terier och öva dessa, utan att samtidigt den högre organisation vore rustad, i vilken vederbörande batteri ingår. Ett tillämpande av ett system med krigsförbandsvisa repetitionsövningar skulle sålunda för kustartilleriets vidkommande stelt binda planläggningen av övningar i högre förband till såväl tid som rum. Det skulle ytterligare tvinga till avsteg från den nu tillämpade principen att oftare bemanna och pröva organisationen vid de viktigare anläggningarna än vid de mindre viktiga.

Med hänsyn till kuppberedskapen är det vidare önskvärt, att i första hand de viktigaste försvarsanstalterna kunna bemannas med i tjänst varande personal. Även ur denna synpunkt framstår krigsförbandsövningssystemet såsom mindre lämpligt för kustartilleriet, enär övningarna därvid, såsom ovan framhållits, skulle bli geografiskt bundna utan hänsyn till de olika försvarsanstalternas betydelse ur aktuell krigsberedskapssynpunkt.

Teoretiskt skulle kunna tänkas att bibehålla det åldersklassvisa systemet för kustartilleriets fasta förband, medan det krigsförbandsvisa infördes för de rörliga. En förutsättning härför vore, att samma värnpliktiga personal under hela sin värnpliktstid kunde avses för de rörliga förbanden. Emellertid måste av praktiska skäl i dessa förband företrädesvis ingå personal ur de yngsta åldersklasserna, vilken personal sedermera omskolas från rörlig tjänst till fast. Vid sådant förhållande stöter det på alltför stora svårigheter att inom kustartilleriet parallellt med varandra arbeta med två olika system för repetitionsövningarna.

Slutsatsen av värnpliktskommitténs överväganden i här berörda hänseenden blir alltså, att, då det krigsförbandsvisa systemet icke lämpligen kan tillämpas för kustartilleriet i dess helhet, det icke heller bör införas i fråga om de rörliga förbanden.

Såväl vid marinen som vid flygvapnet torde sålunda alltjämt böra användas ett på ålderklassvis inkallelse baserat repetitionsövningssystem i huvudsaklig överensstämmelse med 1941 års värnpliktslag. Av praktiska skäl böra emellertid de ändringar i sagda lag beträffande repetitionsövningarna, som enligt I ovan äro påkallade i samband med en omläggning av grunderna för dessa övningars anordnande vid armén, göras tillämpliga icke allenast på armén tillhörande värnpliktiga utan på värnpliktiga vid samtliga försvarsgrenar.

Kap. 3. Möjligheterna att ersätta viss del av de obligatoriska repetitionsövningarna med frivillig kursverksamhet.

I anslutning till frågan om det lämpligaste sättet för repetitionsövningarnas anordnande har värnpliktskommittén jämlikt sina direktiv även till prövning förehåft spörsmålet om lämpligheten av att genom anordnande

av kursverksamhet eller på annat sätt nå fram till ett i viss mån smidigare system för repetitionsövningarnas fullgörande.

Det förhåller sig obestriddigen så, att resultatet av den militära utbildningen i väsentlig grad är beroende av en positiv medverkan från de värnpliktigas sida. Utbildning, som fullgöres efter frivilligt åtagande, blir alltid för den enskilde mera tilltalande och sporrar till en god arbetsinsats. Ur anförda synpunkter har värnpliktskommittén funnit det angeläget att söka bilda sig en uppfattning om möjligheterna att till någon del ersätta de obligatoriska övningarna under den efterföljande tjänstgöringen med frivillig utbildning, exempelvis i form av kursverksamhet.

Det torde vara nödvändigt att utgå från att den frivilliga kursverksamhet eller annan frivillig utbildning, som i förevarande sammanhang kan komma i fråga, måste anordnas på sådant sätt, att densamma icke belastar de värnpliktigas civila verksamhet. Härav följer, att ifrågavarande utbildning måste förläggas till kvällar, söndagar eller semestertid. Att ålägga de värnpliktiga att under sådan »civil fritid» genomgå militär utbildning är icke möjligt. Ett eventuellt kompenstationssystem måste därför bygga på frivilligt åtagande, varav följer att endast vissa värnpliktiga komma att begagna sig därav.

Frågan om vilka utbildningsmoment under den efterföljande utbildningen, som kunna tänkas kompenstationsvis ersättas med frivillig utbildning i en eller annan form, måste ses mot bakgrunden av den allmänna målsättningen för den efterföljande utbildningen, utformad såsom repetitionsövningar i krigsförband. Generellt tager planläggningen under krigsförbandsövningarna sikte på att snarast möjligt under varje övning nå fram till tillämplad förbandsutbildning. Denna sistnämnda utbildning kan av naturliga skäl icke ersättas med utbildning i annan form utan måste genomföras under ordinarie övningar. Detsamma gäller även den del av utbildningen, som utgör en direkt förberedelse för den tillämpade förbandsutbildningen och som med hänsyn till sitt ändamål måste äga rum i anslutning till denna. Varken den enskilda utbildning, som skall förbereda soldaten för hans verksamhet inom förbandet under t. ex. strid, marscher och förläggning eller den formella förbandsutbildningen kan därför brytas ut ur utbildningen vid en övning. Såsom möjligt objekt för frivillig kursverksamhet skulle sålunda återstå huvudsakligen sådan enskild utbildning, som icke direkt sammanhänger med soldatens verksamhet inom förbandet. Vad som härvid i första hand kan ifrågakomma, synes vara inlärandet eller uppövandet av vissa rent individuella färdigheter t. ex. skjutning med eldhandvapen och handhavande av viss allmänt förekommande materiel, som huvudsakligen kan skötas av en man. Den enskilda utbildningen i handhavandet av mer komplicerad och speciell materiel, t. ex. stridsvagnar, artilleri- och luftvärnspjäser, bromateriel o. d., som

kräver samarbete mellan flera befattningshavare, kan dock icke lämpligen förläggas till kurser, utan bör bedrivas inom en fast förbandsorganisation under ordinarie övningar. Härför talar även det förhållandet, att utbildning med dylik materiel endast kan äga rum vid förband, som har sådan ingående i sin utrustning, varigenom antalet övningsplatser för en eventuell kursverksamhet måste bli mycket begränsat.

Omfånget av den enskilda utbildning, som teoretiskt skulle kunna tänkas överförd till frivillig kursverksamhet utan att för mycket inkräkta på förbandsutbildningen, växlar i fråga om olika truppslag, förband och krigsbefattningar. Mätt i tidsmätt torde den genomsnittligt kunna uppskattas till två å fyra och i intet fall mera än sex övningsdagar. Att arbeta med ett flertal olika långa kompensationsledighetsperioder alltefter arten och omfattningen av genomgången kursverksamhet är emellertid av praktiska skäl knappast genomförbart. Man torde därför bli nödsakad att inrikta sig på att fastställa en enhetlig längd för förekommande kompensationsledighet och avpassa kursomfånget därefter, vilket i vissa fall icke torde kunna undgå att medföra avkall i fråga om rationell avvägning av kursplanerna.

Ett kompensationsystem måste ofrånkomligen påverka planläggningen av utbildningen under en övning. Kompensationsledigheten måste alltid tänkas inlagd i början av övningen. Den utbildning, som de kompensationsberättigade genomgått vid kurser o. d., måste inhämtas av övriga värnpliktiga just under tiden för kompensationsledigheten. Detta för fram till nödvändigheten av att till de första dagarna av varje övning koncentrera en väsentlig del av den enskilda utbildningen, lösbruten från övrig utbildning. Med en sådan ordning följa emellertid bestämda nackdelar ur pedagogisk synpunkt, i det att den planmässiga stegringsföljden, enligt vilken den enskilda utbildningen under hela repetitionsövningen bör gå hand i hand med förbandsutbildningen och bedrivs parallellt med denna, i viss mån rubbas. Härtill kommer, att en dylik koncentration av den enskilda utbildningen kan medföra ett abnormt behov av vissa övningsanordningar, t. ex. skolskjutningsbanor.

Redan ur utbildningsteknisk synpunkt resa sig sålunda starka betänkligheter mot kompensationsystemet. Den synpunkt, som för värnpliktskommittén varit avgörande, är emellertid vikten av att icke — samtidigt som man lägger om repetitionsövningarna från ett åldersklassvis system till ett krigsförbandsvis i syfte att därigenom uppnå bestämda fördelar — i utbildningssystemet införa några moment, som motverka det mål, man sålunda strävar till. Införandet av ett system med kompensationsledigheter skulle otvivelaktigt verka i sådan riktning och bl. a. slå undan grunden för den varje krigsförbandsövning inledande mobiliseringsövning, som kommittén för sin del sett som en betydelsefull vinst med krigsförbandsövningssystemet. De fördelar det må anses innebära för de värnpliktiga,

att genom frivilligt deltagande under civil ledighet i militär kursverksamhet kunna uppnå några få dagars avkortning av tiden för de obligatoriska repetitionsövningarna, kunna enligt kommitténs uppfattning icke uppväga de påtagliga nackdelarna ur krigsberedskaps- och utbildningssynpunkt. Enligt kommitténs mening bör sålunda ett kompenstationssystem icke komma i fråga vid krigsförbandsvisa repetitionsövningar.

Med hänsyn till de nackdelar, som enligt vad ovan anförts vidlåda systemet, är emellertid kommittén för sin del ej heller beredd förorda detsamma tillämpning vid de försvarsgrenar — marinen och flygvapnet — där, enligt vad som framhållits i det föregående, repetitionsövningarna alltjämt synas böra anordnas åldersklassvis. Spörsmålet torde kräva ytterligare undersökningar och överväganden, vilka det likväl icke varit möjligt för kommittén att medhinna inom den tid, som stått till buds.

Kap. 4. Beredskapsövning.

Värnpliktskommittén har i sitt delbetänkande II av den 10 januari 1949 framlagt förslag rörande provisoriska bestämmelser för beredskapsövning, föranledda av förkortning av första tjänstgöringens längd, vilket förslag sedermera godtagits av Kungl. Maj:t och riksdagen (prop. 1949:194 och riksdagens skrivelse 1949:371). I berörda sammanhang framhöll kommittén, att detta spörsmål borde upptagas till slutlig behandling först sedan bl. a. frågan om krigsförbandsvisa repetitionsövningar prövats.

I anslutning till den utredning, som kommittén nu underkastat sistnämnda fråga, har kommittén jämväl till slutgiltigt övervägande upptagit spörsmålet om behovet av beredskapsövning och dennas anordnande. Kommittén har därvid kommit till den uppfattningen, att möjlighet att inkalla värnpliktiga till beredskapsövning fortfarande bör föreligga såsom ett medel för Konungen att stärka försvarsberedskapen utan att vidtaga de uppseendeväckande åtgärder, som en inkallelse jämlikt 28 § värnpliktslagen innebär. För att syftet — ofta av förebyggande art — med beredskapsövning skall nås, måste övningen utgöra en obestridlig militär styrkefaktor, vilket innebär, att förband, som inkallas till dylik övning (beredskapsförband) böra vara så organiserade, utrustade och utbildade, att de äro att betrakta som fullt stridsdugliga. Därest ett beredskapstillstånd skulle övergå i allmän mobilisering, böra självfallet beredskapsförbanden vidare kunna fullgöra sin verksamhet, vilket endast är möjligt, därest de utgöra *en del av krigsorganisationen* eller med andra ord: beredskapsförbanden böra vara krigsförband.

Såsom tidigare påvisats (sid. 47), sammansättas krigsförbanden regelmässigt av värnpliktiga tillhörande ett flertal åldersklasser — såväl äldre

som yngre. För att det skall bli möjligt att inkalla krigsförband till beredskapsövning, kan därför icke — såsom hittills — skyldigheten att fullgöra beredskapsövning begränsas till att gälla endast den eller de yngsta åldersklasserna. Skyldigheten måste tydligen utsträckas till att gälla ett flertal åldersklasser.

Värnpliktskommittén har noga övervägt olika förslag att begränsa Konungens befogenhet att inkalla särskilt äldre åldersklasser till beredskapsövning men funnit det svårt för att icke säga omöjligt att draga en gräns, som icke skulle menligt inverka på beredskapens effektivitet. De förband, som mest lämpa sig för kuppberedskap, äro fältförbanden och dessa utgöras främst av yngre åldersklasser. Med hänsyn till de olägenheter, som ett ianspråkstagande av äldre åldersklasser otvivelaktigt medför, förutsätter kommittén, att vid inkallelser till beredskapsövning främst fältförbanden komma att tagas i anspråk. Kommittén anser emellertid på grund av förut anförda omständigheter, att Konungen bör medges rätt att inkalla alla värnpliktiga — och sålunda icke blott den eller de yngsta åldersklasserna — till beredskapsövning.

Vid marinen och flygvapnet förutsätts icke några krigsförbandsvisa repetitionsövningar komma till stånd. Även inom dessa försvarsgrenar böra emellertid beredskapsförbanden vara desamma som krigsförbanden. Då dessa senare äro sammansatta av värnpliktiga ur flera åldersklasser, förefinnes sålunda även här ett starkt behov att för beredskapsövning kunna taga i anspråk flera åldersklasser än de båda yngsta. De enheter, som mest lämpa sig såsom beredskapsförband, äro liksom vid armén i regel sammansatta av yngre åldersklasser. Kommittén förordar därför, att samma bestämmelser tillämpas inom alla tre försvarsgrenarna.

Den sammanlagda tiden för fullgörande av beredskapsövning torde, om kommitténs förslag i övrigt genomföres, kunna sättas till samma dagantal, som ursprungligen föreskrevs i 1941 års värnpliktslag, nämligen 180 dagar.

I anslutning till sitt i det föregående framlagda förslag om ändrade principer för repetitionsövningarna får värnpliktskommittén sålunda föreslå, att grunderna för fullgörande av beredskapsövning ändras därhän, att värnpliktig må, därest Konungen med hänsyn till krigsberedskapen så prövar nödigt, kunna åläggas att, i den ordning Konungen bestämmer, fullgöra en eller flera beredskapsövningar om sammanlagt högst 180 dagar.

Avdelning III.

Uttagning av värnpliktiga till befälsutbildning samt utbildning av värnpliktigt befäl.

Kap. 1. Armén.

A. Historik.

Enligt 1901 års värnpliktslag var tjänstgöringstiden lika för alla värnpliktiga vid samma vapenslag oberoende av den utbildning, som skulle genomgå. En högre allmänbildning medförde sålunda icke någon vare sig förlängning eller avkortning av tjänstgöringstiden.

Genom 1914 års härordning vidtogs härutinnan en genomgripande förändring. Tjänstgöringstiden fick nu olika längd vid olika truppslag och tjänster. Vid träng- och intendenturtrupperna fastställdes utbildningstiden till 260 dagar, vid övriga specialtruppslag till 395 dagar och vid infanteriet för den stora huvudmassan till 360 dagar.¹

Utvecklingen på krigsteknikens område i början av 1900-talet framtvang ett ökat behov av befäl i de lägre graderna vid infanteriet. Då denna ökning icke kunde täckas med befintlig tillgång på fast anställt underbefäl enligt fredsorganisationen, blev det nödvändigt att även taga värnpliktiga i anspråk som befäl.

För att fylla behovet i den lägsta befälsgraden (gruppchef m. fl.) uttogs högst 14 procent av de infanteriet tilldelade vapenföra värnpliktiga i allmänhet för utbildning till *underbefäl och fackmän*. Enär denna utbildning icke ansågs kunna rymmas inom den för huvuddelen av de värnpliktiga erforderliga tiden, blev det nödvändigt att för denna utmäta särskild tid. Utbildningstiden fastställdes därför till 420 dagar eller 60 dagar längre än för de övriga värnpliktiga. Uttagningen avsåg jämväl att fylla infanteriets mobiliseringsbehov av kategorierna kulsprutemanskap, signalister, kommissarier och sjukvårdsmän — fackmän — för vilka det även fordrades längre utbildningstid.

¹ I tjänstgöringstiderna äro inräknade reservtruppövning om 15 eller 25 dagar samt landstormsrepetitionsovning om 5 dagar.

Krigsorganisationens behov av värnpliktigt befäl kunde emellertid icke täckas endast med kategorien underbefäl och fackmän. Denna kategori beräknades kunna fylla en del av gruppchefsbehovet men för mera kvalificerat chefskap ansågs den icke mogen. En såväl kvantitativ som kvalitativ förstärkning av det värnpliktiga befälet måste därför göras. Det blev därför nödvändigt att i största möjliga utsträckning utbilda värnpliktiga med högre allmänbildning till befäl. Med anledning härav skapades ytterligare en kategori nämligen *studenter och likställda*, som omfattade värnpliktiga, vilka avlagt studentexamen eller erhållit avgångsbetyg från gymnasiet tredje ring vid allmänt läroverk, eller som vid annan läroanstalt förvärvat ett däremot svarande kunskapsmått.

Utbildningen av studenter och likställda avsåg att bibringa de vapenföra studenterna kompetens för tjänstgöring såsom plutonchefer eller motsvarande samt göra de icke vapenföra användbara för vissa särskilda tjänster, exempelvis adjutants- och sjukhusunderofficersbefattningar vid etappväsendets sjukvårdsformationer, vissa intendentsbefattningar, expeditjonsbiträdestjänster o. s. v. Enär det uppställda utbildningsmålet, framförallt beträffande de vapenföra, icke kunde uppnås med den utbildningstid, som fastställts för övriga värnpliktiga, måste i princip en längre tid utmätas för studenterna. På grund härav ålades den vapenföra kategorien att genomgå en utbildning om 505 dagar, medan tjänstgöringstiden för icke vapenföra fastställdes till 370 dagar.

Beträffande sättet för uttagningen av underbefäl eller fackmän föreslogs i 1914 års härordningsproposition, att uttagningen skulle ske i samband med inskrivningen och göras av inskrivningsmyndigheterna. Såsom motiv härför anfördes, att hänsyn på så sätt bleve tagen till de värnpliktigas berättigade intressen, och att de värnpliktiga omedelbart finge veta, till vilken tjänstgöring, som de inskrevs. Riksdagen ansåg emellertid för sin del, att den föreslagna anordningen icke var tillfredsställande. Ett gott urval av de lämpligaste befälsämnen kunde nämligen, enligt riksdagsmajoritetens uppfattning, endast göras av de militära myndigheterna och först sedan de värnpliktiga efter någon tids utbildning i rekrytskolan lagt i dagen sin större eller mindre fallenhet för befälsuppgifter. Om uttagningen däremot gjordes redan vid inskrivningen, komme icke blott ett ur militär synpunkt sämre resultat att erhållas utan sannolikheten för kassationer skulle nödvändiggöra, att det bleve erforderligt att uttaga ett onödigt stort antal till olägenhet för de värnpliktiga själva och till kostnad för statsverket. Med anledning härav beslöt riksdagen, att uttagning skulle äga rum först efter det att de värnpliktiga någon tid, förslagsvis 6 veckor, varit i tjänstgöring och verkställas av inskrivningsrevisionen på förslag av vederbörande militära myndighet.

Fördelningen av de värnpliktiga på de olika truppslagen och tjänsterna

på annat sätt, dels på grund av att vissa bland dem, t. ex. läkare, veterinärer och ingenjörer, hade förvärvat specialkunskaper, som måste tillvaratagas för arméorganisationen. Befälsutbildningen av studenter och likställda hade i stort sett givit ett gott resultat och enligt försvarsrevisionens uppfattning till fullo motsvarat förväntningarna. Revisionen föreslog därför, att samtliga till krigstjänst dugliga studenter och likställda, vapenföra som icke vapenföra, skulle uttagas för utbildning till linjetjänst och tagas i anspråk för huvudsakligen samma befattningar som i 1914 års härordning.

Beträffande utbildningstiden för här berörda kategori värnpliktiga fann revisionen en avsevärd nedsättning av den i 1914 års härordning stadgade tiden böra vidtagas. Då det gällde att bestämma utbildningstidens längd för studenter och likställda, kunde man nämligen enligt revisionens mening icke taga hänsyn endast till de rent militära kraven utan måste jämväl i hög grad beakta nämnda värnpliktigas egna intressen. Den långa utbildningstiden innebure för dessa givetvis de allvarligaste olägenheter med hänsyn till deras såväl studier som ekonomi. Revisionen hade därför under sina överläggningar kommit till det resultatet, att utbildningstiden för samtliga studenter och likställda, vapenföra som icke vapenföra, borde bestämmas till sammanlagt 365 dagar, men framhöll, att resultatet av en sålunda bestämd tjänstgöringstid icke kunde bli detsamma, som med den dittillsvarande väsentligt längre tiden. Vid infanteriet vore det därför sannolikt, att endast ett proportionsvis mindre antal än enligt 1914 års härordning skulle bli någorlunda användbart som plutonchefer (i motsvarande befattningar) under enklare förhållanden, medan flertalet endast syntes kunna bibringas utbildning till ställföreträdare för plutonchef. Vid kavalleriet, artilleriet och ingenjörtrupperna finge man vidare helt avstå från utbildning till troppchefer (motsvarande befattningar, vid kavalleriet troppchefer ställföreträdare) och inskränka sig till att ge vederbörande en sådan utbildning, att de omedelbart vid mobilisering vore användbara för vissa underofficers- och underbefälsbefattningar.

Man borde därför förvänta sig, att utbildningen i flertalet fall icke skulle föra längre än till skapandet av värnpliktigt underbefäl. En sådan utbildning vore emellertid enligt revisionens uppfattning under alla förhållanden värdefull med hänsyn till såväl det förefintliga behovet av dylikt befäl som framför allt önskvärldheten av att vid inträffande mobilisering ha tillgång på värnpliktigt befäl, som efter en jämförelsevis kort kompletterande utbildning kunde göras användbart såsom pluton- och troppchefer (motsvarande).

Chefen för generalstaben förordade i sitt utlåtande över försvarsrevisionens betänkande en uttagning av underbefäl och fackmän i samband

med inskrivningen, enär denna princip sannolikt icke skulle ge sämre resultat än den av försvarsrevisionen föreslagna. Det funnes nämligen anledning att förmoda, att en av truppbefälet gjord uttagning så kort efter inryckningen, som revisionen förutsatt, icke kunde vara grundad på en mera ingående kännedom om de värnpliktigas lämplighet för befälsutbildning. Därtill komme att en värnpliktig, enligt vad erfarenheten visade, kunde försvåra ett riktigt urval genom att under tiden före uttagningen visa mindre intresse för utbildningen. Den genom en tidigare uttagning förenade höjningen av uttagningsprocenten kunde ganska noggrant beräknas med hänsyn till den avgång, som i regel ägde rum under tiden mellan inskrivningen och inryckningen. Några ökade bördor för de värnpliktiga eller ökade kostnader för staten skulle följaktligen icke uppstå.

På förslag av Kungl. Maj:t i prop. 1924:20 beslöt 1924 års riksdag, att uttagning till underbefäl och fackmän skulle ske i samband med inskrivningen. Härutinnan vidtogs icke någon ändring vid 1925 års riksdag. Uttagningsproceduren var följande. Inskrivningsnämnden, i vilken det bl. a. ingick två inom nämndens verksamhetsområde bosatta civila personer, uttog för utbildning till underbefäl och fackmän preliminärt omkring 30 procent av de värnpliktiga i allmänhet, som tilldelats infanteriet, trängtrupperna och intendenturtrupperna. Som ledning för denna preliminära uttagning tjänade de årligen i kommandoväg (go nr 1) utfärdade anvisningarna. Dessa voro emellertid knapphändiga och inneburo i huvudsak, att förutsättning för nämnda uttagning skulle vara »god syn och hörsel, förmåga att ledigt uttrycka sig, frimodigt uppträdande samt viss grad av allmänbildning». Förteckning över de sålunda preliminärt uttagna överlämnades till inskrivningsrevisionen, som under ordförandeskap av landshövdingen i länet verkställde den slutliga uttagningen, vilken omfattade cirka 20 procent av antalet truppslaget tilldelade värnpliktiga i allmänhet. Härvid gällde som allmän regel att vid lika lämplighet i första hand de uttogos, vilka anmält sig för utbildningen i fråga. Värnpliktiga, som företett intyg att den längre tjänstgöringen skulle bereda dem eller av deras arbete beroende nära anhöriga väsentliga svårigheter eller olägenheter, uttogos endast, därest så var erforderligt för att fylla antalet. Revisionens beslut delgavs den värnpliktige omedelbart efter avgörandet. Denne fick därför i mycket god tid före inryckningen kännedom om den slutliga uttagningen.

Ifråga om utbildningstidens längd fastställde 1924 och 1925 års riksdagar en väsentligt kortare tid än vad försvarsrevisionen föreslagit, men principen att tillmäta längre tid för befälsutbildning av värnpliktiga bibehölls likväl i 1925 års härordning. Den sammanlagda utbildningstiden ut-

gjorde sålunda 140 dagar för till linjetjänst uttagna värnpliktiga i allmänhet vid infanteriet, trängen och intendenturtrupperna, 225 dagar för underbefäl och fackmän (20 procent av linjekontingenten) vid förstnämnda truppslag samt 260 dagar för studenter och likställda vid samtliga truppslag.

De för befälsutbildning uttagna värnpliktiga utbildades i regel i särskilda förband (skolor), vilka organiserades beträffande underbefäl och fackmän regementsvis (motsvarande) samt beträffande studenter och likställda regements-, arméfördelnings- och truppslagsvis.

Erfarenheterna från utbildningen av det värnpliktiga befälet efter 1925 års härordning gåvo vid handen, att de uppställda utbildningsmålen — i princip desamma som i 1914 års härordning — icke kunnat nå under den fastställda utbildningstiden. Varken soldat- eller befälsutbildningen hade blivit tillräckligt grundlig. Den sistnämnda hade på grund av den korta utbildningstiden måst påbörjas redan under första perioden, vilket medfört, att soldatutbildningen blivit tillbakasatt. Även om studenterna i allmänhet formellt kunde behärska den enklare befälsföringen, kommo de på grund av bristerna i den enskilda utbildningen i praktiskt avseende att verka alltför osäkra inför trupp till men för deras befälsutövning.

De av 1930 års försvarskommission tillkallade sakkunniga på det lantmilitära området framlade med ledning av de vunna erfarenheterna i en särskild promemoria de synpunkter på frågan, som från militär sida ansågos vara av framträdande betydelse.

De sakkunniga anförde, att tiden för första tjänstgöringen för underbefäl och fackmän (150 dagar), vilken med 66 procent överstege de vanliga värnpliktigas (90 dagar), medgäve att bibringa de värnpliktiga en förhållandevis god utbildning beträffande deras användning såsom meniga, och att de tre repetitionsövningarna också möjliggjorde ett bättre vidmakt-hållande av utbildningen, än vad fallet var i fråga om övriga värnpliktiga, för vilka två sådana övningar voro fastställda. Underbefälseleverna finge därför en allsidigare utbildning såsom meniga och en större militär erfarenhet än flertalet värnpliktiga. Emellertid hade erfarenheterna visat, att underbefälseleverna på grund av den korta utbildningstiden icke kunde anses fylla de fordringar, som det vore nödvändigt att ställa på dem i deras egenskap av underbefäl. De värnpliktiga underbefälen kunde därför endast användas som »ställföreträdare» för de aktiva och f. d. aktiva underbefälen samt för dem, som tillhörde studentgruppen.

I fråga om studenter och likställda hade erfarenheten visat, att det icke vore möjligt att under den fastställda utbildningstiden bibringa dem alla kompetens såsom plutonchefer. I flertalet fall hade ifrågavarande värnpliktiga endast kunnat placeras i underbefälsbefattningar.

Försvarskommissionen kunde för sin del icke förorda den ökning av utbildningstiden, som av den militära sakkunskapen ansetts såsom nödvändig för att uppnå ett bättre utbildningsresultat. Kommissionen anförde nämligen i sitt betänkande (SOU 1935:38), att den icke funnit det erforderligt att i fredstid öka tiden för befälsutbildning av värnpliktiga i förhållande till 1925 års härordning. Målet för utbildningen i fredstid av kategorien underbefäl och fackmän borde begränsas till skapande av gruppchefs ställföreträdare (ersättare) och för studenter och likställda till plutonchefs ställföreträdare (ersättare) samt gruppechefer (vid trängtrupperna jämväl plutonchefer). Den i fredstid meddelade utbildningen borde kompletteras i ett beredskapsskede före mobilisering eller under denna. I krigsorganisationen föreslogs därför skola inrymmas reservofficers- och reservunderofficersskolor, vid vilka värnpliktigt befäl skulle erhålla kompletterande utbildning. De, som under fredsutbildningen förvärvat de bästa vitsorden, i regel studenter och likställda, borde sålunda vid reservofficersskolorna bibringas fortsatt utbildning till plutonchefer och värnpliktiga officerare. Vid de senare skolorna föreslogs fortsatt utbildning skola ske till plutonchefs ställföreträdare och värnpliktiga underofficerare av här för lämpliga. Skolorna borde omfatta sex månader, varav tre månaders tjänstgöring vid trupp i officers- respektive underofficersbefattning.

Beträffande sättet för uttagning av underbefäl och fackmän förordades ingen ändring.

1936 års riksdag följde i här berörda avseenden försvarskommissionens förslag. En något ökad utbildningstid fastställdes för huvuddelen av de värnpliktiga, men däremot icke för studenter och likställda samt underbefäl och fackmän, om man bortser från tillkomsten av landstormsbefälsövning om 12 dagar.¹ Befälsutbildning skulle enligt 1936 års försvarsordning bibringas dels underbefäl och fackmän, utgörande omkring 20 procent av värnpliktiga i allmänhet vid infanteriet, trängtrupperna och intendenturtrupperna, under 237 dagar (övriga värnpliktiga ålades 180 dagars tjänstgöring) dels huvuddelen av värnpliktiga tillhörande klass B (studenter och likställda) under 272 dagar. Den förstnämnda kategorien ålades härigenom 57 dagar och den senare 92 dagar längre tjänstgöring än övriga värnpliktiga vid berörda truppslag. Vid övriga truppslag fanns fortfarande ingen kategori underbefäl och fackmän, enär någon befälsutbildning av värnpliktiga i allmänhet därstädes icke ansågs erforderlig. Alla värnpliktiga i allmänhet hade vid dessa truppslag i stället en utbildningstid av 205 dagar, medan tiden för studenter och likställda även här var 272 dagar.

¹I de i det följande återgivna tjänstgöringstiderna äro inräknade landstormsbefälsövning om 12 dagar för de värnpliktiga, som undergå befälsutbildning, och landstormsrepetitionsövning om 5 dagar för övriga värnpliktiga.

Under den förstärkta försvarsberedskapen såväl före som under andra världskriget blev det uppenbart, att det värnpliktiga befälet — med den utbildning, som erhållits enligt 1925 och 1936 års härordningar — i regel icke var moget att lösa personalen i fält åvilande uppgifter.

Lantförsvarets utbildningskommission kunde också, efter att ha ägnat spörsmålet ingående uppmärksamhet, i sitt betänkande (SOU 1941:35) konstatera, att det värnpliktiga befälets utbildning i regel varit otillräcklig. Av underbefäl och fackmän hade sålunda endast ett fåtal visat sig ha tillgodogjort sig utbildningen i sådan grad, att vederbörande kunnat betecknas som fullt användbara gruppchefer — i en del fall dock först efter viss tids befälstjänst. Kommissionen ansåg sig dock ha anledning förmoda, att det skulle bli möjligt att avhjälpa bristerna i gruppchefsutbildningen genom den ökning av utbildningstiden, som fastställts i 1941 års värnpliktslag.

Den andra kategorien av värnpliktigt befäl, studenter och likställda, hade däremot ådagalagt i stort sett god förmåga att föra grupp. Det hade dock i regel erfordrats viss tid för att vederbörande skulle bli »varma i kläderna», vilket vore en följd av deras alltför korta fredstjänstgöring som befäl vid trupp. För högre befattningar än gruppchef hade de endast i undantagsfall varit kompetenta. I allmänhet hade det även här erfordrats viss tids praktik eller ytterligare utbildning.

Ifråga om uttagningen till befälsutbildning syntes det utbildningskommissionen vanskligt att redan vid rekrytskolans slut kunna bilda sig en säker uppfattning om vederbörandes lämplighet såsom befäl. På ett så tidigt stadium föreläge nämligen risk för att ådagalagda praktiska färdigheter övervärderades, under det att tillräcklig hänsyn ej toges till övriga nödvändiga förutsättningar. Det syntes därför önskvärt, att den slutliga uttagningen skedde på ett mera framskridet stadium d. v. s. under befälsutbildningens gång. Förutsättningen härför vore givetvis, dels att till befälsutbildning beordrades ett större antal elever än som motsvarade det beräknade behovet, dels att åtminstone den tidigare delen av denna utbildning betraktades såsom en »prövotid». Kommissionen fann det vidare önskvärt, att utbildningen under prövotiden organiserades så, att eleverna med hänsyn till sina ådagalagda förutsättningar kunde överflyttas mellan olika linjer för befälsutbildning (d. v. s. linjer för officers- och underofficers- respektive underbefälsutbildning). Sådana elever, som visade sig olämpliga för varje slag av befälsutbildning, borde självfallet överföras till soldatskolan. Genom att på så sätt framflytta det definitiva urvalet skulle en direkt jämförelse kunna göras mellan alla dem, som ansetts böra ifrågakomma till befälsutbildning, vilka värnpliktskategorier de än tillhörde.

Frågan bleve då enligt kommissionen, dels *vilka* värnpliktiga, som borde utväljas för denna befälsutbildning, dels *hur* detta urval lämpligen praktiskt skulle kunna ordnas. Eftersom erfarenheterna särskilt från beredskapstiden tydligt nog visat, att studenterna i stort sett befunnits lämpliga som befäl, funne kommissionen det naturligt, att dessa i första hand toges i anspråk för befälsutbildning. Det syntes icke obefogat, att studenterna underkastade sig den längre tjänstgöringstid, som befälsutbildningen på vissa linjer komme att medföra, eftersom de genom sin tidigare utbildning vid allmänna läroanstalter fått åtnjuta större bildningsförmåner än övriga värnpliktskategorier. Under sådana förhållanden ansåge kommissionen självfallet, att samtliga studenter utom de, som under rekrytskolan befunnits olämpliga, beordrades till plutonchefsutbildning för att därunder jämföras och prövas tillsammans med övriga värnpliktiga, som ansåges kunna komma ifråga till sådan utbildning. Med hänsyn till att urvalet av befälsämnen vore både betydelsefullt och svårt borde, enligt kommissionens mening, denna urvalsproceduren påbörjas i så god tid, att man därvid kunde tillgodogöra sig den ingående personkännedom, som utbildningsbefälet under rekrytskolan förvärvat om var och en.

1941 års förvarsutredning, som även upptog frågan om förlängd utbildningstid för det värnpliktiga befälet till ingående prövning, kom därvid till den uppfattningen, att det var nödvändigt med väsentligt längre tjänstgöringstid för sådana värnpliktiga, som skulle placeras i viktigare befälsbefattningar i krigsorganisationen. Utredningen hade liksom lantförsvarets utbildningskommission också funnit, att endast en del studenter och likställda med en tjänstgöring om 260 dagar kunnat tillgodogöra sig utbildningen till plutonchefs ställföreträdare samt att stora delar av det värnpliktiga befälet över huvud taget vid organiseringen av fältförbanden icke förmått uppfylla de stora fordringar, som måste ställas på befäl i ifrågasvarande befattningar.

Med anledning härav uppställde utredningen (SOU 1942:1 jämförda med Kungl. Maj:ts prop. 1941:318) följande allmänna krav på utbildningen av det värnpliktiga befälet, nämligen

att de värnpliktiga vid mobilisering skulle kunna utan kompletterande utbildning placeras i de befattningar, för vilka de voro avsedda,

att de skulle äga någon förmåga i trupp utbildning samt

att de skulle kunna tillfälligt placeras som befäl vid andra förband inom eget truppslag, med annan beväpning och annat stridsförfarande än det egna, ävensom bibringas någon förmåga att upprätthålla närmast högre befattning än den, för vilken de voro avsedda.

Utredningens ställningstagande till denna fråga torde starkt ha påverkats

av erfarenheterna från det finsk-ryska vinterkriget och det då pågående andra världskriget. På grund av den ökade omfattning, som krigsorganisationen successivt erhöll under de första beredskapsåren, blev det nödvändigt att taga värnpliktiga i anspråk som befäl i väsentligt större utsträckning än som skett i tidigare försvarsordningar. Sålunda måste bland annat behovet av plutonchefer (motsvarande chefer) till övervägande del fyllas med värnpliktigt befäl. Detta förhållande kom att ställa helt nya krav på utbildningen av det värnpliktiga befälet, bl. a. i form av utbildning redan i fredstid av värnpliktiga, lämpade för ifrågavarande befattningar.

Utredningen föreslog på grund av erfarenheterna från det då pågående världskriget en väsentlig ökning av tjänstgöringstiden. Många och starka skäl talade enligt utredningens uppfattning för att tiden borde fastställas till femton månader, varav tolv i form av en sammanhängande första tjänstgöring. Utredningen kunde dock icke förorda någon särskild tid därutöver för utbildning av värnpliktiga gruppchefer, enär den kommit till den uppfattningen, att nämnda utbildning skulle kunna inrymmas inom en första tjänstgöring om ett år, därest utväljandet av befälsämnen kunde ske med omsorg. Det förutsattes därvid, att urvalet skulle göras av truppförbandschefen vid rekrytskolans slut, alltså efter omkring sex månaders utbildning, i stället för såsom tidigare varit fallet genom inskrivningsmyndigheternas försorg.

Försvarsutredningen hade liksom utbildningskommissionen funnit, att erfarenheterna från beredskapstjänstgöringen och den i samband därmed organiserade befälsutbildningen otvetydigt givit vid handen, att en första tjänstgöring om ett år icke vore tillräcklig för att dana befäl för högre befattningar än gruppchefer, särskilt som det av sådant befäl ovillkorligen måste krävas en »ganska utvecklad förmåga i trupputbildning.» Utredningen hade kommit till den uppfattningen, att det under beredskapsåren tillämpade systemet för utbildning av det antal värnpliktiga officerare (plutonchefer) och underofficerare (plutonchefs ställföreträdare), som dittills inrymts i krigsorganisationen, visat sig motsvara ganska högt ställda krav. Motsvarande utbildning, bedriven i omedelbar anslutning till en ett-årig första tjänstgöring, kunde därför förväntas ge ett gott resultat. På grund härav syntes det utredningen lämpligt, att utbildningen till plutonchefs ställföreträdare sattes till sex och utbildningen till plutonchef till en tid av tolv månader utöver första tjänstgöringen.

Till undergående av fortsatt befälsutbildning borde främst ifrågakomma sådana värnpliktiga, som vore villiga därtill och som samtidigt uppfyllde de höga krav, vilka måste ställas på dessa befälskategorier. Därest behovet icke kunde fyllas med lämpliga värnpliktiga, som frivilligt anmälde sig till utbildningen i fråga, vore det enligt försvarsutredningens mening emellertid nödvändigt med tvångsvis uttagning ur hela åldersklassen. Ut-

tagningen borde ske av inskrivningsnämnden på förslag av truppförbandschefen.

För att samtliga värnpliktiga i konkurrens med varandra skulle få tillfälle att söka sig fram till befälsutbildning och för att de blivande plutoncheferna m. fl. skulle i tid kunna förvärva sig den kunskap om truppens mentalitet, som vore den första förutsättningen för en effektiv befälsföring, vore det enligt försvarsutredningens uppfattning önskvärt, att alla kunde påbörja första tjänstgöringen vid samma tidpunkt och gemensamt genomgå rekrytskolan. Befälsutbildningen borde därför organiseras på följande sätt (se prop. 1941:318, sid. 35 ff):

Efter den för alla värnpliktiga gemensamma rekrytskolan om sex månader sker uttagning för utbildning till gruppchef och plutonchef. För utbildning till gruppchefer uttagna värnpliktiga utbildas under nästföljande halvår truppförbandsvis vid gruppchefsskola. Värnpliktiga avsedda att utbildas till plutonchefer (eller plutonchefs ställföreträdare) sammanföras under samma tid för utbildning truppförbandsvis till förberedande plutonchefsskola.

Före gruppchefsskolans och den förberedande plutonchefsskolans slut, d. v. s. före utgången av första tjänstgöringen, verkställer inskrivningsnämnden efter förslag av vederbörande truppförbandschef uttagning av de värnpliktiga, som visat sig äga förutsättningar för fortsatt utbildning. Vid denna uttagning avses även ifrågakomma elever i gruppchefsskolan, vilka visat sig särskilt framstående. De sålunda uttagna fullgöra tjänst som gruppchefer och instruktörer för de nyinryckta värnpliktiga under omkring 2 månader och sammanföras därefter till en i regel truppförbandsvis anordnad plutonchefsskola om tre månader för utbildning till plutonchefer (eller plutonchefs ställföreträdare). Under därpå följande regementsövning fullgöra de värnpliktiga trupptjänst i regel som plutonchefs ställföreträdare. På grundval av resultatet vid plutonchefsskolan sker i samma ordning, som nyss är sagt, den slutliga uttagningen av de värnpliktiga, som skola erhålla utbildning till plutonchefer och värnpliktiga officerare. Denna utbildning äger rum vid för truppslaget gemensam officersaspirantskola, vilken tager sin början efter ovan angiven regementsövning och har en längd av ett halvt år.

Officersaspirantskolan föreslås anordnas jämväl såsom sommarlinje under tiden april—augusti. Skolan blir en månad kortare än vinterlinjens skola, vilket emellertid kompenseras av dels att vinterlinjen måste inrymma ett övningsuppehåll vid jul och nyår, dels att tiden april—augusti är en ur flera synpunkter för utbildning väsentligt gynnsammare tid. Genom anordnande av sommarlinje beredas de värnpliktiga någon lättnad ur studiesynpunkt.

Till utbildning vid gruppchefsskola borde enligt av utredningen gjorda beräkningar med hänsyn till mobiliseringsbehovet av gruppchefer i regel uttagas omkring 28 procent och till förberedande plutonchefsskola efter samma grunder omkring 9 procent av den värnpliktiga årskontingenten vid varje truppförband. Antalet elever i plutonchefsskolan borde omfatta omkring 8 procent och i officersaspirantskolan omkring 4 procent av de värnpliktiga i varje åldersklass. Dessa ungefärliga procentsatser innefat-

tade jämväl de officers- och reservofficersaspiranter, som kunde ha blivit antagna.

Utbildningstidens längd och fördelning under obligatorisk utbildning för det värnpliktiga befälet i enlighet med försvarsutredningens förslag, vilket sedermera godtogs av Kungl. Maj:t och riksdagen (prop. 1941:318 och riksdagens skr 1941:507), framgå av nedanstående diagram.

	Jan.	Febr.	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.
1. året				Rekrutskola					Reg- övn.		Gruppchefs-	
2. året		skola		Plutonchefsskola					Reg- övn.	Förbered. pluton-		
		chefsskola							(1.rep- övn.)			
3. året	skola	(vinter- linje)					(sommar- linje)		1.rep- övn.			
7. eller 8. året									2.rep- övn.			
Omkring 18. året						Efterutbildnings- övning 1. 2. 3.			omgången			

..... Trupptjänstgöring i befälsbefattning.

I sitt remissyttrande över det av 1941 års försvarsutredning utarbetade förslaget till lagstiftning rörande de värnpliktigas tjänstgöringstid anförde *chefen för armén*, att intet vore att erinra mot den angivna målsättningen. Beträffande tjänstgöringstidens längd ansåg han sig med hänsyn främst till de praktiska svårigheter ur befäls- och lokalsynpunkt, som då vore för handen, för det dåvarande likaledes intet ha att erinra mot den av kommittén föreslagna längden på första tjänstgöringen (tolv månader), ehuru det önskade målet för utbildningen därigenom icke skulle kunna nås. Den föreslagna tiden för utbildning till plutonchefs ställföreträdare och plutonchef fann arméchefen lämplig. I fråga om sättet för uttagning borde rättvisesynpunkten vid fördelningen av värnpliktsbördorna utgöra en betydelsefull faktor, främst då det gällde att åstadkomma en från den enskildes sida välvillig inställning till försvaret och dess pålagor. Det vore emellertid ofrånkomligt att avsteg i vissa fall måste vidtagas från nämnda princip.

Sålunda vore det nödvändigt att ålägga vissa värnpliktiga — såsom dittills varit fallet med underbefäl och fackmän samt klass B — längre tjänstgöringstid än övriga värnpliktiga.

Chefen för flygvapnet anförde i detta sammanhang i sitt remissyttrande, att det ur psykologisk synpunkt icke vore lämpligt, att en väsentligt ökad tjänstgöringstid förelades värnpliktiga, som under den första delen av sin utbildningstid i jämförelse med kamraterna visat större vilja att tillgodogöra sig utbildningen och mera intresse för tjänsten.

Överbefälhavaren framhöll i sitt yttrande över nämnda lagförslag, att det vore betänkligt med en första tjänstgöring om endast tolv månader särskilt som ökad utbildningstid icke föresloges för den kategori av befäl, som vore avsedd för tjänstgöring som gruppchefer och motsvarande. Denna befälskategori, som vore arméns talrikaste, skulle alltså i krig praktiskt taget uteslutande bestå av personal med endast tolv månaders utbildning. För utbildningen vid armén av gruppchefer ansåg överbefälhavaren en tid av i genomsnitt minst femton månader erforderlig. I fråga om uttagning av värnpliktiga för utbildning till plutonchefs- och motsvarande befattningar vore ett uttagande av dylika till längre tjänst än övriga med hänsyn till försvarsväsendets effektivitet synnerligen önskvärt, så länge första tjänstgöringen för flertalet värnpliktiga understeg två år. Den föreslagna tiden syntes tillräcklig beträffande de värnpliktiga, som avsåges genomgå officersaspirantskola.

Vid anmälan av försvarsutredningens förslag i proposition nr 318 till 1941 års riksdag erinrade föredragande departementschefen om att redan då gällande värnpliktslag pålade vissa värnpliktiga längre tjänstgöringstid än som uttoges av flertalet. I anslutning härtill anförde departementschefen bl. a. följande (sid. 64):

Det av försvarsutredningen förordade avsteget från rättvisepincipen, innebärande längre tjänstgöring för vissa kategorier värnpliktiga, skulle givetvis utgöra ett allvarligt intrång i de ifrågakommande värnpliktigas levnadsförhållanden och i många fall för dem medföra avsevärda olägenheter. Den enskildes intresse måste dock vika för riksförsvarets ofrånkomliga krav. Jag föreslår därför att lämpliga värnpliktiga må uttagas till fortsatt officers- eller underofficersutbildning i överensstämmelse med utredningens förslag. Uttagningen bör göras av inskrivningsnämnd efter förslag av vederbörande förbandschef. Befrielse från sådan uttagning bör enligt min mening endast i särskilda undantagsfall kunna medgivas värnpliktiga, som eljest avsetts för fortsatt utbildning. Vad chefen för flygvapnet anfört därom, att vissa psykologiska skäl talade emot en tvångsuttagning till fortsatt utbildning torde till en viss grad äga sin riktighet. Detta skäl synes mig dock få mindre räckvidd, om de till sådan utbildning uttagna på sätt försvarsutredningen föreslagit erhålla skälig ekonomisk kompensation.

Departementschefen yttrade vidare att det vore av största vikt, att de värnpliktiga såvitt möjligt samtidigt och under likartade förhållanden fullgjorde sin värnplikt. Endast på detta sätt möjliggjordes nämligen ett rättvist och lämpligt, på inbördes jämförelse grundat uttagande av värnpliktiga till särskild utbildning samt en enhetlig och planmässig organisation av utbildningsarbetet. Det syntes vidare departementschefen betydelsefullt, att de värnpliktiga finge tillfälle att i inbördes konkurrens söka nå fram till befälsutbildning och att det blivande befälet redan från början och från grunden bleve förtroget med truppens läggning och sätt att reagera samt med fordringarna på en god befälsföring. De värnpliktiga borde av dessa skäl som regel påbörja tjänstgöringen vid samma tidpunkt och gemensamt genomgå rekrytskola. Enär det syntes nödvändigt att tjänstgöringen för huvuddelen av de värnpliktiga påbörjades vid ingången av april månad för att med utgången av mars nästföljande år kunna slutföras i och med genomgången vinterutbildning, kunde det därför ifrågasättas, om ej studentexamen borde tillbakaflyttas till tiden före värnplikts-tjänstgöringens början. Om så ej kunde ske, bleve det med hänsyn till att det antal värnpliktiga, som behövde uttagas för utbildning till plutonchefer eller plutonchefs ställföreträdare (ersättare), avsevärt överstege tillgången på för dylik utbildning lämpliga studenter och med dem likställda, nämligen erforderligt med särskild utbildning av sistnämnda värnpliktiga, vilket skulle komma att te sig som olämpligt och för utbildningsarbetet störande.

Riksdagen beslöt (skr. 1941:507) i enlighet med försvarsutredningens, av departementschefen förordade förslag, vilket innebar

att samtliga värnpliktiga skulle fullgöra en första tjänstgöring om 360 dagar,

att till befälsutbildning skulle bland samtliga under utbildning varande värnpliktiga uttagas de i militärt avseende dugligaste till ett antal av åtta procent av hela åldersklassen för fullgörande därutöver av utbildning under högst 180 dagar — underofficersutbildning,

att för ytterligare befälsutbildning skulle bland de värnpliktiga, som underginge utbildning till värnpliktig underofficer, uttagas de mest lämpliga till ett antal av högst fyra procent av hela åldersklassen, d. v. s. högst hälften av eleverna i underofficersutbildning, till högst 180 dagars officersutbildning efter avslutad utbildning till underofficer, och

att uttagning till fortsatt befälsutbildning jämväl skulle kunna ske tvångsvis.

Erfarenheterna från utbildningen av värnpliktiga gruppchefer under de första åren efter införandet av den ettåriga första tjänstgöringen gävo vid handen, att de för gruppchefsutbildningen uppsatta målen icke kunde upp-

nås. Bidragande orsak härtill var utan tvivel de störningar i utbildningen, som uppstodo genom de på sina håll ofta återkommande befälsbytena, orsakade av växlingar i beredskapsläget. Även nödvändigheten av att taga här ifrågavarande värnpliktiga i anspråk för lösande av vissa icke direkt med befälsutbildningen sammanhängande beredskapsuppgifter inverkade på utbildningsresultatet. Vid frågans bedömande får dock icke bortses från den omständigheten, att det allvarliga läge, i vilket vårt land då befann sig, underlättade utbildningsbefälets arbete så tillvida, att de värnpliktiga medverkade positivt för att uppnå ett gott utbildningsresultat. S. k. maskning i avsikt att undgå uttagning till fortsatt befälsutbildning förekom i allmänhet icke, enär de värnpliktiga kunde förvänta sig fortsatt tjänstgöring efter den första tjänstgöringens slut i form av såväl beredskapsövning som beredskapstjänstgöring efter denna. Det torde därför snarare för det stora flertalet ha betraktats som en fördel att få fullgöra del av den fortsatta tjänstgöringen i form av en befälsutbildning, som var förlagd till depåerna och medförde befordran till högre grad med högre avlöning samt premie för godkänd utbildning.

För att avhjälpa bristerna i gruppchefernas utbildning blev det nödvändigt med särskild gruppchefsutbildning efter första tjänstgöringens slut. För att möjliggöra sådan var chefen för armén tvungen anbefalla, att en betydande del av beredskapsövningen, som omfattade ett halvt år i anslutning till första tjänstgöringen, skulle avses för fortsatt gruppchefsutbildning i form av dels ren skolmässig utbildning dels praktisk tjänstgöring på trupp. Resultatet av denna utbildning blev, trots bristen på väl kvalificerat utbildningsbefäl, i stort sett mycket gott. Genom denna anordning blev det därför möjligt att under en följd av år tillföra krigsorganisationen ett stort antal väl utbildade gruppchefer.

När beredskapen vid andra världskrigets slut avvecklades, upphörde också möjligheterna att med tillgripande av beredskapsövningen bibringa de värnpliktiga gruppcheferna fortsatt befälsutbildning. Resultatet av gruppchefsutbildningen, som nu endast kunde bedrivas under första tjänstgöringen, blev genast avsevärt försämrat. Orsaken därtill torde kunna sökas ej endast i den kortare utbildningstiden utan även i den allmänna beredskapströtthet, som vid andra världskrigets slut grep delar av vårt folk. Det får anses naturligt, att den åsikten allmänt framträdde, att en lindring i såväl de personella som de ekonomiska pålagorna måste göras, samtidigt som röster började höjas för en sänkning av värnpliktstiden. Det är även förestäligt, att denna opinion jämväl påverkade de värnpliktiga befälsämnen och hos dessa tog sig uttryck i en minskad villighet att »göra sitt bästa». Utbildningsbefälet kunde också förmärka en stegrad tendens hos eleverna i gruppchefs-(förberedande plutonchefs-)skolorna att undandraga sig utbildningen för att därigenom kunna undgå uttagning

till fortsatt befälsutbildning. Följden blev, att endast de bästa eleverna — i huvudsak de, som måste uttagas till den fortsatta befälsutbildningen — nådde fram till ett godtagbart resultat. Övriga, d. v. s. de, som måste tagas i anspråk som gruppchefer i krigsorganisationen, nådde i regel endast en utbildningsståndpunkt, som motsvarade fordringarna för gruppchefs ställföreträdare. Utbildningen till värnpliktig underofficer och officer gav i stort sett ett godtagbart resultat.

Hösten 1945 uppdrog överbefälhavaren åt *chefen för armén* att verkställa utredning rörande arméns organisation efter budgetåret 1946/1947, d. v. s. efter utgången av femårsperioden 1942/1947. I samband med anvisningarna för utredningsarbetet angav överbefälhavaren bl. a., att han icke ansåg sig kunna tillstyrka en ökning av utbildningstiden för de värnpliktiga gruppcheferna. En undersökning skulle i stället göras i fråga om möjligheterna att genom ändrad organisation och ändrade taktiska förfaringssätt göra plutonen mindre beroende av hög kvalitet hos gruppcheferna.

I sitt den 22 mars 1946 avgivna förslag i ärendet anförde *chefen för armén* beträffande utbildning av värnpliktigt befäl bl. a. följande:

Det hade icke varit möjligt att ge utbildningen den allsidighet, som förutsatts i prop. 1941:318 (sid. 34). Bortsett härifrån hade utbildningen till värnpliktig officer och underofficer dock givit ett i stort sett tillfredsställande resultat.

Ifråga om utbildningen till värnpliktigt underbefäl hade däremot godtagbara resultat under första tjänstgöringen icke uppnåtts. Tillkomsten av nya vapen och annan materiel inom grupper och plutoner (motsvarande enheter) hade varit omfattande. Den för t. ex. en gruppchef nödvändiga tekniska och manuella färdigheterna vid deras hanterande hade måst tillgodoses i utbildningsprogrammet. Trots att kraven på användbarhet inom andra utbildningslinjer i stor utsträckning minskats, hade befälsutbildningen på egen utbildningslinje som sådan blivit lidande. Dittills hade det varit möjligt att komplettera befälsutbildningen — i fortsatta gruppchefsskolor och vid tjänstgöring vid trupp — under efterföljande beredskapsövning. Denna utväg vore emellertid stängd. Med hänsyn till av överbefälhavaren givna direktiv hade dock *arméchefen* icke kunnat föreslå den ökning av tjänstgöringstiden för gruppchefsutbildningen, som han ansåge nödvändig för att utbildningsresultatet skulle bli godtagbart. Genom en ytterligare differentiering på utbildningslinjer (t. ex. bland gevärsgruppchefer på skyttegrupp-, jägargrupp- och specialgruppchefer) syntes emellertid i viss mån ett förbättrat utbildningsresultat kunna ernås, men den önskvärda befälsrutinen kunde icke erhållas.

Chefen för armén ansåg vidare, att avsteg från den enhetliga utbildningsorganisationen alltjämt vore nödvändigt beträffande studenter och likställda. För att alla värnpliktiga skulle kunna påbörja första tjänstgöringen samtidigt hade dåvarande *chefen för armén* gjort framställningar, att studentexamen skulle förläggas till tiden före 1 april. Även för-

svarsutredningen hade föreslagit denna lösning. Emellertid hade förslaget mött motstånd hos undervisningsmyndigheterna och resultatet blivit en kompromiss, innebärande en uppdelning av studentexamen. Vissa elever kommo sålunda att avlägga examen något tidigare än övriga. Inryckningen till första tjänstgöring för dessa värnpliktiga ägde rum i mitten och slutet av maj, d. v. s. 6—7 veckor senare än värnpliktiga i allmänhet. Den delade studentexamen kom därför att störa skolornas verksamhet utan att det ur militär synpunkt önskade resultatet uppnåddes. Vissa värnpliktiga av denna kategori — studerande vid högskolor, de som avlade studentexamen som privatister m. fl. — inryckte ofta först under juni. Under dessa omständigheter hade chefen för armén kommit till den uppfattningen, att det vore lämpligare att återgå till den tidigare tillämpade ordningen och låta tjänstgöringen för denna kategori av värnpliktiga börja vid en tidpunkt, då alla skolor kunnat avsluta sitt läsår, förslagsvis omkring 10 juni. Inryckning den 10 juni borde dessutom stå öppen jämväl för vissa andra värnpliktiga än studenter och likställda med förutsättningar för utbildning till värnpliktigt befäl. Visserligen skulle studenter och övriga värnpliktiga med en dylik sen inryckning komma att vid tidpunkten för det första urvalet till underbefälsutbildning befinna sig på en än mer olika utbildningsståndpunkt i förhållande till de i april inryckta än vad redan vore fallet. Detta syntes dock icke böra tillmätas alltför stor betydelse, då omplaceringar till och från underbefälsskolorna kunde äga rum intill jul-uppehållet. Vid sistnämnda tidpunkt borde tillräckligt underlag föreligga för en riktig och definitiv uttagning.

1946 års kommitté för utredning rörande de värnpliktigas övningstid — av överbefälhavaren tillsatt den 16 september 1946 — kom vid sin undersökning beträffande de värnpliktiga gruppcheferna till det resultatet, att för utbildningen fastställda mål i regel icke hade uppnåtts. Eftersträvad mångsidighet i utbildningen hade kunnat genomföras endast på bekostnad av grundligheten och rutinen i praktisk tillämpning av befälsutbildningen. Det syntes med anledning därav vanskligt att förorda en beskärning av dåvarande (tolv månader) utbildningstid. Kommittén kunde dock, främst med hänsyn till önskvärdheten av att utbildningstiden för gruppcheferna finge samma längd som föreslagits för övriga värnpliktiga — dvs elva månader — även för gruppcheferna förorda en sänkning från tolv till elva månader. I fråga om utbildningen till värnpliktiga underofficerare och officerare hade kommittén noggrant övervägt möjligheterna att åstadkomma, utöver minskningen av tiden för första tjänstgöringen från tolv till elva månader, ytterligare förkortning av nämnda utbildning men emellertid funnit en sådan förkortning utesluten, därest de uppställda målen skulle kunna bibehållas. Kommittén anförde vidare, att det vid över-

vägandena i frågan borde beaktas, att en sänkning av befälets kvalitet innebure en förhållandevis större nedgång i förbandens stridsvärde än en kvalitetsförsämring hos de meniga och att den kvalitetssänkning, som i viss mån uppstode redan vid en måttfull minskning av första tjänstgöringstidens längd, icke borde åtföljas av en kvalitetsförsämring hos befälet utan snarare uppvägas av en kvalitetsförbättring av detta.

I utredningen rörande värnpliktsutbildningens närmare utformning, avgiven till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet den 30 november 1947, erinrade chefen för armén om den försöksverksamhet på utbildningens område, som igångsattes 1946 och som intensifierades under 1947. Denna försöksverksamhet tog bl. a. sikte på att genom förenklat stridsförfarande och forcerad gruppchefsutbildning uppnå ett bättre utbildningsresultat och sålunda göra det möjligt att under till förfogande stående tid (elva månader) bibringa de värnpliktiga gruppchefeleverna sådana kunskaper och färdigheter, att de kunde bli fullt användbara såsom gruppchefer i krigsorganiserade förband. Arméchefen ansåg sig vid tidpunkten för utredningens slutförande icke kunna taga slutgiltig ställning till denna fråga, när försöken icke voro avslutade. Redan då syntes det emellertid arméchefen uppenbart, att vid en avkortning av utbildningstiden till nio månader — såsom en följd av i direktiven för utredningen fastslagen generell minskning av den sammanlagda tjänstgöringstiden till tolv månader — gruppchefeleverna icke kunde bibringas en sådan utbildning, att de uppfyllde berättigade fordringar på en gruppchef i fält. Det anfördes vidare att, om längden av första tjänstgöringen fastställdes till nio månader, måste utbildningsomfånget beträffande gruppchefsutbildningen starkt reduceras. Beskärningarna måste t. o. m. gå ut över sådana viktiga grenar som befälstjänsten som skjututbildningen, min- och sprängjtjänsten samt vinterutbildningen. Anledning fanns därför att draga den slutsatsen, att vid en reducering av utbildningstiden till nio månader befälsutbildningen icke skulle kunna föras längre än till förberedande gruppchefsutbildning av de allra bästa, vilket vore en stor svaghet särskilt med hänsyn till att fältförbandens kvalitet vid en så starkt nedskuren utbildningstid skulle komma att nedgå väsentligt. Denna nedgång skulle i någon mån kunna kompenseras, om en god tillgång på väl utbildade ledare skapades. Ur krigsberedskapssynpunkt vore det därför nödvändigt att tiden för gruppchefsutbildningen fastställdes till en sådan längd, att önskvärd utbildning kunde genomföras. Utbildningstiden borde därför bestämmas till omkring femton månader.

Beträffande utbildningen av värnpliktiga underofficerare och officerare hade chefen för armén kommit till den uppfattningen, att i stort sett tillfredsställande resultat hade uppnåtts. I vissa fall hade emellertid tiden

visat sig vara väl kort, vilket hade framtvingat en icke önskvärd specialisering. Om tiden för första tjänstgöringen nedginge till nio månader, kunde med bibehållen längd på den fortsatta befälsutbildningen den dåvarande målsättningen icke helt bibehållas. Sålunda skulle det icke längre bli möjligt att utbilda ifrågavarande värnpliktiga så, att de kunde placeras såsom befäl vid andra förband inom eget truppslag med annan beväpning än det egna eller att bibringa dem någon förmåga att upprätthålla närmast högre befattning — två krav, som 1941 års försvarsutredning uppställt på ett väl utbildat värnpliktigt befäl.

I fråga om uttagning till fortsatt befälsutbildning fäste chefen för armén uppmärksamheten på den maskning, som de mest kvalificerade värnpliktiga (grupp K) gjorde sig skyldiga till i avsikt att undandraga sig uttagning till fortsatt utbildning. Det hade också visat sig, att en stor del av gruppen K bortfallit redan vid uttagningen till underofficersutbildning. Många förbandschefer och truppofficerare hade därför förordat en övergång till ett nytt system beträffande uttagning för befälsutbildning, innebärande att gruppen K, eventuellt utökad med sådana som avlagt real-examen eller innehade likvärdig kompetens, skulle erhålla lagstadgad längre tjänstgöringstid än värnpliktiga i allmänhet. Denna längre tid borde fastställas till femton månader, inom vilken utbildning t. o. m. underofficer skulle inrymmas. Därefter skulle uttagning ske frivilligt eller tvångsvis till officersutbildning. En uttagning på frivillig väg vore givetvis att föredraga, om ett tillräckligt antal kvalificerade elever härigenom kunde erhållas. Erfarenheterna talade emellertid mot detta system, som icke skänkte garanti för att vårt mobiliseringsbehov av värnpliktigt befäl bleve tillgodosett. Arméchefen framhöll vidare, att samtliga elever vid kadettskolorna, även de tvångsvis uttagna, nedlade ett mycket gott och erkännansvärt arbete, och att maskningen helt syntes försvinna i och med den sista uttagningen till fortsatt befälsutbildning. Det skisserade systemet borde icke få utestänga värnpliktiga i allmänhet från fortsatt befälsutbildning. Kvalificerade värnpliktiga inom denna kategori skulle kunna överföras till gruppen K, antingen i samband med inryckningen eller senare under utbildningen. Till förfogande stående tid hade emellertid icke medgivit en noggrann undersökning av lämpligheten av och möjligheterna för ett ändrat system för uttagning av värnpliktigt befäl. Arméchefen föreslog därför, att frågan om sättet för uttagning av värnpliktigt befäl skulle tagas upp i ett vidare sammanhang.

1945 års försvarskommitté ansåg sig i sitt betänkande (SOU 1947:72) icke kunna förorda, att någon särskild tid utöver första tjänstgöringen — ehuru denna förutsattes nedgå till nio månader — anslogs för utbildning av värnpliktiga gruppchefer. I fråga om längden av den fortsatta ut-

bildningen till värnpliktiga underofficerare och officerare ifrågasatte kommittén ingen ändring. Några ändrade principer för uttagning av det värnpliktiga befälet förordades ej heller.

I sitt *remissyttrande* över 1945 års försvarskommittés betänkande anförde *chefen för armén* bl. a. följande i frågan om utbildning av värnpliktiga gruppchefer.

Erfarenheterna från utbildningen av gruppchefer under den ettåriga första tjänstgöringen visa tydligt, att endast de bästa värnpliktiga med 12 månader nå fram till ett godtagbart resultat. Övriga ha endast kunnat givas en utbildning, som motsvarar fordringarna för gruppchefs ställföreträdare. Jag har därför tidigare i olika sammanhang föreslagit, att tiden för gruppchefsutbildningen skulle förlängas med 3 månader, från 12 till 15. Förslagen ha emellertid icke föranlett någon åtgärd.

Under föregående utbildningsår genomförda försök i syfte att forcera utbildningen av de blivande gruppcheferna, så att dessa skulle kunna användas såsom gruppchefer under förbandsutbildningen för huvuddelen av de värnpliktiga, ha givit ett klart negativt resultat. Försöken ha ytterligare styrkt mig i den uppfattningen, att flertalet gruppchefelever icke äro användbara såsom gruppchefer i fält med en utbildning av 11 månader.

Enligt försvarskommitténs förslag skall nu gruppchefsutbildningen inrymmas i en första tjänstgöring om 9 månader. Detta måste — sett mot bakgrunden av ovan relaterade erfarenheter — medföra, att våra gruppchefer i största utsträckning komma att bli urståndsatta att utöva sin ytterst betydelsefulla ledarverksamhet i fält. Detta är så mycket allvarligare, som våra meniga soldaters stridsvärde, såsom ovan framhållits, måste bli lägre genom 9-månadersutbildningen. Det enda som skulle kunna motverka denna svaghet vore väl, att befälet hölles på en så hög standard som möjligt.

Följden av kommitténs förslag i detta hänseende skulle bli, att ofullständigt utbildade soldater skulle komma att ledas av inkompetent befäl. Resultatet härav måste ovillkorligen bli onödigt stora förluster särskilt i begynnelsestriderna.

Beträffande utbildningen av värnpliktiga underofficerare och officerare fann arméchefen det önskvärt, att denna bibehölles vid dåvarande längd, d. v. s. sex respektive tolv månader utöver första tjänstgöringen, och att utbildningen finge bedrivas efter dittills gällande bestämmelser. I händelse att första tjänstgöringen fastställdes till nio månader, vore vissa beskrningar av det önskvärda utbildningsomfånget nödvändiga.

Hela frågan om uttagning av och utbildning till värnpliktigt befäl borde enligt arméchefens mening upptagas till allsidig prövning. Många och starka skäl talade sålunda bl. a. för att till befälsutbildning lämpliga värnpliktiga, i stället för att såsom skedde utväljas på grund av ådagalagd duglighet under tjänsten, uttoges redan vid inskrivningen och då ålades en längre utbildning än övriga värnpliktiga. Detta system hade tidigare hos oss varit tillämpat och därvid visat sig ändamålsenligt, ehuru man då ej kompenserade de uttagna på något sätt. Den för närvarande tilläm-

pade metoden tedde sig utan tvivel ur demokratisk och rent saklig synpunkt riktig. Den hade likväl i praktiken visat sig mindre rationell och framkallat s. k. maskning i stor utsträckning, vilken medfört, att av den kategori värnpliktiga, som i första hand borde utbildas till befäl, en avsevärd del icke erhöles sådan utbildning.

I *propositionen 1948:207* berörde föredragande departementschefen den försöksverksamhet, som ägt rum vid denna tidpunkt och alltjämt pågick inom armén. Ett slutgiltigt ställningstagande till frågan om utbildning av värnpliktigt befäl liksom av specialister kunde därför icke ske i berörda sammanhang. Ytterligare utredning syntes emellertid departementschefen erforderlig. I avvaktan därpå räknade han med i stort sett oförändrade bestämmelser och kunde följaktligen icke då tillstyrka, att värnpliktiga, som uttoges till gruppchefsutbildning, erhöles förlängd tjänstgöring.

Ett stort antal riksdagsmän motionerade på grund härav om förlängd gruppchefsutbildning. Riksdagen beslöt emellertid i enlighet med propositionen.

Av den ovan lämnade historiken framgår, dels att en differentiering i fråga om utbildningstidens längd förekommit för det värnpliktiga befälet i de olika försvarsordningarna, dels att olika metoder för uttagning och utbildning av detta befäl ävenledes tillämpats.

Utbildningstidens längd har icke endast växlat vid de olika försvarsordningarna utan den har vid en och samma försvarsordning varierat vid olika truppdrag och för skilda befälskategorier. Vid fixerandet av utbildningstiden ha icke endast erfarenheterna beträffande behov av tid varit avgörande utan även andra faktorer, såsom sociala skäl, kostnadssynpunkter etc., ha spelat in. I tabellen sid. 85 åskådliggöres den anmärkta differentieringen.

Även sättet för uttagning har växlat vid de olika försvarsordningarna.

När första tjänstgöringen varit kort, har uttagning i princip skett före inryckningen till första tjänstgöringen. Uttagningen ägde rum vid inskrivningen och var icke förbunden med särskilda prov. Som grund för uttagningen användes främst vissa avlagda examina (= studenter och likställda) eller andra förhållanden (yrkes- och civila anställningsförhållanden), som av vederbörande inskrivningsmyndighet ansågos böra kvalificera för utbildning till underbefäl och fackmän. Utbildningsresultatet var med hänsyn till utbildningstiden i allmänhet gott. Någon maskning förekom icke.

Då första tjänstgöringen varit av större längd — såsom enligt 1914 och 1941 års försvarsbeslut — ha delvis andra metoder kommit till användning. I 1914 års härordning följdes dock ovannämnda metod, nämligen uttagning vid inskrivningsförrättningen beträffande kategorien studenter och likställda, vilken avsågs skola utbildas till plutonchefer, medan under-

Utbildningstidens längd enligt olika försvarsanordningar.

Försvars- ordning år	Utbildningstidens längd			A n t.
	Värnpliktiga i allmänhet	Underbefäl och fackmän (gruppchefer)	Studenter och likställda (grupp K)	
1901	Lika för alla kategorier			Ingen differen- tivering
1914	Inf. 360 Träng- o. inttrp. 260 Övriga trpslag 395	Inf. 420 Träng- o. inttrp. 385	Vapenföra 505 Icke vapenföra 370	Differentiering betr. såväl längd som truppslag
1925	Inf., träng- o. inttrp. 140 Övriga trpslag 200	Inf., träng- o. inttrp. 225	Samtliga 260	D:o
1936	Inf., träng- o. inttrp. 180 Övriga trpslag 205	Inf., träng- o. inttrp. 237	Samtliga 272	D:o
1941	Samtliga 450			Viss tvångsvis uttagning till uoff.- och ofutb.
Nuv. provi- sorium	Samtliga 360			D:o

befäl och fackmän (gruppchefer) uttogos först viss tid efter inryckningen. Sistnämnda metod medförde dock vissa svårigheter att ordna utbildningsarbetet rationellt. När första tjänstgöringen år 1941 på nytt gavs en längd av omkring ett år, ansågs ett annat system än uttagning vid inskrivningen böra prövas för utväljande av värnpliktiga till underofficers- och officersutbildning. Man räknade med att de värnpliktiga under rådande allvarliga militärpolitiska läge skulle göra sitt bästa under utbildningen. Härvid skulle man under den till förfogande stående relativt långa första tjänstgöringen genom uttagning till underofficers- och officersutbildning efter hand under pågående utbildning kunna få fram de bästa befälsämnen, och detta oberoende av den civila utbildning, vederbörande hade erhållit.

Uttagningen skulle vid behov ske tvångsvis. Systemet visade sig i stort sett lämpligt under beredskapsåren (t. o. m. år 1945), när de till underofficers- och officersutbildning uttagna i allmänhet fingo fullgöra denna utbildning under tid, då de förutvarande kamraterna ålades fortsatt tjänst efter första tjänstgöringens slut i form av beredskapstjänstgöring. Någon »maskning» förekom därför i regel icke. Det betraktades snarare på sina håll som eftersträfvansvärt att få fullgöra och genomgå befälsutbildning, vilken oftast genomfördes på vederbörligt truppförbands fredsförläggningsplats. Härvid undgingo befälseleverna tjänst vid beredskapsförband, i regel förlagda fjärran från fredsförläggningssorten. Utbildning av gruppchefer (motsvarande) ägde rum inom ramen av den första tjänstgöringen och den därpå följande beredskapstjänstgöringen. Skäl för »maskning» förelåg därför knappast.

Efter beredskapens slut blev förhållandet ett annat. Beredskapstjänstgöringen (efter första tjänstgöringen) bortföll för det stora flertalet värnpliktiga. Det betraktades då av många som en börda att fullgöra den med underofficers- och officersutbildning förenade längre tjänstgöringen, och det blev allt vanligare, att de värnpliktiga genom maskning försökte undandra sig fortsatt befälsutbildning. Det system för uttagning, som i princip ansetts lämpligast och som med gott resultat tillämpats under andra världskriget, har alltså efter beredskapen icke längre visat sig ändamålsenligt.

I nedanstående tabell anges, hur uttagningen skett vid olika försvarsordningar.

Försvarsordning	Underbefäl och fackmän (gruppchefer)	Studenter och likställda (grupp K, uoff.- och offutb.)
1901	—	—
1914	Under utbildningen	Vid inskrivningen
1925	Vid inskrivningen	D:o
1936	D:o	D:o
1941	Under utbildningen	Under utbildningen
Nuv. provisorium	D:o	D:o

B. Huvuddragen i nu gällande system.

På sätt framgår av föregående avsnitt sker utväljandet av värnpliktiga till befälsutbildning enligt nu tillämpad ordning under utbildningens gång. I det följande kommer att lämnas en sammanfattande redogörelse rörande de närmare formerna för detta utväljande och huvuddragen av systemet för det värnpliktiga befällets utbildning. Kommittén har emellertid funnit lämpligt att, innan så sker, i ett särskilt avsnitt i korthet något beröra grunderna för den personalprovning, som sker i samband med inskriv-

ningen och inryckningen till första tjänstgöring i syfte att åstadkomma en rationell fördelning av de värnpliktiga. Redogörelsen göres icke mer ingående än som erfordras för att skapa underlag för en omprövning av de lämpligaste metoderna för uttagning av värnpliktiga till befälsutbildning. I särskilda avsnitt behandlas därefter var för sig gällande former för uttagning och utbildning av befäl av olika kategorier samt erfarenheterna av rådande system.

1. Grunderna för urvalsprov.

I samband med inskrivningen genomgå de värnpliktiga det s. k. inskrivningsprovet (I-provet). Detta består av två delar, nämligen ett *frågeschema* (Ip 1) och ett s. k. *kombinerat prov* (Ip 2). Frågeschemat har till syfte att ge upplysningar angående den värnpliktiges civila yrkesfärdigheter, skolutbildning samt kunskaper och färdigheter i övrigt ävensom hans intressen och önskemål beträffande uttagning och tilldelning. Det kombinerade provet har till ändamål

att möjliggöra en klassificering av de inskrivningsskyldiga med avseende på deras allmänintelligens och allmänna bildbarhet,

att underlätta fördelningen av de inskrivningsskyldiga, vilka synas lämpliga för underbefälsutbildning,

att söka förhindra att någon tilldelningskontingent överdimensioneras vare sig med lågt eller högt begåvade, så att ingen försvarsgren och inget truppdrag otillbörligt gynnas på de andras bekostnad samt

att möjliggöra att man redan på ett tidigt stadium kan spåra upp huvuddelen av sådana inskrivningsskyldiga, vilka till följd av intellektuell efterblivenhet ej kunna förväntas tillgodogöras sig utbildning i vapentjänst.

Med ledning av resultaten i det kombinerade provet (Ip 2) klassificeras de värnpliktiga i fem grupper (A, B, C, D och E) enligt de normer, som framgå av tabellen sid. 88.

På grundval av psykologisk prövning, läkarundersökning samt inskrivningsnämndens personliga bedömande sker tilldelning och uttagning. Provhäftena översändas samtidigt med registreringshandlingarna till det förband, som den värnpliktige tilldelats.

Före inryckningen granskas provhäften och registreringshandlingar vid förbanden. Härvid studeras särskilt

a) uppgifterna rörande den värnpliktiges civila yrke och utbildning, hans intressen, speciella färdigheter, föregående utbildning av militär natur m. m. — frågeschemat, som ingår i I-provhäftet kan här lämna relativt detaljerade upplysningar;

b) på I-provhäftet, läkarkortet och stamkortet vid inskrivningen gjorda anteckningar;

c) resultatet i det kombinerade provet.

Klassificering av de värnpliktiga med ledning av det kombinerade
inskrivningsprovet (Ip 2).

Antal rätt lösta uppgifter (poäng)	Provgrupp	Allmän intellektuell nivå	Utbildning (placering)	Antal % av hela åldersklassen hänförlig till gruppen
155—130	A	Mycket hög	Befälsutbildning eller kvalificerad specialtjänstgöring	4
129—98	B	Ganska hög (över genomsnittet)	Befälsutbildning eller utbildning för kvalificerade befattningar i övrigt	25
97—56	C	Genomsnittlig (vissa något över eller under)	De bästa kunna utväljas till befälsutbildning eller till utbildning i kvalificerade befattningar i övrigt Huvuddelen bibringas utbildning för »vanliga» befattningar	42
55—24	D	Ganska låg (under genomsnittet)	I regel ej i kvalificerade befattningar annat än i K-yrken	25
23—0	E	Mycket låg (efterblivna)	I regel icke till stridande tjänst	4

På grundval härav göres vid förbanden en preliminär uppdelning av de värnpliktiga på olika utbildningslinjer och utbildningsförband. Värnpliktiga tillhörande provgrupperna A och B ävensom ett mindre antal ur grupp C, vilka besitta erforderliga fysiska kvalifikationer och i övrigt vid inskrivningen bedömts lämpliga, utväljas därvid för befälsutbildning.

Vid inryckningen eller så snart ske kan efter denna utföras vissa kompletterande prov. Ändamålet med dessa är att lämna ett ytterligare underlag för bedömning av de värnpliktigas psykiska och fysiska förutsättningar.

Proven utgöres av

a) *allmänna prov* (A-prov) bestående av s. k. levnadsbeskrivning (Ap 1), en exploration¹ (enskilt samtal) (Ap 2) samt ett valfritt fysiskt prov (Ap 3),

b) *särskilda prov* (S-prov), vilka avse att vara ett hjälpmedel för att

¹ Med *exploration* förstås ett under otvungna former fört personligt samtal mellan exploratören och exploranden i syfte att lämna exploratören mera ingående inblick i den värnpliktiges personliga och sociala förhållanden, än vad som kan vinnas på annat sätt.

kontrollera, om de värnpliktiga vid den preliminära fördelningen placerats på lämpliga utbildningslinjer.

Med ledning av resultaten av nyssnämnda prov samt vederbörande befäls uppfattning angående de värnpliktigas lämplighet utföras erforderliga omflyttningar.

2. Formerna för uttagning och utbildning.

a) Värnpliktigt underbefäl (gruppchefer).¹

Värnpliktiga i allmänhet utväljas till befälsutbildning med ledning av de urvalsprov, som verkställes vid inskrivningsförrättningarna och efter inryckningen. Det slutliga urvalet sker snarast efter inryckningen. Antalet utvalda, som är beroende av mobiliseringsbehovet, utgör vid infanteriet omkring 25 procent av respektive förbands kontingent av värnpliktiga i allmänhet. Vid de övriga truppslagen är procenttalet ungefär detsamma, ehuru det växlar något.

Av de till grupp K hänfödda värnpliktiga utväljes huvuddelen till befälsutbildning oavsett resultatet av inskrivningsproven. Återstående del av denna kategori utgöres av värnpliktiga, vilka antingen avses för utbildning till specialister såsom läkare, tandläkare m. fl. eller i fysiskt avseende icke äro lämpliga för befälsutbildning. Inskrivningsproven ha här icke till syfte att konstatera den intellektuella standarden. Ifrågavarande värnpliktiga äro nämligen alla i intellektuellt avseende så högtstående, att de böra kunna tillgodogöra sig den befälsutbildning, som meddelas inom ramen för första tjänstgöringen. Proven äro i stället vägledande för tilldelning till truppslag.

De värnpliktiga i allmänhet, vilka utvalts för befälsutbildning, placeras efter inryckningen på de olika utbildningskompanierna för att i särskild pluton (avdelning) inom kompaniet bibringas grundläggande utbildning under omkring 4 månader, varunder ett skördeuppehåll om 14 dagar ingår. Under denna tid sker överflyttningar från denna särskilda pluton till övriga plutoner inom kompaniet av sådana värnpliktiga, vilka icke anses lämpliga för befälsutbildning. Motsvarande överflyttning sker från dessa senare plutoner till befälsplutonen av sådana värnpliktiga, vilka först under utbildningens gång visat befälsanlag.

Grupp K tillhörande värnpliktiga, vilka uttagits för befälsutbildning, sammanföras redan vid inryckningen (14 dagar senare än för värnpliktiga i allmänhet) till ett särskilt utbildningskompani. Överflyttningar till och

¹ Redogörelsen hänför sig närmast till infanteriet. Förhållandena äro dock i stort sett likartade vid övriga truppslag.

I den efterföljande utredningen begagnas företrädesvis benämningen gruppchefer, enär huvuddelen av denna värnpliktskategori i fält kommer att tjänstgöra såsom förare av grupper (gruppchefer).

från utbildningsenheter för värnpliktiga i allmänhet sker i regel först omkring 1 oktober, då befälsskolorna organiseras.

Målet för utbildningen under denna utbildningsperiod är att, utöver den för övriga värnpliktiga angivna utbildningen, bibringa eleverna någon förståelse i enklare truppföring inom gruppens (motsvarande) ram, främst i anslutning till övningsgrenarna allmän soldatutbildning, grundläggande stridsutbildning, marsch och förläggning. Den angivna utbildningen i truppföring påkallas av att de värnpliktiga skola tjänstgöra såsom gruppchefer vid utbildningen i pluton vid övriga plutoner inom kompaniet. Med hänsyn till gruppchefelevernas större förutsättningar är det jämväl möjligt att driva utbildningen i allmänhet snabbare än med övriga värnpliktiga. Utbildningen kan därigenom bli grundligare och eleverna beredas ökade möjligheter att framstå som föregångsmän.

Från omkring 1 oktober organiseras vid infanteriet av ovannämnda utbildningsförband befälsskolor K och A. Såsom elever i förstnämnda skolor utväljas de värnpliktiga grupp K och de värnpliktiga i allmänhet, som bedömas lämpliga för fortsatt befälsutbildning (underofficers- och officersutbildning) efter första tjänstgöringens slut. För utbildning i befälsskolor A uttagas de värnpliktiga grupp K och de värnpliktiga i allmänhet, som icke anses lämpliga för fortsatt befälsutbildning (underofficers- och officersutbildning) men som efter utbildning bedömas bli användbara i underbefälsbefattningar (såsom gruppchefer); De värnpliktiga i allmänhet vid befälsplutonerna och de värnpliktiga grupp K, vilka icke beordrats till vare sig befälsskola A eller K, överföras till utbildningsförband för »vanliga» värnpliktiga. Överflyttningar mellan de olika skolorna och till utbildningsenheter för övriga värnpliktiga i allmänhet kan ske intill juluppehållet.

Principen för överföringar under utbildningen framgår av bilaga 1.

Utbildningen i befälsskola A bedrivs liksom den grundläggande utbildningen decentraliserad, i det att den förutvarande befälsplutonen inom varje kompani vid organiserande av befälsskolorna övergår till befälsskola A. Antalet elever i varje sådan skola skall minst täcka det behov av gruppchefer vid respektive kompani, som uppstår i samband med att utbildningen i huvudsak övergår till att äga rum i plutonsförband. Eleverna skola under det ordinarie befälets överinseende tjänstgöra som gruppchefer vid övriga plutoner inom kompaniet vid denna utbildning samt vid den formella utbildningen i bataljonsförband. Fortsatt befälsutbildning bibringas inom det egna förbandets (skolans) ram under den tid, då gruppchefs-tjänstgöring icke äger rum vid övriga plutoner.

Utbildningen i befälsskola K bedrivs — liksom tidigare ifråga om grupp K — centralt inom regementet. Eleverna skola beredas tillfälle att under

förbandsutbildningen vid vissa övningar föra befäl över förband, som äro sammansatta av värnpliktiga i allmänhet.

Eleverna i befälsskola A på utbildningslinjen gevärstjänst skola enligt för utbildningsåret 1949/50 fastställd målsättning¹, utöver för övriga värnpliktiga angiven utbildning, vid första tjänstgöringens slut ha bibragts

förmåga i truppföring inom skytte- eller understödsgrupps (posterings, patrulls) ram,

fullständig utbildning i spräng- och mintjänst samt

god kunskap om infanterireglementets bestämmelser om gruppen och kunskap om plutonen (troppen).

Elever i befälsskola K på utbildningslinjen gevärstjänst skola, utöver för övriga värnpliktiga angiven utbildning, vid första tjänstgöringens slut ha bibragts

förmåga i truppföring inom skytte- och understödsgrupps (posterings, patrulls) ram,

sådan förmåga i trupputbildning, att de efter skolans slut kunna tjänstgöra som biträdande instruktörer vid utbildning av rekryter, främst i övningsgrenarna allmän soldatutbildning och grundläggande stridsutbildning,

fullständig utbildning i spräng- och mintjänst samt

god kunskap om infanterireglementets bestämmelser om gruppen och kunskap om plutonen (troppen).

På grund av minskningen av första tjänstgöringens längd har en begränsning av den tidigare målsättningen för befälsutbildningen måst vidtagas. Mångsidigheten i utbildningen har sålunda måst inskränkas till förmån främst för den egentliga befälsutbildningen. Särskilt gäller detta övningsgrenen vapentjänst (skjututbildningen). I befälsskola A har kravet på förmåga i trupputbildning utgått, varjämte en differentiering blivit nödvändig på utbildningslinjen gevärstjänst. Befälselever tillhörande denna utbildningslinje, avsedda för tjänst vid understödsgrupp, utbildas sålunda icke i tjänst vid skyttegrupp och på motsvarande sätt erhålla icke övriga befälselever utbildning för tjänst vid understödsgrupp. Den angivna differentieringen tillämpas icke beträffande utbildningen av värnpliktiga grupp K, utan dessa utbildas för tjänst vid såväl skyttegrupp som understödsgrupp och närpansarvärnsgrupp.

Den tid, som vid gruppchefsutbildningen, i jämförelse med värnpliktsutbildningen i övrigt, vinnes genom minskningen av skjututbildningen och genom elevernas större förmåga att tillgodogöra sig utbildningen, utnyttjas redan i ett tidigt skede till förberedande befälsutbildning.

¹ Graden av målsättning i övningsgrenar och ämnen är enligt utbildningsbestämmelserna för nämnda utbildningsår formulerad på sätt, som framgår av bilaga 2.

b) Värnpliktiga underofficerare.

För utbildning till värnpliktiga underofficerare under en tid av högst 180 dagar uttagas bland eleverna i befälsskola K (huvuddelen) och befälsskola A det antal värnpliktiga, som erfordras för att fylla krigsorganisationens behov av värnpliktigt befäl av denna kategori, för närvarande begränsat till högst 8 procent av hela åldersklassen. Uttagningen sker i princip på följande sätt.

Förbandschef insänder före viss tidpunkt till chefen för armén uppgift på det antal värnpliktiga i befälsskolor A och K, vilka — inom ramen för fastställt procenttal — med hänsyn till krigsorganisationens behov och de värnpliktigas lämplighet böra föreslås till uttagning för fortsatt befälsutbildning. På förslag av chefen för armén bestämmer Kungl. Maj:t i kommandoväg omfattningen av ifrågakommande uttagning. Sedan nämnda bestämmelser utfärdats, avger förbandschef förslag om uttagning hos vederbörlig inskrivningsnämnd. De värnpliktiga upptagas på förslaget i den ordning, enligt vilken de anses böra ifrågakomma för uttagning. Vid upprättande av förslaget skall hänsyn tagas »allenast till de värnpliktigas förutsättningar för den utbildning, varom fråga är» (Inskrivningsförordningen § 89). Enligt nämnda § skall förslaget översändas till vederbörande inskrivningschef senast tre månader, innan utbildningen avses taga sin början. Genom Kungl. Maj:ts beslut har denna tid emellertid hittills varje år nedsatts till sex veckor. Uttagningen verkställs av inskrivningsnämnden och kan ske mot den värnpliktiges egen önskan.

Utbildningen till värnpliktig underofficer bedrivs dels i s. k. plutonchefsskolor under omkring tre månader, dels i form av praktisk instruktörstjänstgöring vid trupp under återstående tid.

Plutonchefsskolorna organiseras regementsvis på utbildningslinjerna gevärstjänst samt kulsprute- och granatkastartjänst. På övriga linjer, där antalet elever är jämförelsevis ringa, äger utbildningen rum centralt för hela truppslaget. Instruktörstjänstgöringen fullgöres i regel vid vederbörligt regemente.

Målet för utbildningen till värnpliktig underofficer är

att bibringa eleverna färdighet, kunskap och förmåga att tjänstgöra vid fältförband såsom plutonchefs ställföreträdare (motsvarande),

att bibringa eleverna förmåga att biträda såsom instruktörer vid enskild utbildning och utbildning av grupp,

att lägga en fast grund för fortsatt utbildning till officer för därtill lämpade elever.

Utbildningen under plutonchefsskolan omfattar

fortsatt utbildning i truppföring såsom gruppchefs ställföreträdare och gruppchef,

utbildning i truppföring såsom plutonchefs ställföreträdare (troppchef) samt

utbildning i trupputbildning såsom (biträdande) instruktör vid utbildning av rekryter.

Under plutonchefsskolan bedrivs utbildningen huvudsakligen i form av övningar på fältet. Härvid tjänstgöra eleverna dels i olika befälsbefattningar, dels såsom trupp.

Utbildningen under instruktörstjänstgöringen omfattar tjänstgöring såsom (biträdande) instruktör vid utbildning av rekryter, tjänstgöring såsom gruppchefs ställföreträdare och gruppchef, såsom logementschef samt såsom (biträdande) befattningshavare i inre tjänst och i vaktjänst samt

fortsatt utbildning i truppföring såsom gruppchef och plutonchefs ställföreträdare (troppchef).

Under ovan nämnd tjänstgöring fördelas eleverna på de olika värnpliktskompanierna och tjänstgöra därvid på egen utbildningslinje.

Värnpliktig, som under utbildningens gång visat sig icke kunna följa utbildningen eller visat opålitlighet eller olämplighet i övrigt, skiljes av vederbörande regementschef från utbildningen. Sådan elev återgår i förekommande fall till eget regemente och fullgör återstående del av honom åliggande tjänstgöring enligt regementschefens bestämmande. Det bör observeras, att uttagningen icke upphäves i samband härmed.

c) Värnpliktiga officerare.

För utbildning till värnpliktig officer utväljas bland de till underofficersutbildning uttagna värnpliktiga så stort antal, dock högst 4 procent av hela åldersklassen, som med hänsyn till mobiliseringskravet vid vederbörligt förband bedömas erforderligt. Uttagning till officersutbildning sker i princip på samma sätt, som ovan angivits beträffande uttagning till underofficersutbildning. Utbildningen äger rum under högst 180 dagar och fullgöres vid en för hela truppslaget gemensam kadettskola.

För att underlätta för de värnpliktiga att fullgöra tjänstgöringen i fråga kan utbildningen genomgå antingen på en vinterlinje under tiden mitten av september — mitten av mars, omfattande omkring 180 dagar, eller på en sommarlinje under tiden april—augusti, omfattande omkring 150 dagar. Den längre tiden för vinterlinjen sammanhänger med att dels ett juluppehåll av omkring 14 dagars längd måste inläggas under utbildningstiden, dels utbildningen under vintern måste bedrivas under ogynnsammare förhållanden än under sommarhalvåret.

Målet för officersutbildningen har i de senast (1949) utfärdade utbildningsbestämmelserna satts till

att bibringa eleverna färdighet, kunskap och förmåga att tjänstgöra vid fältförband såsom plutonchef samt

att bibringa eleverna förmåga såsom biträdande instruktörer vid utbildning av pluton jämte någon förmåga såsom plutonchef i utbildning vid fältförband.

Utbildningens omfattning och målsättningen i de två viktigaste övningsgrenarna och ämnena — taktik och truppföring — har fastställts sålunda.

T a k t i k.

Någon kunskap om arméns krigsorganisation beträffande fördelning, infanteribrigad, pansarbrigad, cykelbataljon och artilleridivision, god kunskap om infanteribrigads (pansarbrigads-) infanteridels organisation.

Kunskap om taktikens allmänna grunder, grunderna för stabs- och sambandstjänsten inom infanteribataljon (pansarskyttebataljon) samt om grunderna för flygstridskrafternas uppträdande och samverkan med markstridskrafterna.

God kunskap om verksamheten vid underavdelning av infanteribataljon (pansarskyttebataljon) inom ramen för infanteribataljon (pansarskyttebataljon) i samverkan med övriga truppslag samt om underhållstjänsten vid infanteriet (pansarinfanteriet) i för plutonchef erforderlig omfattning.

Någon kunskap om grunderna för verksamheten — främst under marsch, manöver och strid — vid infanteribataljon (pansarskyttebataljon) i samverkan med andra truppslag, främst stridsvagns- och artilleriförband samt om underhållstjänsten vid fördelning och infanteribrigad (pansarbrigad) samt — främst — infanteribataljon (pansarskyttebataljon).

Färdighet i för plutonchef erforderlig omfattning i kart- och bildläsning, terränglära och skissritning.

T r u p p f ö r i n g.

Förmåga att såsom plutonchef föra självständigt eller inom kompani uppträdande pluton inom egen utbildningslinje.

Någon förmåga att ge uppgifter till förband tillhörande annan utbildningslinje, vilket kan komma att underställas plutonchef.

För elev, som visar sig icke kunna tillgodogöra sig utbildningen eller i övrigt visar sig olämplig för utbildning till officer, inger skolchefen till infanteriinspektören förslag om skiljande från utbildningen. Från utbildningen skild elev återgår till eget regemente för att fullgöra honom åliggande återstående tjänstgöring enligt regementschefens närmare bestämmande. Även här bör observeras, att uttagningen icke upphäves i samband med en sådan åtgärd.

3. Erfarenheter.

Möjligheterna att med ledning av inskrivningsproven utvälja värnpliktiga till befälsutbildning äro — av erfarenheterna hittills från såväl centrala värnpliktsbyrån som förbanden att döma — i stort sett goda. Av de värnpliktiga i allmänhet, som utvalts efter resultaten vid inskrivningsproven, ha sålunda endast omkring 10 procent visat sig olämpliga för utbildning till befäl. Denna felprocent lär enligt centrala värnpliktsbyrån kunna nedbringas till omkring 5, om exploration sker i samband med inskrivningsproven.

De värnpliktiga ha hittills genomfört inskrivningsproven på ett lojalt sätt. Några tendenser att genom maskning göra proven missvisande ha i allmänhet icke kunnat iakttagas. Tvärtom synes flertalet värnpliktiga med intresse ha genomfört proven. Det torde emellertid i detta sammanhang böra påpekas, att proven icke legat till grund för uttagning till fortsatt befälsutbildning efter första tjänstgöring. De värnpliktiga synas också ha varit väl medvetna därom. Anledning har därför icke förelegat att av detta skäl maska vid proven.

Ha sålunda de värnpliktiga icke genom maskning vid proven försökt försvåra för de militära myndigheterna att placera rätt man på rätt plats vid den utbildning, som ligger inom ramen för den lagstadgade första tjänstgöringen, så har i stället en utbredd maskning kunnat konstateras, då det gällt uttagning till fortsatt utbildning efter nämnda tjänstgöring. Det torde icke ligga någon överdrift i det påståendet, att utbildningsresultatet vid befälsskolorna och i synnerhet vid befälsskola K i många fall menligt påverkats av den förekommande maskningen. Vissa maskningstendenser ha även kunnat iakttagas vid plutonchefsskolorna före uttagningen till officersutbildning. Sedan uttagningen väl blivit gjord, har emellertid, enligt vad förbands- och skolchefer kunnat omvitna, maskningen försvunnit; alla ha då funnit sig i det rådande läget och försökt göra sitt bästa.

C. Förhållandena i vissa främmande länder.

Lösandet av spørsmålet om den lämpligaste formen för uttagning av värnpliktiga till sådan befälsutbildning, som medför förlängd tjänstgöringstid, utgör ett av de mera svårbemästrade problemen, som hos oss äro förknippade med värnpliktsutbildningen. Det har därför synts vara av värde att undersöka, hur motsvarande problem äro lösta i utländska försvarsorganisationer. Beträffande sådana länder, där första tjänstgöringen för de värnpliktigas huvuddel är så lång, att befälsutbildningen kan rymmas inom ramen för denna, torde metoderna för uttagning till befäl emel-

lertid icke ha större intresse för oss. I dylikt fall föreligger nämligen icke något skäl för den värnpliktige att genom »maskning» söka undandraga sig förlängd tjänstgöring.

I det följande lämnas en helt summarisk redogörelse för den tillämpade ordningen i vissa främmande länder.

Finland.

Av särskilt intresse äro förhållandena i Finland före kriget 1939—40 och 1941—44, när dessa kommo att bli ett direkt prov på systemet för det värnpliktiga befälets uttagning och utbildning. Förhållandena i Finland efter kriget torde ha mindre intresse i detta sammanhang, när fredsvillkoren icke medge landet full militär handlingsfrihet i fredstid.

Före vinterkriget 1939—40 uppgick första tjänstgöringen för de värnpliktigas huvuddel till ett år. Härvid benämndes de fyra första månaderna rekrytutbildning.

Efter rekrytutbildningens slut uttogos de bästa värnpliktiga för utbildning till *reservunderofficer* — närmast motsvarande svenskt värnpliktigt underbefäl. Utbildningen till reservunderofficer slutfördes under loppet av den ettåriga första tjänstgöringen och medförde sålunda icke någon förlängd utbildningstid för den värnpliktige. Längden för vardera av de två repetitionsövningar, som samtliga voro skyldiga att fullgöra, uppgick dock för reservunderofficerare till 25 dagar, medan tiden för de meniga var fastställd till 20 dagar. Utöver denna lagstadgade utbildning genomgick ett flertal en omfattande frivillig utbildning inom skyddskårsorganisationen.

Till *reservofficersutbildning* uttogos obligatoriskt värnpliktiga, vilka avlagt studentexamen, avslutat näst högsta klassen i läroverk, genomgått tekniskt m. fl. institut eller avlagt folkskollärarexamen samt dessutom frivilliga, vilka voro lämpade för här avsedd utbildning. Utbildningen sammanföll med reservunderofficerarnas t. o. m. avslutad reservunderofficersskola. Efter denna följde reservofficersskola om 4 månader och trupp-tjänstgöring om 2½ månad, varefter utnämning till reservofficer ägde rum. Den totala utbildningstiden uppgick sålunda till 18½ månad, vartill kommo två repetitionsövningar om vardera 30 dagar. Dessutom tillkom för ett flertal en omfattande frivillig utbildning inom skyddskårsorganisationen.

En uppenbar fördel med det tillämpade systemet för reservunderofficersutbildningen var, att det icke medförde någon förlängning av första tjänstgöringen för den värnpliktige. Inom ramen för den ettåriga första tjänstgöringen inrymdes alltså denna utbildning, som närmast motsvarar den svenska underbefälsutbildningen.

Reservofficersutbildningen däremot medförde en väsentligt förlängd utbildning. Någon möjlighet för den värnpliktige att genom maskning undandra sig förlängd utbildning förelåg icke, när denna var obligatorisk för samtliga värnpliktiga med viss bildningsnivå och frivillig för i övrigt lämpliga.

Erfarenheterna från de båda krigen torde på ett markant sätt ha givit belägg för att det finska systemet för det värnpliktiga befälets uttagning och utbildning var ändamålsenligt. Icke minst gäller detta reservofficersutbildningen.

Storbritannien.

I Storbritannien är första tjänstgöringens längd 18 månader (12 månaders första tjänstgöring, varom beslut fattades hösten 1947, har aldrig tillämpats i praktiken). Utbildningen av värnpliktigt befäl inrymmer i denna tid. Uttagning till officersutbildning äger rum under de sex första veckorna med ledning av urvalsprov. Därefter genomgå de för utbildning till officer lämpade värnpliktiga förberedande befälsutbildning under 1—11 veckor samt befälsutbildning under 3—8½ månader. Kursernas längd är bl. a. beroende på hur pass omfattande den värnpliktiges förmilitära utbildning är. Återstående tid av de 18 månaderna ägnas åt fortsatt befälsutbildning i form av tjänstgöring som värnpliktig officer vid förband (med officers lön).

Den tid, som i Storbritannien tillmättes för utbildning till värnpliktig officer, är anmärkningsvärt kort. Längden sammanhänger i viss mån med den förmilitära utbildningen men främst med det förhållandet, att man i Storbritannien lägger mindre vikt vid soldatutbildningen för den blivande värnpliktige officeren än vad förhållandet är i flertalet andra länder. Huvuddelen av utbildningstiden ägnas i stället åt befälsutbildning. Det engelska systemet synes i detta avseende icke vara användbart hos oss, när den svenske soldaten kräver, att hans ledare även i tekniskt avseende är en föregångsman. Den högre lön, som den värnpliktige åtnjuter under den senare delen av officersutbildningen, verkar stimulerande på uttagningen.

Sovjetunionen.

Första tjänstgöringens längd för värnpliktiga uttagna till befälsutbildning framgår av nedanstående tablå, där för jämförelses skull även medtagits motsvarande tjänstgöringstid för övriga värnpliktiga.

Vapenslag, försvarsgren	Utbildningskategori	Utbildnings- tid i år
Armén	a) värnpliktiga i allmänhet	2
	b) underbefäl, underofficerare	3
MVD (utan gräns- och kustbevakningstrupp)	a) värnpliktiga i allmänhet	2
	b) underbefäl, underofficerare	3
MVD (gränstrupp)	Samtliga kategorier	3
MVD (kustbevakningstrupp)	D:o	4

Metoderna för uttagning till befälsutbildning äro icke fullt kända men torde i huvudsak följa i Sverige nu tillämpat system med uttagning under utbildningens gång. En eventuell maskning motverkas med dels disciplinära åtgärder, dels komensationer av olika slag.

Förenta Staterna.

Det system för utskrivning till militärtjänstgöring, som tillämpas i Förenta Staterna, är icke jämförbart med vår värnpliktsorganisation, varför för våra förhållanden tillämpbara erfarenheter icke för närvarande torde finnas att hämta från USA.

Schweiz.

För utbildning till värnpliktiga underofficerare och officerare uttagas härför lämpade värnpliktiga under utbildningstidens gång. Till grund för urvalet lägges i första hand militär lämplighet. Elever avsedda för officersutbildning genomgå dock vissa prov i allmänbildning. Uttagningen under utbildningen har i Schweiz synbarligen icke medfört ogynnsamma erfarenheter — sannolikt främst på grund av befolkningens positiva inställning till försvaret.

Utbildningen avser att bibringa eleverna förmåga såväl i trupp utbildning som i truppföring, varvid utbildningen till underofficer avser tjänst som gruppchef och plutonchefs ställföreträdare samt utbildningen till officer tjänst som pluton- och högre chef. Utbildningen till såväl underofficer som officer inriktas först på trupp utbildning i syfte att göra eleverna användbara som instruktörer vid utbildning av värnpliktiga i allmänhet under efterföljande rekrytskolor. Sedan eleverna nyttiggjorts i ordinarie utbildningsarbete — underofficerseleverna vid en, officerseleverna vid två rekrytskolor — vidtager utbildningen i truppföring. Denna fortsatta utbildning äger rum i form av dels kurser av olika längd — omkring 4 månader för underofficers- och omkring 7 månader för officerselever — dels tjänstgöring såsom gruppchefer (plutonchefs ställföreträdare) respektive pluton-

chefer under ända upp till 15 repetitionsövningar av varierande längd mellan 22 och 8 dagar. Den sammanlagda utbildnings- och tjänstgöringstiden uppgår för värnpliktig underofficer vid infanteriet till omkring 18 månader (tjänstgöringstiden är av något varierande längd vid olika truppslag) och för en värnpliktig subalternofficer till omkring 26 månader. Fortsatt officersutbildning till högre grader äger därjämte rum i betydande omfattning.

D. Mobiliseringsbehovet av värnpliktigt befäl.

En erfarenhet av särskild betydelse från andra världskriget är, att förlustprocenten bland befälet vid de stridande lägre förbanden — och särskilt då bland plutonchefer och motsvarande befattningshavare — är betydligt större än bland truppen i övrigt. Orsaken härtill är bl. a., att plutonchefen (plutonchefens ställföreträdare) uppträder som föregångsman under striden, samt att han ofta måste hålla sig rörlig även under fientlig eld för att kunna leda sitt förband.

Med hänsyn härtill är det nödvändigt för oss att inom krigsorganisationen säkerställa befälsstillgången i de för förluster mest utsatta befattningarna, så att icke kriser inträffa *under* pågående strid på grund av brist på för plutonens (motsvarande) ledning utbildat befäl. Detta är särskilt betydelsefullt med hänsyn till den begränsade utbildning, som kunnat bringas truppen under en första tjänstgöring om nio månaders längd. Av det anförda framgår, att det är högst angeläget att säkerställa en på stridsfältet omedelbart gripbar reserv av kvalificerat värnpliktigt befäl ovanför gruppchef.

Tillgodoseendet av detta önskemål skulle emellertid kräva en viss ökning av befälspersonalen inom krigsorganisationen. Då frågan härom innebär ett avvägningsproblem, vars lösande torde falla utom ramen för värnpliktskommitténs uppdrag, har kommittén vid sina övervägande angående det värnpliktiga befälets uttagning och utbildning funnit sig icke böra räkna med några åtgärder för tillgodoseende av nyssnämnda behov av befälsreserv utan utgått från nu gällande krigsorganisation.

För att täcka den nuvarande krigsorganisationens behov av fast anställda officerare (aktiva och i reserven), värnpliktiga officerare och underofficerare samt värnpliktiga i specialtjänst och vissa andra särskilt kvalificerade värnpliktiga måste årligen utbildas ungefärligen följande antal man:

Armén	.....	2 670
Marinen	.....	700
Flygvapnet	.....	550
Summa		3 920

Det årliga utbildningsbehovet av värnpliktigt underbefäl inom armén beräknas enligt nuvarande krigsorganisation till omkring 5 300 man. Arméns sammanlagda årliga utbildningsbehov av fast anställda officerare, värnpliktigt befäl, specialister m. fl. skulle sålunda utgöra omkring $(2\ 670 + 5\ 300 =) 8\ 000$ man.

E. Olika alternativ för uttagning till befälsutbildning.

Av den i det föregående lämnade redogörelsen framgår, att vissa olägenheter äro förenade med nu tillämpat system för uttagning av värnpliktiga till befälsutbildning. Systemet synes vara väl användbart i det fall, att samtliga värnpliktiga i princip åläggas lika lång utbildning, såsom fallet i regel var under beredskapsåren, då första tjänstgöringen för de värnpliktiga, som icke uttogos till fortsatt befälsutbildning, i allmänhet åtföljdes av beredskapsövning och beredskapstjänstgöring av sådan längd, att de till befälsutbildning uttagna icke ansågo sig orättvist behandlade. Samma förhållande gäller även beträffande fredsutbildningen av värnpliktigt underbefäl (gruppchefer) enligt 1941 års värnpliktslag och nuvarande provisoriska bestämmelser, där någon särskild tid för denna utbildning icke blivit tillmätt utöver den för värnpliktiga i allmänhet fastställda tiden. Om emellertid gruppchefsutbildningen icke kan genomföras på denna tid utan en viss förlängning blir nödvändig, torde vid tillämpning av nuvarande system för uttagning till underofficers- och officersutbildning även vid utväljande av gruppchefelever risker föreligga för en allmän »maskning» bland en betydligt större kategori värnpliktiga än vad nu är fallet. I tidigare sammanhang har konstaterats, att »maskningen» på sina håll orsakat, att utbildningsresultatet icke blivit det väntade. Det synes därför vara synnerligen angeläget, att allt göres för att motverka en sådan olägenhet. Värnpliktskommittén kommer vid sina efterföljande överväganden rörande den lämpligaste metoden för uttagning till värnpliktigt befäl vid bibehållande av nuvarande krigsorganisation att särskilt uppmärksamma hithörande spörsmål. Härvid har icke kunnat förbises, att »maskning» även kan förekomma under de prov, som eventuellt måste genomföras för att erhålla en grund för uttagning. Det synes nämligen icke osannolikt, att de värnpliktiga kunna börja »maskningen» vid inskrivningsproven för att redan i detta tidigare skede försöka undgå befälsuttagning. Det antagandet synes därför icke generellt kunna göras, att de värnpliktiga kunna förväntas lojalt genomföra förekommande prov, särskilt inskrivningsprovet.

De olika alternativ för uttagning, som enligt värnpliktskommitténs mening synts böra undersökas, äro

- 1) Uttagning under första tjänstgöringen
  - a) sedan längre tid förflutit efter inryckningen,
  - b) kort tid efter inryckningen.
- 2) Uttagning före inryckning till första tjänstgöring
  - a) på frivillighetens väg,
  - b) med hänsyn till avlagda examina, ådagalagda kunskaper eller visad duglighet i övrigt,
  - c) med hänsyn till vid inskrivningen utförda prov m. m. (I-prov och exploration).

I det följande komma de olika alternativen att var för sig bli föremål för ingående granskning, varvid enligt sakens natur särskild uppmärksamhet ägnas åt möjligheterna att uttaga de värnpliktiga före inryckningen — närmare bestämt i syfte att därigenom förebygga maskning.

1. Uttagning under första tjänstgöringen.

- a) Sedan längre tid förflutit efter inryckningen.

För alternativet antagas följande förutsättningar föreligga.

Vid inskrivningen utföras I-prov, vid inryckningen äga kompletterande prov rum och under utbildningens gång genomföras särskilda prov som ett led i vederbörande chefs kontroll av utbildningen, allt i huvudsak enligt nu gällande system. Sistnämnda prov böra särskilt inriktas på att pröva de värnpliktigas lämplighet för befälsutbildning.

Ett sådant uttagningssystem medför den stora fördelen, att de värnpliktiga under utbildningens gång få möjlighet att visa sin lämplighet för befälsutbildning, och att befälet erhåller tid att bilda sig en uppfattning om vederbörandes möjligheter att tillgodogöra sig sådan utbildning. Generellt sett skulle uttagningsresultatet bli bättre, ju längre fram utbildningen fortskrider. Av detta skäl borde uttagningen göras så sent som möjligt under utbildningen. Till sin principiella natur synes metoden grundlig och systematisk till skillnad från en engångsuttagning, som grundas på enbart inskrivningsprov. Dessa senare torde i viss mån framstå som slumpartade med hänsyn till att fullständig tillförlitlighet ej kan uppnås.

Med systemet äro emellertid, enligt vad erfarenheterna från utbildningen efter 1941 års värnpliktslag utvisa, bestämda nackdelar förenade. Då dessa redan i det föregående berörts, skola de här allenast i korthet återges. Sålunda ger systemet upphov till en utbredd »maskning» i avsikt att undandraga sig uttagning till fortsatt befälsutbildning, något som i många fall kan komma att verka hämmande på utbildningen och även försvåra en rättvis uttagning. Den, som under utbildningen gör sitt bästa, får som belöning härför en längre tjänstgöring än den, som lyckats »maska» sig

ifrån det mesta, alltså »ackord åt fel håll». Olägenheten att först vid en långt framskriden tidpunkt få ett slutgiltigt besked, om pågående utbildning skall efterföljas av fortsatt sådan eller om utryckning och återgång till den civila verksamheten kan ske på beräknad tid, är för många värnpliktiga starkt framträdande. Ju tidigare den värnpliktige får veta längden på den utbildning, som han skall genomgå, desto mindre synas olägenheterna bli för honom. På grund av sättet för uttagningen måste vidare utbildningstiden utöver första tjänstgöringen förläggas i tiden efter den senares slut, vilket beträffande gruppchefsutbildningen kan vara en nackdel. En närmare redogörelse för de spörsmål, som sammanhånga med denna fråga, kommer att lämnas i senare sammanhang.

Med hänsyn till anförda olägenheter synes ett system med uttagning sent under första tjänstgöringen icke böra komma till användning.

b) Kort tid efter inryckningen.

I-prov äga rum vid inskrivningen; efter inryckningen utföras prov under en provperiod av en—fyra veckors längd; därefter sker slutlig uttagning.

Alternativet medför i jämförelse med alternativ a) den fördelen, att de värnpliktiga ganska tidigt få reda på längden av utbildningen och därför ha lättare att ordna upp sina civila förhållanden än vid en sen uttagning. Den fördelen vinnes även, att de värnpliktigas ambition efter uttagningen sannolikt icke kommer att påverkas av en sådan hämmande faktor, som »maskningen» utgör. Någon anledning att undandraga sig utbildningen i avsikt att undgå uttagning till befälsutbildning föreligger nämligen då icke längre. »Maskning» kan givetvis förekomma under provperioden, men lägges uttagningen så nära inryckningen, som här avses, torde det stora flertalet värnpliktiga ännu icke ha blivit tillräckligt »varma i kläderna» för att kunna sätta »maskningen» i system.

Väsentliga nackdelar vidlåda emellertid även detta alternativ. En av de viktigaste är, att befälet på den till förfogande stående korta tiden icke har samma möjligheter att åstadkomma ett riktigt uttagningsresultat som vid en senare uttagning, då mera ingående kännedom om de värnpliktigas kvalifikationer hunnit erhållas. Svårigheterna att riktigt bedöma många värnpliktiga äro mycket stora i början av utbildningen. För de flesta innebär nämligen inryckningen, att deras levnadsförhållanden helt omgestaltas, och de få därför mycket svårt att visa, vad de duga till. En skogsarbetare t. ex., som vanligen lever i avskildhet, har mången gång på grund av miljöombytet svårt att göra sig gällande i början av utbildningen och kan följaktligen ej i detta skede dokumentera sin lämplighet för befälsutbildning. Även om »masknings»-frekvensen icke torde vara stor, får man icke helt förbise, att »maskning» kan förekomma av de mera försigkomna värn-

pliktiga. Även i detta fall måste vidare den förlängda utbildningstiden uttagas efter första tjänstgöringens slut.

Metoden kan vid ett ytligt betraktande förefalla relativt lämplig, enär den värnpliktiges förutsättningar för befälsutbildning icke endast underkastas en grundlig och noggrann teoretisk prövning utan även en viss praktisk sådan under provningsperioden. Då fördelarna emellertid icke synas uppväga nackdelarna (den värnpliktige får förhållandevis sent veta, hur lång tjänstgöringen blir; gott arbete belönas med längre tjänstgöring; relativt stora svårigheter att taga ut rätt man), kan systemet likväl icke förordas.

2. Uttagning före inryckning till första tjänstgöring.

a) Uttagning på frivillighetens grund.

Samtliga, vilka önska genomgå befälsutbildning, anmäla detta vid inskrivningarna. Inskrivningsproven avgöra, huruvida lämplighet anses föreligga för befälsutbildning. Möjlighet skall även stå de värnpliktiga till buds att under utbildningens gång kunna uttagas till befälsutbildning. Det torde emellertid vara mycket svårt att på frivillighetens väg uttaga tillräckligt antal befäl, om hittills gjorda erfarenheter skola anses tillförlitliga. Av det relativt fåtal värnpliktiga, som utvalts till underofficers- och officersutbildning, ha under åren 1947 och 1948 i genomsnitt omkring 50 procent uttagits tvångsvis, vilket närmare framgå av nedanstående tabell.

Underofficersutbildning		Officersutbildning	
1947	1948	1947	1948
60 %	61 %	40 %	30 %

För att stimulera rekryteringen och kompensera förlorad civil utbildnings- och arbetstid utbetalas till dem, som enligt nuvarande ordning genomgå förlängd utbildning, premier, då de med godkännande vitsord avslutat utbildningen. Dessa premier äro ganska rikligt tilltagna, men de ha likväl icke påverkat rekryteringen i önskvärd utsträckning. En utväg till kompensation vore möjligen, att de som genomgå befälsutbildning kunde premieras med vissa fördelar, om de inträdde i statstjänst. En sådan anordning torde emellertid icke stimulera intresset tillräckligt, då många av dem, som uttagas — i varje fall gruppcheferna — redan valt yrke och sålunda ha ringa eller inget intresse för denna belöningsmetod.

Ett system med frivillig uttagning torde med största sannolikhet icke komma att täcka det erforderliga utbildningsbehovet. Med hänsyn härtill

synes ett dylikt system icke kunna generellt anbefallas. Däremot bör vid tillämpningen av ett tvångsvis uttagningssystem samtliga, som frivilligt önska genomgå befälsutbildning och kunna anses lämpliga, få möjlighet härtill. Alla åtgärder böra därvid vidtagas för att stimulera till en frivillig uttagning av därtill lämpliga befälsämnen.

b) Uttagning med hänsyn till avlagda examina, ådagalagda kunskaper eller visad duglighet i övrigt.

För alternativet antagas följande förutsättningar gälla.

Uttagning sker med hänsyn till duglighet, visad genom avlagda examina (från realskolor, gymnasier m. fl.), allmän duglighet i övrigt, som dokumenterats genom självskolning (genomgång av folkhögskolor, lantmannaskolor, aftonskolor) samt arbete inom politiska, fackliga och idrottsliga organisationer m. m. Kännedom om hithörande förhållanden erhålles i viss mån genom de uppgifter, som lämnas av de civila myndigheterna (folkbokföringen) till inskrivningsmyndigheterna. Genom samarbete med arbetsgivare, organisationer m. fl. komplettera sistnämnda myndigheter uppgifterna. Kontroll sker genom inskrivningsprov i fråga om sådana värnpliktiga, som icke avlagt minst realexamen.

Systemet har den stora fördelen, att någon anledning till »maskning» icke bör föreligga under förutsättning, att förnyad uttagning icke göres under utbildningens gång. Ett säkert underlag för uttagning — avsevärt säkrare än vad som var fallet vid uttagningen av underbefäl och fackmän i tidigare härordningar — torde kunna föreligga vid inskrivningen genom att de militära myndigheterna haft möjlighet att vidtaga långtgående förberedelser. Inskrivningsproven skulle därför främst komma att utgöra en kontroll på föregående uppgifter, varigenom en eventuell »maskning» vid proven skulle kunna undvikas.

Systemet är emellertid även förenat med nackdelar. Det kan vara svårt att rätt bedöma den värnpliktiges lämplighet för befälsutbildning på grundval av dels betyg från alla här nämnda skolor, dels den verksamhet, som den värnpliktige utövat före inskrivningen. I princip synes det olämpligt att de, som genom självstudier eller i övrigt genom annat arbete försöka skaffa sig en bättre ställning i samhället eller medverka till att ideell verksamhet möjliggöres, som »belöning» härför åläggas en längre tjänstgöring än de som icke ådagalägga dylika strävanden. För de civila myndigheterna kommer systemet att medföra ökat arbete, vilket måhända icke kan bemästras utan en viss personalförstärkning, som medför stegrade kostnader. Det är tänkbart, att inskrivningscheferna kunna påtaga sig det ytterligare arbete, som ovan nämnda förberedelser för de militära myndigheternas

del innebära. Goda erfarenheter av inskrivningschefernas samarbete med arbetsgivare, organisationer m. fl. föreligga. Ett antal värnpliktiga ur den stora gruppen värnpliktiga i allmänhet torde genom det ifrågavarande systemet icke komma att uttagas till befälsutbildning, ehuru de äro lämpliga befälsämnen, vilket ofta icke visar sig förrän långt fram under utbildningen. De som frivilligt önska genomgå befälsutbildning skola givetvis erhålla möjlighet därtill. Deras lämplighet härför bör prövas i vanlig ordning vid såväl inskrivningen som senare under utbildningen.

Systemet synes möjligen kunna vara användbart.

c) Uttagning med hänsyn till vid inskrivningen utförda prov m. m. (I-prov och exploration).

För alternativet förutsättes följande.

Samtliga värnpliktiga genomgå I-prov av utökad omfattning och bli föremål för exploration.

Alternativet medför den stora fördelen, att den värnpliktige i mycket god tid (vid inskrivning på hösten ett halvt år) före inryckningen till den militära utbildningen får veta längden av den utbildning, som han har att genomgå. I sådant fall kan han i god tid planlägga sina studier och ordna sina anställningsförhållanden m. m. Man slipper »maskning» under utbildningen. Samarbetet mellan befälet och truppen kommer sannolikt att bli bättre, då befälet slipper att särskilt hålla efter sådana, som »maska». Den värnpliktige vet, att gott uppförande och arbetsflit icke medför ökad tjänstgöringstid. Genom att uttagning sker redan vid inskrivningen kan inryckning till utbildningen ske oberoende av den inryckningstid, som bestämmes för de värnpliktiga i allmänhet. Beträffande underbefälen (gruppcheferna m. fl.) kan inryckningen därför ske så tidigt, att förlängningen kan uttagas före de värnpliktigas i allmänhet inryckning, varmed följa icke oväsentliga fördelar.

Med alternativet äro dock även nackdelar förenade. En av de väsentligaste är, att risk föreligger för att inskrivningsproven, vilka — såsom framgått i annat sammanhang — för närvarande omfattas med ett visst intresse av de värnpliktiga, kunna komma att råka i vanrykte och måhända komma att genomföras med en betydande »masknings»-frekvens. Vidare avstår man medvetet från den fördel, som ligger i möjligheten att studera den värnpliktige under utbildningstiden. Inskrivningsförrättningarna torde sannolikt komma att taga längre tid än vad som nu är fallet med åtföljande något ökade kostnader. Vissa svårigheter torde dessutom förefinnas att disponera lämplig personal för exploration m. m.

Systemet synes emellertid i stort sett vara användbart.

F. De olika uttagningensalternativens användbarhet på de olika befälskategorierna.

I föregående avsnitt har ur principiell synpunkt granskats olika alternativ för uttagning till befälsutbildning och i samband därmed berörts de allmänna för- och nackdelar, som äro förenade med de skilda alternativen. I det följande skall närmare undersökas de ifrågavarande uttagningensalternativens användbarhet på olika befälskategorier. Utgångspunkt för undersökningarna är, att första tjänstgöringen för samtliga till befälsutbildning uttagna värnpliktiga blir längre än för övriga värnpliktskategorier. Behovet av utbildningstid kommer att behandlas i senare sammanhang.

1. Värnpliktigt underbefäl (*gruppchefer*).

Det årliga utbildningsbehovet av värnpliktigt underbefäl har, enligt vad tidigare anmärkts, beräknats till omkring 5 300 man. Uttagningen av denna befälskategori torde böra grundas på bredast möjliga bas. Urvalet bör alltså ske ur den samlade värnpliktskontingenten och icke inskränkas till värnpliktiga av vissa slag med hänsyn till skolunderbyggnad eller dylikt.

Då det med säkerhet kan förutsägas, att ovannämnda behov — 5 300 man — icke kan uttagas på frivillighetens väg, måste tvångsvis uttagning tillgripas. En uttagning kan därvid ske antingen vid inskrivningen eller under första tjänstgöringen.

I det föregående har framhållits de allvarliga olägenheter, främst »maskning» i syfte att undandraga sig förlängd tjänstgöring, som äro förenade med en tvångsvis uttagning till befälsutbildning under första tjänstgöringens gång. Olägenheterna, som klart framträtt under den tid, systemet hittills under fredsförhållanden tillämpats vid uttagningen till underofficersutbildning, äro av den art, att systemet icke synes böra användas för uttagning av underbefälselever vid en förlängd tjänstgöring för dessa. Uttagningen synes därför böra göras redan vid inskrivningen. Det blir i så fall nödvändigt att grunda uttagningen på vissa faktorer av övervägande teoretisk natur, vilkas hållbarhet i den praktiska tillämpningen icke kan helt beräknas.

Det nuvarande inskrivningsprovet i förening med läkarundersökning torde icke utgöra tillräcklig grundval för en uttagning till befälsutbildning. Inskrivningsprovet sådant det för närvarande är utformat syftar sålunda dels till att uppspåra de mentalt lägst stående värnpliktiga, vilka icke kunna tillgodogöra sig utbildningen m. m., dels till att underlätta de värnpliktigas fördelning på truppslag och utbildningslinjer. Utväljandet till befälsutbildning har sålunda icke skett med ledning av inskrivningsprovet utan på grundval av den uppfattning, som under utbildningen er-

hållits om den värnpliktiges lämplighet för befälsutbildning. Erfarenheten har dock samtidigt visat, att resultaten av de värnpliktigas prestationer under utbildningstiden i mycket hög grad överensstämma med inskrivningsprovets utslag. Därest inskrivningsprovet skärpes och kombineras med exploration samt dessutom läkarundersökningen göres mer ingående än för närvarande, torde dessa faktorer, sedda i ljuset av införskaffade uppgifter rörande avlagda examina samt ådagalagda kunskaper och färdigheter i övrigt, utgöra en hållbar grund för uttagning till befälsutbildning.

Rörande den närmare utformningen av ett sådant system får värnpliktskommittén anföra följande.

a) I-provets och explorationens användning för uttagning vid inskrivningsförrättningarna av värnpliktiga för befälsutbildning.

Det är självfallet, att en uttagning redan vid inskrivningen av värnpliktiga till befälsutbildning kommer att öka kraven på noggrannhet beträffande bedömningen av såväl de psykiska som fysiska egenskaperna hos de inskrivningsskyldiga. Härtill kommer, att medvetandet hos den enskilde om att uttagning till befälsutbildning äger rum redan då, sannolikt hos vissa inskrivningsskyldiga kommer att leda till att dessa vid såväl den psykologiska som medicinska prövningen komma att »aggravera» — d. v. s. överdriva sina defekter — eller rentav simulera. Det ställer sig svårt att nu ange, i vilken omfattning dessa företeelser kunna komma att uppträda, innan vissa försök utförts. Det synes därför nödvändigt, att det skisserade uttagningssystemet tillämpas försöksvis beträffande en åldersklass, innan slutlig ställning till frågan om systemets utformning i detalj fattas.

Även om det icke är möjligt att med någon grad av säkerhet ange, vilken omfattning eventuell »maskning» eller »aggravation» kan komma att få, synes det angeläget att överväga, vilka åtgärder som böra vidtagas för att begränsa omfattningen av dessa företeelser. Följande synes därvid nödvändigt iakttaga:

att det för de inskrivningsskyldiga vid besiktningssammanträdet början utan omsvep klargöres, efter vilka grunder uttagning till befälsutbildning kommer att ske;

att resultaten av såväl den psykologiska prövningen (inskrivningsprovet) som den medicinska prövningen kontrolleras med tillhjälp av bl. a. skolbetyg, civil social ställning och yrke; en sådan kontroll förutsätter, att bl. a. en exploration äger rum; samt

att man skaffar sig ett hjälpmedel för att bedöma sådana för befälsutbildning betydelsefulla kvalifikationer, vilka icke kunna fastställas medelst inskrivningsprov och läkarundersökning; detta krav kan bäst tillgodoses genom det explorativa förfarandet.

Vid sidan av dessa hjälpmedel att komma »maskning» och »aggravation» på spåren, finnas vissa möjligheter att konstruera själva det psykologiska prövningsinstrumentet så, att det i sig innehåller en »simulationsdetektor», vilken skulle verka på följande sätt. Eftersom uppgifterna i varje delprov principiellt äro uppställda i stigande svårighetsordning, kan denna regel lämpligen på vissa punkter brytas, så att i varje delprovs början placeras en eller två svåra uppgifter och i slutet en eller två lätta sådana. Med ledning av hur vederbörande löst dessa uppgifter kan därefter viss sannolikhet spåras för om »maskning» förelegat eller icke.

En ytterligt viktig förutsättning för att inskrivningsprovet skall kunna användas som hjälpmedel vid uttagningen av befälsämnen är, att de inskrivningsskyldiga lämnas en fullständigt öppen och klargörande orientering om de grunder, efter vilka sådan uttagning sker. Detta bör kunna skingra eventuella missförstånd ävensom förebygga överdrivna rykten om tillvägagångssättet.

Genom påstämpling på inkallelseordern äro numera de inskrivningsskyldiga anmodade att vid inskrivningen medföra sina skolbetyg. Ett varierande antal medför emellertid icke sina betyg. Detta antal torde genomsnittligt hålla sig vid 15—20 procent. Utförda undersökningar visa, att underlåtenheten att medföra skolbetyg icke, såsom man kunde vänta sig, sammanhänger med vederbörandes begåvning. Sålunda fördelas antalet »glömda» skolbetyg proportionsvis på olika begåvningsnivåer. För att få ett större antal inskrivningsskyldiga att förete sina skolbetyg synas särskilda åtgärder kunna övervägas. En utväg vore måhända, att vederbörliga skolmyndigheter ålades att till folkbokföringsmyndighet översända en dubblett av utfärdade avgångsbetyg; denna dubblett skulle sedan av sistnämnda myndighet överlämnas till vederbörande inskrivningschef i samband med övriga, värnpliktsförhållandena berörande uppgifter.

Den viktigaste kontrollen av resultatet av inskrivningsprovet sker otvivelaktigt genom en exploration. Denna måste emellertid dessutom syfta till en bedömning av sådana för befälsutbildning betydelsefulla egenskaper, som icke kunna prövas med ledning av inskrivningsprov och läkarundersökning.

Den första frågan härvid är, huruvida explorationen skall utföras av inskrivningsnämndens ordförande (i de flesta fall inskrivningschefen) eller av annan personal. I det förra fallet måste explorationen, med hänsyn till att inskrivningschefen under pågående inskrivningsförrättning är bunden av sin plats i nämnden, äga rum inför samlad nämnd. En sådan exploration kan emellertid icke bedrivas i den otvungna atmosfär eller få den längd, som är nödvändig för att den skall fylla sitt ändamål. Utöver de 3—4 minuter, som inskrivningschefens samtal med de inskrivningsskyl-

diga nu tar i anspråk, skulle man kunna tänka sig högst 5 minuter för av denne utförd särskild exploration. Gjorda undersökningar ha givit vid handen, att en exploration, som skall kunna ge det underlag för en totalbedömning, varom här är fråga, genomsnittligt bör omfatta 12—15 minuter, varvid 12 minuter få betraktas som ett minimum.

Explorationen bör därför utföras av en person, som icke tillhör nämnden. Frågan blir då, om denne person skall vara en civil specialist (fackpsykolog), såsom exempelvis tillämpas i Norge, eller en yrkesmilitär (officer på aktiv stat). Övervägande skäl synas tala för att för denna uppgift använda fackpsykologer. Nuvarande tillgång på lämpliga fackpsykologer är emellertid så begränsad, att detta alternativ för närvarande icke i sin helhet kan komma ifråga. I nuläget torde endast omkring ett 20-tal fackpsykologer vara att påräkna, vilka torde täcka omkring hälften av det beräknade behovet (jfr nedan). Det synes emellertid möjligt att efter hand genom organiserad utbildning (eventuellt i form av värnpliktig specialistutbildning, varom närmare i annat sammanhang) fylla behovet av fackpsykologer. Strävan i denna riktning bör också komma till stånd. Tillsvidare torde man dock bli nödsakad att utfylla bristerna i tillgången på fackpsykologer med lämpliga truppofficerare — helst i kompanichefsålder.

Användningen av truppofficerare såsom exploratörer är emellertid förenad med två i detta sammanhang oeftergivliga villkor. För det första måste den, som anlitas som exploratör, äga personliga kvalifikationer i form av bl. a. intresse för uppgiften samt förmåga att nå kontakt med folk och att kunna bedöma andra. För det andra krävs det en centralt ordnad utbildning av dessa officerare. Denna utbildning bör meddelas vid särskilda kurser under en tid av tre—fyra veckor. Det är dock icke att räkna med att för ändamålet uttagna officerare under loppet av några veckor kunna bibringas en mera omfattande vare sig teoretisk eller praktisk utbildning, men de kunna under denna tid lära sig den grundläggande tekniken, icke minst den explorationsteknik, som en personaluttagningsofficer behöver behärska.

Motsvarande utbildning (kurser av samma längd) kräves jämväl för de civila psykologerna. Dessa måste framförallt bibringas en ingående känedom om det militära systemets karaktär.

Frågan *vilka* inskrivningsskyldiga, som böra exploreras, sammanhänger bl. a. med följande faktorer, nämligen a) syftet med explorationerna, b) tillgången på personal för utförandet av explorationerna, c) antalet inskrivningsskyldiga per dag, d) lokalförhållandena etc. Syftemålet med explorationen har redan fastslagits såsom dels kontroll av resultatet av inskrivningsprovet, dels att ge underlag för bedömandet av andra för befäls-

utbildning önskvärda egenskaper, som icke komma fram i detta prov. Den genomsnittliga minimitiden för att nå detta syfte torde få beräknas till 12—15 minuter.

Med utgångspunkt från att omkring 60 man per dag böra inskrivas och att för exploration disponeras c:a 4—4½ timma per dag — de två första timmarna varje dag beräknas åtgå för inskrivningsprov m. m. — skulle en exploratör kunna medhinna maximalt 20 inskrivningsskyldiga per dag, d. v. s. tredjedelen av ovannämnda 60. Idealet vore givetvis, att samtliga inskrivningsskyldiga bleve explorerade. Detta skulle emellertid enligt anförda beräkningsgrunder kräva medverkan av icke mindre än tre exploratörer per nämnd. Både av organisatoriska och kostnadsskäl kan en sådan anordning icke förordas. Närmast tänkbart synes vara att begränsa explorationen till att omfatta inskrivningsskyldiga, vilka i inskrivningsprovet inrangerats i psykprovgrupperna A och B (jfr sid. 88 ovan) och vilka vid läkarundersökningen hänförts till besiktningssgrupperna 1 och 2. Detta skulle medföra explorationer med c:a 25 procent av samtliga inskrivningsskyldiga eller 15 man per inskrivningsdag och nämnd. Då emellertid explorationen bl. a. skall utgöra en kontroll av inskrivningsprovet och erfarenheterna visa, att åtskilliga lämpliga gruppchefsämnen finnas inom psykprovgruppen C, bör kretsen av dem, som skola undergå exploration, vidgas till att omfatta samtliga inom psykprovgrupperna A-C, vilka vid läkarundersökning hänförts till besiktningssgrupperna 1 och 2. Eftersom psykprovgrupperna A-C innehålla omkring 70 procent av de inskrivningsskyldiga, och man kan räkna med att c:a 80 procent hänförts till besiktningssgrupperna 1 och 2, torde antalet per dag och nämnd, vilka skola exploreras, kunna beräknas till $\frac{60 \times 70 \times 80}{100^2} = 34$ man. Med en kapacitet per exploratör under en dag av 20 man måste för utförandet av explorationer enligt detta alternativ två exploratörer disponeras, tillsvidare lämpligen en officer och en fackpsykolog.

Med hänsyn till den korta tid, som står till buds för exploration, bör denna i flera hänseenden standardiseras, så att vissa frågor ställas i samma form till alla explorander. Ett särskilt formulär bör för detta ändamål uppgöras av centrala värnpliktsbyrån. Resultaten av explorationen böra av exploratören snarast ställas till inskrivningsnämndens förfogande. Såvitt nu kan bedömas böra dessa resultat meddelas på särskild blankett, vilken bör innehålla dels en bedömning (»skattning») av vederbörandes lämplighet såsom befälsämne dels en bedömning av hans allmänbegåvning och förmåga att uttrycka sig, dels ock övriga anteckningar rörande de intryck, vederbörande erhållit under explorationen.

Beträffande den organisation och det tidsmässiga förlopp, som en in-

skrivningsförrättning vid ett genomsnittligt inskrivningsområde kommer att erhålla vid genomförande av det ovan föreslagna systemet, hänvisas till härvid fogade bilaga 3.

b) **Beslutens fattande m. m.**

För att täcka inträffande avgångar mellan inskrivningen och tjänstgöringens början, förorsakade av befrielse, sjukdom, anstånd m. m., bör ett större antal värnpliktiga uttagas till befälsutbildning än som erfordras för att fylla mobiliseringsbehovet. Detta antal torde kunna begränsas till omkring 15 procent av nämnda behov.

Inskrivningsnämndens beslut bör fattas endast på grundval av den värnpliktiges sannolika lämplighet, sett ur militär synpunkt. Rätten att medge befrielse från befälsutbildning på grund av sociala skäl synes ur rättvisesynpunkt böra förbehållas högre instans, antingen inskrivningsrådet eller en nyskapad mellaninstans, inskrivningsrevision, en för varje län. För det senare alternativet talar den omständigheten, att antalet ärenden, som skola behandlas, sannolikt blir stort, varför tidsvinst skulle erhållas, om de fördelas på flera myndigheter. Länsvisa inskrivningsrevisioner kunna därjämte förväntas besitta sådan personal- och lokalkännedom, som skulle underlätta ärendenas handläggning. Det är å andra sidan uppenbart, att full rättvisa de värnpliktiga sinsemellan aldrig kan erhållas, om befrielse rätt tillerkännes ett stort antal myndigheter. Detta måste anses som en avsevärd nackdel speciellt med hänsyn till de farliga psykologiska återverkningar, som vetskapen om att uttagningen till den längre tjänstgöringen icke alltid vore rättvis, kunde få för de värnpliktiga. Inskrivningsrådet har med nuvarande sammansättning visat sig på ett föredömligt sätt kunna ombesörja handläggningen av besvärsmål beträffande uttagning till underofficers- och officersutbildning. Besluten ha kunnat fattas fullt rättvist och efter enhetliga linjer. Ehuru inskrivningsrådets arbetsbörda kommer att öka, måhända i sådan utsträckning att en utökning av rådets medlemsantal blir nödvändig, vill det synas, som om inskrivningsrådet allt fortfarande bör vara besvärinstans över inskrivningsnämnderna.

c) **Kostnadsökningar.**

Det skisserade förslaget beträffande inskrivningsförrättningarnas ordnande kommer att medföra vissa kostnadsökningar i stort sett omfattande:

Engångskostnader

Utbildning av militära exploratörer och provledare	17 000
Utbildning av civila exploratörer och provledare	25 000
Summa	42 000

Årliga kostnader

Rese- och traktamentsersättning för ytterligare två befattningshavare pr nämnd	44 000
Förlängning av tiden för besiktningssammanträdena med omkring 1/4	75 000
Ökad lokalhyra för 1 à 2 rum	6 000
Successiv utbildning av civila psykologer (fackpsykologer)	18 000
Summa	143 000

d) Tidpunkten för eventuell övergång till ett nytt system.

En övergång till det ovan behandlade systemet synes möjlig att genomföra redan 1950. Vid ett riksdagsbeslut på våren 1950 synas erforderliga förberedelser — bland annat innebärande kursverksamhet för militära och civila exploratörer kunna medhinnas före inskrivningsförrättningarna i augusti—oktober samma år.

Därest uttagning sker vid inskrivningen enligt de grunder, som ovan angivits, kan tidpunkten för inryckning till första tjänstgöring för gruppchefskategorien generellt fastställas utan hänsynstagande till inryckningstiden för de värnpliktiga i allmänhet. Ett bestämt önskemål är, att samma utryckningsdag bestämmas för båda dessa värnpliktskategorier. Härigenom elimineras en eventuell kvarsittarkänsla hos den grupp, som erhåller den längre utbildningen. Inryckning för gruppcheferna bör följaktligen äga rum före åldersklassens huvuddel. Med en sådan anordning vinnes jämväl den stora fördelen, att dessa elever kunna användas som gruppchefer under förbandsutbildningen för huvuddelen av de värnpliktiga. Starka skäl tala även ur denna synpunkt för att de värnpliktiga gruppcheferna m. fl. uttagas vid inskrivningen.

Med beaktande av de olika omständigheter och synpunkter, som ovan anförts till förmån för ett utväljande till befälsutbildning redan före inryckningen, och på basis av den i det föregående förebragta utredningen får värnpliktskommittén föreslå, att uttagning av värnpliktiga gruppchefer m. fl. göres vid inskrivningen med ledning av inskrivningsprov, exploration och i övrigt tillgängliga uppgifter i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer, som här förut skisserats.

2. Värnpliktiga underofficerare.

Antalet värnpliktiga, som årligen måste ges en högre befälsutbildning än till underbefäl, uppgår vid armén till omkring 2 670 och vid samtliga försvarsgrenar till 3 930. Uttagningen av detta antal kan liksom i fråga om underbefälet tänkas ske antingen vid inskrivningen eller under utbildningens gång. Av skäl, som ovan anförts vid behandlingen av motsvarande problem beträffande den sistnämnda kategorien, bör uttagning

under utbildningens gång till underofficersutbildning icke lämpligen ifrågakomma. En uttagning vid inskrivningen bör därför vara att föredraga även beträffande de värnpliktiga, som utväljas för utbildning till värnpliktiga underofficerare.

Rent teoretiskt skulle därvid de, som vid inskrivningsproven uppnått de bästa resultaten, äga förutsättningar för kvalificerad befälsutbildning. Skulle emellertid en uttagning endast grundas på dessa resultat, komme förmodligen ett icke obetydligt antal att maska vid proven. Detta förhållande torde i särskilt hög grad gälla studenterna. Enligt erfarenheterna från tidigare härordningar ha dessa i stort sett visat sig väl kunna tillgodogöra sig en kvalificerad befälsutbildning. Starka skäl synas därför tala för att koppla ihop bildningsgraden med en mera kvalificerande befälsutbildning. Vid en uttagning till underofficersutbildning, baserad på avlagda examina, torde i huvudsak två kategorier kunna komma ifråga, nämligen a) värnpliktiga, som avlagt studentexamen eller motsvarande examen (nuvarande grupp K), eller b) värnpliktiga, som avlagt lägstreal-examen (utvidgad grupp K).

Viktiga synpunkter vid en bedömning av denna fråga synes vara, dels om tillgången på värnpliktiga med ovan angivna kvalifikationer är så stor, att behovet kan fyllas, dels om icke utanför dessa kategorier finnes en relativt god tillgång av lämpliga befälsämnen.

Beträffande det förstnämnda spörsmålet må framhållas följande.

Antalet studenter och likställda, som år 1948 fullgjorde första tjänstgöring vid armén, flottan och flygvapnet, var 2 353. Vid vårens inskrivningsförrättningar 1949 hänfördes 2 486 inskrivna till nämnda kategori. Huruvida denna siffra kommer att öka under loppet av 1950-talet kan för närvarande icke beräknas. Viss ökning synes dock sannolik. För att täcka mobiliseringsbehovet — 3 920 man — enbart med studenter och likställda skulle sålunda under 1950-talet krävas en ökning per år av denna kategori värnpliktiga med omkring 1 450 personer. En sådan utveckling ligger helt utanför möjligheternas gräns. Aläggas studenter och likställda obligatorisk utbildning till kvalificerat befäl, vilket med gott resultat tillämpats under tidigare härordningar, måste sålunda en komplettering äga rum genom rekrytering på ytterligare något sätt. Behovet är här så stort, att en frivillig uttagning bland övriga värnpliktiga, vilka befinnas vara lämpliga, icke kommer att vara tillfyllest. En tvångsvis uttagning i någon form blir därför nödvändig.

Det ligger därvid nära till hands att undersöka, i vad mån ej en framkomlig väg att vidga rekryteringsbasen vore att utsträcka rekryteringsunderlaget till värnpliktiga med realexamen (vidgad grupp K). En med realexamen vidgad grupp K omfattar inom åldersklass 1948 omkring 4 860 värnpliktiga samt kan beräknas öka till omkring 6 950 värnpliktiga år

1955. Antalet skulle sålunda rent numerärt sett vara tillräckligt för att fylla ovannämnda utbildningsbehov. Det bör emellertid anmärkas, att beräkningarna grunda sig på att samtliga värnpliktiga av ifrågavarande kategori kunna tillgodogöra sig befälsutbildningen, vilket dock icke torde vara fallet. Hur stort bortfallet blir är icke möjligt att nu tillförlitligt bedöma.

För att belysa frågan i vad mån flertalet befälsämnen kunna tillgodogöras genom ianspråktagande av grupp K respektive en vidgad grupp K må anföras resultaten av dels docenten Torsten Huséns undersökningar rörande begåvningen hos de värnpliktiga tillhörande åldersklass 1947¹ dels de uppgifter rörande sammanhanget mellan uttagning till befälsutbildning och bildningsgrad, som insamlats vid armén i början av mars innevarande år.

Enligt den Husénska undersökningen har en tredjedel av samtliga värnpliktiga tillräcklig begåvning för att kunna avlägga realexamen. Av denna tredjedel får för närvarande endast omkring hälften tillfälle härtill på grund av bland annat bristande undervisningsmöjligheter. Likartade synpunkter kunna anläggas beträffande studentexamen (motsvarande). Icke heller i detta hänseende äro begåvningsresurserna utnyttjade. Det torde dock här vara svårare att ange några exakta siffror. Uppenbart är dock, att ett system för uttagning till befälsutbildning, som grundas på vissa avlagda examina, måste kompletteras på något sätt, såvida icke en del befälsämnen skola bli outnyttjade.

De uppgifter rörande sammanhanget mellan uttagning till befälsutbildning och bildningsgrad, som insamlats vid armén, beröra åldersklass 1947 (grupp K av åldersklass 1948). Det hade varit önskvärt att ha tillgång till uppgifter även beträffande ett antal äldre åldersklasser. Det har emellertid icke varit möjligt att erhålla sådana uppgifter, enär avlagd realexamen icke finnes redovisad i värnpliktshandlingarna.

Enligt den verkställda undersökningen fördela sig de värnpliktiga tillhörande åldersklass 1947 (grupp K av åldersklass 1948) vid armén sålunda²:

Utbildning	Studenter och likställda	Värnpliktiga med realexamen (allmän eller praktisk)	Övriga värnpliktiga
1	2	3	4
Underofficersutbildning	1 133	457	768
Underbefälsutbildning (utbildning till gruppchefer m. fl.)	729	688	1 380
Soldatutbildning	302	539	16 430
Summa	2 164 (1 860)	1 684	18 578

¹ T. Husén: »Begåvning och miljö», Stockholm 1948.

² Siffrorna inom parentes i de båda tabellerna avse läget, då värnpliktiga uttagna för utbildning i specialtjänst och stabstjänst borträknats.

Omräknas siffrorna i kolumnerna 2 och 3 till procent av summan erhålles nedanstående värden:

Utbildning	Studenter och likställda	Värnpliktiga med realexamen (allmän eller praktisk)
Underofficersutbildning	52,4 (61)	27,1
Underbefälsutbildning (utbildning till gruppchefer m. fl.)	33,7	40,9
Soldatutbildning	13,9 } (39)	32,0
Summa	100,0 (100)	100,0

Ovanstående siffervärden kräva vissa kommentarer. I slutsumman (2 164) för studenter och likställda har inräknats omkring 300 värnpliktiga för utbildning i specialtjänst (läkare m. fl.) samt stabstjänst (arkivbiträden m. fl.). Dessa värnpliktiga genomgå icke kvalificerad befälsutbildning och ingå alltså icke i summan (1 133) av dem, som redovisats uttagna till underofficersutbildning, utan ha i tabellen hänförs till grupperna »Underbefälsutbildning» — flertalet — och »Soldatutbildning» — en mindre del. Borttagas dessa 300 från totalantalet studenter och likställda, blir återstoden omkring 1 860. Av dessa ha 61 procent uttagits till underofficersutbildning. Av återstående 39 procent har huvuddelen uttagits för utbildning till underbefäl, medan en mindre del endast erhållit soldatutbildning. Med hänsyn till de maskningstendenser, som under åren efter andra världskriget kunnat konstateras icke minst bland studenter och likställda, kan man med säkerhet utgå från att bland dem, som icke uttagits till underofficersutbildning, finnas åtskilliga, vilka äga sådana förutsättningar för kvalificerad befälsutbildning, att de rätteligen borde ha uttagits härtill men lyckats undandraga sig.

Det anförda ger vid handen, att tillgången på lämpliga befälsämnen bland studenter och likställda är så stort, att fog förefinnes för att denna värnpliktskategori i sin helhet åläggas obligatorisk kvalificerad befälsutbildning.

Inom kategorien värnpliktiga med realexamen har som framgår av tabellen icke mindre än 32,0 procent undgått uttagning till befälsutbildning över huvud taget. Denna siffra måste emellertid ses mot bakgrunden av att en del värnpliktiga med realexamen på grund av särskilda kvalifikationer i övrigt uttagas till signalister, kommissarier m. fl. Procentsiffran borde av detta skäl vara betydligt lägre. Ett förhållandevis stort antal värnpliktiga med realexamen har emellertid, som fallet även varit beträffande studenter och likställda, sannolikt genom maskning lyckats undandraga sig uttagning till underofficersutbildning. Man torde emellertid böra räkna med att antalet för befälsutbildning mindre lämpliga värn-

pliktiga är relativt sett större inom denna kategori än bland studenter och likställda.

Av det sagda torde framgå, att det inom en vidgad grupp K, omfattande värnpliktiga med real- och högre examen, finnes ett stort antal värnpliktiga med erforderliga förutsättningar för kvalificerad befälsutbildning. Med hänsyn härtill skulle en obligatorisk uttagning till sådan befälsutbildning för gruppen i dess helhet måhända kunna anses motiverad.

Av stort intresse i detta sammanhang är fördelningen efter bildningsgrad av de värnpliktiga, som uttagits till underofficersutbildning inom ovan nämnda åldersklass. Vid en procentuell omräkning av de i föregående tabell angivna siffrorna erhållas följande procenttal.

Kategori	% av antalet till underofficersutbildning uttagna
Studenter och likställda	48,0
Värnpliktiga med realexamen ..	19,4
Övriga värnpliktiga	32,6

Ovanstående siffror visa, att därest endast studenter och likställda uttagas till kvalificerad befälsutbildning skulle, med nuvarande uttagningssystem och om siffrorna kunna betraktas som genomsnittssiffror för flera åldersklasser, omkring hälften av för denna utbildning lämpliga värnpliktiga från andra kategorier utestängas. Antalet studenter och likställda är emellertid, vilket tidigare framhållits, alldeles för litet för att täcka mobiliseringsbehovet av kvalificerat befäl, även om samtliga skulle vara lämpliga för här berörd befälsutbildning. Ytterligare någon uttagningssystem måste därför komma till användning för att kvalificerat befäl skall kunna erhållas även ur övriga värnpliktskategorier. Tillskottet från dessa senare måste vara förhållandevis stort för att det årliga utbildningsbehovet skall kunna fyllas.

Genomföres systemet med en utvidgad grupp K, kommer, därest ovanstående siffror anses representativa, närmare en tredjedel av de för kvalificerad befälsutbildning lämpliga ur kategorien övriga värnpliktiga att icke uttagas. Den utvidgade gruppen K kommer emellertid att vara tillräcklig för att täcka mobiliseringsbehovet av kvalificerat värnpliktigt befäl. Genom att maskningen icke längre blir aktuell torde antalet studenter och likställda samt värnpliktiga med realexamen, som äro lämpliga för kvalificerad befälsutbildning, komma att väsentligt ökas. En motsvarande minskning kan i så fall göras bland gruppen värnpliktiga i allmänhet.

Värnpliktskommittén finner emellertid för sin del realexamen icke ut-

göra fullt tillförlitlig grund för den uttagning till befälsutbildning, varom här är fråga. Även om flertalet värnpliktiga med realexamen kunna vara lämpade för sådan utbildning, synes den kunskapsnivå, som denna examen innebär, vara alltför begränsad för att examen ifråga skall i och för sig kunna godtagas som obligatorisk uttagningsgrund. Överhuvud taget synes det vanskligt att fastställa viss lägsta teoretiska kunskapsnivå såsom enda utslagsgivande uttagningsnorm i förevarande fall. Härigenom skulle uteslutas åtskilliga värnpliktiga, vilka icke uppfylla dessa fordringar men ändock på grund av personliga egenskaper kunna vara bättre lämpade för befälsutbildning än andra, som uppfylla uppställda teoretiska kunskapskrav.

Med kategorien studenter och likställda, vilken enligt vad förut framhållits icke förslår till att fylla det föreliggande utbildningsbehovet, torde det däremot förhålla sig på ett annat sätt. Där torde den uppnådda kunskapsnivån otvivelaktigt få anses utgöra en sådan garanti för lämplighet till kvalificerande befälsutbildning, att en obligatorisk uttagning till dylik utbildning av dessa värnpliktiga bör äga rum.

Med hänsyn till det anförda får värnpliktskommittén föreslå, att uttagning till värnpliktiga underofficerare sker vid inskrivningen, att till denna utbildning obligatoriskt uttagas värnpliktiga grupp K (studenter och likställda) samt att behov, som icke kan fyllas på detta sätt, täckes genom urval bland övriga värnpliktiga på grundval av inskrivningsprov, exploration m. m. enligt motsvarande grunder, som ovan föreslagits beträffande uttagning till underbefälsutbildning.

3. Värnpliktiga officerare.

Ovan under 1) och 2) förordade system för uttagning till underbefäls- och underofficersutbildning äro grundade på att tvångsvis uttagning icke skall ske under utbildningens gång. En värnpliktig, som undergår utbildning till underbefäl, får alltså icke mot sin vilja överföras till den längre underofficersutbildningen. Den som uttagits till sistnämnda utbildning skall, även om han icke kan tillgodogöra sig denna, ej heller kunna överföras till underbefälskategorien med kortare utbildningstid. Motivet härför är, att maskningen skall neutraliseras.

I konsekvens härmed synes en tvångsvis uttagning under utbildningstiden av värnpliktiga till officersutbildning, vilken skulle fullgöras efter utbildningen till värnpliktig underofficer icke vara förenlig med ovan nämnda system. Skulle nämligen ett tvångsvis uttagningssystem tillgripas, torde följderna endast bli, att maskningen — i varje fall bland de till underofficersutbildning uttagna värnpliktiga — alltjämt skulle fortleva. Men hänsyn härtill och då uttagningen till officersutbildning icke gärna bör

ske redan vid inskrivningen synes det nödvändigt, att den uttagning, som äger rum under utbildningstiden, baseras på frivillighetens grund. För att stimulera härtill och för att säkerställa tillgången på värnpliktiga officerare i krigsorganisationen kunna vissa åtgärder bli erforderliga, såsom exempelvis att öka reservofficerskadern, höja premierna och uppdelat kadettskolans sommarlinje på två somrar. De båda sistnämnda av dessa åtgärder komma att upptagas till behandling i senare sammanhang.

I anslutning till det anförda får värnpliktskommittén föreslå, att uttagning till värnpliktig officer sker på frivillighetens väg. Skulle det emellertid vid tillämpning av det föreslagna uttagningssystemet visa sig, att erforderligt antal värnpliktiga officerare icke kommer att tillföras krigsorganisationen, kan det bli nödvändigt att ändra bestämmelserna för uttagning av denna befälskategori och införa någon form av tvångsvis uttagning. Huruvida denna i så fall skall göras vid inskrivningen eller efter en viss tids utbildning kan icke nu bedömas. Erfarenheterna från föreslagen uttagning vid inskrivningen av underbefäl och underofficerare synas först böra avvaktas.

Av det ovan anförda torde ha framgått, att vissa osäkra faktorer äro förenade med föreslagen uttagning av såväl värnpliktigt underbefäl som framförallt värnpliktigt kvalificerat befäl. Med hänsyn härtill synes det önskvärt, att bestämmelserna till en början erhålla provisorisk karaktär något eller några år, varunder deras praktiska användbarhet kan prövas.

G. Behov av tid för utbildning och dennas inpassning under året.

1. Värnpliktigt underbefäl (*gruppchefer*).

Av den i historiken lämnade orienteringen om utbildningstidens längd m. m. för de olika värnpliktskategorierna vid tidigare gällande härordningar framgår, att under tidsperioden 1914—1939, under vilken tre olika värnpliktslagar tillämpades, längre tid tillmättes för utbildning av värnpliktigt underbefäl än för övriga värnpliktiga av kategorien »värnpliktiga i allmänhet». Skillnaden i tid uppgick till mellan 2 och 3 månader. Erfarenheterna från utbildningen av underbefäl under denna tidsperiod voro goda, självfallet med hänsyn tagen till den begränsade målsättning, som nödvändiggjordes av den korta utbildningstiden. Framför allt gjorde de värnpliktiga i regel sitt bästa. Någon maskning förekom i allmänhet icke. Snävheten i utbildningsomfånget — följden av den begränsade målsättningen — åstadkom emellertid, att underbefälseleverna icke kunde anses skickade att i fält lösa sina uppgifter.

Det var också mot bakgrunden av erfarenheterna från utbildningen under nämnda tidsperiod, som 1941 års försvarsutredning uppställde följande allmänna krav på de värnpliktiga befälen i allmänhet:

att vid mobilisering kunna, utan kompletterande utbildning, placeras i de befattningar, för vilka de voro avsedda;

att äga någon förmåga i trupputbildning;

att kunna tillfälligt placeras som befäl vid andra förband inom eget truppslag, med annan beväpning och annat stridsförfarande än de egna, ävensom bibringas någon förmåga att upprätthålla närmast högre befattning än den, för vilken de voro avsedda.

I de utbildningsbestämmelser, som utfärdades på grundval av dessa allmänna krav, uppsattes som mål för utbildningen av de värnpliktiga underbefälseleverna, att de skulle dels meddelas samma utbildningsomfång som övriga värnpliktiga, dels ock genomgå den särskilda underbefälsutbildningen.

Förstnämnda krav innebar, att eleverna skulle besitta

förmåga i soldatmässigt uppträdande, framåtanda, initiativkraft och förmåga till självverksamhet samt sådan psykisk och fysisk hårdhet, att de skulle kunna stå emot krigets starkaste påfrestningar;

sådana kunskaper och färdigheter, att de kunde tjänstgöra i samtliga befattningar för meniga inom vederbörlig utbildningslinje;

förmåga att uppträda i högre förband — även under vinterförhållanden — under samverkan med andra truppslag.

De särskilda kraven på underbefälsutbildning formulerades så, att eleverna skulle bibringas

för tjänstgöring såsom gruppchefer inom vederbörlig utbildningslinje erforderlig grundläggande förmåga i truppföring;

någon förmåga i trupputbildning, främst i övningsgrenarna exercis I och exercis II;

fullständig utbildning i spräng- och mintjänst; samt

kunskap om de reglementariska bestämmelserna angående gruppen och någon kunskap om plutonen.

Erfarenheterna från utbildningen under de 12 månadernas första tjänstgöring de närmaste åren efter 1942 års försvarsbeslut visade emellertid, att nämnda målsättning var för hög. Endast de bästa underbefälseleverna hade nämligen uppnått ett godtagbart resultat, medan övriga endast kunnat ges en utbildning, som motsvarade fordringarna för gruppchefs ställföreträdare. I syfte att tillföra krigsorganisationen fullt godtagbara gruppchefer organiserades därför — enligt vad tidigare framhållits — särskilda gruppchefsskolor under beredskapstjänstgöringen efter första tjänstgöringens slut. På så sätt blev det möjligt att komplettera vad som icke tidigare medhunnits.

Med ledning av erfarenheterna från denna utbildning ansåg dåvarande chefen för armén, att första tjänstgöringen för de värnpliktiga gruppcheferna borde omfatta 15 månader. När möjligheten att anordna särskild gruppchefsutbildning efter första tjänstgöringens slut icke längre var för handen på grund av beredskapens upphörande, blev det nödvändigt att sänka målsättningen. Väsentliga inskränkningar främst på vapenutbildningens område måste vidtagas, innebärande en icke önskvärd specialisering.

När statsmakterna år 1948 tillsvidare — i avvaktan på fortsatt utredning — beslöt en första tjänstgöringstid om endast 9 månaders längd även för gruppchefeleverna, måste de militära myndigheterna anbefalla en ytterligare, långt gående sänkning av utbildningsmålen. I de i mars 1948 utfärdade provisoriska bestämmelserna för en utbildning av 9 månaders längd nedskars också målsättningen radikalt och angavs vara att bibringa dem, som utvalts till befälsutbildning, sådana grunder i fråga om befälsföring och kunskaper, att de efter ytterligare utbildning bleve skickade att fullgöra med deras befattningar förenade åligganden i fält.

En jämförelse med de teoretiska målen för tolv månadersutbildningen visar, att man varit nödsakad att frångå så gott som alla de krav, som uppställdes av 1941 års försvarsutredning. Den allvarligaste följden torde vara, att gruppcheferna med den återigen begränsade målsättningen icke äro användbara direkt efter mobilisering utan först efter kompletterande utbildning. Ett sådant förhållande låter sig icke förena med kravet på hög mobiliseringsberedskap, vilket är nödvändigt i blixtkrigets dagar.

I syfte att motverka olägenheterna av att fullgoda gruppchefer icke kunde utbildas inom den till förfogande stående tiden har arméledningen sedan ett par år tillbaka inriktat sin uppmärksamhet på att söka förenkla stridsförfarandet inom plutonens ram. Särskilda försök att på olika sätt och med olika medel forcera gruppchefsutbildningen ha även genomförts, ehuru med negativt resultat. Även viss försöksverksamhet på det utbildningsorganisatoriska området har genomförts i anslutning till gruppchefsutbildningen. Sistnämnda försöksverksamhet har främst varit inriktad på att med hänsyn till den allmänna befälsbristen söka finna den lämpligaste formen för utnyttjande av värnpliktiga gruppchefelever för att tillgodose behovet av gruppchefer vid förband sammansatta av övriga värnpliktiga i allmänhet vid tiden för förbandsutbildningen. Försöken ha sålunda icke direkt avsett en omprövning av utbildningstidens längd. Enligt vad arméchefen omvittnat ha emellertid försöken givit klart belägg för att, även om vissa rationaliseringsåtgärder kunna vidtagas, en första tjänstgöring om 9 månader är alldeles otillräcklig för ernående av en tillnärmelsevis tillfredsställande gruppchefsutbildning.

Utöver förutnämnda försök har särskild provverksamhet ägt rum utbild-

ningsåret 1948—49 i syfte att klarlägga, om de för året uppställda utbildningsmålen kunnat uppnås. Under de samverkansövningar, vilka som ett led i denna verksamhet genomfördes under åldersklassens sista utbildningsmånader vintern 1949, och den slutinspektion, som ägde rum i samband därmed, ägnades ingående uppmärksamhet åt de värnpliktiga gruppchefernas förmåga att lösa sina uppgifter. Särskilda kontrollgrupper ur andra förband följde sålunda under en längre tid kontinuerligt vissa skyttegrupper (motsvarande förband). I sin redogörelse den 20 maj 1949 angående resultaten av utbildningen under utbildningsåret har arméchefen funnit anledning att i anslutning till militärbefälhavarnas samstämmiga uttalanden särskilt understryka omöjligheten att på en utbildningstid av 9 månader utbilda i fält användbara gruppchefer.

Den försöksverksamhet, som enligt vad anförts, ägt rum i syfte att förenkla stridsförfarandet inom plutonen har visserligen givit vid handen, att gruppchefs stridsledning inom plutonens ram i vissa fall något kan förenklas. I ett flertal fall — inom infanteriet berörande de svåraste stridsförhållandena, stormning med åtföljande in- och genombrytning — har dock hittills gällande krav på gruppchefs ledarförmåga måst bibehållas. Med hänsyn härtill har viss justering av målsättningen kommit till stånd och funnit följande uttryck i de i mitten av mars 1949 utfärdade särskilda bestämmelserna för utbildningsåret 1949/50;

Målet för utbildningen under hela första tjänstgöringen är att bibringa värnpliktiga, som utvalts till befälsutbildning sådan färdighet, kunskap och förmåga, att de bästa av dem kunna tjänstgöra som gruppchefer vid strid i plutonsförband, då plutonchefens stridsledning kan göra sig gällande, samt att övriga (huvuddelen) kunna uppträda såsom föregångsmän inom grupp.

Värnpliktskommittén har redan i ett tidigare sammanhang ägnat frågan om gruppchefernas utbildning en ingående prövning. Kommitténs majoritet kom därvid till den uppfattningen, att en godtagbar lösning icke kunde erhållas inom en första tjänstgöring om 9 månader.

I skrivelse till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet den 26 januari 1949 framlade kommittén i anslutning härtill förslag till provisorisk reglering av första tjänstgöringen för armén tilldelade värnpliktiga av åldersklass 1948 (grupp K av åldersklass 1949), vilka uttogs för utbildning till värnpliktiga underbefäl (gruppchefer). Förslaget innebar i huvudsak, att första tjänstgöringen skulle provisoriskt förlängas med 60 dagar för de värnpliktiga av ovan nämnda åldersklasser, vilka under utbildningsåret 1949—50 skulle undergå gruppchefsutbildning. För att tiden skulle kunna utnyttjas så effektivt som möjligt borde ifrågavarande värnpliktiga befrias från huvuddelen av dem eljest åliggande handräcknings-tjänst. Viss civil handräckningspersonal föreslogs skola anställas för detta

ändamål. Ekonomisk kompensation för den förlängda tiden föreslogs vidare skola lämnas i form av premie å 250 kronor, varjämte penningbidraget föreslogs skola utgå med 2 kronor fr. o. m. förlängningens påbörjande. Enär tidsförhållandena icke medgävo en uttagning i samband med inskrivningsförrättningarna, skulle enligt förslaget utväljandet till gruppchefsutbildning grundas på de vid inskrivningarna genomförda proven samt den uppfattning, som vederbörande befäl kunnat under den första månadens tjänstgöring bilda sig om den värnpliktiges lämplighet för befälsutbildning. Den slutliga uttagningen skulle, på sätt för närvarande tillämpas i fråga om uttagningen av värnpliktiga till underofficers- och officersutbildning, göras av inskrivningsnämnd. Förbandschefernas förslag skulle vara vederbörliga inskrivningsnämnder tillhanda senast en månad efter inryckningen till första tjänstgöringen.

Två ledamöter av kommittén voro emellertid av avvikande mening och ansågo för sin del tillräckliga skäl icke föreligga för genomförande av det föreslagna provisoriet.

Föredragande departementschefen fann sig enligt uttalande till det vid Kungl. Maj:ts proposition 1949:194 fogade statsrådsprotokollet icke böra i avvaktan på kommitténs slutliga förslag föreslå någon ändring i gällande bestämmelser i ämnet. Kungl. Maj:t och riksdagen (skrivelse 1949:371) beslöto i enlighet med departementschefens förslag.

I sitt nyssberörda betänkande den 26 januari 1949 har värnpliktskommittén ingående granskat de faktorer, som böra beaktas vid uppställande av målen för utbildningen av värnpliktiga gruppchefer (motsvarande). Härvid har målsättningen för skyttegruppchef, vilken har en förhållandevis svår uppgift att fylla i fält, gjorts till föremål för särskild utredning. Angående de synpunkter, som härvidlag göra sig gällande, och kommitténs överväganden i anslutning härtill rörande utbildningstidens längd tillåter sig kommittén hänvisa till nyssberörda betänkande sid. 7—17.

Vid den slutliga omprövning rörande övningstiden för gruppchefs-elever, som kommittén nu verkställt, har kommittén allvarligt övervägt, om det skulle vara möjligt att, med något sånär godtagbart resultat, för denna utbildning tillmäta samma tid som för utbildning av värnpliktiga i allmänhet. Kommittén, som varit i tillfälle att såväl på fältet som i lärorummet följa vissa skeden i den ovannämnda slutinspektionen av utbildningsverksamheten under det tilländagångna utbildningsåret och jämväl i andra sammanhang studerat utbildningsförhållandena vid vissa militära förband, har emellertid funnit en sådan åtgärd icke vara genomförbar med hänsyn till de väsentliga brister, som därvid skulle komma att vidlåda gruppchefsutbildningen. Tvärtom har kommittén styrkts i den uppfattningen, att en förlängning är nödvändig för att ett allmänt tillfredsstäl-

lande resultat skall kunna uppnås. Även med en kraftig sänkning av de önskvärda utbildningsmålen och hänsynstagande till de möjligheter till rationalisering och effektivisering, som kunna stå till buds, har kommittén funnit det vara nödvändigt, att för gruppchefsutbildningen anslås en utbildningstid, som med minst 2 månader överstiger den för värnpliktiga i allmänhet fastställda, om överhuvud taget något sånär godtagbart resultat skall kunna uppnås. Kommittén finner sig alltså böra stanna vid den tid för förlängning, som provisoriskt förordats i kommitténs förutnämnda betänkande den 26 januari 1949. Förslaget bygger på den förutsättningen, att kollektivavtalsavlönad civil handräckningspersonal skall i enlighet med vad som föreslagits i betänkandet vara kontinuerligt anställd under *hela* tiden för gruppchefsutbildningen i syfte att i möjligaste mån befria gruppchefsleverna från handräckningsgöromål. Den i berörda sammanhang beräknade kostnadssumman 1 260 000 kronor torde dock kunna reduceras till omkring 1 100 000 kronor, med hänsyn till att årskontingenten gruppchefslever beräknas uppgå till allenast omkring 5 300 man mot tidigare förutsatta högst 6 000 man.

Då gruppcheferna med hänsyn till deras befälsställning vid mobilisering behöva tid för repetition och omskolning lika väl som eller snarare i högre grad än värnpliktiga i allmänhet synes det icke möjligt att kompensera den föreslagna förlängningen om 2 månader med motsvarande avkortning av tiden för repetitionsövningar (efterutbildningsövningar). En övergång till ett system med fullgörande av sådana övningar krigsförbandsvis i enlighet med vad kommittén i ett tidigare avsnitt ovan föreslagit förutsätter även, att gruppcheferna under den på första tjänstgöringen följande utbildningen tagas i anspråk för tjänstgöring på motsvarande sätt och i samma omfattning som övriga värnpliktiga.

I fråga om första tjänstgöringens inpassning under året för värnpliktiga, uttagna till gruppchefsutbildning, torde följande synpunkter få framhållas.

En inryckning till första tjänstgöring 2 månader *före* de värnpliktiga i allmänhet skulle innebära den fördelen, att gruppchefsleverna i ett tidigt skede skulle få »förlängningen» fullgjord och således icke behöva kvarstanna i tjänst efter det att huvuddelen av åldersklassen ryckt ut. Även den stora fördelen skulle vinnas, att gruppchefsleverna under hösten och vintern genom tjänstgöring såsom gruppchefer vid förbandsutbildningen av huvuddelen av åldersklassen skulle få praktisk övning i förande av grupp. Samtidigt skulle också ett värdefullt tillskott av gruppchefer erhållas vid denna utbildning. En nackdel med här skisserade inryckning är emellertid, att anordningen icke låter sig samordnas med nuvarande system för befälsutbildning i övrigt. Då emellertid kommittén tidigare föreslagit, att uttagning till befälsutbildning skall ske redan vid inskriv-

ningsförrättningarna, äro behoven av nämnd samordning icke längre så framträdande, att större hänsyn behöver tagas därtill.

Vid inryckning till utbildningen samtidigt med huvuddelen av de värnpliktiga måste »förlängningen» uttagas *efter* det de senare ryckt ut. En betydande fördel härmed är, att kraftsamling av befäl och utbildningsmateriel m. m. efter huvuddelens av åldersklassen utryckning kan insättas för att slutföra *befäls*utbildningen av gruppchefslevern. Motsvarande fördel kan icke på samma sätt komma *befäls*utbildningen tillgodo, därest inryckningen äger rum 2 månader före huvuddelen. En nackdel med förlängningens inpassning efter utryckningen av åldersklassens huvuddel är framför allt, att den teoretiska och praktiska *befäls*utbildningen icke kan samordnas på samma sätt som i det förstnämnda fallet, varjämte det värdefulla tillskottet av gruppchefslever under förbandsutbildningen icke kommer att stå till förfogande. Den kvarsittarkänsla, som sannolikt skulle komma att finnas hos många värnpliktiga, kan komma att menligt inverka på andan hos här berörd värnpliktskategori.

Som av det anförda framgår, äro bägge de diskuterade alternativen för en inpassning av tjänstgöringen förenade med såväl för- som nackdelar. Vid valet mellan ifrågavarande alternativ har kommittén emellertid kommit till den uppfattningen, att en inryckning 2 månader före åldersklassens huvuddel är att föredraga och vill följaktligen förorda en sådan ordning. För förlängningen i tid utöver den för värnpliktiga i allmänhet fastställda bör utgå förhöjt penningbidrag med två kronor. Vid sidan härav bör lämnas premie enligt i senare sammanhang framlagt förslag.

Sammanfattningsvis får värnpliktskommittén alltså föreslå,

att första tjänstgöringen för de värnpliktiga, som skola genomgå gruppchefsutbildning (motsvarande utbildning), göres längre än för åldersklassens huvuddel,

att förlängningen tillsvidare begränsas till 2 månader, ehuru härigenom endast de mest påtagliga av nuvarande brister i utbildningen ifråga avhjälpas,

att förlängningen fullgöres före inryckningen till första tjänstgöring för huvuddelen av de värnpliktiga i allmänhet,

att uttagningen till gruppchefsutbildning sker vid inskrivningsförrättningarna på sätt föreslagits i tidigare sammanhang,

att värnpliktiga, som genomgå gruppchefsutbildning, befrias från huvuddelen av dem eljest åliggande handräckning och att för detta ändamål särskild civil handräckningspersonal anställs i enlighet med vad ovan anförts samt

att förhöjt penningbidrag med två kronor skall utgå för den tid, varmed första tjänstgöringen överstiger den för värnpliktiga i allmänhet fastställda.

2. Värnpliktiga underofficerare.

Enligt tidigare härordningar skulle, såsom framgår av den inledningsvis lämnade historiken rörande utbildningen under modern tid i vårt land, studenter och likställda bibringas utbildning till plutonchef och plutonchefs ställföreträdare samt motsvarande befattningar. I detta syfte ålades denna värnpliktskategori en tjänstgöringstid, som var längre än för gruppchefer (underbefäl och fackmän) samt övriga värnpliktiga i allmänhet. I jämförelse med sistnämnda två värnpliktskategorier varierade förlängningen med 1—3 månader i förhållande till gruppcheferna och 3—5 månader i förhållande till övriga värnpliktiga.

Erfarenheterna från utbildningen ifråga voro, liksom beträffande gruppchefsutbildningen, goda. Även i detta fall gjorde de värnpliktiga i regel sitt bästa. Maskning var sålunda en sällsynt företeelse. Det begränsade utbildningsomfånget, som var en följd av den korta utbildningstiden, medförde emellertid, att de värnpliktiga plutoncheferna och ställföreträdande plutoncheferna liksom gruppcheferna i mycket stor utsträckning icke voro mogna att lösa de uppgifter, som under de första beredskapsåren pålades dem. Det var därför helt naturligt, att 1941 års försvarsutredning skulle ägna frågan om utbildning av det värnpliktiga befälet en ingående prövning, som resulterade i att utredningen i den allmänna motiveringen till 1941 års värnpliktslag uppställde de av föredragande departementschefen (i propositionen 1941:318) förordade kraven på det värnpliktiga befälet över huvud taget, vilka återgivits sid. 119 ovan.

Med erfarenheterna från beredskapsåren 1939—1941 som bakgrund ansåg försvarsutredningen det nödvändigt att ge de värnpliktiga, vilka i krigsorganisationen skulle placeras i befattningar för underofficerare, en sammanhängande utbildningstid av 18 månader, därest ovan nämnda krav skulle kunna fyllas. Utbildningen borde härvid fullgöras dels som en första tjänstgöring om 12 månader, dels som en särskild underofficersutbildning om 6 månader.

Genom beslut av 1941 års riksdag fastställdes nämnda utbildningstid. I den samma år utfärdade värnpliktslagen, som i formellt hänseende fortfarande är gällande, ehuru den i vissa avseenden reellt satts ur kraft genom utfärdade provisoriska bestämmelser, stadgas också att värnpliktig, som uttagits för utbildning till underofficer vid armén, skall vara skyldig att utöver första tjänstgöringen fullgöra fortsatt tjänstgöring för utbildning till underofficer under högst 180 dagar. Detta innebär en sammanlagd tjänstgöringstid (repetitions- och efterutbildningsövningar oräknade) av i runt tal $12 + 6 = 18$ månader.

I anslutning till ovan nämnda allmänna krav på det värnpliktiga befälet angavs målsättningen för underofficersutbildningen i de vid infanteriet 1942

utfärdade utbildningsbestämmelserna vara att bibringa eleverna förmåga att tjänstgöra som plutonchefer (motsvarande) i första hand vid fältförband, i andra hand vid depåförband, samt att därjämte lägga en fast grund för fortsatt utbildning till officer för därtill lämpade elever.

Detta utbildningsmål visade sig emellertid ganska snart vara satt för högt. Erfarenheterna gävo nämligen vid handen, att det icke var möjligt att på 18 månader utbilda en plutonchef. I de provisoriska utbildningsbestämmelser, som utfärdades i februari 1945, sänktes därför nyssnämnda krav på förmåga att tjänstgöra som plutonchef (motsvarande) till förmåga att tjänstgöra som plutonchefs ställföreträdare (troppchef).

När beredskapen upphörde 1945, bortfölo möjligheterna att komplettera underofficersutbildningen med tjänstgöring vid fältförband, varjämte de värnpliktigas intresse för utbildningen i viss mån sjönk. Dessa förhållanden medförde, att den under 1945 provisoriskt sänkta målsättningen år 1946 fastställdes såsom definitiv.

Efter denna sänkning av målsättningen för underofficersutbildningen minskades 1947 första tjänstgöringens längd försöksvis från 12 till 11 månader. Detta innebar, att tjänstgöringstiden för de till underofficersutbildning uttagna värnpliktiga avkortades med 1 månad från 18 till 17. Sistnämnda tid har tillämpats för de till denna utbildning uttagna värnpliktiga tillhörande åldersklass 1946 (grupp K av åldersklass 1947), vilka genomgingo underofficersutbildning under 1948. Någon ytterligare sänkning av målsättningen för dessa värnpliktiga vidtogs då icke med hänsyn till nämnda förslags provisoriska karaktär.

För åldersklass 1947 (grupp K av åldersklass 1948) har första tjänstgöringen förkortats med ytterligare 2 månader, innebärande att tiden för de till underofficersutbildning uttagna minskades från 17 till 15 månader. Då givetvis icke samma utbildningsmål kunde uppnås under 15 månader som under 18 med i huvudsak oförändrade betingelser för utbildningens bedrivande, blev det nödvändigt att ytterligare sänka målsättningen. I den under 1946 fastställda målsättningen angavs, att den värnpliktige efter avslutad underofficersutbildning skulle besitta förmåga att tjänstgöra som plutonchefs ställföreträdare (troppchef) utan att någon differentiering gjorts beträffande tjänstgöring vid fältförband och under fredsutbildning. I nu gällande utbildningsbestämmelser är däremot en sådan differentiering genomförd, innebärande att här berörda värnpliktiga skola kunna tjänstgöra som plutonchefs ställföreträdare (motsvarande) *endast i fält*. I fråga om tjänstgöring under *fredsutbildning* har målet satts avsevärt lägre, nämligen biträdande instruktör vid den enskilda utbildningen och utbildning i grupp. Förmåga att biträda vid utbildning i plutonsförband kräves sålunda ej längre. Det har vidare icke ansetts möjligt att ställa kravet så högt som att vederbörande självständigt skall kunna genom-

föra trupperutbildningsuppgift. Målet för utbildningen har därför angivits vara:

att bibringa eleverna färdighet, kunskap och förmåga att tjänstgöra vid fältförband såsom plutonchefs ställföreträdare (motsvarande),

att bibringa eleverna förmåga att biträda såsom instruktörer vid enskild utbildning och utbildning av grupp,

att lägga en fast grund för fortsatt utbildning till officer för därtill lämpade elever.

Dessa utbildningsbestämmelser utfärdades i februari 1949 och tillämpas första gången på de värnpliktiga, vilka sommaren 1949 genomgå underofficersutbildning. Det synes ännu för tidigt att göra några uttalanden om i vad mån de angivna utbildningsmålen verkligen kunna komma att uppnås.

Enligt värnpliktskommitténs mening synes det icke möjligt att sätta målet för underofficersutbildningen lägre än vad sålunda gjorts. Det gäller ju att med utbildningen ifråga tillgodose behovet i krigsorganisationen av plutonchefs ställföreträdare och troppchefer. Vidare måste, beträffande därtill lämpliga värnpliktiga, en fast grund läggas för officersutbildningen. En närmare granskning av de krav på utbildningen, som denna målsättning innebär, synes emellertid här vara nödvändig.

Med hänsyn till att möjligheterna att efter ett krigsutbrott företaga mera omfattande kompletteringar av utbildningen torde bli ytterst begränsade, måste det kravet ställas på det värnpliktiga befälet, att det omedelbart vid mobilisering utan kompletterande utbildning skall kunna tillfredsställande fylla de befattningar, i vilka de äro placerade; i här berört fall såsom plutonchefs ställföreträdare (motsvarande). Här uppställd fordran synes desto mera betydelsefull, som en i alla avseenden fullgod utbildning icke synes kunna bibringas vare sig gruppcheferna eller de enskilda soldaterna inom ramen för den första tjänstgöring, som värnpliktskommittén på basis av givna förutsättningar funnit sig böra räkna med.

Ovan formulerat krav kan icke uppfyllas med mindre än att här berörda värnpliktiga besitta en någorlunda godtagbar förmåga att föra pluton under fältförhållanden samt godtagbar förmåga att föra del av pluton (en—två grupper). Med hänsyn till de stora förluster, som enligt erfarenheterna från de båda krigen i Finland 1939—1944 och från andra världskriget drabba plutonchefskategorien, icke minst i de inledande striderna, är det erforderligt, att plutonchefens ställföreträdare i fredstid bibringas en så god plutonchefsutbildning, att han åtminstone tillfälligt kan ersätta plutonchefen. När därtill kommer, att plutonchefen ofta försättes ur stridbart skick i samband med sådana stridshandlingar, att han på stridsfältet omgående måste ersättas av sin närmaste man — plutonchefens

ställföreträdare — därest icke kriser med åtföljande förluster skola uppstå, framstår än skarpare nödvändigheten av att ställföreträdaren givas en någorlunda godtagbar förmåga att föra pluton. Motivet för att ställföreträdaren måste bibringas godtagbar förmåga att föra del av pluton sammanhänger därmed, att dels fullgoda värnpliktiga gruppchefer icke kunna utbildas under en första tjänstgöring av högst 11 månader, dels plutonchefens ställföreträdare ofta självständigt för befäl över del av plutonen. Under strid kan nämligen plutonchefen själv ofta icke leda mer än en del av plutonen, varför ställföreträdaren måste föra befäl över den andra delen, t. ex. vid uppehållande försvarsstrid. Åtskilliga uppdrag, för vilka en—två grupper erfordras som trupp, måste anförtros åt ställföreträdande plutonchefen t. ex. viktiga spaningspatruller, större förpatruller och posteringar, spärravdelningar m. m. Vid tillämpning av den s. k. plutonstaktiken leder ställföreträdaren vid skyttepluton i regel verksamheten vid understödsgruppen. Allt detta medför, att ställföreträdande plutonchefen måste besitta en god förmåga såsom gruppchef.

Vidare måste den värnpliktige underofficeren besitta viss vana såsom instruktör (biträdande instruktör) vid enskild utbildning och utbildning i grupp. Detta sammanhänger i första hand med att tjänstgöring under tillräckligt lång tid såsom instruktör vid trupputbildning bibringar en förmåga att leda och handha trupp, som eljest icke kan förvärvas annat än genom långvarig tjänstgöring som befäl i fält. Enligt bl. a. från andra världskriget och särskilt från de finska krigens föreliggande erfarenheter måste den genom instruktörstjänst förvärvade befälsföringsrutinen betraktas som oundgänglig för den blivande plutonchefen och dennes ställföreträdare i fält. Detta förhållande beaktades för övrigt redan i motiven till 1941 års värnpliktslag. Redan vid tidpunkten för dennas tillkomst förelågo nämligen dels krigserfarenheter i detta avseende, dels våra egna erfarenheter från mobiliserings- och beredskapstjänstgöring. Under de första beredskapsåren var sålunda den bristande rutinen i fråga om ledning av trupp påfallande hos huvuddelen av de värnpliktiga plutoncheferna och deras ställföreträdare. Detta missförhållande har man sökt avhjälpa genom att bl. a. i underofficersutbildningen inrymma viss instruktörstjänstgöring. I samband med denna fråga bör observeras, att det vid här angiven tidpunkt icke förelåg någon brist på fast anställt underbefäl. Kadreerna voro fyllda, och det förelåg icke något markant behov av instruktörer vid utbildningen av de värnpliktigas huvuddel, som motiverade, att instruktörstjänstgöring inrymdes i underofficersutbildningen.

Sammanfattningsvis kan alltså konstateras, att den värnpliktige efter genomgången underofficersutbildning bör

utan kompletterande utbildning kunna placeras som plutonchefs ställföreträdare (motsvarande),

besitta någon förmåga som plutonchef i fält,
besitta god förmåga som gruppchef och chef för del av pluton i fält samt
kunna tjänstgöra som biträdande instruktör vid enskild utbildning och
utbildning i grupp.

Med hänsyn till dem, som uttagas för fortsatt utbildning till officer,
måste vidare under underofficersutbildningen en fast grund läggas för
officersutbildningen.

Till grund för värnpliktskommitténs överväganden rörande utbildnings-
tiden för gruppchefer har bl. a. legat en i detalj gående, på praktisk
erfarenhet grundad undersökning rörande erforderligt utbildningsomfång
i olika övningsgrenar med hänsyn till given målsättning. Ett motsvarande
förfarings sätt har icke lämpligen ansetts kunna ifrågakomma till ledning
för bedömningen av erforderlig utbildningstid för värnpliktiga underoffi-
cerare, enär fullt säkra, på långvarig erfarenhet baserade beräknings-
grunder härvidlag saknas. Vid den hittillsvarande underofficersutbild-
ningen har nämligen, som framgått i andra sammanhang, resultatet i
regel icke blivit det önskade, enär de värnpliktiga varit medvetna om att
ett gott arbete kunnat medföra förlängd tjänstgöring i form av officers-
utbildning och därför i stor utsträckning »maskat» för att undandraga
sig denna förlängda tjänstgöring. Det bör beaktas, att motsvarande för-
hållanden icke på samma sätt varit för handen beträffande gruppchefs-
utbildningen, varför relativt godtagbara hållpunkter förelegat vid ovan
berörd beräkning av tid för denna utbildning. Med den av kommittén ti-
digare föreslagna metoden för uttagning till befälsutbildning i samband
med inskrivningsförrättningarna och därmed redan från början fastställd
tjänstgöringstid bortfaller emellertid orsakerna till »maskningen», och ut-
bildningen bör rimligen kunna genomföras något snabbare än tidigare. Hur
stor tidsvinsten kan bli, är dock icke möjligt att nu förutsäga. I detta av-
seende kunna huvudsakligen endast förmodanden göras, om vilkas rik-
tighet erfarenheterna sedermera komma att ge utslag.

Vissa hållpunkter finnas emellertid för att bedöma erforderlig tid för
underofficersutbildningen, till vilken uttagning avses skola ske i anslut-
ning till inskrivningsförrättningarna.

Vid utredningen rörande gruppchefsutbildningen har klarlagts, att
en till 11 månader förlängd övningstid för gruppchefer icke innebär någon
garanti för att ett fullgott resultat kan uppnås beträffande den grupp värn-
pliktiga, som närmast avses för utbildningen ifråga. De värnpliktiga, vilka
uttagas till underofficersutbildning — studenter och likställda samt de
bästa av värnpliktiga i allmänhet — böra emellertid kunna utbildas till
gruppchefer något snabbare än genomsnittliga gruppchefelever. Med hän-
syn härtill torde man få förutsätta, att de brister i utbildningen, som efter
11 månader kvarstå för de senare, i detta skede i stort sett icke skola vara

tillfinnandes hos underofficers eleverna. Man skulle sålunda ha rätt att räkna med att den gruppchefsutbildning, som enligt sakens natur måste utgöra grunden för den fortsatta utbildningen till värnpliktig underofficer, skulle kunna bibringas sistnämnda elever på 11 månader. Med utgångspunkt härifrån granskas i det följande behovet av tid för uppnående av de ovan angivna målen för underofficersutbildningen.

I det föregående har framhållits, att här berörda värnpliktiga som ett betydelsefullt led i sin befälsutbildning böra tagas i anspråk som instruktörer vid rekrytutbildningen av ineliggande åldersklass. Till instruktörstjänstgöringen bör så lång tid anslås, att underofficers eleverna ernå erforderlig rutin. Vidare bör hänsyn tagas därtill, att en alltför kort tid som instruktör medför täta befälsbyten vid truppen, vilket resulterar i försämrat utbildningsresultat för denna. Instruktörstjänstgöringen torde därför böra omfatta omkring 2—2½ månader. Att anslå väsentligt längre tid härför är knappast nödvändigt, om hänsyn skall tagas endast till att bibringa berörda värnpliktiga för deras tjänstgöring i fält erforderlig befälsföringsrutin. Till den nyssnämnda tiden för ren instruktörstjänst bör komma viss tid för utbildning till instruktör. Sådan utbildning är nämligen nödvändig, innan befäls eleverna kunna tilldelas uppgiften att utbilda värnpliktiga. Denna utbildning omfattar bl. a. planläggning av övningar, inlärande av utbildningsmetodik, undervisningsmaterielens handhavande m. m. Härför torde böra beräknas omkring en halv månad.

Ett väsentligt moment i underofficersutbildningen utgör självfallet utbildning i truppföring i pluton, vilken utbildning äger rum vid plutonchefsskola. Beträffande denna utbildning synes i princip det kravet kunna uppställas, att eleverna minst en gång skola ha tjänstgjort antingen som plutonchef eller plutonchefs ställföreträdare vid en var av de övningar, som avse de viktigaste typerna av strid och övrig verksamhet i fält, d. v. s. vid

anfall under renkonterförhållanden,

» mot befäst ställning,

» i skog,

» i mörker,

avvärijande försvar,

uppehållande försvar i uppehållsställning,

uppehållande försvar i form av eldöverfall eller anfall med begränsat mål,

spaning,

skydd under marsch och

skydd under vila.

Det skulle sålunda vara vid minst 10 olika övningar, som varje elev borde beredas tillfälle till truppföring såsom plutonchef eller ställföreträdande plutonchef. Givetvis förutsättes härvid, att utbildningen är ur pedagogisk synpunkt så upplagd, att de elever, som icke äro placerade i be-

fattning såsom plutonchef och plutonchefs ställföreträdare utan ingå i den övade truppen såsom gruppchefer eller meniga, erhålla största möjliga utbyte av övningarna och på lämpligt sätt bli delaktiga av de lärdomar, som kunna dragas ur kamraternas sätt att lösa sina uppgifter som plutonchefer och plutonchefs ställföreträdare. Detta synes exempelvis kunna ske genom att avbrott i övningarnas fältmässiga förlopp göres vid lämpliga tillfällen, varvid varje elev oberoende av placering som befäl eller menig får utföra samma rekognosceringar och avge motsvarande redogörelser för egna åtgärder som den under övningen tillsatte plutonchefen (resp. ställföreträdaren) eller genom att övningarna göras till föremål för gemensam — gärna diskussionsvis — genomgång.

En var av de 10 uppgifterna torde icke kunna genomföras på kortare tid än genomsnittligt två timmar. I denna tid äro erforderliga förflyttningar, genomgång av läget och genomgång efter avslutad övning inräknade. Självfallet kunna vissa uppgifter genomföras på kortare tid, men i gengäld kräva vissa sådana längre tid, om behållningen skall bli den åsyftade. Därest särskild övningstrupp kunde ställas till förfogande för genomförande av truppföringsuppgifter vid plutonchefsskolan, skulle flera par av plutonchefer och plutonchefs ställföreträdare än eljest är möjligt kunna övas samtidigt. Härigenom skulle utbildningen kunna bedrivas snabbare. I regel torde emellertid övningstrupp för här angivet ändamål icke stå till förfogande, enär utbildningen i truppföring vid plutonchefsskolan med nu gällande tid för första tjänstgöringen måste förläggas till det rekrytfria uppehållet mellan två åldersklasser med hänsyn till underofficerselevernas instruktörstjänstgöring. Att ändra inryckningstiden för de värnpliktigas huvuddel enbart för att tillgodose behovet av övningstrupp vid den ifrågavarande befälsutbildningen synes av många skäl icke tänkbart. Vissa möjligheter att erhålla övningstrupp skulle dock kunna påräknas, därest särskilda förband inkallades till repetitionsövning under det rekrytfria uppehållet. Härigenom synes dock icke problemet kunna lösas i hela dess vidd. Man måste i detta sammanhang hålla i minnet ändamålet med repetitionsövningarna, vilket icke är förenligt med här angivet syfte.

Det torde därför vara nödvändigt att räkna med att truppföringsövningarna i pluton måste genomföras huvudsakligen med eleverna själva såsom övningstrupp. En övningsavdelning av berörda värnpliktiga torde i allmänhet icke böra överstiga omkring 30 elever; avsevärt större avdelningar torde bli för tungarbetade ur utbildningssynpunkt. Väsentligt mindre avdelningar torde icke heller vara lämpliga, därest en någorlunda riktig bild skall kunna ges av det förband, över vilket eleven för befäl.

Om samtliga elever vid en övningsavdelning av nyss angiven storlek skola få tillfälle att tjänstgöra såsom plutonchef eller plutonchefs ställ-

företrädare vid de ovan angivna övningspassen, erfordras $(10 \times \frac{30}{2} \times 2 =)$ 300 timmar, motsvarande omkring 38 arbetsdagar eller — sedan vederbörligt antal söndagar inräknats — omkring 1½ månad.

Det synes emellertid tänkbart att något kunna uppmjuka det i det föregående principiellt uppställda kravet på att varje elev skall minst en gång ha fört befäl såsom plutonchef eller plutonchefs ställföreträdare vid vart och ett av förutnämnda övningspass, utan att genom en sådan åtgärd utbildningsresultatet skall behöva bli lidande i alltför hög grad. En sådan uppmjukning kan synas försvarbar med hänsyn till den tidigare förutsatta pedagogiska uppläggningsen av övningarna. Antalet gånger vederbörande elev bör föra befäl såsom plutonchef eller plutonchefs ställföreträdare torde emellertid icke under några förhållanden kunna sättas lägre än till 5. Den enligt ovan erforderliga utbildningstiden skulle i så fall kunna sänkas till omkring 25 dagar.

Till den sålunda beräknade tiden kommer tid för förberedande av krigsspel och muntliga stridsövningar, vilka ha till syfte att skapa det teoretiska underlaget för att därigenom förbereda den praktiska tillämpningen på fältet, ävensom övningar avseende ledning av marsch, förläggning och fältarbeten, utbildning i observationstjänst, undervisning i reglements-kunskap och militärpsykologi samt erforderlig reservtid och övningsuppehåll. Vart och ett av ovannämnda 10 taktiska förfaringssätt bör förberedas med teoretiska genomgångar. Räknas härvid — förutom med erforderlig reglements-genomgång — som ett absolut minimum med endast ett krigsspel och en muntlig stridsövning vid varje sådant förfaringssätt, och det för vart och ett av dessa utbildningselement anslås så kort tid som en halv dag, skulle det för nämnda ändamål sammanlagt erfordras 10 dagar. För övningar i övriga övningsgrenar och ämnen har räknats med så kort tid som 100 timmar, varav minst 25 för vardera fältarbeten, i vilken övningsgren den värnpliktige underofficieren måste bibringas ledarvana, och militärpsykologi. Sammanlagt skulle i enlighet härmed erfordras minst omkring 12 dagar. Som reservtid synes böra räknas med 10 procent av det sammanlagda timantalet, vilket med nuvarande utbildningstid för här omnämnd skola, skulle utgöra omkring 70 timmar eller 9 dagar.

För närvarande tillämpas vid underofficersutbildningen ett övningsuppehåll om 10 dagar under den del av utbildningen, som överskjuter 9 månader. Motsvarande anordning synes alltjämt böra tillämpas.

En sammanställning av de beräknade tiderna för ovan angivna ändamål ger följande resultat:

Krigsspel och muntliga stridsövningar	10 dagar
Marsch, förläggning m. m.	12 »
Reservtid	9 »
Övningsuppehåll	10 »
Summa	41 dagar

Härav framgår, att med inräknande jämväl av söndagar sammanlagt omkring $1\frac{1}{2}$ månad erfordras i nyss angivna hänseenden. Om därtill lägges den tid, som beräknats erforderlig för de tillämpade truppföringsuppgifterna — $\frac{3}{4}$ — $1\frac{1}{2}$ månad — blir den sammanlagda minimitiden för plutonchefs-skolan 2—3 månader.

Sammanfattningsvis skulle enligt ovanstående överslagsvisa beräkning underofficersutbildningen kräva nedanstående ungefärliga tid:

Gruppchefsutbildning	11 månader
Tjänstgöring såsom instruktör	2 — $2\frac{1}{2}$ månad
Utbildning till instruktör	$\frac{1}{2}$ »
Truppföringsövningar m. m. i pluton	2 — 3 månader
Summa	$15\frac{1}{2}$ —17 månader

En utbildningstid av 17 månader för värnpliktiga underofficerare får visserligen anses synnerligen önskvärd ur militär synpunkt. Vid en kortare utbildningstid synes nämligen full garanti icke föreligga för att den i det föregående såsom nödvändig angivna målsättningen mera allmänt skall kunna uppnås. Å andra sidan ligger det synnerlig vikt vid — såväl av statsfinansiella skäl som med hänsyn till de enskilda individernas berättigade intressen — att utbildningstiden icke göres längre än som får anses oundgängligen nödvändigt för uppnående av ett något sånär godtagbart resultat.

Värnpliktskommittén har vid sina i det föregående gjorda överväganden funnit, att en viss minskning av den såsom önskvärd fastslagna tiden av 17 månader skulle kunna vidtagas, utan att därigenom utbildningsresultatet skulle behöva bli lidande i alltför hög grad. Med angivna utgångspunkt har kommittén kommit till att en utbildningstid av omkring $15\frac{1}{2}$ månader skulle kunna godtagas. Kommittén har emellertid vid bedömandet av spörsmålet om en lämplig undre gräns för utbildningen härutöver jämlikt utredningsdirektiven ansett sig böra beakta den studerande ungdomens befogade önskemål. Särskilt har kommittén härvid funnit sig böra taga hänsyn till studieförhållandena för studenter och likställda, vilka komma att utgöra majoriteten av befälseleverna. För dessa värnpliktiga är det givetvis av stor vikt, att inpassningen under året av underofficersutbildningen göres på sådant sätt, att minsta möjliga antal studietermener helt eller delvis spolieras av militärtjänstgöringen.

Det är sålunda önskvärt, att den militära utbildningen påbörjas samma år som studentexamen avlägges. Militärtjänstgöringen bör vidare helst avslutas på hösten påföljande år före undervisningens början vid universitet och högskolor, d. v. s. mitten av september. Innan denna undervisning börjar, böra studenterna beredas ett uppehåll om någon vecka för att kunna förbereda de civila studierna. Med utgångspunkt härifrån och en

första tjänstgöring om 15½ månader för de till underofficersutbildning uttagna värnpliktiga skulle följaktligen inryckningen till tjänstgöringen ifråga behöva äga rum i mitten av maj för att denna skulle kunna inpassas mellan en vårtermin och en hösttermin påföljande år. Detta betyder i själva verket att student- m. fl. examina skulle behöva framflyttas med 3—4 veckor.

Värnpliktskommittén har med anledning härav inhämtat yttrande från skolöverstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning — under vilken senare myndighets överinseende huvuddelen av de med studenter »likställda» erhålla sin utbildning¹ — rörande möjligheterna att tidigarelägga student- respektive avgångsexamina. Av yttrandena framgår, att examina icke kunna förläggas väsentligt tidigare än vad nu är fallet men att en sådan mindre förskjutning skulle kunna vidtagas, att inryckning till militärtjänstgöring skulle kunna äga rum omkring en vecka tidigare än för närvarande.² Inryckningen skulle sålunda kunna ske i början av juni, närmare bestämt i anslutning till eller strax efter första veckoskiftet i denna månad. För att militärtjänstgöringen skall kunna avslutas före höstterminens början påföljande år vid universitet och högskolor och samtidigt önskemålet om ett kortare uppehåll mellan militärtjänstgöringen och högskolestudierna skall kunna tillgodoses bör utryckningen äga rum i början av september. Detta gör, att utbildningstiden måste krympas samman till ungefär 15 månader. Med hänsyn till den pressning, som redan i det föregående vidtagits beträffande olika moment i underofficersutbildningen måste denna hopkrympning i huvudsak gå ut över gruppchefsutbildningen. En beskränning av den redan i sig begränsade tid härför, varmed räknats i det föregående, måste visserligen anses synnerligen betänkelig med hänsyn till gruppchefsutbildningens grundläggande betydelse för den fortsatta befälsutbildningen. I betraktande av de möjligheter att uppnå ett bättre resultat i stort, som torde stå att vinna genom ökad positiv medverkan från de värnpliktigas sida efter övergång till det av kommittén i det föregående föreslagna systemet för uttagning redan vid inskrivningarna, har kommittén dock funnit sig kunna godtaga, att utbildningstiden för värnpliktiga underofficerare fastställas till 15 månader.

Med anledning av det anförda vill värnpliktskommittén föreslå:

att värnpliktiga, som uttagas för utbildning till underofficerare — för utbildning i vapentjänst uttagna studenter och likställda samt de värnpliktiga i allmänhet, som uttagas för berörd utbildning — åläggas en första tjänstgöring om 450 dagar eller 15 månader,

¹ Under överstyrelsen för yrkesutbildning lyda högre tekniska läroverk, bergsskolan i Filipstad, textilinstitutet i Borås och Norrköping samt handelsgymnasierna.

² För närvarande inrycka värnpliktiga grupp K i mitten av juni; innevarande år skedde inryckningen den 13 juni.

att uttagning sker vid inskrivningsförrättningarna på sätt, som föreslagits i annat sammanhang, samt

att inryckning till tjänstgöringen i fråga sker i början av juni och utryckning i början av september påföljande år.

3. Värnpliktiga officerare.

Utbildningen av värnpliktiga plutonchefer skulle enligt tidigare härordningar ske inom den utbildningstid, som var fastställd för studenter och likställda, d. v. s. — med bortseende från landstormsbefälsövning — 260 dagar enligt 1925 års och 1936 års härordningar. I allmänhet kunde nämnda värnpliktiga icke inom den till förfogande stående korta utbildningstiden bibringas sådana kunskaper och färdigheter, att de kunde placeras som plutonchefer. Många kunde emellertid genom deltagande i frivillig befälsutbildning erhålla ökad rutin i befälsföring och sålunda bli mera användbara i krigsorganisationen. Erfarenheterna från de första beredskapsåren visade också, att det erfordrades såväl ytterligare utbildning som praktisk tjänstgöring på trupp för att de enligt 1925 och 1936 års härordningar utbildade värnpliktiga plutoncheferna skulle anses godtagbart kunna bekläda sina befattningar vid fältförbanden.

1941 års försvarsutredning behandlade ingående utbildningen av värnpliktiga officerare. Särskild uppmärksamhet ägnades därvid åt det resultat, som vunnits vid utbildningen i de skolor, vilka organiserades för utbildning av värnpliktiga underofficerare och officerare under de första sultat, som vunnits vid utbildningen i de skolor, vilka organiserats för beredskapsåren. Utredningen fann det vara nödvändigt att ge de värnpliktiga, vilka i krigsorganisationen skulle placeras i befattningar för officerare, en utbildningstid av 24 månader, därest de skulle kunna uppfylla de allmänna krav på det värnpliktiga befälet, som redovisats ovan i samband med behandlingen av underbefäls- och underofficersutbildningen. Utbildningen borde enligt utredningen fullgöras dels som en första tjänstgöring om 12 månader, dels som en särskild underofficersutbildning om 6 månader, dels som en särskild officersutbildning om 6 månader.

1941 års riksdag fastställde också nämnda utbildningstid. I den samma år utfärdade värnpliktslagen stadgas, att värnpliktig, som uttagits för utbildning till officer vid armén, skall vara skyldig att utom första tjänstgöringen fullgöra fortsatt tjänstgöring under högst 360 dagar. Detta innebär en sammanlagd tjänstgöringstid (repetitions- och efterutbildningsövningar oräknade) av i runt tal $12 + 12 = 24$ månader.

I de utfärdade föreskrifterna rörande utbildningen vid infanteriets officersaspirantskola¹ 1942—43 angavs målsättningen för officersutbildningen

¹ Officersaspirantskola benämnes numera kadettskola.

i anslutning till de ovan nämnda kraven på det värnpliktiga befälet vara att bibringa eleverna sådana kunskaper och färdigheter, att de efter genomgången utbildning kunde tjänstgöra såsom plutonchefer (motsvarande) vid egen utbildningslinje.

I de 1944 utfärdade bestämmelserna för utbildningen av omförmälda värnpliktiga vid infanteriet klarlades målsättningen något närmare och utsades, att de värnpliktiga skulle kunna tjänstgöra som plutonchefer såväl i fält som under depåutbildning.

Någon sänkning av målsättningen för officersutbildningen vidtogs icke med anledning av att första tjänstgöringens längd för värnpliktiga tillhörande åldersklass 1946 och grupp K av åldersklass 1947 försöksvis minskades med 1 månad från 12 till 11 månader och därmed utbildningstiden för de till officersutbildning uttagna från 24 till 23 månader.

För åldersklass 1947 (grupp K av åldersklass 1948) förkortades första tjänstgöringen med ytterligare 2 månader, innebärande att tiden för de till officersutbildning uttagna minskades till 21 månader. De till denna kategori hänfödda värnpliktiga av nyssberörda åldersklasser påbörja utbildning vid kadettskolan hösten 1949 (till vinterlinjen beordrade) eller våren 1950 (till sommarlinjen beordrade). Då det icke befunnits möjligt att uppnå samma utbildningsmål under 21 månader som under 24 med i övrigt oförändrade betingelser för utbildningen, har en sänkning av målsättningen varit oundviklig. Som det icke gärna kunde bli fråga om att rucka på kravet på användbarhet som plutonchef i fält, blev det nödvändigt att låta sänkningen gå ut över förmågan som plutonchef vid depåutbildning. Det tidigare målet, att eleverna skulle vara användbara såsom plutonchefer vid utbildning (depåutbildning), ändrades därför till att de skulle kunna biträda såsom instruktörer vid utbildning av pluton. I de bestämmelser, som utfärdats att gälla för utbildningen vid infanteriets kadettskola från och med hösten 1949 har i anslutning härtill följande mål uppställts för officersutbildningen (jämför avsnittet B ovan sid. 94):

att bibringa eleverna färdighet, kunskap och förmåga att tjänstgöra vid fältförband såsom plutonchefer samt

att bibringa eleverna förmåga att biträda såsom instruktörer vid utbildning av pluton.

Utbildningens omfattning och målsättningen i de två viktigaste övningsgrenarna och ämnena — taktik och truppföring, åt vilka ägnas halva utbildningstiden vid kadettskolan — ha redovisats i nyssnämnda sammanhang. Utbildningstidens närmare fördelning på övningsgrenar och ämnen i kadettskolan framgår av nedanstående tabell:

Övningsgren	Samtliga utbildningslinjer, utom signal-tjänst %	Signal-tjänst %
Taktik	20	20
Truppföring	30	20
Trupputbildning	10	8
Vapenlära jämte skjutning (personlig färdighet)	8	—
Fältarbeten	10	10
Sambandstjänst	—	20
Fysisk träning	7	7
Reglements- och förvaltningskunskap ..	2	2
Hästtjänst }	3	3
Motortjänst }		
Särskilda föreläsningar jämte reservtid ..	10	10
Summa	100	100

Omräknas ovanstående procentsiffror i månader (med utgångspunkt från sommarlinjens 150 dagar = 5 månader), erhållas för de viktigaste övningsgrenarna nedanstående siffror:

Taktik	1	månad
Truppföring	1½	»
Trupputbildning	½	»
Fältarbeten	½	»

För övriga övningsgrenar jämte reservtid återstår 1½ månad.

Värnpliktskommittén anser, att målsättningen för officersutbildningen icke kan sättas lägre än enligt de för kadettskolan senast utfärdade bestämmelserna. Ett oavvisligt krav får sålunda anses vara, att befälseleverna efter genomgången kadettskola skola vid mobilisering utan kompletterande utbildning kunna placeras såsom plutonchefer. Med detta följer, att den värnpliktige plutonchefen skall besitta fullgod förmåga att föra pluton samt sådan förmåga i trupputbildning, att han — med handledning av aktiv personal — kan leda övningar med sin pluton.

Som utgångsvärde för beräkning av den på grundval härav erforderliga utbildningstiden bör det antagandet göras, att den värnpliktige vid avslutandet av underofficersutbildningen uppnått de mål, som i det föregående angivits såsom erforderliga för sådan utbildning. Då sistnämnda utbildning skall byggas på, för att de för officersutbildningen uppställda målen skola kunna nås, gäller det närmast att höja förmågan i truppföring till fullt godtagbar förmåga som plutonchef. Härjämte måste befälsevenen bibringas någon förmåga att ge uppgifter till förband av annan utbildningslinje, vilket kan komma att underställas plutonchef. En skytteplutonchef

t. ex. får nämligen ofta sig underställd kulsprute-, granatkastar-, pionjär- och pansarvärnsförband. En jämförelse med de i det föregående återgivna beräkningarna rörande värnpliktiga underofficerare ger vid handen, att den tid, som nu anslås vid kadettskolan för truppföring — omkring $1\frac{1}{2}$ månad — är ett minimum för att höja truppföringsförmågan från den nivå, varpå den värnpliktige underofficeren står, till den, på vilken den värnpliktige officeren måste befinna sig.

Undervisningen i *taktik* har till ändamål att vidga elevens blick för de taktiska sammanhangen, att göra honom förtrogen med krigsorganisationen, särskilt med de lägre förbanden och deras användning. I synnerhet för en självständigt uppträdande plutonchef är denna ökade insikt oundgänglig för ett riktigt lösande av plutonens uppgifter. För denna utomordentligt viktiga del av utbildningen synes 1 månad vara ett minimum. Härvid måste särskilt beaktas att någon egentlig undervisning i taktik icke förekommer på ett lägre stadium av utbildningen.

Beträffande *trupputbildning* har eleven under sin föregående tjänstgöring dels erhållit utbildning till biträdande instruktör vid enskild utbildning av grupp, dels tjänstgjort såsom gruppchef eller gruppchefs ställföreträdare vid instruktörstjänstgöring. Till den därunder förvärvade förmågan i trupputbildning måste nu även läggas förmåga att biträda såsom instruktör vid utbildning i pluton. Nämnade instruktörsutbildning omfattar planläggning av övningar, inlärande av utbildningsmetodik, ledande av övningar såväl med kamrater såsom övningstrupp som med till förfogande ställd särskild övningstrupp. För denna utbildning torde kortare tid än $\frac{1}{2}$ månad icke kunna anslås.

I fråga om *fältarbeten* måste stor vikt läggas vid ledandet av sprängnings- och mineringsarbeten. Härvid förutsattes att elevernas personliga färdighet är tillfredsställande före officersutbildningens början, och att utbildningen kan koncentreras främst på ledandet av nämnda arbeten samt på inhämtande av kunskaper rörande utländsk spräng- och minmateriel. Med den taktik, som numera tillämpas, har utbildning i spräng- och mintjänst fått ökad betydelse. Om plutoncheferna icke fullt behärska detta ytterst viktiga område, kunna följderna i fält bli katastrofala i form av stora förluster bland truppen på grund av felaktigt utlagda egna mineringar samt en avsevärd försvagning av motståndskraften hos förband, grupperade till avvärjande eller uppehållande försvar, på grund av att minorerna icke utnyttjas på ändamålsenligaste sätt. Utöver spräng- och mintjänsten måste plutonchefen även kunna leda övriga inom plutonen förekommande fältarbeten. Utbildningen i fältarbeten lär därför icke kunna genomföras på kortare tid än $\frac{1}{2}$ månad.

Övriga övningsgrenar och ämnen, som för närvarande ingå i undervisningen vid kadettskolan, äro nödvändiga som komplement till ovan be-

handlade delar av utbildningen och kunna därför icke strykas från programmet.

Undervisningen i *vapenlära* är sålunda oundgänglig för att eleverna skola få någon närmare inblick i vapnets konstruktion och verkan, varjämte den personliga färdigheten i skjutning måste bibehållas.

Undervisningen i *gymnastik och idrott* erfordras för att eleverna skola bibehålla den erforderliga fysiska spänsten under utbildningen. En stor del av utbildningen bedrivs nämligen såsom innetjänst. Det dagliga arbetet ger därför icke den erforderliga fysiska träningen.

Beträffande ämnesgrupperna *reglements- och förvaltningskunskap, hästtjänst* och *motortjänst* ävensom *särskilda föreläsningar* innefatta dessa ämnen sådana kunskaper och färdigheter, som den värnpliktige måste besitta för att under längre tid kunna föra befäl över pluton i fält. För dessa övningsgrenar samt för vapenlära, gymnastik och idrott samt reservtid disponeras för närvarande vid kadettskolan omkring 1½ månad. Det synes icke vara möjligt att vid den föreslagna utbildningen anslå mindre tid för dessa övningsgrenar.

Den utförda granskningen av målsättning och erforderlig utbildningstid för officersutbildningen ger vid handen, att, därest eleverna vid kadettskolans början besitta de kunskaper och färdigheter, som uppställts såsom mål för utbildningen till värnpliktig underofficer, för officersutbildningen kräves lika lång tid, som för närvarande disponeras för kadettskolan, d. v. s. 180 dagar för vinterlinjen och 150 dagar för sommarlinjen.

I detta sammanhang bör även framhållas, att utbildningen till aktiv officer t. o. m. kadettskolan sker tillsammans med övriga befälselever. Efter denna anordnas en särskild officerskurs om 11 månader för de blivande aktiva officerarna. En minskning av utbildningstiden för de värnpliktiga officerarna har sålunda väsentliga konsekvenser för den blivande aktiva officerens utbildning. Utbildningen till värnpliktig officer får därför icke utformas så, att utbildningsnivån hos de nyutnämnda aktiva officerarna sänkes.

I föreliggande sammanhang förtjänar framhållas, att de värnpliktiga, som enligt hittills gällande ordning beordrats till officersutbildning — vare sig frivilligt eller tvångsvis — så gott som undantagslöst visat intresse för utbildningen och gjort sitt bästa. Bättre utbildningsresultat torde därför icke kunna vinnas med nu till förfogande stående tid. Sker kommendering av värnpliktiga till officersutbildning endast efter frivillig anmälan av därtill berättigade, torde viss risk föreligga för att icke alla av de bästa befälsämnena komma med till kadettskolan. Härigenom skulle en viss standardsänkning kunna komma att uppstå. Å andra sidan har man anledning förvänta sig, att resultatet av underofficersutbildningen skall lämna bättre resultat än nu.

Beträffande *inpassningen under året* av officersutbildningen kan det nu tillämpade systemet med en särskild vinterlinje om 6 månader och en särskild sommarlinje om 5 månader icke anses vara utan vidare lämpligt. Hänsyn måste nämligen tagas till att uttagningen till officersutbildning avses ske på frivillighetens väg. Kadettskolan måste därför förläggas till en sådan tid på året, att den kan genomgå, då undervisning icke pågår vid universitetet och högskolor. Skapas icke möjligheter i denna riktning, torde man få räkna med att antalet studenter och likställda, som önska genomgå officersutbildning, blir tämligen ringa.

Den nuvarande vinterlinjen är förlagd till tiden mitten av september till mitten av mars, och sommarlinjen till tiden april—augusti. Vinterlinjen genomföres i sin helhet medan undervisning pågår vid de civila högskolorna. Vid sommarlinjen däremot gäller detta endast april—maj. Sommarlinjen är sålunda ur denna synpunkt fördelaktigare än vinterlinjen men torde ändå icke vara inpassad på ett fullt tillfredsställande sätt. Det synes därför bli nödvändigt att anordna en utbildningslinje, som i sin helhet är förlagd till annan tid än den, varunder undervisning pågår vid de civila lärdomsanstalterna, d. v. s. tiden juni—augusti. Detta innebär, att endast 3 månader i en följd stå till förfogande för utbildning vid kadettskolan. Skolan kan alltså icke genomföras under *en* sommar, utan *två* somrar måste disponeras. Härvid kan man icke räkna med, att samma utbildningsmål kan uppnås under 5 månader, vilka äro uppdelade på två somrar, som under en sammanhängande 5-månaders kurs. Utbildningstiden måste därför ökas något vid den »delade sommarlinjen», förslagsvis med 1 månad, för att erforderlig repetition skall kunna genomföras.

En »delad sommarlinje» kommer emellertid att medföra vissa konsekvenser. Elevantalet vid någon av de tre olika linjerna, vinterlinjen, odelade sommarlinjen och delade sommarlinjen kan, särskilt vid truppslagen utom infanteriet och artilleriet, d. v. s. vid de mindre truppslagen, bli för litet för att utbildning skall kunna äga rum med hänsyn till ett ändamålsenligt utnyttjande av befälet. Det kan då bli nödvändigt att under visst år inställa en av de ovan angivna tre linjerna och bedriva utbildningen endast på två av dem. Det synes vidare kunna bli erforderligt att ordna utbildningen vid den delade sommarlinjen så, att de båda omgångarna icke behöva fullgöras under två på varandra följande sommarhalvår. Genom att utbildningen vid olika truppslag under årens lopp växelvis bedrivs i den ena eller andra formen under smidig anpassning till vid truppslaget rådande tillgång på värnpliktiga, som önska genomgå officersutbildning, synes olägenheterna icke behöva bli sådana, att de skulle utgöra ett hinder för systemets genomförande ens vid de mindre truppslagen. En vid pansartrupperna — som får anses utgöra en medeltyp bland dessa truppslag — företagen undersökning utvisar, att vid ett dylikt växelsystem

en mindre, tillfällig förstärkning av befälet vid kadettskolan med 2—3 officerare i regel torde bli erforderlig under tiden 1 juni—31 augusti. Ett dylikt temporärt personalbehov torde, utan krav på kaderökningar, kunna tillgodoses inom nuvarande personalram. Arméchefen bör bemyndigas avgöra, hur utbildningen vid de tre linjerna lämpligen bör ordnas med hänsyn till dels de värnpliktigas egna önskemål, dels tillgången på utbildningsbefäl.

Under återopande av det ovan anförda får värnpliktskommittén föreslå, att värnpliktiga, som uttagas för utbildning till officer, skola vara skyldiga att utöver den tjänstgöring, som erfordras för utbildning till underofficer, fullgöra fortsatt tjänstgöring under högst 180 dagar;

att uttagning för nämnd utbildning skall ske på frivillighetens väg bland de värnpliktiga, som genomgå underofficersutbildning;

att utbildningen organiseras på

dels en vinterlinje av omkring 6 månaders längd,

dels en odelad sommarlinje av omkring 5 månaders längd,

dels en på två somrar uppdelad linje av omkring 6 månaders sammanlagd längd.

H. Kostnadsberäkningar.

Den föreslagna förlängningen av utbildningstiden för värnpliktigt underbefäl (gruppchefer) med 2 månader beräknas — med bortseende från kostnaderna för premier, vilka redovisas i senare sammanhang — medföra en kostnadsökning av 4 230 000 kronor, därav 3 130 000 för avlöning och underhåll m. m. åt de värnpliktiga och 1 100 000 kronor för avlöning till civil handräckningspersonal. Vid beräkningen av kostnaderna för avlöning m. m. har värnpliktskommittén funnit dagskostnaden per värnpliktig med hänsyn till inträffande prisförändringar m. m. böra höjas från 10 kronor 85 öre enligt kommitténs beräkningar den 26 januari 1949 till 11 kronor 73 öre (jfr sammanställningen bilaga 4).

I. Sammanfattande förslag.

1. Värnpliktigt underbefäl (gruppchefer).

a) Uttagning sker vid inskrivningsförrättningarna med ledning av särskilda inskrivningsprov, exploration m. m.

b) Vid inskrivningen uttages det antal, som erfordras för att vid vederbörligt förband och truppslag täcka mobiliseringsbehovet av värnpliktiga gruppchefer. Härutöver uttages en viss reserv för att säkerställa, att erforderligt antal erhålles, även om befrielse av olika anledningar medges.

c) Besvär över skedd uttagning må anföras hos inskrivningsrådet.

d) Första tjänstgöringen fastställs till 330 dagar eller 11 månader.

e) Inryckning sker 2 månader före övriga värnpliktiga i allmänhet.

2. Värnpliktiga underofficerare.

a) För utbildning till värnpliktig underofficer uttagas dels de studenter och likställda, vilka äro lämpliga för utbildning i vapentjänst och icke på grund av särskild studieriktning utväljas för utbildning i specialtjänst (läkare m. fl.), dels bland värnpliktiga i allmänhet det ytterligare antal, som erfordras för att tillgodose behovet av värnpliktiga underofficerare i krigsorganisationen.

b) Uttagning av värnpliktiga i allmänhet till här ifrågavarande utbildning sker med ledning av särskilda inskrivningsprov m. m. i likhet med vad som föreslagits beträffande uttagning till underbefälsutbildning;

c) Besvär över verkställd uttagning må, liksom beträffande uttagningen till nyssnämnd utbildning, anföras hos inskrivningsrådet.

d) Första tjänstgöringen fastställs till 450 dagar eller 15 månader.

3. Värnpliktiga officerare.

a) Uttagning sker på frivillighetens väg bland de värnpliktiga, vilka efter genomgången underofficersutbildning förklarats lämpliga för fortsatt utbildning.

b) Officersutbildningen fullgöres under en tid av 5—6 månader, beroende på den linje, vid vilken tjänstgöringen äger rum, sålunda:

vinterlinje 6 månader,

odelad sommarlinje 5 månader,

på två somrar uppdelad linje 6 månader.

Kap. 2. Flottan.

A. Inledning.

Med hänsyn till de speciella yrkeskunskaper, som erfordras för befälstjänst vid flottan, är det blott vissa bestämda grupper av värnpliktiga, som på den relativt korta tjänstgöringstiden hinna tillägna sig den för tjänstgöring såsom befäl erforderliga utbildningen. I enlighet härmed har för dylik tjänst vid detta vapenslag sedan gammalt blott uttagits sådana värnpliktiga, som avlagt högre examen vid navigationsskola. På senare tid ha dessutom värnpliktiga, vilka före inryckningen till värnpliktstjänstgöring erhållit sjömilitär utbildning i sjövärnsskåren, uttagits för befälstjänst.

Det värnpliktiga befälet vid flottan avses i krigsorganisationen i huvudsak skola bestrida befattningar — företrädesvis på min- och svepfartyg samt hjälpflottans fartyg — dels såsom underofficerare i däck- och maskintjänst, dels såsom fartygschefer och kommenderade officerare. Vissa äldre åldersklasser av det värnpliktiga befälet avses dessutom för olika

underofficers- och officersbefattningar vid örlogsstationer och övriga anläggningar i land. Den ovannämnda befälsutbildningen tager med hänsyn till det anförda främst sikte på att utbilda vederbörande till underofficerare och officerare. Det årliga utbildningsbehovet av dylikt värnpliktigt befäl utgör omkring 90 underofficerare och 40 officerare.

Utöver den ifrågavarande befälsutbildningen förekommer i mycket begränsad omfattning utbildning av värnpliktigt underbefäl, företrädesvis bland vissa värnpliktiga med studentexamen eller lägre examen vid navigationsskola.

Vid sin efterföljande granskning behandlar värnpliktskommittén de olika befälskategorierna — underofficerare, officerare och underbefäl — var för sig. Då den särskilda underbefälsutbildningen är av jämförelsevis underordnad betydelse och icke ligger till grund för den vidare befälsutbildningen, har kommittén funnit lämpligt beröra denna sist.

B. Uttagning och utbildning av värnpliktiga underofficerare.

Underofficerare vid flottan äro med avseende på yrkesutbildning och tjänstgöringsförhållanden fördelade på däck-, ekonomi-, maskin- och hantverksavdelningarna.

1. Däcksavdelningen.

I princip tillämpas två olika uttagnings- och utbildningslinjer för erhallande av värnpliktiga underofficerare till däcksavdelningen, nämligen dels sjökaptens- och styrmanslinjen dels sjövärnsskårslinjen.

Dessutom tillföres flottan årligen ett mindre antal värnpliktiga underofficerare genom avskedstagande från stamanställning eller genom avgång från reserven.

Sjökaptens- och styrmanslinjen bygger på den värnpliktiges kunskaper i navigation från undervisning i navigationsskola och den sjömanskap han inhämtat som matros eller befälselev på handelsfartyg före värnplikts-tjänstgöringen, medan sjövärnsskårslinjen grundas på de kunskaper och färdigheter, som den värnpliktige förvärvat under aspirantutbildning vid sjövärnsskåren, och på studier med i allmänhet högre examen än folkskola.

Underofficerarna inom däcksavdelningen indelas med hänsyn till vapenutbildningen i följande kategorier: artilleri-, eldlednings-, radar-, signal-, hydrofon-, ubåts-, min- och svepstyrmän. Förutom underofficerare inom dessa yrkeskategorier erfordras inom däcksavdelningen underofficerare för sjökontrolltjänst och för vissa tjänster i land, vilka ej kräva särskild vapenutbildning.

För däcksavdelningens vidkommande synes utbildningen av värnplik-

tiga underofficerare allenast böra avse min- och svepstyrmän samt styrmän i sjökontrolltjänst. Det årliga utbildningsbehovet beräknas till omkring 50. För närvarande är tillgången på värnpliktiga underofficerare av dessa kategorier tillfredsställande, vilket sammanhänger med de omfattande förordnanden till underofficerare, som ägde rum under beredskapsåren 1939—1945. Under de närmaste åren torde emellertid avgången bli relativt stor, på grund av att åtskilliga förordnanden komma att utlöpa.

a) Sjökaptenstörmanlinjen.

Genom 1942 års försvarsbeslut bestämdes, att värnpliktiga tilldelade marinen, vilka avlagt styrmansexamen vid navigationsskola, skulle uttagas för utbildning till värnpliktiga underofficerare vid flottan. Utbildningen ifråga kunde helt inrymmas inom den för värnpliktiga i allmänhet vid flottan fastställda ordinarie tjänstgöringstiden om femton månader. Den erforderliga repetitionen erhöles under den fortsatta utbildning, som enligt 27 § 1 mom. C värnpliktslagen ålåg vederbörande. Följande utbildningsordning tillämpades.

	U t b i l d n i n g	T i d
1. värnplikts-tjänstgöring	Rekrytskola vid örlogsstation	c:a 3 mån.
	Yrkeskurs i sveptjänst vid örlogsstation	c:a 2 mån.
	Yrkeskurs vid svepskola 1:a delen	c:a 2 mån.
	Yrkeskurs vid svepskola 2:a delen	c:a 2 mån.
	Praktisk tjänst på svepfartyg	c:a 6 mån.
	Summa	15 mån.
1. repetitions-övning	Yrkeskurs vid svepskola	2 mån. (5 år efter avslutad 1. värnpliktstjänstgöring)
2. repetitions-övning	Yrkeskurs vid svepskola	2 mån. (10 år efter avslutad 1. värnpliktstjänstgöring)

För att med den jämförelsevis begränsade utbildningstiden kunna uppnå ett gott utbildningsresultat var det nödvändigt att specialisera utbildningen till att avse tjänst på min- och svepfartyg. Härigenom kommo också de värnpliktigas förkunskaper i sjömanskap bäst till sin rätt samtidigt som örlogsflottan tillfördes befäl för de fartygsförband, som i krigsorganisationen voro i behov av ett mycket stort antal värnpliktiga underofficerare.

I proposition 1948:207 — vari föreslogs en allmän sänkning av värnplikts-tiden med 3 månader, vilket förslag sedermera godkändes av riksdagen — upptogs icke frågan om utbildning av värnpliktigt befäl vid flottan till närmare behandling. I propositionen uttalades allenast, att någon huvudsaklig ändring i fråga om den obligatoriska befälsutbildningen vid marinen icke då ifrågasattes samt framhölls, att frågan borde ägnas upp-märksamhet i samband med motsvarande spörsmål vid armén.

Med anledning av den beslutade sänkningen av tjänstgöringstiden till 12 månader föreslog chefen för marinen, att i fortsättningen värnpliktiga såväl sjökaptener som styrmän skulle uttagas för utbildning till värn-pliktiga underofficerare. Det hade nämligen visat sig, att många av de sjökaptener, vilka jämlikt 1942 års försvarsbeslut skulle uttagas och ut-bildas till värnpliktiga officerare, ej hade tillräckliga kvalifikationer för att genomgå en sådan utbildning men väl syntes lämpliga att utbildas till underofficerare. Å andra sidan funnes värnpliktiga med styrmansexamen, vilka syntes ha förutsättningar för officersutbildning. På grund härav borde även denna kategori beredas möjlighet att erhålla sådan befälsut-bildning, särskilt som ett stort antal värnpliktiga styrmän sedermera av-lade sjökaptensexamen. Militärt sett hade dessa lika stora förutsättningar som sjökaptener att fylla officersbefattningar i krigsorganisationen.

Chefen för marinen har efter bemyndigande av Kungl. Maj:t i nu gäl-lande utbildningsbestämmelser i huvudsaklig anslutning till nyssnämnda förslag fastställt nedanstående plan för utbildning till värnpliktig under-officer av sjökaptener och styrmän vid en tjänstgöringstid om 12 månader jämte en fortsatt utbildning jämlikt 27 § 1 mom. C värnpliktslagen om 120 dagar.

	U t b i l d n i n g	T i d
1. värnplikts-tjänstgöring	Rekrytskola vid örlogsstation	c:a 2 mån.
	Yrkeskurs i sveptjänst vid örlogsstation	c:a 4 mån.
	Yrkeskurs vid svepskola	c:a 3 mån.
	Praktisk tjänstgöring på svepfartyg	c:a 3 mån.
	Summa	12 mån.
1. repetitions-övning	Yrkeskurs vid svepskola	2 mån. (5 år efter avslutad 1. värnpliktstjänstg.)
2. repetitions-övning	Yrkeskurs vid svepskola	2 mån. (15 år efter avslutad 1. värnpliktstjänstg.)

I avvaktan på närmare erfarenheter vill värnpliktskommittén föreslå, att utbildningen till underofficer av värnpliktiga sjökaptener och styrmän vid flottan tillsvidare försöksvis ordnas i huvudsaklig anslutning till ovan nämnda utbildningsplan. Det förutsättes alltså, att för utbildningen tages i anspråk dels ordinarie utbildningstid om 360 dagar dels den fortsatta utbildningstiden enligt 27 § 1 mom. C värnpliktslagen om 120 dagar.

Nyssnämnda förslag avser endast sjökaptener och styrmän, vilka avlagt examen före värnpliktstjänstgöringens påbörjande.

Det förtjänar emellertid framhållas, att det blott är ett ytterst ringa antal elever vid navigationsskolorna, som fullgör sin första tjänstgöring efter avlagd examen. Enligt den utredning, som 1943 års sjöbefälssakkunniga framlagt i sitt år 1947 avgivna betänkande, har medelåldern för avlagd examen vid navigationsskolorna under tiden 1936—1945 icke något år understigit 24 år. Vissa år har den vid alla skolor överstigit 25 år och i några skolor uppgått till 27 år. Enligt utredningens mening är den lämpliga åldern för genomgång av styrmans- och sjökaptensklasserna 18—20 år. Ett genomförande av utredningens förslag skulle för flottans del betyda, att flertalet elever avlagt examen innan de uppnått föreskriven ålder för fullgörande av värnpliktstjänstgöring. Därigenom kunde, i motsats till vad nu är fallet, det stora flertalet av handelsflottans blivande befäl under första värnpliktstjänstgöringen genomgå underofficersutbildning. Det är uppenbart, att en sådan ordning skulle vara av värde för örlogsflottan. Samtidigt torde den emellertid även vara av viss betydelse för den enskilde med hänsyn till de lärdomar, som kunna inhämtas under militärutbildningen.

Nedanstående tabell utvisar dels det antal värnpliktiga sjökaptener och styrmän, som under åren 1945—48 inryckt för fullgörande av första tjänstgöring, dels hur många av dessa, som därvid fullföljt officers- respektive underofficersutbildningen.

År	Antal utexaminerade från navigations-skolor		Antal utbildade till res.-off.	Antal vpl. med navigations-skola inskrivna för 1. tjänst-göring		Av de inskrivna ha nedanstående antal utbildats till		
	sjö-kap-tener	styr-män		sjö-kap-tener	styr-män	vpl. off.	vpl. uoff.	vpl. furirer eller motsv.
1945	81	79	19	11	1	2	3	7
1946	63	90	11	13	3	—	11	5
1947	73	87	6	5	3	—	8	—
1948	75	87	6	8	4	1	7	4
S:a	292	343	42	37	11	3	29	16

Tabellen utvisar med all tydlighet, att möjligheterna att i den ovan skisserade ordningen tillföra flottan värnpliktigt befäl genom navigations-skoleutbildade sjökaptener och styrmän för närvarande äro mycket ringa. Enär man dessutom alltid måste räkna med att handelsflottan i krig eller under försvarsberedskap i stor utsträckning måste utföra försörjnings-m. fl. uppgifter under svåra förhållanden och därvid givetvis är i behov av kvalificerat befäl, äro möjligheterna att utnyttja detta värnpliktiga befäl för örlogsflottan än mer begränsade.

Viss möjlighet att — förutom enligt den nedan behandlade sjövärn-skårslinjen — på annan väg tillföra flottan värnpliktigt befäl synes emel- lertid föreligga.

Vid verkställd utredning rörande antalet inom landet redovisade sjökap- tener och styrmän samt antalet av dessa, som är inmönstrat på fartyg i handelssjöfart respektive har arbete i land, ha följande ungefärliga siffror framkommit.

	Summa	Därav i vpl.-åldern	Över vpl.-åldern
Antal befäl med minst styrmansbrev	4 473	2 989	1 484
Därav med tjänst ombord	2 358	1 685	673
I land	2 115	1 304	811

Örlogsflottans behov av värnpliktig personal av ovannämnda personal- kategorier för besättande av underofficers- och officersbefattningar i krigs- organisationen utgör omkring 1 200, därav 700 för underofficersbefatt- ningar och 500 för officersbefattningar.

Med hänsyn till att en stor del av handelsflottan måste vara bemannad även i krigstid, är det ytterst viktigt att samtliga värnpliktiga sjökaptener och styrmän erhålla sjömilitär befälsutbildning. Detta är även fördelaktigt med hänsyn till att krigsplaceringar vid örlogsflottan skola kunna göras utan alltför stora ingrepp och omplaceringar på de handelsfartyg, som skola hållas i gång. Många av dessa fartyg kunna för övrigt under krigs- tid ej återvända till hemlandet. Enligt tabellen ovan redovisas visserligen ett relativt stort antal — 1 304 man i värnpliktsåldern — såsom tjänstgö- rande i land, men av dessa måste en hel del frånräknas som icke lämpliga på grund av hälsoskäl, uppskov med värnpliktstjänstgöring m. m.

Enligt nuvarande inskrivningsförordning skall rektor vid navigations- skola till vederbörande inskrivningsmyndighet anmäla, när elev avlagt examen vid skolan. Sålunda anmäld elev måste anses vara skyldig att enligt 27 § 1 C värnpliktslagen fullgöra två repetitionsövningar om vardera 60

dagar. Sådana repetitionsövningar ha dock hittills endast kommit till stånd i synnerligen begränsad omfattning.

För att öka tillgången på värnpliktigt befäl vid flottan bör möjlighet skapas för den stora grupp värnpliktiga sjökaptener och styrmän, vilken fullgjort värnpliktstjänstgöring före navigationsskoleexamen, att genomgå befälsutbildning. Sådant befälsutbildning bör anordnas under den fortsatta tjänstgöring, som vederbörande enligt nyssnämnda författningsrum i värnpliktslagen ha att fullgöra. För utbildningen lärers alltså endast böra ifrågakomma värnpliktiga sjökaptener och styrmän, vilka fullgjort sin ordinarie värnpliktstjänstgöring vid flottan. De värnpliktiga av denna kategori böra årligen sammanföras till en utbildningskontingent och utbildas till underofficerare i minsvepningstjänst. För utbildningen synes böra tagas i anspråk hela den fortsatta tjänstgöringstiden om 120 dagar. För uppnående av ett tillfredsställande utbildningsmål är det därvid nödvändigt att sammanlå de båda repetitionsövningarna till en sammanhängande utbildningsperiod om 4 månader. Utbildningen bör ordnas som en praktisk kurs vid min- och svepskola och inriktas på vissa befattningar ombord på mindre fartyg i min- och svepförband.

Den lämpligaste tiden för genomgående av denna befälsutbildning har värnpliktskommittén efter hörande av Sveriges fartygsbefälsförening funnit vara juni—september. Utbildningen bör påbörjas senast tredje året efter avlagd styrmansexamen vid navigationsskola. Med den valda tiden för inpassning under året vinnas även, att de elever, som så önska, kunna under oktober—december i omedelbar anslutning till underofficersutbildning fortsätta med frivillig officersutbildning enligt vad nedan närmare utvecklas.

Timplan.

Ä m n e	Antal timmar
Sveptjänst	160
Mintjänst	80
Artilleritjänst	64
Signaltjänst	128
Ubåtsjakttjänst	10
Förvaltningslära	48
Navigerings- och manöverövningar	48
Befälsutbildning	48
Organisationslära	32
Reservtid — fartygstjänst, idrott	86
Summa timmar	704

För den skisserade utbildningen av värnpliktiga sjökaptener och styrmän har uppgjorts följande preliminära utbildningsplan.

1. Målet för utbildningen bör vara att bibringa de värnpliktiga erforderliga kunskaper och färdigheter för att tjänstgöra i befälsbefattningar för underofficer på mindre minsvepare och hjälpminsvepare samt lägga en grund för fortsatt frivillig utbildning till värnpliktig officer.

2. Utbildningen beräknas omfatta 16 effektiva arbetsveckor om 44 timmar enligt den ungefärliga timplanen sid. 148.

b) Sjövärnsskårslinjen.

Medlemmarna i den år 1915 bildade frivilliga motorbåtskåren erhöles 1938 tjänstegrader i likhet med flottans personal. Utbildningen vid kåren var helt frivillig och förlagd till aftonkurser men erhöles en viss stadga genom att den bedrevs efter en av Kungl. Maj:t fastställd plan. År 1941 ombildades frivilliga motorbåtskåren till sjövärnsskåren, vilken inordnades som en militär kår i flottan. Genom en helt militär utbildning, fördelad på olika kurser, blev sjövärnsskårens personal ett kvalificerat tillskott till flottans reservkadrar. I samband med 1945 års försvarskommittés utredningar framlades en ny organisationsplan för sjövärnsskåren, vilken fastställdes av Kungl. Maj:t genom reglemente för sjövärnsskåren den 30 juni 1948. Enligt detta skall sjövärnsskåren befrämja rekrytering och utbildning av värnpliktigt befäl och meniga vid flottan på frivillighetens väg. Även värnpliktiga, vilka tidigare ej genomgått sjövärnsaspirantutbildning, skola vid inryckning till första tjänstgöring efter frivilligt åtagande och efter särskild prövning kunna beredas möjlighet att genomgå utbildning till värnpliktigt befäl på sjövärnsslinjen i likhet med sjövärnsaspiranterna. Utbildningen till underofficer äger rum efter frivillig ansökan under två månader omedelbart efter första tjänstgöringen.

Befälsutbildningens anordnande för värnpliktiga tillhörande sjövärnsskåren vid olika längd på värnpliktstjänstgöringen framgår av nedanstående tabläer.

1. Vid 15 månaders första tjänstgöring (nya organisationen ej genomförd).

Utbildning	Tid
Rekrytskola vid sjökrigsskolan	c:a 3 mån.
Yrkeskurs vid sjökrigsskolan	c:a 3 mån.
Yrkeskurs vid tjänstegrensskola	c:a 6 mån.
Praktisk tjänst	c:a 3 mån.
Frivillig underofficerskurs vid sjövärnsskåren	c:a 2 mån.
Frivillig officerskurs vid sjövärnsskåren	c:a 3 mån.

2. Vid 12 månaders första tjänstgöring (nya organisationen enligt reglemente för sjövärnskåren 30/6 1948 genomförd).

Utbildning	Tid
Rekrytskola vid sjökrigsskolan	c:a 3 mån.
Yrkeskurs vid sjökrigsskolan	c:a 3 mån.
Yrkeskurs vid tjänstegrensskola	c:a 3 mån.
Praktisk tjänst	c:a 3 mån.
Frivillig underofficerskurs	c:a 2 mån.
Frivillig officerskurs	c:a 3 mån. (senast 3 år efter avslutad 1. tjänstgöring)
Löjtnantskurs	c:a 30 dagar (som regel 5 år efter avslutad officersutbildning)
Kaptenskurs	c:a 30 dagar (som regel 15 år efter avslutad officersutbildning)
I övrigt repetitionsövningar	c:a 30 dagar (vart 5:e år intill avgång ur värnpliktsåldern)

Det förtjänas framhållas, att dessa värnpliktiga tillhörande sjövärnskåren innan de inrycka till sin första tjänstgöring frivilligt genomgått aspirantutbildning under 2 vinterkurser och 3 sommarkurser med en sammanlagd övningstid om 640 timmar, motsvarande omkring 4 utbildningsmånader.

Specialiseringen till olika vapentjänster sker redan efter genomgången rekrytskola, varvid eleverna enligt nu tillämpade bestämmelser fördelas enligt lämplighet och så långt sig göra låter efter egen önskan. Det beräknas, att omkring 20 värnpliktiga underofficerare årligen kunna tillföras flottan genom uttagning och utbildning på sjövärnskårslinjen.

Värnpliktskommittén ifrågasätter icke någon ändring i de grunder, enligt vilka uttagning och utbildning av värnpliktiga underofficerare på denna väg för närvarande äger rum.

Genom ovannämnda båda system för uttagning och utbildning — sjökaptens-styrmanslinjen resp. sjövärnsskårslinjen — synes det möjligt att tillföra flottan det antal värnpliktiga, som i krigsorganisationen erfordras för uppehållande av underofficersbefattningar inom däcksavdelningen med undantag av vissa befattningar i land. Huvuddelen av sistnämnda befattningar avse kasern-, depå-, luftskydds-, bevaknings- och vakttjänst. Till dessa uppgifter kan givetvis äldre personal inom samtliga yrkesgrenar användas. Att utbilda sjökaptener och styrmän härför kan emellertid icke anses rationellt med hänsyn till föreliggande behov av denna värnpliktskategori för sjötjänst. Det synes ej heller lämpligt att uttaga och utbilda ett visst antal studenter (likställda) för detta ändamål. För befattningarna ifråga torde i stället böra användas före detta fast anställda underbefäl, vilka under dem åliggande repetitionsövning utbildas för här avsedd tjänst och vid mobilisering konstitueras till underofficerare. Någon särskild uttagning och utbildning av värnpliktiga underofficerare för dessa befattningar synes därför icke böra äga rum.

2. *Ekonomiavdelningen.*

Värnpliktskommittén har efter granskning av personalbehovet och tillgången på underofficerare vid ekonomiavdelningen kommit till den uppfattningen, att någon särskild uttagning och utbildning av värnpliktiga underofficerare till ekonomiavdelningen icke är erforderlig.

3. *Maskinavdelningen.*

Underofficerarna inom maskinavdelningen uppdelas i kategorierna skeppsmaskinister, motormaskinister, elektromaskinister samt utbåtsmaskinister.

Behov föreligger av värnpliktiga underofficerare inom samtliga berörda yrkesgrenar med undantag av utbåtsmaskinister. Det årliga utbildningsbehovet beräknas enligt nuvarande krigsorganisation till omkring 40 man.

Uttagningen för utbildning av värnpliktiga maskinister i underofficersbefattning äger rum inom den grupp värnpliktiga, som genomgått navigationsskola och där avlagt övermaskinistexamen eller maskinistexamen av 2. klass. Värnpliktiga av denna kategori ha liksom sjökaptener och styrmän att jämlikt 27 § 1 mom. C värnplikslagen utöver den ordinarie tjänstgöringstiden fullgöra två repetitionsövningar om vardera sextio dagar. Övriga värnpliktiga maskinister med lägre examen, exempelvis maskinistexamen av 3. klass, utbildas till underbefäl och utnyttjas speciellt för tjänst på mindre minsvepare, varvid de bästa uttagas för tjänst som uppborrdsmaskinister. Utbildningens anordnande vid 15 månaders första tjänstgöring framgår av efterföljande tablå.

	Utbildning	Tid
1. värnplikts-tjänstgöring	Rekrytskola vid örlogsstation	c:a 3 månader
	Yrkeskurs vid maskinskola värnpliktiga med överma- skinistexamen	c:a 6 mån.
	värnpliktiga med maski- nistexamen av 2. klass	c:a 9 mån.
	Praktisk tjänstgöring på fartyg värnpliktiga med överma- skinistexamen	c:a 6 mån.
	värnpliktiga med maski- nistexamen av 2. klass	c:a 3 mån.
	Summa	15 månader
1. repetitions- övning	Repetitionskurs i maskintjänst på fartyg	2 månader (5 år efter avslutad 1. tjänstgöring)
2. repetitions- övning	Repetitionskurs i maskintjänst på fartyg	2 månader (10 år efter avslutad 1. tjänstgöring)

Efter nedskärningen av tjänstgöringstiden till 12 månader har gemensam utbildning varit ordnad för såväl övermaskinister som maskinister med 2. klass examen, enär de båda kategorierna ansetts ha i huvudsak samma förutsättningar för den ifrågavarande utbildningen. Enligt gällande utbildningsbestämmelser är utbildningen vid 12 månaders första tjänstgöring utformad sålunda.

	Utbildning	Tid
1. tjänstgöring	Rekrytskola vid örlogsstation	c:a 2 månader
	Yrkeskurs vid maskinskola	c:a 7 månader
	Praktisk tjänstgöring på fartyg	c:a 3 månader
1. repetitions- övning	Repetitionskurs i maskintjänst	2 månader (5 år efter avslutad 1. tjänstgöring)
2. repetitions- övning	Repetitionskurs i maskintjänst på fartyg	2 månader (15 år efter avslutad 1. tjänstgöring)

Enligt den i det föregående omtalade utredningen angående handelsflottans befäl fördela sig antalet inom landet redovisade maskinister med minst maskinistbrev av 2. klass med hänsyn till sjö- respektive landtjänst på sätt nedanstående tabell utvisar.

	Summa	Därav i värnplikts- åldern	över värnplikts- åldern
Antal maskinister med minst maskinistbrev av 2. klass	2 672	1 786	886
Därav i tjänst ombord	1 685	1 193	492
I land	987	593	394

Av i tabellen upptagna maskinister i värnpliktsåldern behöver flottan omkring 400 man för sin krigsorganisation.

Tabellen utvisar, att i runt tal 30 procent av maskinisterna i värnpliktsåldern ha tjänst i land, men dessa torde i stor utsträckning icke vara tillgängliga för mobilisering, enär vederbörande oftast inneha anställning vid kraft-, elektricitets- och vattenverk samt sjukhus, varigenom de i allmänhet tillhöra den grupp värnpliktiga, som beviljats uppskov.

Med hänsyn till handelsflottans behov av maskinister i händelse av beredskap eller krig måste en relativt stor reserv av värnpliktiga maskinister hållas för att örlogsflottans behov verkligen skall kunna fyllas. Liksom ovan framhållits beträffande sjökaptens- och styrmansexamen avlägges emellertid maskinistexamen mera sällan före tidpunkten för första tjänstgöringens fullgörande. Detta medför, att med nuvarande tjänstgöringsordning endast ett fåtal värnpliktiga med maskinistexamen tillföres flottan för utbildning till värnpliktiga underofficerare. Sålunda ha enligt föreliggande rulluppgifter endast 21 värnpliktiga maskinister under åren 1945—48 fullgjort den avsedda utbildningen.

För att säkerställa flottans behov av värnpliktiga maskinister för krigsorganisationen får värnpliktskommittén föreslå, att motsvarande anordning för utbildning till underofficer, som ovan förordats beträffande sjökaptener och styrmän, tillämpas på värnpliktiga maskinister vid flottan, vilka avlagt examen *efter* fullgjord värnpliktstjänstgöring. Värnpliktiga av sistnämnda kategori böra alltså under dem jäml. 27 § 1 mom. C värnpliktslagen åliggande fortsatt tjänstgöring om 120 dagar undergå utbildning för tjänst såsom underofficerare inom maskinavdelningen. Av motsvarande skäl, som anförts beträffande utbildningen av sjökaptener och styrmän, böra de båda repetitionsövningarna om 60 dagar därvid sammanslås till en sammanhängande utbildningsperiod. Med hänsyn till flottans kvartalsvisa utbildningssystem synes det lämpligt, att en månad

avses för den teoretiska utbildningen, vilken bör förläggas i land, och tre månader (ett utbildningskvartal) för maskinskola ombord, om möjligt på fartyg, där vederbörande avses att krigsplaceras. För utbildningen har följande preliminära utbildningsplan uppgjorts.

1. Målet för utbildningen bör vara att sätta de värnpliktiga i stånd att sköta maskinistbefattning företrädesvis på hjälpfartyg och mindre örlogsfartyg, såsom minsvepare, tendrar och äldre fartyg i lokalstyrkor. Med hänsyn till de värnpliktigas civila praktik indelas de för utbildning dels i ångmaskintjänst, dels i motortjänst.

2. Utbildningen uppdelas på dels en yrkeskurs i land om 4 veckor dels en yrkeskurs ombord om 11 veckor enligt följande

Timplaner.

A. Yrkeskurs i land under 4 veckor med 44 timmar per vecka.

Ä m n e	Ångmaskins- linjen	Motor- linjen
Befälsutbildning	28	28
Organisationslära	12	12
Ångmaskinsutbildning	52	—
Motorutbildning	—	52
Elektrotutbildning	24	24
Skyddstjänst	24	24
Gymnastik och idrott	8	8
Reservtid	28	28
Summa	176 tim.	176 tim.

B. Yrkeskurs ombord under 11 veckor med 40 timmar per vecka.

Ä m n e	Ångmaskins- linjen	Motor- linjen
Befälsutbildning	22	22
Organisationslära	11	11
Ångmaskinsutbildning	198	—
Motorutbildning	—	198
Elektrotutbildning	88	88
Skyddstjänst	55	55
Gymnastik och idrott	33	33
Reservtid	33	33
Summa	440 tim.	440 tim.

Beträffande tiden för tjänstgöringens fullgörande har värnpliktskommittén efter hörande av Sveriges maskinbefälsförbund funnit utbildningen böra förläggas till juni—september senast tredje året efter avläggande av maskinistexamen av 2. klass. Härigenom erhålles överensstämmelse med vad i tidigare sammanhang föreslagits för sjökaptener och styrmän.

Utöver ovan nämnda värnpliktiga med navigationsskolexamen finnas för närvarande vid örlogsstationerna truppregriterade värnpliktiga, vilka avlagt ingenjörsexamen vid tekniskt gymnasium och sedan fullgjort en kompletteringskurs, varigenom de erhållit kompetens motsvarande övermaskinistexamen. Värnpliktiga av denna kategori torde i fortsättningen icke böra tilldelas flottan, enär de i regel helt sakna praktisk erfarenhet från sjötjänstgöring i maskintjänst och den erforderliga utbildningen för tjänstgöring såsom ansvarig maskinist ombord icke kan medhinnas under den till förfogande stående tiden.

Genom att utnyttja sådana värnpliktiga, som enligt ovan böra uttagas och utbildas till maskinister vid flottan torde behovet av underofficerare för ång- och motor- samt därmed jämförbar tjänst kunna fyllas. På grund av elektrotjänstens allt mer dominerande betydelse och bl. a. med hänsyn till övergången till växelström ombord, vilket kräver vidgade teoretiska kunskaper, är det däremot nödvändigt att utöver de nu omnämnda ett mindre antal värnpliktiga, som genomgått tekniskt gymnasium på elektrotekniska avdelningen (elektroteknisk fackskola), uttagas för befälsutbildning vid flottan. Enär dessa värnpliktiga måste bibringas specialutbildning och dessutom böra kunna tagas i anspråk under hela värnpliktstiden, böra de, på sätt kommittén i senare sammanhang förordar, hänföras till gruppen värnpliktiga, uttagna i specialtjänst.

4. Hantverksavdelningen.

Värnpliktskommittén har efter granskning av personalbehovet och tillgången på underofficerare för tjänst vid hantverksavdelningen funnit, att uttagning till värnpliktiga för utbildning till underofficerare inom hantverksavdelningen endast synes kunna ifrågasättas inom yrkesgrenen telemästare. Nu förefintligt personalunderskott torde dock efter viss tid delvis kunna fyllas genom reservavgången personal. Ett mindre antal värnpliktiga, som genomgått tekniskt gymnasium på elektrotekniska avdelningen, bör dock uttagas för tjänst vid flottan och utbildas till telemästare. Dessa värnpliktiga synas emellertid i likhet med de ovan omnämnda elektroteknikerna böra hänföras till gruppen värnpliktiga uttagna i specialtjänst och behandlas därför i annat sammanhang.

C. Uttagning och utbildning av värnpliktiga officerare.

Det årliga utbildningsbehovet av värnpliktiga officerare inom flottan beräknas enligt nuvarande krigsorganisation till omkring 40 man.

Som redan framhållits i inledningen till avsnittet angående befälsutbildningen vid flottan är det huvudsakligen två kategorier värnpliktiga, vilka kunna ifrågakomma för uttagning till officersutbildning, nämligen dels värnpliktiga, som vid navigationsskola avlagt sjökaptens- eller styrmans-examen, dels värnpliktiga, som genom aspirantutbildning vid sjövärns-kåren erhållit sjömilitär utbildning före inryckningen till tjänstgöring.

Genom 1942 års försvarsbeslut bestämdes, att värnpliktig, som avlagt sjökaptensexamen vid navigationsskola och ej antagits som reservofficers-aspirant vid flottan, skulle uttagas för utbildning till värnpliktig officer. Enär tjänstgöringstiden för värnpliktiga i allmänhet vid flottan då utgjorde 15 månader, kunde denna utbildning av värnpliktiga officerare samordnas med den till sjökrigsskolan under motsvarande tid förlagda reservofficersutbildningen för sjökaptener (linje A). Den värnpliktiga officersutbildningen gav emellertid mycket dåligt resultat. Under åren 1945—1949 ha sålunda endast 3 värnpliktiga officerare tillförts flottan denna väg. Eleverna tröttnade redan på ett tidigt stadium av utbildningen på de omfattande teoretiska studierna och överfördes då enligt utbildningsbestämmelserna till den mera praktiskt lagda underofficersutbildningen för värnpliktiga styrmän. De värnpliktiga sjökaptener, som personligen önskade genomgå officersutbildning, valde ovannämnda reserv-officerslinje. Återstoden av denna värnpliktskategori uttogs mer eller mindre med tvång till den värnpliktiga officersutbildningen. Genom att de båda utbildningskategorierna av organisatoriska skäl voro sammanförda till gemensam lektionsavdelning, drogo de motvilliga eleverna ned arbetsresultatet.

De på detta sätt utbildade värnpliktiga officerarna hade visserligen erhållit kännedom om och viss färdighet i olika avsnitt av den sjömilitära tjänsten. De kunde dock icke krigsplaceras utan ytterligare vapenutbildning. Beträffande reservofficerarna däremot ligga förhållandena annorlunda till. Väl hade dessa samma teoretiska utbildning som de värnpliktiga officerarna, men de fingo och få alltjämt under sin första reservofficers-tjänstgöring som fänrik, omfattande 12 månader, den erforderliga vapenutbildningen antingen för artilleri-, min-, svep- eller ubåtstjänst. De äro sålunda väl lämpade för krigsplacering inom respektive vapenområden.

Utbildningens omfattning under femton månaders första tjänstgöring jämte fortsatt utbildning om 120 dagar jämlikt 27 § 1 mom. C värnplikts-lagen framgår av nedanstående tablå.

	Utbildning	Tid
1. tjänstgöring	Aspirantskola vid sjökrigsskolan	c:a 3½ mån.
	Utbildning på örlogsfartyg	c:a 1 mån.
	Kurs vid kadettskola	c:a 6½ mån.
	Befälkurs på fartyg vid minskola	c:a 2 mån.
	Befälkurs på fartyg vid sjökrigsskoleavdelningen	c:a 2 mån.
1. repetitionsövning	Yrkeskurs vid svepskola	2 mån. (5 år efter avslutad 1. tjänstgöring)
2. repetitionsövning	Yrkeskurs vid svepskola	2 mån. (10 år efter avslutad 1. tjänstgöring)

Då tjänstgöringen för värnpliktiga i allmänhet år 1948 minskades till 12 månader, blev det ej möjligt att bedriva den värnpliktiga officersutbildningen jämsides med reservofficersutbildningen vid sjökrigsskolan. Chefen för marinen fann det därför nödvändigt att specialisera utbildningen till värnpliktig officer och inrikta den på utbildning i befälstjänst på minsvepningsfartyg, för vilken tjänstgöring denna befälskategori syntes särskilt lämpad. Härigenom ansågs det möjligt att krigsplacera befälseleverna omedelbart efter avslutad första tjänstgöring om 12 månader. Genom specialiseringen borde icke blott sjökaptener utan jämväl styrmän kunna uttagas till officersutbildning. Då det emellertid icke syntes möjligt att genomföra en tillfredsställande officersutbildning på tolv månader, föreslog marinchefen, att själva officerskursen, vilken borde få en längd av 3 månader, skulle förläggas efter första tjänstgöringens slut. Uttagningen till officersutbildning borde emellertid vara helt frivillig.

Genom generalorder 3348/1948 meddelades föreskrifter om officersutbildning för den grupp sjökaptener och styrmän, som inryckte till tjänstgöring den 1 oktober 1948, i huvudsaklig anslutning till nyssnämnda av chefen för marinen framlagda riktlinjer. Då något beslut av statsmakterna i anledning av marinchefens förslag om utökning av den ordinarie värnpliktstiden med en frivillig officerskurs om 3 månader icke förelåg, måste en provisorisk lösning i denna del komma till stånd. Genom att minska den praktiska tjänstgöringen med en månad under första tjänstgöringen samt låta dem, som frivilligt ansökt om officersutbildning, fullgöra första repetitionsövningens 2 månader i direkt följd med nyssnämnda tjänstgöring kunde de erforderliga 3 månaderna för officerskursen erhållas.

Den verkställda avkortningen av praktiktjänstgöringen måste emellertid betraktas som en nödfallsutväg, vilken icke kan förordas vid en definitiv lösning av frågan.

Värnpliktskommittén har för sin del funnit de av chefen för marinen framförda förslagen angående officersutbildningen för värnpliktiga sjökaptener och styrmän vara väl motiverade och avpassade efter örlogsflottans behov av erfaret sjöbefäl. Kommittén får därför förordas, att utbildningen ordnas enligt de av marinchefen uppdragna riktlinjerna. Följande utbildningsordning skulle i anslutning härtill tillämpas.

	Utbildning	Tid
1. tjänstgöring	Rekrytskola vid örlogsstation	c:a 2 mån.
	Yrkeskurs i sveptjänst vid örlogsstation	c:a 4 mån.
	Yrkeskurs vid svepskola	c:a 3 mån.
	Praktisk tjänstgöring på svepfartyg	c:a 3 mån.
	Frivillig officerskurs vid svepskola	c:a 3 mån.
	Summa	15 mån.
1. repetitionsövning	Yrkeskurs vid svepskola	2 mån. (5 år efter avslutad 1. tjänstgöring)
2. repetitionsövning	Yrkeskurs vid svepskola	2 mån. (15 år efter avslutad 1. tjänstgöring)

Ovannämnda utbildningsordning avser endast värnpliktiga, som avlagt examen *före* inryckning till värnpliktstjänstgöring. Som tidigare framhållits är antalet sådana värnpliktiga mycket ringa. Möjlighet att genomgå den särskilda officerskursen synes emellertid även böra beredas sådana sjökaptener och styrmän, vilka avlägga examen *efter* fullgjord ordinarie tjänstgöring och därefter under den i 27 § 1 mom. C värnpliktslagen fastställda tiden genomgå ovan nämnd underofficersutbildning. Förutsättning för att officerskursen skall få genomgåas synes böra vara, att ansökan inges inom 3 år efter avslutad underofficersutbildning.

Kommittén vill i detta sammanhang understryka betydelsen av att handelsflottans befäl av olika grader redan i fredstid erhålla en lämplig utbildning för att sköta de vapen, varmed handelsfartygen under krig kunna komma att utrustas, samt göras förtrogen med de taktiska åtgärder, som erfordras för att begränsa fartygsförluster på grund av fientlig verksamhet med minor, torpeder och bomber.

Förutom på förut angivet sätt tillföres flottan värnpliktiga officerare genom ytterligare utbildning av sjövärnsmän, vilka genomgått underofficersutbildning enligt därför meddelade bestämmelser och i övrigt visat sig lämpliga för vidare befälsutbildning. Officersutbildningen, som är frivillig, omfattar 3 månader och äger för närvarande rum under tiden juli—september (jfr. tablån ovan sid. 150). Ansökan om dylik utbildning skall inlämnas senast tre år efter avslutad underofficersutbildning.

Under officerskursen överföres de elever, vilka visat sig icke besitta erforderliga kvalifikationer för fartygstjänst, till sjöfartskontrolltjänst. Denna tjänst omfattar militärledskontroll, kustbevakning m. m. och kräver ett relativt stort antal befattningshavare i officers tjänsteställning inom krigsorganisationen. Till sådan tjänst sker även omskolning vid repetitionsövningarna av till fartygstjänst uttagna, vilka på grund av sin ålder böra tilldelas mindre krävande befattningar.

Flottan disponerar för närvarande genom sjövärnkåren 12 officerare av kaptens eller högre grad samt 231 subalternofficerare.

Den nya uttagnings- och utbildningsorganisationen vid sjövärnkåren har endast tillämpats under 1948, då 8 elever med godkända betyg genomgingo officersutbildningen. Det är måhända för tidigt att göra något bestämt uttalande om den nya organisationens möjligheter att tillföra flottan värnpliktiga officerare. Med hänsyn till att det årliga antalet värnpliktiga, vilka inskrivas till första tjänstgöring efter fullständig aspirantutbildning vid sjövärnkåren, beräknas till omkring 60, torde man emellertid kunna räkna med att omkring 25 av dessa kunna bli godkända i officersutbildningen.

Enligt reglementet för sjövärnkåren kan annan värnpliktig än sådan, som genomgått aspirantutbildning vid kåren, efter ansökan uttagas till utbildning på sjövärnkårens befälsutbildningslinje. Ifråga om möjligheterna att på denna väg öka rekryteringen av värnpliktigt befäl föreligger ännu icke några grundade erfarenheter. Under ett par utbildningsår ha emellertid på försök värnpliktiga med skepparexamen av 1. klass fått delta i sjövärnkårens utbildningslinje. Försöken ha emellertid icke slagit väl ut, då dessa värnpliktiga visat sig icke ha förmåga att följa den nödvändiga teoretiska utbildningen.

Då örlogsflottan endast i begränsad utsträckning kan räkna med handelsflottans personal för bemanning av örlogsfartygen i händelse av krig, bör enligt värnpliktskommitténs mening uttagning och utbildning av värnpliktiga officerare för örlogsflottan i största utsträckning ske genom sjövärnkårens organisation. Möjligheten att enligt reglementet för kåren till värnpliktig officersutbildning även uttaga annan värnpliktig än den, som genomgått aspirantutbildning vid kåren, synes böra utnyttjas för att vidga rekryteringen. Med hänsyn till att de värnpliktiga, som tillhöra sjövärn-

kåren, i allmänhet ha god civil, teoretisk utbildning, böra de företrädesvis utnyttjas inom de vapentjänster, där deras begåvning kan komma till sin rätt. De nu upplagda utbildningslinjerna synas väl motsvara detta krav.

Kommittén har även övervägt alternativet att uttaga och utbilda värnpliktiga officerare vid flottan enligt det tillvägagångssätt, som nu tillämpas vid armén. Enär det årliga utbildningsbehovet av värnpliktiga officerare till örlogsflottan är jämförelsevis ringa, skulle emellertid ytterligare en utbildningslinje ställa sig mycket oekonomisk både ur instruktörs- och kostnadssynpunkt. Då dessutom erfarenheterna från en dylik tvångsuttagning visat sig mindre goda, anser sig kommittén icke kunna förorda införande av ett dylikt system vid flottan.

D. Uttagning och utbildning av värnpliktigt underbefäl.

Endast i mycket ringa omfattning äger särskild uttagning rum för utbildning av värnpliktiga till underbefäl vid flottan. Den korta utbildningstiden medger icke någon särskild befälsutbildning för det stora flertalet värnpliktiga, vilka i krigsorganisationen måste placeras i underbefälsbefattningar. Under den ordinarie värnpliktstjänstgöringen sker visserligen en uttagning av värnpliktiga för vidareutbildning inom olika yrkesgrenar, men denna utbildning har icke karaktär av underbefälsutbildning i egentlig mening utan är enbart yrkesbetonad. De värnpliktiga, som erfordras för fartygens bemanning med underbefäl i krigstid, uttagas efter värnpliktstjänstgöringens slut med hänsyn till yrkesskicklighet, allmän duglighet och uppförande.

En direkt uttagning av värnpliktiga för utbildning till underbefäl under värnpliktstjänstgöringen äger nu endast rum beträffande vissa kategorier värnpliktiga i stabstjänst, såsom kryptotekniker, expeditjonsbiträden och väderlekstekniker. Under värnpliktstjänstgöringen utbildas dessutom till underbefäl dels värnpliktiga, som på grund av anlag äro användbara som radiotelegrafister och avlägga godkända prov för certifikat i radiotelegrafi, dels värnpliktiga, som vid navigationsskola avlagt maskinistexamen av 3. klass eller skepparexamen av 1. klass.

Värnpliktskommittén har vid sina undersökningar kommit till den uppfattningen, att värnpliktiga krypto- och väderlekstekniker böra överföras till gruppen värnpliktiga uttagna i specialtjänst. Uttagningen och utbildningen av dessa värnpliktskategorier behandlas därför först i senare sammanhang.

Beträffande värnpliktiga, som uttagas till expeditjonsbiträden, ifrågasätter värnpliktskommittén icke någon ändring i nu gällande bestämmelser för uttagning och utbildning.

Vad angår värnpliktiga, som uttagas till radiotelegrafistutbildning, har efter förslag av värnpliktskommittén genom Kungl. Maj:ts förordning den 10 juni 1949 (nr 306) föreskrivits, att tjänstgöringstiden för dem, som under värnpliktstiden erhålla civilt radiocertifikat, skall förlängas med 90 dagar utöver den för värnpliktiga i allmänhet gällande utbildningstiden. Den sålunda förlängda tiden medger erforderlig underbefälsutbildning.

De värnpliktiga, som avlagt maskinistexamen av 3. klass eller skeppar-examen av 1. klass vid navigationsskola, utbildas på särskilda linjer och genomgå därunder, inom ramen för den ordinarie tjänstgöringen om 12 månader, underbefälsutbildning. De krigsplaceras på mindre fartyg som maskinunderbefäl eller i vissa fall som maskinister respektive däckunderbefäl och komplettera på dessa platser stamunderbefälet. Någon ändring i den sålunda tillämpade utbildningsordningen ifrågasättes icke av värnpliktskommittén.

E. Kostnadsberäkningar.

Enligt verkställda överslagsvisa beräkningar kunna merkostnaderna för avlöning och underhåll m. m. vid den föreslagna förlängda utbildningen till värnpliktig officer uppskattas till i runt tal 27 000 kronor (se bilaga 6). Härtill komma kostnader för premier, vilka redovisas i senare sammanhang.

F. Sammanfattande förslag.

Under åberopande av det förut anförda får värnpliktskommittén be-
träffande uttagningen och utbildningen av värnpliktigt befäl vid flottan
sammanfattningsvis föreslå följande.

1. Värnpliktiga, som inrycka till första tjänstgöring efter avlagd sjökaptens- eller styrmansexamen vid navigationsskola, uttagas och utbildas till värnpliktiga underofficerare under 360 dagar. De kunna därefter frivilligt uttagas till officersutbildning under ytterligare 90 dagar. Utöver den angivna tjänstgöringen skola de jämlikt 27 § 1 mom. C värnpliktslagen genomgå fortsatt utbildning om 120 dagar.

2. Värnpliktiga tilldelade flottan, vilka avlägga sjökaptens- eller styrmansexamen vid navigationsskola *efter* fullgjord värnpliktstjänstgöring om 12 månader, uttagas och utbildas till värnpliktiga underofficerare under den för kategorien sjökaptener och likställda i 27 § 1 mom. C värnpliktslagen fastställda fortsatta utbildningstiden om 120 dagar. Denna tjänstgöring fullgöres i en följd senast tredje året efter avlagd styrmansexamen vid navigationsskola. De värnpliktiga kunna därefter frivilligt uttagas till officersutbildning under ytterligare 90 dagar, vilken tjänstgöring bör fullgöras senast tredje året efter avslutad underofficersutbildning.

3. Värnpliktiga, som genomgått fullständig aspirantutbildning vid sjö-

värnskåren, samt även övriga värnpliktiga, som besitta motsvarande kvalifikationer och antagits till sjövärnsmän, kunna efter fullgjord värnpliktstjänstgöring om 12 månader samt därunder visad lämplighet uttagas för utbildning efter frivilligt åtagande till värnpliktiga underofficerare under 60 dagar samt till fortsatt utbildning till värnpliktiga officerare under ytterligare 90 dagar. Sålunda utbildat befäl fullgör därefter i reglemente för sjövärnskåren fastställda repetitionskurser under 30 dagar vart femte år intill avgången från sjövärnskåren.

4. Värnpliktiga, som avlagt övermaskinistexamen eller maskinistexamen av 2. klass vid navigationsskola, uttagas och utbildas till värnpliktiga underofficerare under 360 dagar i en följd samt genomgå fortsatt utbildning jämlikt 27 § 1 mom. C värnpliktslagen under ytterligare 120 dagar.

5. Värnpliktiga, tilldelade flottan, vilka avlägga övermaskinistexamen eller maskinistexamen av 2. klass vid navigationsskola *efter* fullgjord värnpliktstjänstgöring om 12 månader, uttagas och utbildas till värnpliktiga underofficerare under den för kategorien sjökaptener och likställda i 27 § 1 mom. C värnpliktslagen fastställda fortsatta utbildningstiden om 120 dagar, vilken tjänstgöring fullgöres i en följd senast tredje året efter avlagd maskinistexamen av 2. klass vid navigationsskola. Sådana värnpliktiga, som efter viss ingenjörsexamen genom komplettering erhålla kompetens för övermaskinistexamen, böra icke beordras till här avsedd utbildning och böra i fortsättningen icke tilldelas flottan.

6. Värnpliktiga, som avlagt maskinistexamen av 3. klass eller skepparexamen av 1. klass vid navigationsskola, uttagas och utbildas till underbefäl under en tjänstgöringstid om 12 månader.

Kap. 3. Kustartilleriet.

A. Behov av värnpliktigt befäl.

Kustartilleriets behov av värnpliktigt befäl överensstämmer principiellt med arméns.

De värnpliktiga *underbefälen* förekomma inom samtliga kustartilleriets förband. Deras viktigaste uppgift är att i första hand ansvara för och handha den tekniskt komplicerade materiel, som i stor omfattning ingår i förbanden. Härutöver skola de vara skickade att leda underställd personals kustartilleristiska verksamhet samt uppträda såsom gruppchefer (motsvarande) vid försvaret av batterier, befästningar m. m. Antalet värnpliktiga underbefäl utgör omkring 20 procent av det totala antalet manskap i krigsorganisationen.

Behovet av värnpliktiga *underofficerare* har accentuerats av erfarenheterna från det senaste kriget. Det har sålunda visat sig, att bl. a. på grund av invasionsteknikens snabba utveckling de taktiska lägena mycket hastigt

kunna växla och att sjöfrontsbatterier måste kunna insättas mot såväl sjö- som landmål. Med hänsyn härtill måste på ett batteris viktigare mätstationer samt i samtliga eldledningspatruller finnas eldledareutbildade chefer, vilka vid behov skola kunna insätta och leda batteriets eld mot såväl sjö- som landmål. Motsvarande gäller i fråga om kustartilleriets luftvärnsförband, där kravet på eldledare även gäller skjutning mot luftmål.

För att säkerställa tillgången på eldledare i krigsorganisationen måste i viss utsträckning utbildning av värnpliktiga underofficerare för tjänstgöring såsom eldledare äga rum. För dylik utbildning uttagas de mest kvalificerade värnpliktiga inom varje åldersklass. Även inom signal- och min-avdelningarna kunna värnpliktiga underofficerare fylla viktiga befattningar. Det årliga behovet av dylika underofficerare uppgår till omkring 70.

De värnpliktiga *officerarna* fylla i stort sett samma funktioner som yngre reservofficerare. I den mån rekryteringen av reservofficerare minskar, kommer därför behovet av värnpliktiga officerare att öka. Detta behov uppgår för närvarande till omkring 25 per år.

B. Uttagning av värnpliktigt befäl.

Med hänsyn till vad ovan framhållits rörande den principiella överensstämmelsen mellan de värnpliktiga befälskategorierna vid armén och kustartilleriet, bör det uttagningssystem, som i det föregående föreslagits för arméns del, även komma till användning vid kustartilleriet.

C. Utbildning av värnpliktigt befäl.

1. Värnpliktigt underbefäl.

a) Nuvarande utbildningssystem.

De värnpliktiga underbefälseleverna uttagas dels bland värnpliktiga i allmänhet, dels bland studenter och likställda.

Uttagningen bland de värnpliktiga i allmänhet sker omkring en månad efter inryckningen till första tjänstgöring. Underbefälseleverna sammanhållas därefter i särskilda utbildningsavdelningar inom varje kompani, varigenom förutsättningar skapas för ett snabbare utbildningstempo för ifrågavarande värnpliktiga. Under förbandsutbildningen de sista månaderna av första tjänstgöringen sammanförs underbefälseleverna med övriga värnpliktiga och ingå i de befattningar inom övningsförbanden, för vilka de utbildats.

Inom gruppen studenter och likställda uttagas principiellt samtliga till underbefälsutbildning. På grund av att inryckningstiden för denna grupp, med hänsyn till tidpunkten för student- m. fl. examinas avläggande, skiljer sig med ett halvår från de övriga värnpliktigas, kan samutbildning med dessa värnpliktiga icke ske i nämnvärd utsträckning. Studenterna samman-

hållas därför under viss del av sin utbildning i ett studentkompani. Sin underbefälsutbildning genomgå de till övervägande antalet under vinterhalvåret.

b) Behovet av utbildningstid och dennas inpassning under året.

På de värnpliktiga underbefälen måste det kravet uppställas, att de skola kunna handha, betjäna och i övrigt taga ansvaret för det eller de instrument, vid vilka de äro utbildade. Då dessa instrument ofta äro komplicerade och för att kunna rätt handhas och vårdas kräva en hög grad av precision och förtrogenhet med materielens detaljer hos den vid desamma tjänstgörande personalen — i första hand innehavarna av nyckelbefattningarna — är behovet av tillräcklig längd på utbildningstiden för kustartilleriets underbefälselever enbart av denna anledning framträdande. Det värnpliktiga underbefälet skall emellertid därjämte kunna leda underställd personals strid avseende såväl den egentliga kustartilleristiska verksamheten som närförsvaret av den egna anläggningen.

Sålunda måste exempelvis ett värnpliktigt underbefäl, som utbildats till mätare vid ett sjöfrontsbatteri, för att kunna anses vara fullt utbildad i sin befattning uppfylla följande krav:

1:o) han skall kunna leda verksamheten vid sitt instrument eller sin mätanläggning, personligen besitta god färdighet i mätning samt kunna avhjälpa mindre fel och driftsstörningar;

2:o) han skall kunna taga ansvaret för mätstationens närförsvär, dvs. kunna tjänstgöra såsom chef för skyttegrupp ingående i stödjepunktförsvär samt såsom chef för spräng- och minpatrull;

3:o) han skall kunna hantera de vapen, som mätstationen disponerar för sitt närförsvär, dvs. i regel gevär, kulsprutegevär och kulsprutepistol;

4:o) han skall besitta färdighet i följande ämnen, nämligen signaltjänst (bl. a. eldsignalering), båttjänst (chef för roddslup), fälttjänst (bl. a. chef för bevakningsavdelning), skyddstjänst och sjukvårdstjänst.

För ett underbefäl i en eldledningsavdelning är kravet på mångsidig utbildning vid det stora antalet instrument, som ingår i avdelningen, speciellt viktigt. Kravet på förmåga att självständigt kunna leda närförsvaret av den egna anläggningen är å andra sidan här icke lika framträdande. I övrigt måste vederbörande i stort sett erhålla samma utbildning som underbefäl i mätningstjänst.

Den för närvarande till buds stående utbildningstiden är icke tillräcklig, för att det erforderliga utbildningsomfånget skulle kunna medhinnas.

Av nedanstående tabell framgår dels utbildningstidens fördelning på ämnen vid nuvarande utbildningstid, dels behovet av utbildningstid i olika ämnen för att ovannämnda utbildningsmål huvudsakligen skola kunna nås.

Ä m n e	Utbildnings- tidens för- delning i timmar	Behov av utbild- ningstid timmar
Rekrytinstruktion	47	70
Allmän medborgarkunskap	19	25
Allmän befälsföreläsning	16	30
Underbefälsinstruktion	25	40
Artilleritjänst	462	625
Signaltjänst	94	150
Båttjänst	45	75
Handvapentjänst	294	350
Närförsvartjänst	92	175
Fälttjänst	61	100
Skyddstjänst	15	30
Sjukvårdstjänst	26	40
Idrott	73	100
Förbandsutbildning utan uppdelning på ämnen	200	200
Reservtid	185	240
Summa	1.654	2 250

1 654 utbildningstimmar utgör 206 effektiva övningsdagar. Häremot svarar 43 sön- och helgdagar, vartill kommer ca 20 dagars ledighet, som de värnpliktiga enligt gällande bestämmelser ha möjlighet att erhålla. Summa dagantal blir således 269 eller avrundat 270.

Mot timantalet 2 250 svarar 281 arbetsdagar. Häremot korresponderar 56 sön- och helgdagar samt 26 ledighetsdagar. Det sammanlagda dagantalet blir alltså 363 eller avrundat 360.

De anförda siffrorna utvisa, att för underbefälsutbildningen vid kustartilleriet skulle erfordras en förlängning av tiden för första tjänstgöringen med omkring 3 månader. Om emellertid motsvarande rationaliseringsåtgärder beträffande handräkning m. m., som i det föregående föreslagits för arméns vidkommande, vidtagas ifråga om underbefälsutbildningen vid kustartilleriet, synes det möjligt att begränsa förlängningen av tiden för första tjänstgöringen till 2 månader. Härigenom kunna dock endast de allvarligaste bristerna i nuvarande underbefälsutbildning avhjälpas.

Av skäl, som anförts vid behandlingen av underbefälsutbildningen vid armén, bör förlängningen i tjänstgöringstiden för underbefäleleverna så inpassas under året, att den infaller före inryckningen av de värnpliktigas huvuddel. Såsom framhållits i tidigare sammanhang bör inryckningen för huvuddelen av de värnpliktiga vid kustartilleriet äga rum i början av januari. Underbefäleleverna vid detta vapenslag böra som följd härav inrycka i början av november.

Med hänsyn till att inskrivningsförrättningarna beräknas äga rum unge-

färligen under tiden 15 augusti—15 oktober, kan emellertid av tekniska skäl inkallelse till värnpliktstjänstgöring ske tidigast i början av januari påföljande år. Det blir följaktligen nödvändigt att inkalla de värnpliktiga, som uttagas till underbefälsutbildning, först omkring något mer än ett år efter inskrivningen och att utbilda dem parallellt med närmast yngre åldersklass värnpliktiga i allmänhet. Härigenom kommer, liksom för övriga värnpliktiga, utbildningen även för denna grupp att påbörjas under det år, vederbörande fylla 20 år.

I anslutning till det anförda får värnpliktskommittén föreslå,

att första tjänstgöringen för värnpliktiga uttagna till underbefälsutbildning vid kustartilleriet tillsvidare fastställas till 330 dagar eller 11 månader samt

att inryckning till tjänstgöring sker i början av november året efter inskrivningsåret och utryckning i början av oktober påföljande år tillsammans med huvuddelen av närmast yngre åldersklass värnpliktiga.

2. Värnpliktiga underofficerare.

a) Nuvarande utbildningssystem.

Den särskilda utbildningen av värnpliktiga underofficerare vid kustartilleriet omfattar för närvarande 6 månader och är förlagd till sommarhalvåret ungefärligen under tiden 1 april—1 oktober. För underofficersutbildning uttagas därtill lämpade från såväl kategorien värnpliktiga i allmänhet som studenter och likställda. Utbildningen är uppdelad på linjerna sjöfrontsartilleritjänst, (svårt och medelsvårt sjöfrontsartilleri), sjöfrontsartilleritjänst (lätt artilleri och akanartilleri), luftvärnsartilleritjänst, signal-tjänst, mintjänst och motortjänst.

De huvudsakliga utbildningsmålen inom de olika utbildningslinjerna framgå av nedanstående tablå.

Utbildningslinje	Utbildningsmål
Sjöfrontsartilleritjänst (svårt och medelsvårt artilleri)	Eldledare vid medelsvårt och svårt sjöfrontsartilleri mot sjö- och landmål
Sjöfrontsartilleritjänst (lätt artilleri och akanartilleri)	Eldledare vid akanropp och lätt sjöfrontsbatteri mot luft-, sjö- och landmål
Luftvärnsartilleritjänst	Eldledare vid luftvärnskanonbatteri mot luft-, sjö- och landmål
Signaltjänst	Signalunderofficer vid kustartilleriets olika förband
Mintjänst	Underofficer inom minutläggningsavdelning och vid minstation
Motortjänst	Motorunderofficer vid kustartilleriets rörliga batterier

b) Behovet av utbildningstid och dennas inpassning under året.

Innan underofficersutbildningen igångsättes, måste eleverna ha bibragts en grundlig underbefälsutbildning. Längden av denna utbildning är för närvarande 9 månader. De i det föregående anförda motiven för förlängning av denna tid för underbefäls eleverna föreligga även med avseende å dem, som uttagas till underofficersutbildning. Då emellertid de senare utgöra eliten av de värnpliktiga, och bristerna i underbefälsutbildningen i viss mån kunna kompenseras under den fortsatta utbildningen till underofficer, torde man — under förutsättning att de värnpliktiga göra sitt bästa — möjligen kunna räkna med att 9 månaders underbefälsutbildning för de bättre eleverna kan ge den grund, som erfordras för vidareutbildning till underofficer.

För den största gruppen underofficers elever, nämligen dem, som uttagas i sjöfrontsartilleritjänst vid svårt och medelsvårt sjöfrontsartilleri, bör den egentliga underofficersutbildningen inledas med en eldledningskurs för att ge eleverna den nödvändiga grunden för eldledarutbildningen. Denna eldledningskurs synes icke kunna göras kortare än 1½ månad. För att en nödortfödig utbildning såsom eldledare vid skjutning mot landmål skall kunna bibringas eleverna torde likaledes erfordras minst 1½ månad. Utbildningen såsom eldledare vid skjutning mot sjömål torde kräva minst 2 månader. För att fullständiga utbildningen torde slutligen erfordras minst 1 månads trupptjänstgöring i underofficersbefattning. Utbildningen på ifrågavarande utbildningslinje kan således icke göras kortare än 6 månader. Motsvarande gäller övriga utbildningslinjer.

Första tjänstgöringen för värnpliktiga, som uttagas till underofficersutbildning vid kustartilleriet, bör följaktligen icke göras kortare än 15 månader.

En grundförutsättning för att underofficersutbildningen över huvudtaget skall kunna genomföras är för *artilleristerna*, att batterier, med vilka skarpskjutningar kunna utföras, stå till förfogande under eldledarutbildningen, för *signalisterna*, att olika signalförband finnas upprättade, för *minörerna och motorförarna*, att minutläggningsavdelningar respektive rörliga batterier äro organiserade. Så är med nuvarande utbildningsorganisation endast fallet under sommarhalvåret, under vilken tid underofficersutbildningen följaktligen måste äga rum. Den avslutande trupptjänstgöringsmånaden bör sammanfalla med regementsövningsperioden i september.

Med hänsyn till det anförda böra underofficers eleverna inrycka till tjänstgöring i början av juli och utrycka i början av oktober påföljande år. Dessa tider överensstämna i stort sett med de för armén förordade.

En liten förskjutning framåt i tiden har dock föreslagits för att möjliggöra för eleverna att delta i de tillämpningsövningar, som normalt äga rum under september. Då undervisningen för nytillträdande elever vid de tekniska högskolorna påbörjas omkring den 1 oktober, och kustartilleriets värnpliktiga studenter till tämligen stor del välja den tekniska studieriktningen, synes en sådan förskjutning av tjänstgöringstiden icke innebära alltför stora olägenheter för den enskilde.

Underbefälsutbildningen för här berörda grupp värnpliktiga kommer alltså med ovan föreslagna in- och uttryckningstider att äga rum under vinterhalvåret, vilket i förening med den korta utbildningstiden kommer att medföra stora svårigheter att genomföra en godtagbar underbefälsutbildning. Det kan bl. a. på grund härav förutsättas, att ett visst antal underofficerselever vid den egentliga underofficersutbildningens början icke skall visa sig vara kvalificerat att vidareutbildas till eldledare m. m. De elever, som sålunda måste skiljas från utbildningen till underofficerare, böra fullgöra resterande del av sin tjänstgöring tillsammans med gruppen underbefälselever. Någon förkortning av tjänstgöringstiden för berörda värnpliktiga bör icke medges, för att icke därigenom någon grund för maskning bland underofficerseleverna skall skapas.

Under återopande av vad sålunda anförts får värnpliktskommittén föreslå,

att första tjänstgöringen för värnpliktiga uttagna till underofficersutbildning vid kustartilleriet tillsvidare fastställes till 450 dagar eller 15 månader,

att inryckning till tjänstgöring sker i början av juli året efter inskrivningsåret och utryckning i början av oktober påföljande år samt

att de elever, som efter 9 månaders utbildning visa sig icke hålla måttet för den fortsatta utbildningen, få fullgöra resterande del av sin första tjänstgöring tillsammans med underbefälseleverna.

3. Värnpliktiga officerare.

a) Nuvarande utbildningssystem.

Den särskilda officersutbildningen av värnpliktiga vid kustartilleriet omfattar för närvarande omkring 6 månader. Utbildningen bedrivs under ett vinterhalvår gemensamt med utbildningen av kustartilleriets reservkadetter och omfattar en praktisk kurs vid kustartilleriet om 1½ månads längd samt en övervägande teoretisk kurs vid sjökrigsskolan om 4½ månader. För reservkadetterna följer därefter befälstjänstgöring under 3 månader, varigenom den sammanlagda utbildningstiden för de senare kommer att uppgå till 24 månader.

b) Behovet av utbildningstid och dennas inpassning under året.

För att utbildningen av kustartilleriets värnpliktiga officerare skall kunna hållas på någotsånär samma nivå som reservkadetternas utbildning erfordras en utbildningstid om minst 6 månader.

Utbildningen bör liksom för närvarande förläggas i direkt anslutning till underofficersutbildningen .

D. Kostnadsberäkningar.

Den föreslagna förlängningen av utbildningstiden för värnpliktigt underbefäl (gruppchefer) med 2 månader beräknas — med bortseende från kostnaderna för premier, vilka redovisas i senare sammanhang — medföra en kostnadsökning av 443 000 kronor, därav 328 000 ($60 \times 550 \times 11: 73^1$) för avlöning och underhåll m. m. åt de värnpliktiga och 115 000 kronor för avlöning till civil handräckningspersonal.

E. Sammanfattande förslag.

1. Uttagning av värnpliktigt befäl vid kustartilleriet sker enligt samma grunder, som föreslagits beträffande motsvarande befälskategorier vid armén.

2. Första tjänstgöringen fastställdes till 330 dagar för värnpliktiga uttagna till underbefälsutbildning och till 450 dagar för värnpliktiga uttagna till underofficersutbildning.

3. Värnpliktiga, som uttagas till officersutbildning, åläggas en fortsatt tjänstgöring om 180 dagar utöver den tid, som erfordras för utbildning till underofficer.

Kap. 4. Flygvapnet.

A. Allmänna synpunkter.

Vid flygvapnet omspanner frågan om utbildningen av värnpliktigt befäl allenast luftbevakningsorganisationen. I värnpliktskommitténs uppdrag ingår bl. a. att verkställa utredning rörande detta spörsmål. Innan kommittén ingår på en prövning av hithörande problem, har kommittén funnit lämpligt att först lämna en kort redogörelse för den utveckling och omorganisation, luftbevakningen de senaste åren undergått.

Då förstärkt försvarsberedskap anbefalldes 1939, fanns en optisk luftbevakningsorganisation färdig att mobiliseras. Denna var emellertid ofull-

¹ Motsvarande beräkningsgrunder som vid armén tillämpade.

ständig och till vissa delar av provisorisk karaktär. En av de största bristerna i organisationen var den svaga personalbesättningen. Något fredstruppslag inom armén fanns icke inrättat för ifrågavarande ändamål, och någon fredsutbildning i egentlig mening torde aldrig ha ägt rum. Det befäl, som krigsplacerades i luftbevakningen, hade till huvuddelen utbildats genom landstormsrörelsen.

Under beredskapsåren svälde organisationen ut. Befäl tillfördes luftbevakningen genom omskolning av reservbefäl m. fl. samt landstormas- (värnpliktigt) befäl. Detta befäl var dock av mycket varierande kvalitet. Någon fredsorganisation för luftbevakningen tillskapades dock icke i berörda sammanhang; tanken var nog, att luftbevakningen skulle kunna mobiliseras och verka som ett rent lokalförsvarsförband och att personalen skulle utbildas i huvudsak på frivillig väg.

1947 års luftförsvarskommitté framlade hösten 1947 ett förslag att överföra luftbevakningen till flygvapnet. Överföringen beslöts av 1948 års riksdag och är nu i det närmaste avslutad. Samtidigt beslöt riksdagen en modernisering av hela systemet och beviljade de första medlen härför. Vad som här skett är sålunda, att den gamla optiska organisationen, som före och under beredskapen under försvarsstabens ledning byggts upp inom armén — och i begränsad omfattning marinen — överflyttats med personal och materiel till flygvapnet.

I och med radars tillkomst har luftbevakningen uppdelats på två grenar, nämligen optisk luftbevakning och radarluftbevakning. Samtidigt har den utöver sina »konventionella» uppgifter, att alarmera och orientera, erhållit betydligt ökade möjligheter att lämna riktigt underlag för jaktförbandens stridsledning. Luftbevakningen tenderar alltmer att bli en riksförsvarets underrättelseorganisation för flyg- och därmed sammanhängande verksamhet. Organisationen har icke blott att meddela de lägsta enheterna av de stridande förbanden och civilförsvaret uppgifter om vad som händer närmast och över deras område. Den har även att lämna högkvarteret underlag för fattande av beslut i stort rörande frågor, som påverkas av fiendens flygverksamhet.

I luftbevakningsorganisationen kan man särskilja tre typer av förband, var och en med sin speciella personal:

territoriella och rörliga luftbevakningskompanier (innefattande de mindre centralerna — luftförsvarsgruppcentraler —),

större centraler (luftförsvarscentraler och luftbevakningscentraler) samt

radarförband.

De sistnämnda förbanden beröras icke av den fortsatta utredningen. Radarförbandens personalbehov har avsetts företrädesvis skola tillgodoses genom stamanställd eller under ordinarie värnpliktstid utbildad

personal. Det är emellertid möjligt, att viss värnpliktig radarteknikerpersonal måste erhålla längre utbildningstid än övriga värnpliktiga. Då utredning härutinnan just påbörjats inom flygvapnet, har kommittén ansett sig icke böra framlägga något förslag i ämnet.

Kommittén har övervägt, huruvida dess undersökningar rörande utbildningen av värnpliktigt befäl vid luftbevakningsorganisationen borde avse allenast underofficers- och officersutbildningen eller även omfatta utbildningen av övrigt befäl av lägre grad. Den senare kategorien uttages för närvarande bland de värnpliktiga, som under första tjänstgöringen bäst tillgodogjort sig den grundläggande utbildningen. Dessa värnpliktiga ha avsetts skola under repetitionsövningarna vidareutbildas för att fylla sina underbefälsbefattningar samt animeras till frivillig utbildning för att längre kunna bibehålla sina kunskaper. Viss tvekan har emellertid gjort sig gällande inom flygvapnet rörande lämpligheten av det ifrågavarande utbildningsförfarandet. Systemet har icke praktiskt prövats och är icke heller möjligt att pröva under närmaste framtiden, enär de värnpliktiga med nuvarande värnpliktsbestämmelser — för att tillgodose flygvapnets behov av arbetskraft året runt — fullgöra hela sin fredstjänstgöring i en följd, och repetitionsövningar, under vilka vidareutbildning kan ske, icke kunna uttagas. Det synes även bli svårt att inom ramen för flygvapnets värnpliktsutbildning och nuvarande värnpliktskontingent ge underbefälet tillräcklig utbildning. Då erfarenheter beträffande det nuvarande systemet helt saknas, anser sig värnpliktskommittén icke i stånd att nu framlägga ett välmotiverat och hållbart förslag rörande utbildning av värnpliktigt underbefäl vid luftbevakningen. Det torde få ankomma på chefen för flygvapnet att ägna frågan fortsatt uppmärksamhet och framdeles inkomma med det förslag, vartill förhållandena kunna ge anledning.

Den efterföljande utredningen avser i anslutning till det anförda allenast utbildningen till värnpliktiga underofficerare och officerare samt uttagning till sådan utbildning.

B. Utbildningen av värnpliktiga underofficerare och officerare.

1. Nuvarande utbildningssystem.

De värnpliktiga erhålla utbildning i luftbevakningstjänst under tjänstgöringen samtidigt med sin övriga utbildning. Under första perioden, den allmänna militärutbildningen, omfattar luftbevakningsutbildningen för samtliga de allmänna grunderna för luftbevakningens organisation och funktion, flygplanigenkänning samt någon rapporttjänst. Under andra perioden, yrkesutbildningen, inlägges för vissa kategorier fortsatt luftbevakningsutbildning utöver övrig tjänst. Denna avser att göra personalen

användbar i olika befattningar såsom menig såväl inom luftförsvarscentral och luftförsvarsgruppcentral som på luftbevakningsstation.

Till den fortsatta luftbevakningsutbildningen uttagas de kategorier värnpliktiga inom olika yrkesgrenar, som sedermera kunna krigsplaceras i luftbevakningstjänst. Härvid beaktas även att tjänstgöringsförhållandena i fredstid inom yrkesgrenen medge dylik utbildning. De kategorier, som ur dessa synpunkter närmast kunna komma i fråga, äro mekanikerpersonal samt till gruppen »övriga» hänförliga, såsom handräckningsmanskap, förrådsmän m. fl.

För den fortsatta utbildningen gäller följande.

Underofficersutbildningen inriktas på den administrativa tjänsten samt tjänsten vid rörliga förband och avser att göra eleverna användbara såsom främst biträden till i officersbefattning placerade.

Målet för officersutbildningen är att göra eleverna användbara som plutonchefer och expeditiionschefer vid rörligt kompani och officerare till förfogande vid fast kompani ävensom för tjänstgöring i alla officersbefattningar i luftförsvarscentral.

Utbildningstidens längd är enligt 27 § 1 mom. B värnpliktlagen jämförd med kungörelsen 1949:306 18 månader för underofficersleverna och 24 månader för officersleverna. I stort indelas utbildningen i fyra skeden av följande omfattning.

Skede I (omkring 1 månad): rekrytskola tillsammans med övriga värnpliktiga;

Skede II (återstoden av första tjänstgöringen eller omkring 11 månader): praktisk tjänstgöring vid förband, varunder uttagning sker av de värnpliktiga, som avses skola vidareutbildas till underofficerare och officerare;

Skede III (6 månader): underofficersskola;

Skede IV (6 månader): kadettskola.

Inryckningstiderna avpassas så, att eskaderövningar och flygvapenövningar, vilka som regel äga rum i mars—april eller augusti—september, infalla i slutet av skede II—IV. Härigenom får personalen tillfälle till praktisk tjänstgöring i luftbevakningstjänst under slutet av varje utbildningsskede.

2. Förslag till utbildningssystem.

De värnpliktiga underofficerarna och officerarna måste bibringas en så grundlig utbildning, att de alltefter ålder, civilt yrke och andra dylika lämplighetsgrunder kunna placeras vid vilket förband som helst.

I första hand behöva här ifrågakarande värnpliktiga en noggrann kännedom om och praktisk färdighet i luftbevakningstjänst och handhavande av den materiel, varav luftbevakningen betjänar sig. Ifråga om värnplik-

tiga underofficerare begränsas detta krav till följande tjänster: chef för luftbevakningsstation, ställföreträdande plutonchef vid luftbevakningskompani, expeditionschef i luftförsvarsgruppcentral, stabsunderofficer vid luftbevakningskompanistab, adjutant, kartritare och underofficer vid luftbevakningscentral samt orienteringsunderofficer. För värnpliktiga officerare utsträcker kravet till att omfatta alla tjänster utom kompaniadjutant, kompanichef (chef för luftbevakningscentral och luftförsvarscentral) och högre chef (chef för luftbevakningsbataljon) samt till någon förmåga att leda utbildning av manskap i luftbevakningstjänst.

Utbildningen måste omfatta såväl det nu gällande systemet för luftbevakningens verksamhet med luftbevakningsstationerna rapporterade till luftbevakningscentraler («gamla systemet») som det kommande och delvis redan befintliga med optiska luftbevakningsstationer och radarstationer rapporterade till luftförsvarsgruppcentraler och luftförsvarscentraler («nya systemet»). Det kommer nämligen att taga ännu många år, innan det »nya systemet» blir helt genomfört, varjämte det »gamla systemets» centraler även därefter komma att i viss utsträckning bibehållas som reserv.

Den erforderliga materielkännedomen kan för värnpliktiga underofficerare begränsas till materielen vid luftbevakningsstation och luftförsvarsgruppcentral med endast orienterande kunskap om materielen vid luftbevakningscentral och luftförsvarscentral. Ifråga om värnpliktiga officerare måste kännedomen omfatta all materiel, inbegripet såväl tråd som radio, utom radarmaterielen, om vilken allmänt orienterande kännedom dock måste begäras.

Tjänsten vid luftbevakningen är en ren underrättelse- och stabstjänst, och personalen avses icke skola direkt ingripa i strid med vapen. Särskilt i centralerna har tjänsten i viss mån en civil karaktär, underkastad den speciella och stränga disciplin, som måste råda i exempelvis en telefoncentral eller ett järnvägens eller civilflygets trafikledarkontor. Detta skulle kunna utgöra ett skäl för att allmän militär stridsutbildning icke skulle erfordras för det värnpliktiga befälet vid luftbevakningen. Sådan utbildning måste dock anses behövlig av nedanstående skäl.

Personalen vid alla luftbevakningens centraler och framförallt personalen vid de avlägset och enskilt belägna luftbevakningsstationerna måste vara i stånd att bevaka och försvara sina anläggningar mot sabotage och anfall. Officerarna och underofficerarna äro de, som skola vidareutbilda och handleda personalen i hithörande ämnen efter mobilisering. De måste därför vara hemmastadda i bevakning och i strid med de vapen, som luftbevakningspersonalen är utrustad med, ävensom i de metoder en fiende kan komma att bruka vid sabotage och anfall.

Behovet av militär stridsutbildning är särskilt framträdande, när det

gäller det värnpliktiga befälet vid de rörliga luftbevakningskompanierna, vilka skola kunna uppträda anslutna till och inom samma område som stridande trupper.

De underrättelser, luftbevakningen inhämtar, bearbetar och meddelar, äro avsedda att utgöra en grundval för bl. a. militära chefers ur alla försvarsgrenar beslut. För att kunna bedöma, vilka underrättelser som äro av värde samt hur och till vem de skola lämnas, måste officers- och underofficerspersonalen vid luftbevakningen besitta en grundläggande kännedom om samtliga försvarsgrenars sätt att uppträda. Detta är även nödvändigt för att luftbevakningens officerare skola kunna samarbeta med de sambandsofficerare ur försvarsgrenarna, som komma att befinna sig i centralerna. Utöver denna allmänna försvarskunskap måste uppenbarligen officerare och underofficerare vid alla luftbevakningsförband äga sådan allmän kännedom om flygets sätt och möjligheter att uppträda, att de av inkommande rapporter kunna bilda sig en uppfattning om vad fienden i stort sett förehar och avser, och därmed även bedöma rapporternas betydelse. Detsamma gäller kännedomen om robotvapen.

Eftersom luftbevakningens underrättelser även ligga till grund för civilförsvarets verksamhet, måste officerare och underofficerare vid organisationen, särskilt de vid centralerna, äga en relativt god kännedom jämväl om civilförsvarets, inkluderande kommunikationsverkens, organisation och sätt att arbeta.

Mot bakgrunden av ovanstående synpunkter har en ingående granskning verkställts rörande behovet av utbildningstid för den ifrågakommande underofficers- och officersutbildningen. De framräknade tiderna för de olika utbildningsskedena grunda sig på praktiska erfarenheter från hittillsvarande utbildning. Någon utbildning innefattande samtliga ovan angivna utbildningsmoment har dock hittills icke ägt rum. Ehuru vilande på praktisk erfarenhetsgrund äro beräkningarna därför som helhet betraktade övertvägande teoretiska. Följande tider för utbildningen ha befunnits erforderliga.

Utbildningsskede	Utbildning	Erforderlig utbildningstid
I	Soldatutbildning och förberedande luftbevakningsutbildning	c:a 12 veckor
II	Underofficersutbildning	c:a 28 »
III	Officersutbildning	c:a 26 »

Den sammanlagda utbildningstiden skulle sålunda utgöra 40 veckor eller 10 månader för utbildning till värnpliktig underofficer och 66 veckor eller 16½ månader för utbildning till värnpliktig officer. Härtill komma för båda kategorierna repetitionsövningar om 90 dagar.

Då ovanstående beräkningar i huvudsak äro teoretiska, är det icke utslutet, att erfarenheterna efter ett antal utbildningsår kunna ge vid handen, att längre utbildningstider erfordras för att de uppställda utbildningsmålen skola kunna uppnås. För närvarande gälla samma maximitider för den värnpliktiga underofficers- och officersutbildningen vid flygvapnet som vid armén. Med hänsyn till de anförda osäkra faktorerna böra utbildningstiderna ej bindas vid ovan angivna värden utan i stället vissa maximitider fastställas, vilka av praktiska skäl torde kunna överensstämma med motsvarande tider för armén.

C. Uttagning av värnpliktiga för befälsutbildning.

Enligt 1948 års försvarsbeslut skulle de värnpliktiga, vilka skulle utbildas till värnpliktiga underofficerare och officerare vid flygvapnet, kunna uttagas bland de värnpliktskategorier, som normalt tilldelades vapnet, d. v. s. i huvudsak den i grupp K ingående kategorien värnpliktiga med viss i kommandoväg bestämd yrkes- eller annan särskild utbildning. Eftersom utbildningen på grundval av luftförsvarskommitténs utredning genomföres för första gången med början utbildningsåret oktober 1949—september 1950, föreligga inga praktiska erfarenheter, huruvida ovannämnda kategori värnpliktiga kan tillgodogöra sig den utbildningsform, varom här är fråga. På grund av vad som framkommit i samband med flygvapenövningen i april 1949 vill det emellertid synas, som om vissa svårigheter härutinnan föreligga.

Det har hittills ansetts som ett önskemål, att urvalet till befälsutbildning för luftbevakningstjänst skulle kunna göras efter en längre tids militär tjänstgöring, vilken skulle omfatta hela första tjänstgöringen. Det sätt på vilket de värnpliktiga tillgodogjorde sig den under första tjänstgöringen meddelade allmänna luftbevakningsutbildningen skulle i viss mån vara avgörande för vilka som uttoges för vidareutbildning.

Den ifrågavarande urvalsmetoden har medgivit en smidig igångsättning av den utbildning, som i enlighet med luftförsvarskommitténs förslag skall påbörjas första gången innevarande höst. På längre sikt måste emellertid det använda uttagningssystemet anses vara förenat med avsevärda nackdelar. Det kan sålunda icke vara rationellt att under ett helt år utbilda en värnpliktig för en befattning, vilken han i krig aldrig kommer att upp-
rätthålla. Visserligen kan invändas, att den värnpliktige under alla förhållanden under detta första år bidrager till att fylla det behov av arbetskraft, som kontinuerligt föreligger vid flygvapnet, och att på grund härav ingen större skada uppkommer, framför allt om ökning av värnpliktskontingenten undviks. Kvar står dock, att en av de viktigaste faktorerna

i värnpliktstjänstgöringen, nämligen utbildningen, helt mister sitt värde i samband med att den värnpliktige övergår till luftbevakningstjänst.

En annan betydande nackdel med systemet är, att urvalet är bundet vid de kategorier värnpliktiga, som normalt tilldelas flygvapnet, och icke kan äga rum inom ett mera intellektuellt betonat klientel. En friare urvalsmöjlighet synes vara av stort värde med hänsyn till utbildningens övervägande teoretiska karaktär.

Med hänsyn till anförda förhållanden har värnpliktskommittén funnit en ändring av de nuvarande formerna för uttagning till ifrågavarande utbildning böra komma till stånd och får för sin del föreslå, att i princip samma förfaringssätt med uttagning vid inskrivningarna tillämpas som i det föregående förslagits för arméns vidkommande. För utbildningen skulle alltså uttagas dels ett visst antal studenter och likställda, dels — på grundval av inskrivningsprov och exploration m. m. — bland gruppen värnpliktiga i allmänhet det ytterligare antal, som erfordras för att fylla utbildningsbehovet. Genom ett sådant system med uttagning före inryckningen blir det möjligt att redan från början inrikta utbildningen på luftbevakningstjänst och någon tid försittes icke för annan utbildning, vilken vederbörande sedermera icke har någon som helst nytta av.

Då utbildningen på luftbevakningslinjen helt skiljer sig från den övriga värnpliktsutbildningen vid flygvapnet, är det önskvärt, att sedan utbildningen satts i gång gallring bland eleverna kommer till stånd i så liten omfattning som möjligt. Det är nämligen svårt att finna en lämplig reträttplats för särskilt de värnpliktiga, som under ett senare skede måste avföras från utbildningen. För att i möjligaste mån undvika gallringen bland eleverna under den kommande utbildningen har från flygvapnets sida ifrågasatts, om ej inskrivningsnämndernas uttagning kunde kompletteras med en ytterligare omprövning före inryckningen, förslagsvis företagen av en inom flygvapnet tillsatt särskild uttagningskommission i anslutning till vad som tillämpas vid uttagning av flygskoleelever. Då härigenom säkrare grund för urvalet skulle erhållas, kunde antalet uttagna värnpliktiga hållas nere till det såsom behövt beräknade (för närvarande omkring 60) och uttagning av viss reserv för mötande av avgångar under utbildningens gång vara obehövt. För egen del har värnpliktskommittén, i avvaktan på närmare erfarenheter av det föreslagna uttagningssystemet i samband med inskrivningarna, icke ansett sig böra framlägga förslag i ämnet.

Det vore kanske önskvärt, att flygvapnets hela behov av värnpliktiga för befälsutbildning uttoges enbart bland gruppen studenter och likställda framförallt med hänsyn till denna kategoris visade genomgående lämplighet för befälsutbildning. Tillgången på studenter och likställda är emellertid begränsad, och innan erfarenheter erhållits beträffande befäls-

utbildningen i luftbevakningstjänst torde man kunna nöja sig med att högst uttaga ett mot utbildningsbehovet av värnpliktiga officerare svarande antal, d. v. s. 45 man, bland ifrågavarande grupp.

Vad förut anförts om uttagning i samband med inskrivningen avser allenast utväljandet till underofficersutbildning. I enlighet med vad som föreslagits beträffande övriga vapenslag synes uttagning till officersutbildning böra äga rum under utbildningens gång bland därför lämpade värnpliktiga, som genomgått underofficersutbildning, och ske på frivillighetens väg. Härvid föreligger självfallet viss risk, att utbildningsbehovet icke skall kunna fyllas. Det vill emellertid förefalla, som om med hänsyn till det intresse, som hittills visats för den förlängda befälsutbildningen vid luftbevakningen och de premier, som i annat sammanhang föreslås skola utgå för utbildningen, förutsättningar för en god rekrytering på frivillighetens väg skola förefinnas.

Värnpliktskommittén vill i förevarande sammanhang framhålla, att med hänsyn till de osäkra faktorer, som äro förknippade med det föreslagna uttagningssystemet, bestämmelserna i ämnet till en början endast böra ges provisorisk karaktär i avvaktan på ytterligare erfarenheter.

D. Tjänstgöringstidens inpassning under året.

Frågan om den lämpligaste tiden för inpassning under utbildningsåret av de i det föregående beräknade erforderliga utbildningstiderna sammanhänger i huvudsak med följande faktorer:

- tidpunkten för inskrivningsförrättningarna,
- förläggningsförhållandena,
- tillgången på instruktörer,
- tidpunkten för flygvapen- eller eskaderövningar samt
- de värnpliktigas civila förhållanden.

För att icke de faktorer, efter vilka uttagningen vid inskrivningen skett, skola ändras i alltför hög grad före inryckningen bör denna ej gärna ske nämnvärt senare än omkring ett halvt år efter inskrivningen. Lämplig tidpunkt för inryckningen är med hänsyn härtill tiden maj—juni.

Med avseende å förläggningsutrymmena kan utbildningen förläggas till F 20 under en tid av högst 12 månader. Enligt vad verkställda undersökningar givit vid handen kan emellertid utbildningen under den tid härutöver, som den måste sammanhållas centraliserad, förläggas till flottilj. Under de sista två månaderna av officersutbildningen böra eleverna dels tjänstgöra vid under flygvapenövning organiserade förband dels fördelas på flottilj för att tjänstgöra såsom instruktörer för de övriga värnpliktiga, vilka erhålla allmän luftbevakningsutbildning.

Flygvapen- eller eskaderövningar infalla som regel i månadsskiftet mars—april eller augusti—september. Utbildningstiden bör inpassas så, att såväl underofficers- som officerseleverna vid slutet av sin tjänstgöring få tillfälle att deltaga i dessa övningar.

Slutligen bör beaktas tidpunkten för student- och andra examinas avläggande ävensom tidpunkterna för högskolornas början.

Under hänsynstagande till anförda omständigheter har värnpliktskommittén funnit inryckning böra ske i början av juni året efter inskrivningsåret. Underofficersutbildningen förutsattes i enlighet härmed avslutas i början av april påföljande år. De till officersutbildning uttagna fortsätta omedelbart sin utbildning till början av september. Den återstående officersutbildningen bör efter fritt val för den värnpliktige med hänsyn till civila studier m. m. få fullgöras antingen i omedelbar anslutning till nyssnämnda tjänstgöring (höstomgång) eller påföljande sommar (sommarmångång). Den närmare utformningen av tjänstgöringen framgår av bifogade tablå (bilaga 6).

E. Kostnadsberäkningar.

Ett genomförande av det av värnpliktskommittén i det föregående föreslagna uttagnings- och utbildningssystemet kommer enligt verkställda överslagsberäkningar att medföra en kostnadsökning av i runt tal 40 000 kronor i förhållande till nuvarande system. Ökningen föranledes av att flygvapnets samlade värnpliktsstock något ökas genom förlängning av tiden för själva luftbevakningsutbildningen från 6 till 10 månader för värnpliktig underofficer och från 12 till 16½ månader för värnpliktig officer.

F. Sammanfattande förslag.

1. Värnpliktiga underofficerare.

a) Uttagning sker vid inskrivningsförrättningarna. Därvid uttages det antal, som erfordras för att täcka mobiliseringsbehovet av såväl värnpliktiga underofficerare som värnpliktiga officerare, samt härutöver viss reserv för att säkerställa, att erforderligt antal erhålles även om avgångar av vissa anledningar inträffa.

b) Tiden för första tjänstgöringen beräknas till 10 månader. Med hänsyn till de osäkra beräkningsgrunderna bör emellertid utbildningen icke fastläsas vid denna längd utan bör i författningsväg anges samma maximum, som förutsatts för utbildningen till värnpliktig underofficer vid armén, eller 15 månader. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att inom den angivna ramen efter förslag av chefen för flygvapnet meddela närmare bestämmelser rörande tjänstgöringstidens längd.

2. Värnpliktiga officerare.

a) Uttagning sker på frivillighetens väg bland lämpliga värnpliktiga, som genomgått underofficersutbildning. Till utbildningen uttages det antal, som erfordras för att täcka mobiliseringsbehovet.

b) Tiden för första tjänstgöringen beräknas till 16½ månader, däri inräknad tid för utbildning till värnpliktig underofficer. I enlighet med vad som föreslagits beträffande underofficersutbildningen bör emellertid utbildningen icke fastlåsas vid denna längd utan bör i författningsväg anges samma maximiram, som förutsatts beträffande utbildningen till värnpliktig officer vid armén, eller 21 månader. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att inom denna ram efter förslag av chefen för flygvapnet meddela närmare bestämmelser rörande utbildningstidens längd och inpassning under året.

Avdelning IV.

Uttagning och utbildning av värnpliktiga i specialtjänst.

Kap. 1. Allmänna synpunkter.

Nu gällande värnpliktslag och inskrivningsförordning innehålla särskilda föreskrifter om uttagning av vissa studenter och likställda för utbildning i specialtjänst. I 27 § 1 mom. D av 1941 års värnpliktslag stadgas sålunda i nämnda hänseende i huvudsak följande.

För värnpliktig, som fullbordat, idkar eller, enligt vad som göres sannolikt, kommer att idka studier antingen för utbildning till ingenjör eller ock, vid högskola eller annan därmed jämförlig högre läroanstalt, för utbildning till läkare, tandläkare, apotekare eller veterinär eller eljest i sådana ämnen, att hans insikter kunna vara till särskilt gagn för krigsmakten, samt för värnpliktig, som fullbordat eller påbörjat teknisk yrkesutbildning av den art, att hans insikter kunna vara till sådant gagn, skola följande särskilda bestämmelser gälla.

Beträffande värnpliktig som nu sagts må Konungen, där så befinnes lämpligt, förordna, att enligt de närmare bestämmelser Konungen meddelar den för värnpliktiga i allmänhet angivna tjänstgöringen om fyrahundraftio dagar skall, med rätt i förekommande fall till avbrott under viss tid för studiernas eller yrkesutbildningens fullföljande, fullgöras med dels soldat- och befälsutbildning eller enbart soldatutbildning, dels ock fackutbildning och facktjänstgöring. Värnpliktig, beträffande vilken på grund av studier sålunda förordnats, må, där så anses påkallat för bibringande och vidmakthållande av för avsedd mobiliseringsbefattning erforderliga insikter, åläggas att därutöver fullgöra fortsatt tjänstgöring under högst etthundraåttio dagar. Den fortsatta tjänstgöringen skall kunna i omgångar fördelas på hela värnpliktstiden.

Har ej värnpliktig som i första stycket sägs före utgången av den tid, under vilken tjänstgöringen fått avbrytas, avlagt de studieprov eller förvärvat den yrkesutbildning, Konungen bestämmer, skall den värnpliktige enligt vad Konungen föreskriver fullgöra den tjänstgöring, som på grund av bestämmelserna i 27 § 1 mom. A—C eljest åligger honom; och räknas därvid genomgången soldat- eller befälsutbildning honom till godo på sätt Konungen prövar skäligt.

Den grundläggande principen i ovannämnda tjänstgöringsordning är, att värnpliktstjänstgöringen uppdelades i omgångar, vilkas fullgörande anpassas efter dels vederbörandes civila utbildningsgång och tjänstgöringsförhållanden i övrigt, dels behovet av att genom fortsatt tjänstgöring bi-

bringa berörda värnpliktiga kontinuerlig utbildning, varigenom deras tjänstbarhet kan vidmakthållas och förbättras. En sådan utbildningsform medför stora fördelar för såväl staten (försvaret) som den enskilde individen. Samtidigt som den tillgodoser kravet på en grundlig efter de civila studierna anpassad utbildning av de värnpliktiga tillgodoses behovet av utbildade specialister vid förbanden genom att facktjänstgöringen kan fullgöras vid dessa.

Ingående motivering för den längre tjänstgöring, som ålagts här berörda kategorier i jämförelse med övriga studenter och likställda, vilka icke jämlikt nu gällande värnpliktslag uttagas till fortsatt befälsutbildning efter första tjänstgöringens slut, har förebragts av 1941 års försvarsutredning. Nämda utredning fann nämligen, att de för utbildning i specialtjänst uttagna värnpliktiga med den dittills gällande korta utbildningstiden (= den för övriga studenter och likställda) icke under de första beredskapsåren hade nöjaktigt kunnat fullgöra de åligganden, som voro förenade med deras befattningar. I anslutning härtill föreslog försvarsutredningen, att dessa värnpliktiga skulle åläggas 6 månaders längre tjänstgöring än övriga värnpliktiga. Utredningen anförde i detta sammanhang bl. a. följande:

Av det anförda framgår, att i specialtjänst uttagna värnpliktiga böra åläggas 6 månaders tjänstgöring utöver den, som föreslagits för huvuddelen av de värnpliktiga. De komma sålunda icke att i likhet med en del av de i befälstjänst uttagna åläggas extra tjänstgöring av sammanlagt 12 månader. Flertalet av de värnpliktiga i specialtjänst komma emellertid att få sin tjänstgöring utsträckt över hela värnpliktstiden, vilket i och för sig måste betraktas såsom oförmånligt. Då å andra sidan deras extra tjänstgöring endast är hälften så lång som den, som kan ifrågakomma för värnpliktiga i befälstjänst, till vilken kategori flertalet av dem säkerligen eljest skulle komma att hänföras, synes icke någon orättvisa därigenom ske.

Någon rubbning av principen att värnpliktiga i specialtjänst böra åläggas längre tjänstgöring än värnpliktiga i allmänhet har ej skett genom den provisoriska förkortning av värnpliktstiden, som för närvarande är gällande.

Kap. 2. Armén.

A. Inledning.

Till gruppen av värnpliktiga, som nu uttagas för utbildning i specialtjänst vid armén hänföras läkare, tandläkare, apotekare, veterinärer, tygtekniker, skyddstekniker, radartekniker, fotografitekniker, signaltekniker och krigskassörer. Dessa kategorier föreslås i det följande skola bestå samt utökas med kategorierna psykotekniker och forskningstekniker.

Vid redogörelsen nedan komma de olika kategorierna att behandlas var för sig, dock att läkare, tandläkare och apotekare (= medicinalpersonal) sammanförts till en större grupp. Den gjorda uppspaltningen förändrades av att utbildningen i specialtjänst för de olika kategorierna påbörjas vid mycket varierande tidpunkter.

B. Läkare, tandläkare och apotekare.

För utbildning i specialtjänst uttagna värnpliktiga läkare, tandläkare och apotekare (medicinalpersonal) avses vid mobilisering skola användas

a) som *läkare* vid staber samt som läkare vid och chefer för förband,

b) som *tandläkare* vid staber samt som läkarassistenter eller tandläkare vid förband,

c) som *apotekare* vid förband och vid militärapotek.

Det årliga utbildningsbehovet uppgår till följande ungefärliga antal: läkare 140, tandläkare 40, apotekare 10. Behovet av läkare och tandläkare beräknas dock under de närmaste åren komma att öka till omkring 170 respektive 105 per år.

Vapenföra medicine m. fl. studerande fullgjorde länge sin utbildning i vanlig vapentjänst vid olika truppslag. Behovet av medicinalpersonal i krigstid avsågs att tillgodoses förutom genom den fast anställda personalen därigenom att alla i värnpliktsåldern varande civila läkare inkallades till tjänstgöring vid den militära sjukvården. Sistnämnda personal hade dock icke genomgått någon särskild militär specialutbildning. Först genom 1914 års härordning tillskapades en särskild utbildningslinje i egentlig mening för värnpliktiga läkare, tandläkare och apotekare. Tjänstgöringen för dessa värnpliktskategorier har från och med nämnda tidpunkt omfattat dels militärutbildning, dels fackutbildning och facktjänstgöring. Det kännetecknande för utbildningen ifråga har varit, att tjänstgöringen uppdelats i omgångar, varvid den fackliga utbildningen och tjänstgöringen ägt rum först efter det studierna i vissa hänseenden slutförts eller examen avlagts. Under årens lopp fram till 1941 års värnpliktslags bestämmelser i ämnet ha jämkningar i olika hänseenden vidtagits såväl med avseende å den sammanlagda tjänstgöringens längd som beträffande tidens fördelning på skilda utbildningsomgångar.

Genom 1941 års värnpliktslagstiftning vidtogs ingen ändring i fråga om principerna för tjänstgöringens fullgörande. Beträffande tjänstgöringens fördelning skedde däremot på förslag av 1941 års försvarsutredning en viss omläggning, innefattande en utökning av såväl tiden för militärutbildning som tiden för fackutbildning och facktjänstgöring.

Utbildningen av dessa värnpliktskategorier syftar främst till att göra de värnpliktiga användbara i befattningar såsom läkare, tandläkare och apo-

tekare i krig och först i andra hand kommer uppgiften att bibringa dem erforderliga förutsättningar för att göra tjänst vid truppförband i fred.

Militärutbildningen för samtliga tre kategorier omfattar dels allmän soldatutbildning dels befälsutbildning. Den förra syftar till att göra de värnpliktiga dugliga till tjänst såsom sjukvårdare och sjukbärare; den senare avser att göra dem skickade att bestrida gruppechefs- respektive plutonchefsbeftattning vid sjukvårdsförband.

Fackutbildningen och facktjänstgöringen avser att bibringa de värnpliktiga kunskap om krigssjukvården och sjukvårdstaktiken vid armén samt ökad förmåga i befälsföring.

Ett viktigt led i de värnpliktiga läkarnas fackutbildning är att bibringa dem praktiska färdigheter i krigskirurgi. Dessutom erfordras sjukvårdstaktisk skolning för att de skola fylla sina uppgifter i fält. Under facktjänstgöringen göras de värnpliktiga läkarna förtrogna med tjänsten vid militära förband sedd ur läkarens synvinkel.

Fackutbildningen för värnpliktiga tandläkare har bl. a. till ändamål att bibringa de värnpliktiga sådana kunskaper i krigskirurgi, att de kunna biträda vid operationer och förbandsläggning. Genom facktjänstgöringen skapas erfarenhet rörande den militära tandvården.

För värnpliktiga apotekare åsyftar fackutbildningen bl. a. att bibringa vederbörande kunskaper rörande läkemedelsutrustning och underhållstjänst ävensom gasskyddstjänst. Utbildningen i gasskyddstjänst avser att möjliggöra, att sjukvårdsförbanden tillföras personal med specialistutbildning i detta ämne.

Med stöd av föreskrifterna i 1941 års värnpliktslag fastställdes genom go 2251/1942 tjänstgöringsordning för värnpliktiga läkare, tandläkare och apotekare. Uppdelningen i omgångar differentierades därvid något olika för de skilda kategorierna värnpliktiga. I denna tjänstgöringsordning vidtogos sedermera vissa justeringar genom go 3264/1946. Innebörden av de båda tjänstgöringsordningarna framgår närmare av tablåerna nedan sid. 188—190.

Den sedermera under budgetåret 1947/48 genomförda provisoriska förkortningen med 30 dagar av utbildningstiden enligt 1941 års värnpliktslag medförde en motsvarande minskning av dagantalet under fackutbildningskursen eller facktjänstgöringen för den värnpliktiga medicinalpersonalen. Genom att utbildningstiden från och med utbildningsåret 1948/49 provisoriskt förkortades med ytterligare 60 dagar, blev det nödvändigt att utfärda nya bestämmelser för medicinalpersonalens utbildning. Det blev härvid erforderligt att minska såväl tiden för militärutbildning som tiden för fackutbildning och facktjänstgöring. Bestämmelsernas innebörd (go 1924/1948) framgår närmare av tablåerna sid. 188—190. Beträffande *målet* för utbildningen vidtogos samma sänkning av målsättningen för soldat- och

befälsutbildning, som anbefallts för övriga värnpliktiga. För övrig tjänstgöring utfärdades inga bestämmelser, enär sådan tjänstgöring skulle fullgöras först efter ett flertal år.

Enligt den nyssnämnda generalordern 1924/1948 är militärutbildningen för läkare och apotekare fördelad dels på soldat- och befälsutbildning tiden juni—december första året dels på plutonchefsskola juni—augusti tredje året. Motsvarande utbildning för tandläkare har jämlikt samma generalorder fördelats dels på soldatutbildning juni—september sommaren efter inträdet på tandläkarinstitutet dels på befälsutbildning juni—augusti året efter soldatutbildningen. Vid förarbetena till den förutnämnda generalordern var under övervägande att för underlättande av de värnpliktigas studiegång uppdelade den militära delen av utbildningen för läkare och apotekare — för vilka i detta hänseende var anslagen en betydligt längre tid än för tandläkarna — på tre sommarhalvår. En dylik uppdelning kom emellertid av vissa organisatoriska skäl icke till stånd. Ifråga om tandläkare genomfördes genom generalorder 2132/1949 en viss förskjutning av tjänstgöringen från första året (soldatutbildningen) till andra året (befälsutbildningen).

Uppdelning av soldat- och gruppchefsutbildningen på sådant sätt, att höstterminen frigöres för medicinska studier, medför en förkortning av studietiden med en termin. Ur militär synpunkt medför en sådan uppdelning den fördelen, att bl. a. omkring 120 värnpliktiga läkare kunna krigsplaceras ungefär ett halvt år tidigare än vad nu är fallet. Detta är av särskild betydelse med hänsyn till den begränsade tillgången på dylik personal.

Chefen för armén trädde under 1948 i förbindelse med kanslern för rikets universitet i syfte att undersöka möjligheterna att dela upp militär-tjänstgöringen på nyss angivet sätt. Arméchefens undersökningar ha emellertid av olika skäl hittills icke lett till andra resultat än den nyssnämnda ändringen av tandläkarnas tjänstgöringsordning, varigenom önskemålen för denna kategoris vidkommande tillgodosetts.

I samband med värnpliktskommitténs överväganden i ämnet har tillfälle beretts såväl medicinalstyrelsen och universitetskanslersämbetet som samtliga berörda universitet och högskolor att yttra sig rörande en uppdelning av militärutbildningen i enlighet med vad ovan ifrågasatts.

Medicinalstyrelsen har därvid anfört i huvudsak följande:

Den föreslagna uppdelningen av militärutbildningen syftar till att samordna perioderna för densamma med studierna, så att den totala studietiden för läkare och tandläkare minskas med en termin. Styrelsen vill med skarpa understryka betydelsen för den civila sjukvården av att uppdelningen kommer till stånd. Redan nu råder en avsevärd brist på yngre läkare och tandläkare, och ha ett flertal planerade reformer och utvidgningar inom sjukvården måst anstå på grund

av personalbrist. Visserligen kan man, om militärutbildningen från och med innevarande år uppdelas på föreslaget sätt, icke vänta ett tillskott av utbildade läkare och tandläkare förrän tidigast om 8½ respektive 5½ år, men medicinalstyrelsen kan långt tidigare disponera ett icke obetydligt antal medicine kandidater och tandläkarstuderande för sjukvårdande uppgifter under perioder av ökad sjuklighet och som semestervikarier. Att den föreslagna uppdelningen är av stor betydelse även för sjukvårdsberedskapen, såväl den militära som civila, behöver ej särskilt framhållas, då varje steg, som är ägnat att minska den brist på medicinalpersonal, med vilken man har att räkna med i händelse av krig eller krigsfara, måste hälsas med största tillfredsställelse.

Medicinalstyrelsen får på grund av vad sålunda anförts på det livligaste tillstyrka föreliggande förslag.

Kanslern för rikets universitet har för sin del bl. a. yttrat:

Den föreslagna uppdelningen har avstyrkts av medicinska fakulteten i Uppsala men tillstyrkts av övriga hörda vederbörande.

Med överlämnande av de inkomna yttrandena får jag för egen del förklara, att jag anser övervägande skäl tala för ett genomförande av det framförda förslaget. Jag förutsätter emellertid, att studerande, som med hänsyn till sina studier önskar uppskjuta gruppchefsutbildningen till ett senare år, erhåller dylikt uppskov. Härigenom skulle den av Uppsalafakulteten befarade olägenheten med den föreslagna uppdelningen kunna undvikas i de fall, då en studerande anser risk föreligga för försämrade studiemöjligheter.

Värnpliktskommittén, som ägnat spörsmålet en ingående prövning, anser för sin del starka skäl tala för att soldat- och befälsutbildningen för värnpliktig medicinalpersonal uppdelas på sommarhalvåret på sådant sätt, att intrång ej sker i studietiderna vid universitet och högskolor.

För de värnpliktiga *läkarnas* vidkommande skulle en sådan anordning, vilken icke åsyftar någon förändring i tjänstgöringsindelningen i övrigt, innebära, att soldat- och befälsutbildningen fördelades sålunda:

- a) Soldatutbildning juni—augusti 1. året ..... omkr. 90 dagar
- b) Befälsutbildning juni—aug. 2. eller undantagsvis 3. året » 75 »
- c) Plutonchefsskola juni—augusti 3. undantagsvis 4. året .. » 75 » 240

De värnpliktiga *tandläkarna* fullgjorde jämlikt under 1946 utfärdade bestämmelser soldat- och befälsutbildningen i en följd med inryckning i juni och utryckning i december. De nya intagningsbestämmelserna för tandläkarhögskolorna medge »militärpoäng» vid ansökan om inträde, därest sökande inskrivits som värnpliktig men icke påbörjat militärutbildning. Inryckning till militärtjänstgöring sker alltså först sedan studierna pågått en tid vid tandläkarhögskola. På grund härav har soldat- och befälsutbildningen måst uppdelas på två på varandra följande somrar, för att ej en hösttermin skall gå förlorad, medförande motsvarande förlängning av studietiden. Soldatskolan, som jämlikt generalorder nr 1924/1948 givits

en längd av 105 dagar, har med hänsyn till studieterminerna vid nämnda skolor jämlikt generalorder 2132/1949 avkortats med 15 dagar, vilken tid tillförts befälutbildningen. Någon rubbning i den sålunda fastställda tjänstgöringsordningen synes icke böra äga rum. Det förtjänar i förevarande sammanhang framhållas, att antalet värnpliktiga tandläkare kommer att väsentligt ökas. Genom tillkomsten av den nya tandläkarhögskolan i Malmö och utökning av elevantalet beräknas från och med 1950 antalet värnpliktiga tandläkare, som årligen skola påbörja militärutbildningen, att stiga från omkring 40 till omkring 105 per år. Detta förhållande måste ur militär synpunkt betraktas som mycket tillfredsställande med hänsyn till bristen på tandläkare vid försvaret.

Soldat- och befälsutbildningen för värnpliktiga tandläkare skulle i avslutning härtill utformas sålunda:

a) Soldatutbildning juni—augusti sommaren efter inträde på tandläkarhögskola	omkr. 90 dagar		
b) Befälsutbildning juni—augusti sommaren efter soldatutbildningen	» 85	»	175

Av facktjänstgöringen, beträffande vilken liksom fackutbildningen någon ändring icke ifrågasättes, böra 180 dagar fullgöras antingen i en följd eller fördelade på perioder om i regel 3 månader samt återstående tid (uppdelad) efter 7—8 år och 12—13 år.

De värnpliktiga *apotekarna* fullgöra sin militärutbildning tillsammans med läkarna. Med hänsyn dels härtill dels till att bättre överensstämmelse mellan militärutbildning och studiegång därigenom ernås, synas bärande skäl tala för att apotekarnas utbildning liksom läkarnas uppdelas på tre sommarhalvår i enlighet med vad som ovan skisserats för de senares vidkommande. I övrigt ifrågasättes ingen ändring med avseende å de värnpliktiga apotekarnas tjänstgöring.

Som framgått av ovanstående granskning av de värnpliktiga läkarnas, tandläkarnas och apotekarnas tjänstgöring, äro önskemålen att militärutbildningen — på sätt redan skett i fråga om tandläkarna — fördelas på de i huvudsak studiefria sommarmånaderna starkt motiverade. Härigenom vinnes den stora fördelen, att de värnpliktiga kunna krigsplaceras omkring ett halvt år tidigare än enligt den hittills tillämpade ordningen. Uppdelningen medför även, att ett 60-tal tjänstgöringsår för läkare och tandläkare årligen tillföres den allmänna sjukvården utöver vad som nu är förhållandet.

Ur militär synpunkt synes principiellt inga andra invändningar kunna resas mot den angivna uppdelningen, än att denna givetvis medför, att viss tid i början av varje omgång måste anslås till repetition, vilket för-

hållande är ogynnsamt med hänsyn till att militärutbildningen även drabbats av den avkortning av tjänstgöringstiden, som ägt rum de senaste åren. Olägenheterna härav synas emellertid kunna tagas med hänsyn till de betydande fördelar, som äro förenade med anordningen ifråga. Uppdelningen medför emellertid ett ökat behov av befäl och förläggningsutrymmen. Härutinnan tillåter sig kommittén att hänvisa till en av inspektören för underhållstrupperna upprättad promemoria i ämnet (bilaga 7).

Värnpliktskommittén, som ingående prövat skälen för och emot en omläggning av medicinalpersonalens militärutbildning, vill för sin del förorda, att nämnda utbildning ordnas i enlighet med vad ovan skisserats. Kommittén förutsätter därvid, att för utbildningens genomförande erforderliga instruktörer skola kunna på ett eller annat sätt ställas till inspektörens för underhållstrupperna förfogande. Detta torde kunna ske antingen genom utökning av underhållstruppernas personalstater eller genom kommendering från andra truppslag eller genom en omläggning av utbildningen i övrigt vid nämnda truppslag eller slutligen genom en kombination av dessa alternativ. Tänkbart vore också att förlägga soldatutbildningen under första tjänstgöringssommaren till andra truppslag än underhållstrupperna, t. ex. infanteriet och kavalleriet. Det alternativ, som ur utbildningssynpunkt ger det bästa resultatet, torde vara, att underhållstrupperna organisatoriskt tillføres ytterligare befäl. Att kommittén ändock icke framlägger förslag i sådan riktning, sammanhänger med att den icke finner lämpligt att i detta avseende föregripa den utredning rörande försvarets framtida organisation, som för närvarande pågår genom 1949 års försvarsutredning. Det synes även önskvärt, att resultatet av 1948 års befälsutrednings arbete avvaktas, innan förslag i ämnet framlägges. Det angivna befälsbehovet torde därför övergångsvis få tillgodoses enligt de former, som i övrigt diskuterats i det föregående. Vidkommande det temporärt ökade behovet av förläggningsutrymmen torde detta åtminstone under en övergångsperiod kunna tillgodoses genom ianspråkstagande av förefintliga barackbyggnader m. m.

Innebörden av värnpliktskommitténs förslag jämfört med de ovan nämnda, på grundval av 1941 års värnpliktslag och senare inskränkande föreskrifter fastställa tjänstgöringsordningarna, framgår av nedanstående sammanställningar beträffande de olika värnpliktskategorierna.

Under hänvisning till det anförda får värnpliktskommittén föreslå:

att värnpliktiga läkare, tandläkare och apotekare alltjämt hänföras till den grupp av värnpliktiga, som uttagas för utbildning i specialtjänst,

att tjänstgöringstiden fastställs till 540 dagar (eller 18 månader),

att utbildningen genomföres och tjänstgöringen försiggår på sätt, som ovan förordats för de olika kategorierna,

Sammanställning av värnpliktstidens uppdelning enligt 1941 års värnpliktslag (go nr 2251/1942, 3264/1946 och 1924/1948) och 1948 års värnpliktskommittés förslag.

Utbildningens uppdelning för kol. 1—3 (Text inom parentes avser kol. 2)	Värnpliktstidens fördelning enligt				1948 års värnpliktskommitté	Utbildningens uppdelning för kol. 4
	1941 års värnpliktslag			1948 års värnpliktskommitté		
	Go nr 2251/1942	Go nr 3264/1946	Go nr 1924/1948			
	1	2	3	4		
Soldat- och befälsutbildning (vid trängtrupperna)	omkring	omkring	omkring	omkring	omkring	Soldat- och befälsutbildning (vid trängtrupperna) a) Soldatutbildning juni—augusti 1. året b) Befälsutbildning juni—augusti 2. eller undantagsvis 3. året c) Plutonchefsskola juni—augusti 3. undantagsvis 4. året
a) Rekrytskola mitten av maj (juni) —september 1. året	135 dagar	120 dagar	105 dagar	90 dagar	90 dagar	
b) Gruppchefsskola oktober—november (december) 1. året ..	60 »	75 »	70 »	75 »	75 »	
c) Plutonchefsskola juni—augusti 2. året	90 »	75 »	65 »	75 »	75 »	
	285	270	240	240	240	
Fackutbildning och facktjänstgöring						Fackutbildning och facktjänstgöring a) Fackutbildningskurs vid förband b) Assistenttjänstgöring vid kirurgisk avdelning .....
a) Fackutbildningskurs vid förband	90 »	90 »	45 »	45 »	45 »	
b) Assistenttjänstgöring vid kirurgisk avdelning	75 »	90 »	75 »	75 »	75 »	
Fackutbildningen fullgöres efter avslutad utbildning i medicin och kirurgi utom i vad denna omfattar tjänstgöring som assistent	165	180	120	120	120	
Fortsatt tjänstgöring						Fortsatt tjänstgöring a) Assistenttjänstgöring vid kirurgisk avdelning .....
a) Assistenttjänstgöring vid kirurgisk avdelning	—	—	15 »	15 »	15 »	
b) Facktjänstgöring vid staber och förband, vilken må fördelas över hela värnpliktstiden i omgångar om i regel minst 30 dagars längd	180 »	180 »	165 »	165 »	165 »	
	180	180	180	180	180	
Summa	630	630	540	540	540	

Utbildningens uppdelning för kol. 1—3 (Text inom parentes hänför sig till kol. 2)	Värnplikstidens fördelning enligt				1948 års värnpliktskommitté	Utbildningens uppdelning för kol. 4—5
	1941 års värnpliktslag					
	Go nr 2251/1942	Go nr 3264/1946	Go nr 1924/1948	Go nr 2132/1949		
	1	2	3	4	5	
Soldat- och befälsutbildning (vid trängtrupperna)	omkring	omkring	omkring	omkring		Soldat- och befälsutbildning (vid trängtrupperna)
a) Rekrytskola mitten av maj (juni) —september 1. året	135 dagar	120 dagar	105 dagar	90 dagar	Ingen ändring av go 2132/1949	a) Soldatutbildning juni—augusti sommaren efter inträde på tandläkarhögskola
b) Gruppchefsskola oktober—november (december) 1. året ..	60 »	75 »	—	—	—	b) Befälsutbildning juni—augusti sommaren efter soldatutbildningen
c) Plutonchefsskola juni—augusti 2. året (3. året)	90 »	—	70 »	85 »	—	
	285	195	175	175		
Fackutbildning och facktjänstgöring						Fackutbildning och facktjänstgöring
a) Fackutbildningskurs vid förband	90 »	60 »	45 »	45 »	—	a) Fackutbildningskurs vid förband
b) Assistenttjänstgöring vid kirurgisk avdelning	75 »	75 »	75 »	75 »	—	b) Assistenttjänstgöring vid kirurgisk avdelning
c) Facktjänstgöring vid staber och förband	—	—	65 »	65 »	—	c) Facktjänstgöring vid staber och förband
Fackutbildningen fullgöres efter avslagd tandläkarexamen (efter genomgången kurs i allmän kirurgi och propedeutiska kurser i tandkirurgi)	165	135	185	185	—	Fackutbildning enligt a) och b) fullgöres efter genomgången kurs i allmän kirurgi och propedeutiska kurser i tandkirurgi
Fortsatt tjänstgöring						Fortsatt tjänstgöring
Facktjänstgöring vid staber och förband, vilken må fördelas över hela värnplikstiden i omgångar om minst 30 dagars längd. (Av tjänstgöringen skulle 210 dagar fullgöras antingen i en följd eller fördelad på perioder om i regel 120 resp. 90 dagar samt återstående tid uppdelas enl. armöverläkarens bestämmande efter 7—8 och 12—13 år	180 »	300 »	180 »	180 »	—	Facktjänstgöring vid staber och förband, vilken må fördelas över hela värnplikstiden i omgångar om minst 30 dagars längd
Summa	180	300	180	180	—	
	630	630	540	540	—	
						540

Sammanställning av värnplikstidens uppdelning enligt 1941 års värnpliktslag (go nris 2251/1942, 3264/1946 och 1924/1948) och 1948 års värnpliktskommittés förslag.

Utbildningens uppdelning för kol. 1—3	Värnplikstidens fördelning enligt				1948 års värnpliktskommitté	Utbildningens uppdelning för kol. 4
	1941 års värnpliktslag			4		
	Go nr 2251/1942	Go nr 3264/1946	Go nr 1924/1948			
	1	2	3	4		
Soldat- och befälsutbildning (vid trängtrupperna)	omkring	omkring	omkring	omkring	Soldat- och befälsutbildning (vid trängtrupperna)	
a) Rekrytskola mitten av maj (juni) —september 1. året	135 dagar	120 dagar	105 dagar	90 dagar	a) Soldatutbildning juni—augusti 1. året	
b) Gruppchefsskola oktober—november (december) 2. året ..	60 »	75 »	70 »	75 »	b) Befälsutbildning juni—augusti 2. året	
c) Plutonchefsskola juni—augusti 2. året	90 »	75 »	65 »	75 »	c) Plutonchefsskola juni—augusti 3. undantagsvis 4. året	
	285	270	240	240	Fackutbildning och facktjänstgöring	
a) Fackutbildningskurs vid förband	90 »	60 »	45 »	45 »	a) Fackutbildningskurs	
b) Assistenttjänstgöring vid försvarsväsendets kemiska anstalt, försvarets sjukvårdsförvaltnings förråd eller militärapotek	75 »	90 »	45 »	45 »	b) Assistenttjänstgöring vid försvarets forskningsanstalt, sjukvårdsförvaltnings förråd eller militärapotek	
c) Facktjänstgöring vid staber och förband	—	30 »	30 »	30 »	c) Facktjänstgöring vid staber och förband.	
Fackutbildning och facktjänstgöring fullgöras efter avlagd farmacie kandidatexamen	165	180	120	120	Fackutbildning och facktjänstgöring fullgöras efter avlagd farmacie kandidatexamen.	
Fortsatt tjänstgöring					Fortsatt tjänstgöring	
Facktjänstgöring vid staber och förband, vilken må fördelas över hela värnplikstiden i omgångar om i regel minst 30 dagars längd	180 »	180 »	180 »	180 »	Facktjänstgöring = vänstra kol.	
Summa	630	630	540	540		

att för militärutbildningens uppdelning på sommarhalvår erforderligt befälstillskott ställes till inspektörens för underhållstrupperna förfogande,

att nämnda personalbehov tillsvidare tillgodoses genom provisoriska åtgärder, såsom kommendering från andra truppslag, omläggning av annan utbildning inom truppslaget m. m. samt

att behovet ifråga beaktas vid utformningen av arméns framtida fredsorganisation.

C. Veterinärer.

De värnpliktiga veterinärerna krigsplaceras i befattningar såsom veterinärer vid vissa staber, såsom plutonchefer vid hästsjukvårdsplutoner och såsom chefer för sjukstallavdelningar.

Det årliga utbildningsbehovet uppgår till omkring 25.

Utbildningen av värnpliktiga veterinärer har liksom utbildningen av värnpliktiga läkare alltsedan 1914 års härordning varit uppdelad på militärutbildning, fackutbildning och facktjänstgöring. Under årens lopp ha åtskilliga förändringar och jämkningar ägt rum ifråga om såväl den sammanlagda tiden för tjänstgöringen som tjänstgöringens uppdelning på omgångar. Genom 1941 års försvarsbeslut skedde en väsentlig utökning av den tidigare gällande tjänstgöringstiden, vilken kom såväl militärutbildningen som fackutbildningen och facktjänstgöringen tillgodo. Utbildningstiden fixerades härvid till samma längd som för övriga till specialtjänst uttagna värnpliktiga, d. v. s. till 630 dagar.

Den militära utbildningen omfattar soldat- och befälsutbildning vid beridet truppslag. Den förra avser att bibringa de värnpliktiga veterinärerna i huvudsak samma kunskaper och färdigheter, som fastställts för värnpliktiga vid kavalleriet. Särskild vikt har emellertid lagts vid kunskapen om tjänstens krav på hästmaterialet vid ryttarförband. Befälsutbildningen åsyftar att bibringa vederbörande sådana kunskaper och färdigheter, som erfordras för tjänstgöring såsom avdelningschef vid anspänt artilleri under tjänst till fots utan pjäser, under förflyttning och förläggning samt såsom plutonchef vid hästsjukvårdsförband.

Fackutbildningen har till syfte att bibringa de värnpliktiga de kunskaper och färdigheter, som erfordras för fullgörande av veterinärtjänst vid armén i fred och krig.

Facktjänstgöringen slutligen avser dels att genom utövande av veterinärtjänst vid förband under olika förhållanden bibringa de värnpliktiga fortsatt utbildning samt erfarenhet och rutin i tjänsteutövningen, dels att bibringa vissa värnpliktiga specialutbildning vid vissa myndigheter m. m.

Med stöd av 1941 års värnpliktslag utfärdades genom generalorder 2252/1942 grundläggande bestämmelser om de värnpliktiga veterinärernas tjänstgöring. Vissa jämkningar i denna tjänstgöringsordning på grundval av erfarenheterna från beredskapstiden ha sedermera vidtagits genom generalorder 3264/1946.

Den provisoriska minskning av utbildningstiden med 30 dagar, som genomfördes utbildningsåret 1947/48, återverkade även på de värnpliktiga veterinärernas utbildningsordning. Förkortningen kom att i huvudsak drabba facktjänstgöringen.

Genom att utbildningstiden för samtliga värnpliktiga fr. o. m. utbildningsåret 1948/49 provisoriskt förkortades med ytterligare 60 dagar, blev det nödvändigt att för de värnpliktiga veterinärerna, liksom för de värnpliktiga läkarna, tandläkarna och apotekarna, utfärda nya tjänstgöringsbestämmelser. Då tiden för soldat- och befälsutbildningen samt fackutbildningskursen på grundval av erfarenheterna från tidigare utbildning icke ansågs kunna avkortas, måste minskningen gå ut över facktjänstgöringen. De nya bestämmelserna för de värnpliktiga veterinärernas tjänstgöring meddelades i generalorder 1924/1948 och gälla fr. o. m. utbildningsåret 1948/49. Innehörden av dessa bestämmelser liksom de tidigare på grundval av 1941 års värnpliktslag utfärdade framgår av nedanstående sammanställning (sid. 193).

Bestämmelserna i generalorder 1924/1948 föranledde ingen ändrad målsättning beträffande soldat- och befälsutbildningen. Beträffande fackutbildningen och facktjänstgöringen utfärdades ej heller — av skäl, som ovan anförts ifråga om de värnpliktiga läkarna m. fl. — några föreskrifter om ändrad målsättning.

Värnpliktskommittén, som ägnat frågan om uttagning och utbildning av värnpliktiga veterinärer en ingående granskning, ifrågasätter ingen ändring i den nu gällande ordningen. I anslutning härtill får kommittén föreslå,

att värnpliktiga veterinärer alltjämt hänföras till den grupp värnpliktiga, som uttagas för utbildning i specialtjänst,

att tjänstgöringstiden fastställes till samma längd, som förordats för värnpliktiga läkare, tandläkare och apotekare, d. v. s. 540 dagar (eller 18 månader),

att därvid ingen ändring göres i ovan nämnda genom generalorder 1924/1948 fastställda tjänstgöringsordning.

Sammanställning av värnplikstidens uppdelning enligt 1941 års värnpliktslag (go nr 2251/1942, 3264/1946 och 1924/1948) och 1948 års värnpliktskommittés förslag.

Utbildningens uppdelning för kol. 1—2 (Text inom parentes avser kol. 2)	Värnplikstidens fördelning enligt				1948 års värnpliktskommitté	Utbildningens uppdelning för kol. 3—4
	1941 års värnpliktslag			1948 års värnpliktskommitté		
	Go nr 2251/1942	Go nr 3264/1946	Go nr 1924/1948			
	1	2	3	4		
	omkring	omkring	omkring			
	135 dagar	110 dagar	105 dagar	Ingen ändring av go 1924/1948		
Soldat- och befälsutbildning						Soldat- och befälsutbildning
a) Rekrytskola vid kavalleriet mitten av maj (juni)—september 1. året	90 »	75 »	75 »			a) Soldatutbildning juni—september 1. året vid kavalleriet
b) Fortsatt soldatutbildning samt befälsutbildning vid artilleriet juni—augusti 2. året	»	»	»			b) Fortsatt soldatutbildning samt befälsutbildning juni—augusti 2. året vid kavalleriet
c) Befälsutbildning vid kavalleriet juli—augusti 3. året	—	60 »	65 »			c) Befälsutbildning vid kavalleriet juli—augusti 3. året
	225	245	245			
Fackutbildning						Fackutbildning och facktjänstgöring
Fackutbildningskurs	90 »	75 »	75 »			a) Fackutbildningskurs
Kursen fullgöres inom ett år efter det att den praktiska utbildningen vid veterinärhögskolan avslutats, dock först efter fullgjord soldat- och befälsutbildning	—	—	40 »			b) Facktjänstgöring vid staber och förband eller specialtjänstgöring vid veterinäranstalt, hälsovårdsnämnd el. dyl. efter avslutad fackutbildningskurs
	90	75	115			Fackutbildningskursen fullgöres inom ett år efter det att den praktiska tjänstgöringen vid veterinärhögskolan avslutats, dock först efter fullgjord soldat- och befälsutbildning
Facktjänstgöring						Fortsatt tjänstgöring
Facktjänstgöring vid staber och förband eller specialutbildning vid veterinäranstalt, hälsovårdsnämnd el. dyl. efter avslutad fackutbildning. Av denna tjänstgöring skulle de sista 180 dagarna få fördelas över hela värnplikstiden i omgångar om minst 30 dagar	315 »	310 »	60 »			a) Facktjänstgöring enligt b) ovan, som regel i omedelbar följd efter denna
	315	310	120			b) Facktjänstgöring av nyss angivna karaktär, fördelad över hela värnplikstiden i omgångar om i regel minst 30 dagars längd
Summa	630	630	540	540		

D. Tygtekniker.

Värnpliktiga uttagna för utbildning i specialtjänst som tygtekniker avses vid mobilisering skola användas i tygteknikerbefattning vid arméförvaltningens tygavdelning och vissa andra verk samt vid vissa förband.

Det årliga behovet uppgår till omkring 10. Därvid har förutsatts att försvarets forskningsanstalts behov av värnpliktiga av denna kategori liksom visst antal för närvarande under gruppen skyddstekniker hänförliga värnpliktiga skall tillgodoses genom inrättande av en särskild kategori värnpliktiga i specialtjänst, benämnd forskningstekniker. Denna sistnämnda kategori kommer att behandlas i ett särskilt avsnitt i det följande.

För tjänstgöring såsom tygtekniker kunna ifrågakomma dels värnpliktiga, vilka idka eller vid inskrivningen gjort troligt att de komma att idka studier vid tekniska högskolan eller Chalmers tekniska högskola, dels värnpliktiga, som idka studier eller avlagt avgångsexamen vid vissa tekniska läroanstalter.

Uttagning för utbildning i specialtjänst av tygtekniker och denna kategoris föregångare — artilleritekniker och ingenjörtekniker samt sedermera fälttygtekniker — tog sin början i mitten av 1920-talet. En viss omorganisation skedde därefter 1937, då de för utbildning till gasskyddstjänst avsedda värnpliktiga utbrötos till en särskild grupp benämnd gasskyddstekniker. Denna grupp, som numera ingår i gruppen skyddstekniker, kommer att närmare behandlas i efterföljande avsnitt.

Genom 1941 års försvarsbeslut utvidgades tjänstgöringstiden för värnpliktiga tygtekniker liksom för övriga värnpliktiga i specialtjänst. I samband därmed skedde en viss omreglering av tjänstgöringsordningen.

Utbildningen avser att bibringa tygteknikerna sådana kunskaper och färdigheter, att de kunna tjänstgöra i avsedda krigsbefattningar vid arméförvaltningens tygavdelning samt vid verk och förband, för vilka generalfälttygmästaren skall ställa tygtekniker till förfogande.

Den militära utbildningen, som enligt nu gällande bestämmelser omfattar allenast rekrytskola, avser att bibringa tygteknikerna godtagbar personlig färdighet i vederbörliga övningsgrenar samt någon förmåga i befälsföring inom ramen för avsedd krigsplacering ävensom kunskap om tygmaterielens konstruktion, användning och vård.

Fackutbildningen åsyftar att bibringa tygteknikerna särskilda kunskaper rörande viss grupp av tygmateriel samt om arbetsmetoderna vid arméförvaltningens tygavdelnings olika byråer ävensom att ge tygteknikerna de ytterligare teoretiska och praktiska kunskaper, som erfordras för deras tjänstgöring i tekniska krigsbefattningar.

Facktjänstgöringen slutligen har till syfte att vidmakthålla och förbättra

tygteknikernas förut inhämtade kunskaper samt bibringa dem kännedom om sådant slags materiel, som tillkommit under tiden efter senaste tjänstgöring.

Med stöd av 1941 års värnpliktslag utfärdades genom generalorder 2253/1942 bestämmelser för utbildning av värnpliktiga tygtekniker. Vissa jämkningar i denna utbildningsordning på grundval av vunna erfarenheter — innebärande bland annat ökning av praktiktjänstgöringen under fackutbildningen och borttagande av befälsutbildningen — vidtogos sedermera genom generalorder 3264/1946.

Den provisoriska förkortning av de värnpliktigas utbildningstid med 30 dagar, som genomfördes utbildningsåret 1947/48, återverkade för tygteknikernas del så, att praktiken under fackutbildningen eller facktjänstgöringen minskades i motsvarande mån.

Den förkortning av utbildningstiden med ytterligare 60 dagar, som genomfördes fr. o. m. utbildningsåret 1948/49, medförde, att utbildningen även för de värnpliktiga tygteknikerna måste tagas under omprövning. Det stod därvid klart, att soldatutbildningen endast skulle kunna vidkännas en smärre minskning, medförande en i och för sig förbättrad anpassning till högskolornas studietermener, att fackutbildningskursen icke utan avsevärd skada kunde skäras ned samt att den fortsatta tjänstgöringen måste omfatta omkring 180 dagar. Det blev därför nödvändigt att försämra utbildningsmöjligheterna under praktiken genom att låta huvuddelen av avkortningen gå ut över denna del av tjänstgöringen. Härigenom kom man i detta avseende att i huvudsak befinna sig i samma läge som före 1946 års ändring. Innebörden av bestämmelserna i ämnet (generalorder 1924/1948) liksom tidigare på grundval av 1941 års värnpliktslag utfärdade föreskrifter framgår av nedanstående sammanställning (sid. 196).

Någon ändring i målsättningen föreskrevs icke i samband med utfärdandet av de nya bestämmelserna rörande utbildningsordningen för tygteknikerna.

Värnpliktskommittén har vid sina undersökningar kommit till den uppfattningen, att några ändringar icke böra göras i nu tillämpad ordning och vill därför föreslå,

att värnpliktiga tygtekniker alltjämt hänföras till den grupp värnpliktiga, som uttagas för utbildning i specialtjänst,

att tjänstgöringstiden fastställs till samma längd, som förordats för värnpliktiga läkare m. fl. specialtjänstkategorier, d. v. s. 540 dagar (eller 18 månader), samt

att nu gällande jämlikt generalorder 1924/1948 fastställd tjänstgöringsordning i huvudsak alltjämt skall tillämpas.

Tygtekniker.

Sammanställning av värnplikstidens uppdelning enligt 1941 års värnpliktslag (go nr 2253/1942, 3264/1946 och 1924/1948) och 1948 års värnpliktskommittés förslag.

Utbildningens uppdelning för kol. 1	Värnplikstidens fördelning enligt				Utbildningens uppdelning för kol. 2—4
	1941 års värnpliktslag		1948 års värnpliktskommitté		
	Go nr 2253/1942	Go nr 3264/1946	Go nr 1924/1948		
	1	2	3	4	
Soldat- och befälsutbildning	omkring	omkring	omkring	Ingen ändring av go 1924/1948	Soldatutbildning Rekrytskola vid tygtrupperna juni—oktober 1. året
a) Rekrytskola vid luftvärdet, mitten av maj—september 1. året ..	135 dagar	120 dagar	105 dagar		
b) Befälsutbildning vid tygtrupperna	60 »	—	—		
	195	120	105		
Fackutbildning					Fackutbildning a) Fackutbildningskurs ¹ b) Praktik ² vid arméförvaltningens tygdepartement (nuvarande arméförvaltningens tygavdelning), dess tyganstalter och förråd eller vid truppförband ..
a) Fackutbildningskurs ¹	60 »	60 »	60 »		
b) Praktik ² vid arméförvaltningens tygdepartement (nuvarande arméförvaltningens tygavdelning), dess tyganstalter och förråd eller vid truppförband ..	195 »	270 »	195 »		
	255	330	255		
Facktjänstgöring					Fortsatt tjänstgöring Facktjänstgöring vid arméförvaltningens tygavdelning, dess anstalter och förråd eller vid truppförband, vilken får fördelas över hela värnplikstiden i omgångar om minst 30 dagars längd
Tjänstgöring vid tygdepartementet, dess anstalter och förråd eller vid truppförband. Tjänstgöringen får fördelas över hela värnplikstiden i omgångar om minst 30 dagars längd	180 »	180 »	180 »		
	180	180	180		
Summa	630	630	540	540	

¹ Kursen fullgöres av dem, som vid rekrytskolans början avlagt teknisk examen, under december 1. året—mitten av februari 2. året (omedelbart efter befälsutbildningen); av studerande vid teknisk högskola, examensåret, dock senast 4. året efter rekrytskolans, under juli—augusti.
² Praktiken fullgöres av dem, som före rekrytskolans början avlagt teknisk examen, under februari—augusti 2. året (omedelbart efter fackutbildningskursen); av övriga efter avlagd examen, dock senast 6. året efter rekrytskolans.

E. Skyddstekniker.

Värnpliktiga uttagna för utbildning i specialtjänst som skyddstekniker avses enligt nu gällande ordning skola vid mobilisering användas som skyddstekniker vid staber, förband och försvarets forskningsanstalt.

Det årliga utbildningsbehovet uppgår för närvarande till omkring 25, men torde komma att öka under de närmaste åren med hänsyn till utvecklingen på det skyddstekniska området. Behovet av värnpliktiga av denna kategori vid försvarets forskningsanstalt förutsattes emellertid i fortsättningen skola tillgodoses från den i det efterföljande upptagna specialistgruppen forskningstekniker.

Utbildning av värnpliktiga skyddstekniker påbörjades i början av 1930-talet. Med hänsyn till erfarenheterna från den dittillsvarande utbildningen i gasskyddstjänst och den beräknade utvecklingen på det gastekniska-taktiska området ansågs det nämligen nödvändigt, att särskild utbildning i gasskyddstjänst ordnades för värnpliktiga med lämplig civil underbyggnad, vilka sedermera kunde placeras i befattningar, som fordrade ingående kunskaper om stridsgaser. Till utbildningen utvaldes ett mindre antal av de studenter och likställda, vilka uttagits för utbildning i specialtjänst såsom artilleritekniker. Tjänstgöringen fullgjordes enligt inspektörens för artilleriet bestämmande i varje särskilt fall såsom »artilleritekniker med särskild tjänstgöring».

År 1937 utbröts den nyssnämnda gruppen ur kategorien artilleritekniker och bildade gruppen gasskyddstekniker. Enligt samtidigt härmed utfärdade bestämmelser voro gasskyddstekniker avsedda att vid mobilisering bestrida befattningar, för vilka personal med särskild utbildning i gasskyddstjänst skulle tagas i anspråk.

Enligt 1941 års försvarsbeslut skedde viss omläggning av utbildningen för denna värnpliktskategori samtidigt som utbildningstiden utökades. Grundläggande bestämmelser utfärdades genom generalorder 2254/1942, vars innebörd närmare framgår av sammanställningen sid. 200—201 nedan.

Enligt såväl nyssnämnda som äldre utbildningsbestämmelser hade gasskyddsteknikerna utbildats främst i övningsgrenarna gasskyddstjänst, väderlekstjänst och röktjänst. Utvecklingen under andra världskriget gjorde det emellertid nödvändigt att även bibringa gasskyddstekniker utbildning i andra tekniska skyddsgrenar, nämligen projektil-, min- och sprängtjänst, maskeringstjänst samt brandtjänst. Benämningen gasskyddstekniker ansågs därför missvisande och ersattes 1946 med namnet *skyddstekniker*. I anslutning härtill utfärdades genom generalorder 3264/1946 särskilda bestämmelser rörande utbildningsordningen för här ifrågavarande värnpliktiga av det innehåll, som framgår av den nyssnämnda sammanställningen sid. 200—201.

För utbildningen fastställdes följande målsättning, vilken i huvudsak ännu är gällande.

Fackutbildningen skulle avse att bibringa kunskap om de kemiska vapnens natur, verkningar och användning ävensom om skyddsmedel, färdighet i stridsgasanalys samt kännedom om gas-sjukvård och behandling av brännskador;

kunskap om maskeringsteknik;

kunskap om sprängämnenas natur och verkningar samt om konstruktionsprinciper för olika slag av projektiler, minor och minsökningsmateriel;

kunskap om brandbomber och andra brandmedel, deras konstruktion och bekämpningen.

Utbildningen vid soldatskolan hade till syfte att bibringa de värnpliktiga sådana kunskaper, att de kunde

tjänstgöra som gasmanskap och självständigt i enklare lägen leda indikering, sanering och avgasning;

självständigt i enkla lägen verkställa projektil- och minröjning samt minsökning;

handha lätt brandmateriel samt leda brandsläckning med denna materiel;

utföra maskeringsarbeten med tillfällig materiel samt med det maske-ringsmateriel, som fastställts för arméns förband.

Utbildningen vid underbefälsskolan avsåg att bibringa förmåga att tjänstgöra som skyddstekniker vid bataljons- och högre stab samt som biträdande instruktör vid soldatutbildning inom de tekniska grenar, för vilka skyddstekniker utbildades.

Facktjänstgöringen slutligen hade till ändamål att genom tillämpning av tidigare inhämtade kunskaper fördjupa dessa samt göra skyddsteknikerna förtrogna med de befattningar (vid regements- och bataljonsstaber samt gasskyddslaboratorier), i vilka de skulle tjänstgöra vid mobilisering.

Den provisoriska förkortning av utbildningstiden med 30 dagar, som genomfördes utbildningsåret 1947/1948, medförde, att även skyddsteknikernas sammanlagda tjänstgöringstid måste undergå en motsvarande minskning, vilken togs från facktjänstgöringen.

Då utbildningstiden för samtliga värnpliktiga 1948 avkortades med 90 dagar, måste vissa ändringar i skyddsteknikernas utbildningsgång vidtagas. Nämnvärd minskning av soldat- och befälsutbildningen samt fackutbildningskursen kunde ej göras på grund av de uppgifter i krigsorganisationen, som de värnpliktiga skyddsteknikerna skulle fylla. Det blev därför nödvändigt att minska på tiden för facktjänstgöringen. Genom generalorder 1924/1948 fastställdes i anslutning härtill den tjänstgöringsordning, som framgår av den tidigare omnämnda sammanställningen sid. 200—201.

Beträffande målsättningen för utbildningen vidtogos i samband härmed inga andra ändringar än de, som betingades av en förkortning av soldatutbildningen från omkring 120 till omkring 105 dagar.

Den tekniska utvecklingen inom de områden, som ingå i skyddsteknikernas utbildning, synes — att döma av tillgängliga uppgifter från utlandet — vara i stark frammarsch. Detta förhållande synes vara särskilt framträdande i fråga om rök och gas. Ökad uppmärksamhet måste därför under utbildningen ägnas gasskyddstjänsten och röktjänsten. Samma förhållande fastän i mindre grad gäller min- och maskerings-tjänsten.

Stora svårigheter föreligga att bereda dessa specialgrenar ökad plats på utbildningsprogrammet utan att därigenom inkräkta på andra i och för sig synnerligen viktiga delar av utbildningen. Med hänsyn till den snabba utveckling, som kan förväntas inom betydelsefulla delar av skyddsteknikernas utbildningsområde, synes det i hög grad önskvärt, att dessa värnpliktiga beredas möjlighet att under tjänstetiden kontinuerligt följa denna utveckling. Tjänstgöring i omgångar under hela värnpliktstiden bör därför, liksom nu, möjliggöras.

I syfte att bättre anpassa tjänstgöringen till studiegången vid de tekniska högskolorna synas vissa justeringar i den genom generalorder 1924/1948 fastställda tjänstgöringsordningen böra göras. Soldatutbildningen bör sålunda förkortas med 15 dagar, vilka lämpligen böra tillföras befälsutbildningen, som därigenom kommer att ökas från 75 till 90 dagar. Det har vidare visat sig lämpligt att för vissa studerande vid de tekniska högskolorna förskjuta all efter soldatutbildningen följande tjänstgöring upp till 4 år, varigenom fackutbildningskursen skulle komma att fullgöras senast under fjärde årskursen vid nämnda högskolor, d. v. s. examensåret.

De specialgrenar, som skyddsteknikern har att företräda vid förband m. m., äro många och till sin natur olika. De fordra ingående kunskaper och tillämpningsövningar under olika förhållanden. Skyddsteknikern skall vara den *tekniske* rådgivaren åt det taktiskt mera erfarna truppbefälet, och det kan därför ifrågasättas, om målsättningen särskilt vid underbefälskolan ej bör starkt förskjutas till förmån för specialgrenarna på bekostnad av de rent militära. Skyddsteknikerna böra med sin teoretiska underbyggnad och med tanke på den kommande placeringen kunna användas vid utprovning av ny materiel och försök med nya skyddsmetoder.

Med hänsyn till utvecklingen beträffande de radioaktiva stridsmedlen synes målsättningen för fackutbildningskursen böra innefatta »kunskap om de kemiska och radioaktiva stridsmedlens natur.»

Den av värnpliktskommittén i enlighet med det anförda skisserade tjänstgöringsordningen för värnpliktiga skyddstekniker jämförd med tidigare

Sammanställning av värnpliktsidens uppdelning enligt 1941 års värnpliktslag (go nr 2254/1942, 3264/1946 och 1924/1948) och 1948 års värnpliktskommittés förslag.

	Värnpliktsidens fördelning enligt				Utbildningens fördelning för kol. 3—4 (Text inom parentes hänför sig till kol. 3)
	1941 års värnpliktslag			1948 års värnpliktskommitté	
	Go nr 2254/1942	Go nr 3264/1946	Go nr 1924/1948		
	1	2	3	4	
Utbildningens fördelning för kol. 1—2 (Text inom parentes hänför sig till kol. 2)					
Soldatutbildning					Soldat- och befälsutbildning
Rekrytskola vid eget truppförband (förband) mitten av maj (juni)— september (oktober)	omkring 135 dagar	omkring 120 dagar	omkring 105 dagar	omkring 90 dagar	a) Soldatutbildning juni—augusti (september) vid vederbörligt för- band b) Fortsatt soldatutbildning mars— juni omedelbart efter fackutbild- ningskursen vid infanteriförband c) Befälsutbildning juni—september (augusti) omedelbart efter den fortsatta soldatutbildningen vid infanteriförband
Fackutbildning	135	120	270	270	Fackutbildning och facktjänstgöring
Fackutbildningskurs vid försvars- väsendets kemiska anstalt (försva- rets forskningsanstalt, avd. 1) ja- nuari—mars 2. året	60 »	60 »	60 »	60 »	a) Fackutbildningskurs januari— mars vid försvarets forsknings- anstalt (avdelning 1) ¹⁾ b) Facktjänstgöring september— oktober omedelbart efter befäls- utbildningen vid staber eller för- band
	60	60	90	90	

Soldat- och befälsutbildning

- a) Gasmanskapsskola (soldatskola) vid infanteritruppförband (eller infanteriskjutskolan) mars—juni omedelbart efter fackutbildningskursen 2. året .....
- b) Gasunderbefälsskola (underbefälsskola) vid infanteritruppförband (eller infanteriskjutskolan) juni—augusti 2. året .....

90 » 90 »
75 » 75 »
165

Facktjänstgöring

Tjänstgöring (facktjänstgöring) vid staber och förband eller vid försvarsväsendets kemiska anstalt (försvarets forskningsanstalt avd. 1) ..

270 » 285 »
270 285
630 630

Summa

Fortsatt tjänstgöring

Facktjänstgöring vid staber eller förband, vilken må fördelas över hela värnpliktsiden i omgångar om i regel minst 30 dagars längd

180 » 180 »
180 180
540 540

1 Fackutbildningen och facktjänstgöringen skola fullgöras

av studerande vid teknisk högskola i regel under 4. årskursen, dock senast 6. året efter fullgjord soldatutbildning, av studerande vid tekniskt läroverk, vilka icke avse att fortsätta kemistudierna vid högskola, efter avgångsexamen, av övriga efter erhållna minst två betyg i kemi vid tentamen för filosofie kandidat- eller ämbetsexamen.

på grundval av 1941 års värnpliktslag och efterföljande inskränkande bestämmelser utfärdade tjänstgöringsordningar framgår av nedanstående tablå.

Under hänvisning till vad sålunda andragits får värnpliktskommittén föreslå,

att värnpliktiga skyddstekniker alltjämt hänföras till den grupp värnpliktiga, som uttagas för utbildning i specialtjänst,

att tjänstgöringstiden fastställs till samma längd, som nu är gällande, nämligen 540 dagar (eller 18 månader),

att ny tjänstgöringsordning utfärdas i enlighet med kommitténs ovan nämnda förslag samt

att vid utarbetandet av utbildningsbestämmelserna behörig hänsyn tages till att målsättningen inom de olika omgångarna kan kräva en översyn.

F. Radartekniker.

Värnpliktiga, uttagna för utbildning i specialtjänst som radartekniker, avses vid mobilisering skola användas i mekanikertjänst vid radaravdelning, i radarreparationsgrupp samt vid centrala krigsverkstäder.

Det årliga utbildningsbehovet uppgår till omkring 50.

Uttagning för utbildning till radartekniker ägde första gången rum 1948.

Under andra världskriget och åren närmast efter detta utvecklades ett nytt tekniskt hjälpmedel i krigföringens tjänst, nämligen radar. Erfarenheterna från de krigförande länderna, främst England, varifrån detaljerade uppgifter erhållits, visa, att den ömtåliga, tekniskt mycket komplicerade radarapparaturen, som är elektroteknikens för närvarande högst utvecklade produkt, för att säkert fungera kräver ständig tillsyn av skickliga tekniker. De uppgifter, som i krigföringen ställas på radarn, gör det dessutom nödvändigt, att den tekniska personal, som erfordras för dess handhavande och vård, omedelbart vid mobilisering utan varsel och kompletterande utbildning kan fullgöra sina åligganden. Kunskaper och färdigheter i detta avseende hos denna personal måste med andra ord vara högaktuella.

En självständigt arbetande radartekniker måste för att kunna göra ingrepp i en radarstation för att söka, lokalisera och avhjälpa fel först och främst besitta sådana teoretiska kunskaper, att han behärskar apparatens funktion. För detta fordras teoretisk utbildning i elektricitetslära, radio- och radarteknik, vilka ämnen äro svåra och fordra lång utbildning. Innan utbildning i felsökning och reparationstjänst kan påbörjas, måste teknikern besitta praktisk kunskap i de militära radarstationernas elek-

triska och mekaniska uppbyggnad. Den skicklige teknikern måste sålunda teoretiskt behärska och förstå apparaturens funktion och ha praktisk vana vid lokalisering och avhjälpande av fel, vilket, om erforderlig snabbhet i arbetet skall uppnås, kräver flerårig utbildning och praktik.

Ur ovan angivna synpunkter vore det önskvärt, att radarteknikerpersonalen helt kunde utgöras av fast anställda tekniker. Då det emellertid av skilda orsaker — främst ekonomiska skäl — icke är möjligt att inrätta befattningar för fast anställda tekniker i den omfattning, som skulle erfordras, måste det återstående personalbehovet fyllas med värnpliktig personal. Med hänsyn till tjänstens invecklade natur är det icke möjligt att bibringa det behövliga antalet värnpliktiga de erforderliga kunskaperna och färdigheterna under den för värnpliktiga i allmänhet anslagna utbildningstiden utan synes det nödvändigt att taga ut den längsta utbildningstid, som värnpliktslagen tillåter. För att i någon mån neutralisera olägenheterna av den ändock alltför korta utbildningstiden böra för utbildningen ifråga endast uttagas sådana värnpliktiga, vilkas civila kunskaper göra dem särskilt lämpliga härför. Utbildningen bör dessutom organiseras så, att de värnpliktiga så länge de äro krigsplacerade i radarteknikerbefattning kontinuerligt underhålla sina kunskaper och färdigheter.

Av dessa skäl ha de värnpliktiga radarteknikerna hittills hänförs till den värnpliktsgrupp, som uttagits för utbildning i specialtjänst.

Genom en sådan utbildningsgång och genom att uttagningen endast gjorts bland sådana värnpliktiga, som vid civila tekniska läroanstalter (högskolor och tekniska läroverk m. fl.) erhållit lämplig utbildning i elektroteknik, har man velat uppnå,

dels att civila förkunskaper i möjligaste mån tillvaratagas, så att den militära utbildningen kan begränsas till specialutbildning på den militära materielen och på felsökning och reparationstjänst,

dels att förutsättningar finnas för att radarteknikern i sin civila verksamhet ägnar sig åt närliggande områden, varigenom aktualiteten i hans kunskaper lättare bibehållas,

dels slutligen, att tjänstgöringen utsprides över hela värnpliktstiden, varigenom tillfällen till regelbundet återkommande repetitions- och vidareutbildning ges, och såväl beredskapen höjes som värnpliktsmaterialet bättre utnyttjas.

Genom generalorder 1924/1948 fastställdes den tjänstgöringsordning, som framgår av nedanstående sammanställning (sid. 204). Härutinnan har på grund av vunna erfarenheter och radarorganisationens vidare utveckling vissa mindre ändringar vidtagits genom generalorder 2132/1949, vars innebörd likaledes framgår av den nyssberörda sammanställningen. Värnpliktskommittén ifrågasätter icke någon ändring i denna tjänstgöringsordning.

Med anledning av det anförda vill värnpliktskommittén föreslå,
att värnpliktiga radartekniker alltjämt hänföras till den grupp värnpliktiga, som uttagas för utbildning i specialtjänst,
att tjänstgöringstiden fastställs till 540 dagar (eller 18 månader) samt
att därvid ny tjänstgöringsordning utfärdas i enlighet med det nyss angivna förslaget.

G. Fotografitekniker.

Värnpliktiga uttagna för utbildning i specialtjänst som fotografitekniker avses vid mobilisering skola användas såsom bildmätare, bildtolkar och fototekniker vid staber och förband.

Det årliga utbildningsbehovet uppgår till omkring 5.

Uttagning för här berörd utbildning ägde första gången rum 1948. Beträffande utbildningens ordnande och målet för utbildningen må anföras följande.

Bildmätare: Utbildningen av denna kategori är grundad på civila förkunskaper i ämnet fotogrammetri, inhämtade i samband med civilingenjörsutbildningen. Militärutbildningen avser att bibringa de färdigheter, som erfordras för att de värnpliktiga under fältförhållanden skola kunna tillämpa fotogrammetriska metoder bland annat för framställning av storskaliga kartor över aktuella fientliga ställningar, reliefmodeller för anfallsförberedelser mot av fienden eventuellt ockuperat område, komplettering av eldlednings- och fältkartor m. m.

Fotogrammetrin är såsom vetenskap förhållandevis ny och har först under 1947 erhållit separat professur vid tekniska högskolan i Stockholm. Man kan därför vänta sig en stark utveckling inom detta område ur teoretisk synpunkt men även ifråga om fotogrammetrins tillämpningsformer icke minst för militära ändamål. De teknologer, som studera fotogrammetri, tillhöra vanligen fackavdelningarna för lantmåteri samt väg- och vattenbyggnad.

Av den förra kategorien rekryteras lantmåteristaten och kartverken. Denna personal kommer på grund av sin civila verksamhet att hålla sig à jour med berörda utveckling och är därför alltid militärt tjänstbar. På grund av sina civila befattningar beviljas så gott som samtliga efter några år uppskov vid mobilisering och äro sålunda undandragna de militära förbanden.

Väg- och vattenbyggnadsingenjörer däremot, som icke erhålla anställning vid kartverken underhålla icke i samma utsträckning sina fotogrammetriska kunskaper och kunna på grund av sin tjänst i allmänhet icke följa utvecklingen inom denna vetenskap. Endast en ringa del av dessa

erhåller uppskov vid mobilisering och är alltså gripbar för krigsplacering. Förutsättningen för att dessa värnpliktiga skola kunna vidmakthålla de erhållna kunskaperna och följa utvecklingen och därigenom bli militärt användbara är således, att möjligheter öppnas för de militära myndigheterna att bibringa vederbörande en fortlöpande utbildning.

Bildtolkar: Utbildningen av denna kategori bygger även på i samband med civilingenjörsutbildningen inhämtade kunskaper främst beträffande planeringen och utförandet av vägar, broar, bostadshus, fabriksanläggningar, kraftverk, järnvägar, hamnar m. m. samt tillämpning av förkunskaperna i fotogrammetri. Den militära utbildningen avser att bibringa dessa värnpliktiga förmåga att ur bilder (oftast flygfotografier) utvinna de underrättelser om fältarbeten, grupperingar m. m., som äro av taktiskt intresse, samt om utnyttjandet av kommunikationsanläggningar och andra förhållanden ur strategisk synpunkt. Härvid kunna de värnpliktiga i många fall samarbeta med bildmätarna. Då utrustning, beväpning, organisation m. m. för utländska makter under en fredsperiod äro underkastade en mångfald ändringar, kan engångsutbildning icke ge tillfredsställande resultat mer än för kortare tidsperiod. Det är därför ett starkt framträdande önskemål, att dessa värnpliktiga, liksom bildmätare, underhålla sina kunskaper för att kontinuerligt vara användbara i sina mobiliseringsbefattningar.

Fototekniker: De civila förkunskaperna i fotografi, inhämtade under civilingenjörsutbildningen, utgöra grunder för utbildningen av fototekniker. Denna värnpliktskategori skall ställa bildmaterial till bildmätarnas och bildtolkarnas förfogande och skall med hänsyn härtill vara väl insatt i de olika krav, som av dessa senare ställas på de fotografiska arbetena. Det är därför i hög grad önskvärt, att även nämnda värnpliktiga kontinuerligt kunna bibringas fortsatt utbildning under hela värnpliktstiden.

Utvecklingen på fotografiteknikens område under andra världskriget och åren närmast efter detta ställde ökade krav på de värnpliktiga fotografiteknikerna. Då den dittills tillämpade utbildningsordningen, vilken anslöt till den för värnpliktiga i allmänhet gällande, icke medgav uppfyllande av dessa krav, föreslog chefen för armén våren 1948, att fotografiteknikerna skulle hänföras till den grupp av värnpliktiga, vilka uttoges för utbildning i specialtjänst. Ehuru skäl förelågo för att utbildningstiden för fotografiteknikerna fastställdes till 540 dagar liksom för tygtekniker, skyddstekniker m. fl. specialistkategorier, ansåg sig chefen för armén i avvaktan på ytterligare erfarenheter icke böra föreslå en längre utbildningstid än för värnpliktiga i allmänhet, eller 360 dagar.

Genom generalorder 1924/1948 fastställdes på grundval av arméchefens förslag grundläggande bestämmelser för de värnpliktiga fotografitek-

Sammanställning av värnplikstidens uppdelning enligt 1941 års värnpliktslag
(go nr 1924/1948) och 1948 års värnpliktskommittés förslag.

Utbildningens uppdelning för kol. 1	Värnplikstidens fördelning		Utbildningens uppdelning för kol. 2
	Go nr 1924/1948	1948 års värnplikts- kommitté	
	1	2	
Soldatutbildning, juni—september 1. året vid artilleriet	omkring 105 dagar	omkring 105 dagar	Soldatutbildning, juni—september 1. året vid artilleriet
Fackutbildning och facktjänstgöring Oktober—april vid försvarstabens fotoanstalt	165 »	255 »	Fackutbildning och facktjänstgöring Oktober—juni vid försvarets fotoanstalt
Fackutbildning och facktjänstgöring fullgöras a) av dem, som avlagt examen vid teknisk högskola, omedelbart efter soldatutbildningen; b) av studerande vid teknisk högskola, som ha studerat eller avse att studera ämnena fotografi och/eller fotogrammetri, efter tentamen i dessa ämnen samt c) av annan studerande vid teknisk högskola, efter två årskurser			Fackutbildning och facktjänstgöring fullgöras a) av dem, som avlagt examen vid teknisk högskola, omedelbart efter soldatutbildningen, b) av studerande vid teknisk högskola, som ha studerat eller avse att studera ämnena fotografi och/eller fotogrammetri, efter tentamen i dessa ämnen samt c) av annan studerande vid teknisk högskola, efter två årskurser
I sistnämnda båda fall skall dock utbildningen fullgöras senast 4. året efter fullgjord soldatutbildning.			I sistnämnda fall fullgöres dock utbildningen senast 4. året efter fullgjord soldatutbildning.
Facktjänstgöring i omgångar om minst 30 dagars längd, fördelade över hela värnplikstiden	90 »	180 »	Fortsatt tjänstgöring Facktjänstgöring och repetitionskurser i omgångar om minst 30 dagars längd, fördelade över hela värnplikstiden.
Summa	360 »	540 »	

nikernas tjänstgöring av den innebörd, som framgår av sammanställningen sid. 207.

Den vetenskapliga utvecklingen under de senaste åren samt erfarenheterna från utbildningen av fotografiteknikerna ge emellertid med all tydlighet vid handen, att nu fastställd utbildningstid icke är tillfyllest. Det synes därför i hög grad önskvärt, att tjänstgöringstiden ges samma längd som för tygtekniker, skyddstekniker m. fl. kategorier och uppdelas på tjänstgöringsomgångar över hela värnpliktstiden. I enlighet härmed skulle tjänstgöringsordningen för värnpliktiga fotografitekniker erhålla den utformning, som framgår av sammanställningen sid. 207.

Under hänvisning till det anförda får värnpliktskommittén föreslå,

att värnpliktiga fotografitekniker alltjämt hänföras till den grupp värnpliktiga, som uttagas för utbildning i specialtjänst,

att tjänstgöringstiden fastställs till samma längd, som förordats för värnpliktiga tygtekniker, skyddstekniker m. fl. värnpliktskategorier, d. v. s. 540 dagar (eller 18 månader), samt

att därvid tjänstgöringsordningen utformas enligt kommitténs ovan angivna förslag.

H. Signalk tekniker.

Värnpliktiga uttagna för utbildning i specialtjänst som signalk tekniker avses vid mobilisering skola användas huvudsakligen såsom arbetsledare vid reparationsplatser m. m., där flera signalmekaniker finnas.

Det årliga utbildningsbehovet uppgår till omkring 15.

Uttagning för här nämnd utbildning har första gången skett 1949.

Radioförbindelserna kräva mycket snabba reparationer för att trafiken skall kunna upprätthållas. Då felen på moderna radioapparater äro svåra att lokalisera utan tillgång till kopplingsschema för de olika apparaterna och instrumentutrustning för felsökning, kräves specialutbildad personal — signalmekaniker — för att avhjälpa felen. Den personal, som betjänar radiostationerna, kan i regel icke under nu fastställd tid för första tjänstgöring bibringas erforderlig förmåga i felsökning och reparation. För att leda och organisera arbetet vid sådana reparationsplatser, där flera signalmekaniker äro placerade, kräves personal, som är mera kvalificerad och framför allt besitter större kunskaper i materielkännedom och reparations-tjänst än signalmekanikerna.

Med hänsyn till de stora krav, som sålunda måste ställas på berörda befattningshavare, borde dessa vara fast anställda tekniker med lång utbildning. Behovet av sådana tekniker i krigsorganisationen är emellertid så stort, att en sådan väg av kostnadsskäl icke synes framkomlig. Det blir därför nödvändigt att fylla behovet med värnpliktiga, vilka genom sin

civila utbildning bibragts sådana kunskaper och färdigheter i ämnet, att deras militära användbarhet därigenom ökas. En förutsättning härför är, att nämnda värnpliktiga dels åläggas en så lång sammanlagd tjänstgöringstid att de kunna placeras i avsedda befattningar, dels att nämnda tjänstgöring tillrättalägges så, att de genom ofta återkommande tjänstgöringsperioder bli satta i tillfälle att följa utvecklingen på ifrågavarande militärtekniska område. Det förtjänar framhållas, att otillräcklig utbildning av denna värnpliktsgrupp kan komma att medföra irreparabla skador på dyrbar och svårersättningsvärd materiel.

Med hänsyn till anförda omständigheter böra enligt värnpliktskommitténs mening här berörda värnpliktiga hänföras till den grupp, som uttages i specialtjänst, och erhålla samma utbildningstid som värnpliktiga tygtekniker, skyddstekniker m. fl. På grund av de höga krav, som måste ställas på vederbörandes teoretiska kunskaper, böra signalteknikerna uttagas bland värnpliktiga (studenter och likställda), som genomgått tekniskt läroverk (motsvarande) på den elektrotekniska svagströmslinjen eller i övrigt vid högskolor (motsvarande) bedrivit studier i ämnet.

Genom generalorder 2132/1949 har fastställts särskild tjänstgöringsordning för signaltekniker, varvid anförda synpunkter beaktats. Denna tjänstgöringsordning bör alltjämt äga bestånd. Dess närmare utformning framgår av tablan sid. 214 nedan.

På grund av vad sålunda andragits får värnpliktskommittén föreslå,

att värnpliktiga signaltekniker hänföras till den grupp värnpliktiga, som uttagas för utbildning i specialtjänst,

att tjänstgöringstiden fastställs till samma längd, som förordats för övriga specialtjänstkategorier, d. v. s. 540 dagar (eller 18 månader), samt

att tjänstgöringsordningen för berörda kategori utformas enligt ovan angivna förslag.

I. Psykotekniker.

Värnpliktiga, uttagna för utbildning till psykotekniker, avses vid mobilisering skola placeras vid staber, centrala värnpliktsbyrån och krigssjukhus.

Det årliga utbildningsbehovet beräknas till omkring 25.

Uttagning för utbildning till psykotekniker har ännu icke ägt rum.

De psykologiskt orienterade vetenskaperna (allmän psykologi, pedagogik och sociologi), vilka ifråga om sitt praktiska utnyttjande i regel benämnas psykoteknik, ha alltsedan första världskriget i flertalet länder tagits i anspråk för omfattande forsknings- och personalprövningsverksamhet m. m.

Verksamheten inom den svenska krigsmakten har främst inriktats på personalprövningsverksamhet, medan andra verksamhetsgrenar samt del-

vis den betydelsefulla forskningsverksamheten fått stå tillbaka på grund av brist på fackkunnig personal; till centrala värnpliktsbyrån äro nämligen endast två fackpsykologer knutna. Som jämförelse kan nämnas, att Norge på motsvarande arbetsområde har nio fackpsykologer anställda. I Norge inskrivas de psykologistuderande såsom psykotekniker i specialtjänst och tagas under fackutbildningen i anspråk såsom provledare vid inskrivningarna.

Värnpliktskommittén har i annat sammanhang föreslagit, att uttagning till befälsutbildning skall ske vid inskrivningen, och att uttagningen skall grundas på inskrivningsprov (intelligenstest) och exploration. I samband härmed upptog kommittén till prövning möjligheterna att låta fackpsykologer biträda vid uttagningen och kom därvid till den uppfattningen, att det vore av största betydelse att äga tillgång till psykologisk expertis för det explorativa förfarandet. För att kunna nedbringa kostnaderna för inskrivningsförrättningarna och samtidigt bibringa värnpliktiga med civilpsykologisk (motsvarande) utbildning tillfälle till praktik och vidareutbildning synes det lämpligt att utnyttja ifrågavarande värnpliktiga för den föreslagna explorationen i samband med inskrivningen. Starka skäl föreligga därför att för särskild utbildning, nämligen utbildning i specialtjänst såsom psykotekniker, uttaga sådana studenter och likställda, vilka avlagt examen i de för psykologisk verksamhet betydelsefulla ämnena psykologi, pedagogik och sociologi. Här berörda värnpliktiga erfordras för tjänstgöring även vid övrig personalprövningsverksamhet, vid vetenskaplig bearbetning av erhållet material, vid forskningsarbete, vid standardiseringsarbete för tillämpning av nya metoder, för klinisk verksamhet, för uppgifter sammanhängande med den psykologiska krigföringen m. m.

Med hänsyn till att förtrogenhet med den militära tjänsten utgör ett oeftergivligt krav för att den värnpliktige psykoteknikern skall äga förutsättningar för att lösa de uppgifter, som enligt ovan kunna påläggas honom, måste han undergå en jämförelsevis lång soldat- och befälsutbildning. Å andra sidan kan hans civila fackutbildning icke nyttiggöras försvaret i önskvärd utsträckning, om den rent militära utbildningen göres alltför lång. Det synes därför motiverat, att nämnda värnpliktiga — oberoende av studenternas i övrigt utbildningstid — åläggas samma tjänstgöringstid, som övriga i specialtjänst uttagna värnpliktiga.

Beträffande tjänstgöringens uppdelning synas följande synpunkter böra anläggas. Soldat- och befälsutbildningen bör fullgöras med den grundläggande utbildningen tillsammans med övriga studenter och likställda vid infanteriet samt med befälsutbildningen tillsammans med de till gruppchefsutbildning uttagna värnpliktiga vid samma truppslag. Härigenom vinnes att psykoteknikerna erhålla en ingående kannedom om den värnpliktskategori, vilken genom deras medverkan skall uttagas till förlängd

utbildning. Det är givet, att psykoteknikerna icke kunna stå på samma utbildningsnivå som gruppchefseleverna vid sammanförandet i början av oktober, men skiljaktigheterna i utbildning torde i här föreliggande fall vara av mindre betydelse. Med inryckning i början av juni och utryckning i mitten av mars påföljande år skulle soldat- och befälsutbildningen alltså komma att omfatta omkring 9½ månad. Den fortsatta utbildningen bör omfatta en särskild fackutbildningskurs, vilken med fördel kan sammanfalla med den särskilda utbildning, som i annat sammanhang ovan föreslagits för vissa fackpsykologer och officerare. Efter fackutbildningskursen bör följa en facktjänstgöring, som lämpligen bör infalla i direkt anslutning till kursen och omfatta tjänstgöring som biträdande exploratör vid inskrivningsförrättningarna. Under nämnda tjänstgöring bör psykoteknikern som regel icke självständigt få utföra explorationer. Under återstående tjänstgöringstid bör psykoteknikern tagas i anspråk dels vid inskrivningsförrättningarna som exploratör dels vid centrala värnpliktsbyrån dels ock i vissa fall för särskild tjänstgöring vid förband, staber, verk, anstalter m. m.

Då det är av största betydelse, att psykoteknikernas verksamhet, särskilt vid inskrivningarna, utövas med omdöme, bör facktjänstgöringen som exploratör fullgöras först sedan vederbörande uppnått en sådan ålder, att de dels förvärvat praktisk erfarenhet som psykolog, dels vunnit erforderlig mognad.

Värnpliktskommittén har funnit det vara synnerligen angeläget, att särskild uppmärksamhet ägnas åt psykoteknikernas fortsatta tjänstgöring. Med hänsyn till ovan anförda synpunkter synes det önskvärt, att psykoteknikernas värnpliktstjänstgöring förskjutes framåt visst antal år efter inskrivningen. Soldat- och befälsutbildning bör sålunda icke påbörjas förrän filosofie kandidatexamen (motsvarande) avlagts. Enligt kommitténs mening bör tjänstgöringen för psykoteknikerna i huvudsak ges den utformning, som framgår av tablån sid. 214.

Under hänvisning till det anförda får kommittén föreslå,
att värnpliktiga psykotekniker hänföras till den grupp värnpliktiga, som uttagas för utbildning i specialtjänst,
att tjänstgöringen fastställs till 540 dagar (18 månader) samt
att därvid tjänstgöringen utformas i huvudsaklig anslutning till ovan angivna förslag.

J. Forskningstekniker.

Vid behandlingen ovan av kategorierna tygtekniker och skyddstekniker har anmärkts, att försvarets forskningsanstalts behov av värnpliktiga av dessa kategorier i fortsättningen bör tillgodoses genom inrättande av en särskild kategori värnpliktiga i specialtjänst, benämnd forskningstekniker.

Vid försvarets forskningsanstalt krigsplaceras dels viss vid anstalten i fredstid anställd personal dels värnpliktiga *skyddstekniker*, avsedda för tjänst vid avd. 1 (avd. för kemi), och värnpliktiga *tygtekniker*, avsedda för tjänst vid avd. 2 och 3 (avd. för fysik resp. teleteknik).

Forskningsanstalten har emellertid även i fredstid behov av ett antal värnpliktiga med god teknisk eller naturvetenskaplig utbildning. För att anstalten skall ha verklig nytta av dessa värnpliktiga fordras emellertid, att åtminstone deras första tjänstgöring därstädes har en längd av minst 6 månader. Kommendering av värnpliktiga under kort tid inverkar endast störande på forskningsarbetet och ger ej heller de värnpliktiga tillfälle att sätta sig in i arbetet på det sätt, som fordras för krigsplacering vid anstalten.

För närvarande finnas inga föreskrifter meddelade om att forskningsanstalten skall tilldelas visst antal värnpliktiga i fredstid. Emellertid brukar årligen ett mindre antal kvalificerade värnpliktiga efter genomgången del av första tjänstgöring vid vederbörligt förband på egen ansökan och med tillstyrkan av anstalten kommenderas att vid denna fullgöra återstående del av nämnda tjänstgöring. I allmänhet beordras endast värnpliktiga tillhörande besiktningsgrupp 4 att tjänstgöra på detta sätt, men undantagsvis har så skett även med värnpliktiga av högre grupp. Sådan kommendering har ej medfört krigsplacering vid anstalten.

Det årliga utbildningsbehovet torde under de närmaste fem åren uppgå till omkring 18 värnpliktiga. Därefter torde behovet kunna sättas till omkring 10 per år. Ur anstaltens synpunkt torde det emellertid vara lämpligare, att en del av nyssnämnda behov tillgodoses genom att äldre värnpliktiga forskare överföras till krigsplacering vid anstalten, varvid dessa om möjligt borde kommenderas till anstalten under någon period av återstående värnpliktstjänst.

Enligt vad inledningsvis anförts skall visst antal värnpliktiga tygtekniker och skyddstekniker krigsplaceras vid försvarets forskningsanstalt.

Till *tygtekniker* uttagas i regel värnpliktiga grupp K tillhörande besiktningsgrupp 4, vilka studera eller avse studera vissa tekniska eller naturvetenskapliga ämnen vid teknisk högskola eller teknisk skola. Beträffande gången av deras utbildning enligt nu gällande bestämmelser (go 1924/1948) hänvisas till sammanställningen sid. 196 ovan. Av denna framgår, att den praktiska tjänstgöringen skall ske vid arméförvaltningens tygavdelning, dess anstalter och förråd eller vid förband, vilket tillämpats så, att tjänstgöringen även kan äga rum vid forskningsanstalten. Härigenom kan utbildningen av vissa tygtekniker läggas på ett sätt, som tillfredsställer anstaltens önskemål såväl ur freds- som krigstjänstgöringssynpunkt. Nuvarande principer för uttagning av tygtekniker medge emellertid ej att

t. ex. värnpliktiga, som studera matematik och naturvetenskapliga ämnen vid universitet eller högskola, uttagas och kommenderas till anstalten, vilket vore önskvärt.

Till *skyddstekniker* uttagas värnpliktiga grupp K, tillhörande besiktningsgrupperna 1—3, vilka studera eller avse studera kemi vid högskola, universitet eller tekniskt läroverk. Beträffande deras utbildning hänvisas till tablån sid. 200—201. Skyddsteknikerna uttagas och utbildas för att kunna tjänstgöra som skyddstekniker vid bataljons- och högre staber samt som biträdande instruktörer vid soldatutbildningen i skyddsteknik. De kommenderas till försvarets forskningsanstalt korta perioder för egen utbildning och kunna ej under dessa vara till verklig nytta i anstaltens arbete. De värnpliktiga kemister, som avses för krigstjänst vid anstalten, skulle med fördel kunna uttagas även ur besiktningsgrupp 4 och ej blott ur grupperna 1—3, såsom nu föreskrives för skyddstekniker.

Beträffande tidpunkten för fackutbildningens början för tyg- och skyddstekniker gäller för närvarande, att de som studera vid tekniskt läroverk skola ha avlagt examen, de som studera vid teknisk högskola ha genomgått minst två årskurser samt de som studera vid universitet eller därmed jämförlig högskola ha minst 2 betyg i kemi. För att eleverna i största möjliga grad skola kunna tillgodogöra sig utbildningen och effektivt kunna delta i de skiftande uppgifter, som tillkomma anstaltens olika sektioner, vore det ändamålsenligare, om fackutbildningen och den därefter följande tjänstgöringen fullgjordes först efter avlagd examen. Detta torde vara ett önskemål jämväl ur de värnpliktigas synpunkt med hänsyn till deras arbetsförhållanden och ekonomi.

Det vill synas, som om de olägenheter, vilka ur forskningsanstaltens synpunkt äro förenade med den nuvarande ordningen för uttagning och utbildning av värnpliktiga av de kategorier, som avses för krigsplacering vid anstalten, skulle kunna avhjälpas på ett smidigt och tillfredsställande sätt, om dessa värnpliktiga hänföras till en helt ny kategori, förslagsvis benämnd forskningstekniker. Denna kategori skulle uttagas bland värnpliktiga grupp K, vilka studera eller avse studera vissa tekniska eller naturvetenskapliga ämnen vid högskola, universitet, tekniskt gymnasium, teknisk fackskola eller motsvarande privat teknisk läroanstalt. Omkring en tredjedel av de till denna kategori uttagna bör såsom huvudämne studera kemi, och de övriga något eller några av ämnena fysik, matematik, teknisk fysik eller elektrisk svagströmsteknik. Normalt torde forskningstekniker böra uttagas bland värnpliktiga ur besiktningsgrupp 4, men hinder bör dock ej föreligga att uttaga värnpliktiga även ur högre besiktningsgrupp.

Tjänstgöringen för värnpliktiga forskningstekniker torde böra utformas i huvudsaklig anslutning till i nedanstående tablå (sid. 215) intagna förslag.

Värnpliktstidens uppdelning för signal- och psykotekniker
enligt 1948 års värnpliktskommittés förslag.

<i>Signaltekniker.</i> ¹	
Soldatutbildning, juni—september 1. året vid signaltrupperna	omkring 90 dagar
Fackutbildning	
Fackutbildningskurs samt praktik och fortsatt fackutbildning vid arméns signalskola	270 »
Fackutbildningskursen fullgöres	
a) av dem, som avlagt teknisk examen, omedelbart efter soldatutbildningen	
b) av studerande vid tekniskt gymnasium eller fackskola med början examensåret, dock senast 4. året efter fullgjord soldatutbildning samt	
c) av studerande vid teknisk högskola inom två år efter fullgjord 4. årets kurs vid högskolan, dock senast 6. året efter fullgjord soldatutbildning	
Fortsatt tjänstgöring	
Facktjänstgöring och repetitionskurser vid försvarets forskningsanstalt, arméförvaltningens tygavdelning, dess anstalter och förråd eller vid förband, fullgöras i omgångar om i regel minst 30 dagars längd, fördelade över hela värnpliktstiden	180 »
Summa	540 dagar
<i>Psykotekniker.</i>	
Soldat- och befälsutbildning	
a) Soldatutbildning juni—september omkring 4. året vid infanteriförband tillsammans med studenter och likställda	omkring 120 dagar
b) Befälsutbildning oktober—mars direkt efter soldatutbildningen vid infanteriförband tillsammans med till gruppehufvutbildning uttagna värnpliktiga	165 »
Fackutbildning och facktjänstgöring	
a) Fackutbildningskurs	30 »
b) Facktjänstgöring som biträdande exploratör vid inskrivningsförrättning	45 »
Fackutbildningskursen och facktjänstgöringen fullgöres i en följd efter avlagd fil. kand.-examen (motsv.), dock tidigast 6. året	
Fortsatt tjänstgöring	
Facktjänstgöring vid centrala värnpliktsbyrå eller som exploratör vid inskrivningsförrättning efter avslutad fackutbildning och facktjänstgöring enligt a) och b) ovan. Tjänstgöringen må fördelas över hela värnpliktstiden i omgångar om minst 30 dagars längd, och fullgöres om möjligt tidigast under 8. året	180 »
Summa	540 dagar

¹ Förslaget överensstämmer med go nr 2132/1949.

Värnplikstidens uppdelning för forskningstekniker
enligt 1948 års värnpliktskommittés förslag.

<i>Forskningstekniker.</i>	
Soldatutbildning vid trängregementenas tygkompanier tillsammans med värnpliktiga tygtekniker	omkring 105 dagar
Fackutbildning och facktjänstgöring vid försvarets forskningsanstalt (FOA)	255 »
(Fackutbildning av värnpliktiga forskningstekniker med kemi som huvudämne sker tillsammans med skyddstekniker vid fackutbildningskursen januari—mars vid FOA avd. 1)	
Fackutbildning och facktjänstgöring fullgöras	
a) av den, som avlagt teknisk examen, omedelbart efter soldatutbildningen, beträffande värnpliktiga med kemi som huvudämne dock först vid tiden för nästa fackutbildning av skyddstekniker,	
b) av studerande vid tekniskt gymnasium eller fackskola (eller motsvarande privat teknisk läroanstalt) efter avlagd examen, dock senast 4. året efter fullgjord soldatutbildning,	
c) av studerande vid teknisk högskola efter avlagd examen, dock senast 6. året efter fullgjord soldatutbildning och inom två år efter fullgjord 4. årets kurs,	
d) av studerande vid universitet eller motsvarande högskola efter avlagd filosofie kandidat- eller ämbetsexamen, dock senast 6. året efter fullgjord soldatutbildning och inom två år efter avlagd examen	
Fortsatt tjänstgöring	
Facktjänstgöring vid FOA, omkring 90 dagar året efter genomgången fackutbildning och facktjänstgöring enligt a)—d) ovan samt återstående tjänstgöringstid i en omgång senare under värnplikstiden	180 »
Summa	540 »

Under återopande av vad sålunda anförts får värnpliktskommittén föreslå,

att värnpliktiga forskningstekniker hänföras till den grupp värnpliktiga, som uttagas för utbildning i specialtjänst,

att tjänstgöringen fastställs till 540 dagar (18 månader) samt

att därvid tjänstgöringen utformas i huvudsaklig anslutning till ovan angivna förslag.

K. Krigskassörer.

Värnpliktiga uttagna för utbildning i specialtjänst såsom krigskassörer avses vid mobilisering skola användas som krigskassörer vid staber och förband.

Det årliga utbildningsbehovet uppgår till omkring 25.

Krigskassörerna hänfördes till specialisttjänstgruppen först 1930. Tidigare utvaldes under pågående tjänstgöring bland studenter och likställda ett visst antal för att undergå krigskassörsutbildning. Efter provtjänstgöring och förutbildning vid vederbörligt förbands kassa beordrades de som därvid visat sig lämpliga till krigskassörskola.

Genom generalorder 1417/1930 utfärdades bestämmelser för utbildningen, vilka i huvudsak kommo att gälla tills tjänstgöringstiden genom 1941 års värnpliktslag väsentligt ökades. Utbildningen ägde rum vid en krigskassörskola av omkring två månaders längd samt i form av fortsatt utbildning vid truppförbandens kassaförvaltningar.

Genom 1941 års värnpliktslag utsträcktes utbildningstiden för krigskassörer till 630 dagar, omfattande soldat- och befälsutbildning samt fackutbildning och facktjänstgöring. Grundläggande bestämmelser i ämnet utfärdades genom generalorder 2255/1942, vars närmare innebörd framgår av sammanställningen sid. 217 nedan. På grundval av erfarenheterna från utbildningsåren 1942—44 befanns sedermera viss jämkning i denna tjänstgöringsordning önskvärd, och nya bestämmelser — innebärande viss omläggning bl. a. av tiden för genomgående av krigskassörskola — utfärdades genom generalorder 2576/1945. Den angivna omläggningen befanns emellertid icke vara i alla avseenden fullt ändamålsenlig, och genom generalorder 3264/1946 skedde därför en viss återgång till det tidigare tillämpade systemet. Beträffande den närmare innebörden av sistnämnda båda generalorder hänvisas till den förut berörda sammanställningen sid. 217.

Efter en på uppdrag av chefen för försvarsdepartementet verkställd undersökning, närmast i syfte att bringa överensstämmelse mellan de olika försvarsgrenarnas föreskrifter rörande krigskassörernas tjänstgöring, framlade chefen för armén år 1948 förslag om en sänkning av utbildningstiden för arméns krigskassörer till 360 dagar eller samma tid, som gällde för motsvarande värnpliktskategori vid övriga försvarsgrenar. En dylik sänkning befanns möjlig att genomföra genom en skärpning av uttagningsbestämmelserna i förening med en viss sänkning av utbildningsmålen. I förstnämnda hänseende förutsatte arméchefens förslag, att samtliga till krigskassörsutbildning uttagna värnpliktiga före inryckningen till första tjänstgöringen avslutat en likartad civilekonomisk utbildning. Innebörden av arméchefens förslag, vilket fastställts av Kungl. Maj:t genom generalorder 2132/1949, framgår av den tidigare åberopade sammanställningen sid. 217. Utbildning enligt den nya ordningen har påbörjats innevarande år.

**Sammanställning av värnpliktstidens uppdelning enligt 1941 års värnpliktslag
(go nris 2255/1942, 2576/1945, 3264/1946 och 2132/1949) och värnpliktskommitténs förslag.**

Utbildningens uppdelning på kol. 1—2 Text inom ( ) hänför sig endast till kol. 1 Text inom [ ] hänför sig endast till kol. 2	Värnpliktstidens fördelning					1948 års värnpliktskommitté
	1941 års värnpliktslag				1949	
	Go nr 2255/1942	Go nr 2576/1945	Go nr 3264/1946	Go nr 2132/49		
Soldat- och befälsutbildning	omkring	omkring	omkring	omkring	Ingen ändring av go 2132/1949	
Rekrytskola vid intendenturtrupperna mitten av maj—september 1. året	135 dagar	135 dagar	135 dagar	90 dagar		Soldat- och befälsutbildning Rekrytskola vid intendenturtrupperna (underhållstrupperna) juni—oktober (september) 1. året.
[Facktjänstgöring 1. omgången	120 »	»	»	»		
Biträde åt i kassörsbefattning placerad underofficer oktober 1. året—januari 2. året]						
Fackutbildning						Fackutbildning Krigskassörskola februari—maj 2. året (oktober 1. året—januari 2. året)
Facktjänstgöring						Facktjänstgöring Krigskassörskola november 1. året—februari 2. året (september 1. året—januari 2. året)
Biträde åt i kassörsbefattning placerad underofficer juni—mitten av augusti 2. året (februari—september 2. året)	240 »	75 »	195 »	60 »		
(Tjänstgöring såsom krigskassör, fördelad över hela värnpliktstiden i omgångar om minst 30 dagars längd)	135 »	»	»	»		
[Fortsatt tjänstgöring						Fortsatt tjänstgöring Repetitionskurser och (eller) facktjänstgöring vid kassaavdelning
a) Repetitionskurser, vardera av omkring 30 dagars längd, i regel förlagda till slutet av krigskassörskola för yngre ålderklasser	60 »	»	60 »	»		
b) Biträde åt i kassörsbefattning placerad underofficer	45 »	»	45 »	90 »		
c) Tjänstgöring vid kassaförvaltning]	75 »	»	75 »	»		
Summa	630 »	630 »	630 »	360 »		360 dagar

I avvaktan på erfarenheter från tillämpningen av de sålunda beslutade grunderna för krigskassörernas tjänstgöring har värnpliktskommittén icke ansett sig böra ifrågasätta någon ändrad tjänstgöringsordning för dessa.

Under hänvisning till det anförda får värnpliktskommittén föreslå,

att de värnpliktiga krigskassörerna vid armén alltjämt uttagas för utbildning i specialtjänst,

att för utbildning till krigskassör om möjligt endast sådana värnpliktiga uttagas, som före utbildningens början genomgått handelsgymnasium,

att tjänstgöringen fastställles till 360 dagar (12 månader) samt

att därvid ingen ändring göres i ovan nämnda genom generalorder 2132/1949 fastställda tjänstgöringsordning.

L. Sammanfattande förslag.

På grundval av den i det föregående utförda granskningen får värnpliktskommittén härmed sammanfattningsvis föreslå,

att uttagning för utbildning i specialtjänst alltjämt göres av kategorierna läkare, tandläkare, apotekare, veterinärer, tygtekniker, skyddstekniker, fotografitekniker, radartekniker, signaltekniker och krigskassörer;

att uttagning för utbildning i specialtjänst till psykotekniker och forskningstekniker kommer till stånd;

att uttagning för utbildning i specialtjänst tillsvidare begränsas till ovan nämnda kategorier;

att tjänstgöringstiden för samtliga kategorier med undantag av krigskassörer fastställles till sammanlagt 540 dagar, vilket innebär en ökning med 180 dagar för kategorien fotografitekniker;

att tjänstgöringstiden för krigskassörer tillsvidare bibehålles vid nuvarande längd, 360 dagar;

att tjänstgöringen uppdelas på sätt, som föreslagits vid behandlingen av de olika kategorierna;

att åtgärder genom chefens för armén försorg vidtagas för att tillfälligt och inom nu gällande organisation tillgodose behovet av utbildningsbefäl för utbildningen av läkare, tandläkare och apotekare i enlighet med föreslagen uppdelning av tjänstgöringen samt

att frågan om befäl till här nämnd utbildning upptages till prövning i samband med de överväganden rörande arméns framtida freds- och krigsorganisation, som komma till utförande i andra sammanhang.

Kap. 3. Flottan.

A. Inledning.

Vid flottan hänförs enligt nu gällande ordning till gruppen värnpliktiga i specialtjänst ingenjörer (skeppsbyggnads-, maskin-, elektro-, artilleri-, torped-, min- och teleingenjörer), kemister, skyddstekniker, intendent, läkare, tandläkare och tygtekniker. Huvuddelen av specialistgruppen inom detta vapenslag utgöres sålunda av teknisk personal inom olika tjänstegrenar. Med hänsyn härtill upptaga befälsutövning och truppföring allenast en underordnad plats på utbildningsprogrammet, och den tid, som anslagits för dessa utbildningsgrenar, är i allmänhet väsentligt kortare än den, som genomsnittligt funnits böra tillämpas för värnpliktiga specialister av olika slag vid armén.

Först efter avslutade civila högskolestudier kallas de värnpliktiga i specialtjänst vid flottan in för fullgörande av fackutbildning och facktjänstgöring. Härigenom kan hela omfånget av deras teoretiska kunskaper läggas till grund för den militära utbildningen, och fackutbildningen kan göras kortare till förmån för den viktigaste delen av utbildningen, nämligen facktjänstgöringen. Under denna placeras de värnpliktiga i allmänhet i befattningar motsvarande dem, vederbörande avses skola inneha i krigsorganisationen.

B. Den allmänna bakgrunden till värnpliktskommitténs prövning och förslag.

Med stöd av bestämmelserna i 1941 års värnpliktslag och i anslutning härtill utfärdad generalorder meddelades genom marinorder 719/1945 särskilda föreskrifter om tjänstgöringen för värnpliktiga i specialtjänst vid flottan. Dessa föreskrifter voro i stort sett likartade för de olika personalkategorierna och inneburo, att tjänstgöringstiden — 630 dagar — som regel uppdelades på följande sätt.

Militärutbildning: 1:a värnpliktsåret	60 dagar	vid sjökrigsskolan
» 2:a »	60 »	ombord på fartyg i sjökrigsskoleavdelningen

Efter avslutade högskolestudier:

Fackutbildning	60 dagar	vid örlogsvarv
	150 »	ombord på fartyg
Facktjänstgöring	120 »	ombord eller i land vid örlogsvarv eller marinförvaltningen
	450 dagar	

4:e året efter avslutad facktjänstgöring	60 dagar	repetitionsövning ombord eller i land
8:e » » » »	60 »	repetitionsövning ombord eller i land
12:e » » » »	60 »	repetitionsövning ombord eller i land
	180 dagar	
	Summa	630 dagar

Den år 1948 genomförda förkortningen av de värnpliktigas utbildningstid med 90 dagar omfattade även värnpliktiga i specialtjänst. Inför nödvändigheten att minska utbildningen med nämnda antal dagar fann man lämpligt att i första hand låta den under andra värnpliktsåret infallande militärutbildningen om 60 dagar utgå och i andra hand avkorta tiden för fackutbildning med 30 dagar. Den nyssnämnda delen av militärutbildningen ägde rum å sjökrigsskoleavdelningens fartyg under sommaren och avsåg att ge de värnpliktiga en allmän kännedom om fartygstjänst och fartygsmateriel. Erforderliga kunskaper härutinnan förutsattes efter avkortningen av tjänstgöringen skola bibringas de värnpliktiga i samband med fackutbildningen längre fram under värnpliktstjänstgöringen. För att de värnpliktiga icke skulle vara helt främmande för denna del av tjänsten inom flottan vid påbörjandet av fackutbildningen, inlades 32 timmar allmän orientering om materielen ombord i samband med studiebesök på fartyg under militärutbildningen första värnpliktsåret. Härigenom erhöles eleverna även en grund för jämförelser med den materiel, som de under högskoleutbildningen kommo att studera.

För värnpliktiga intendent, läkare och tandläkare ansågs det dock ofrånkomligt, att redan under militärutbildningen inlägga en mera omfattande kännedom om fartygstjänsten. Värnpliktiga intendenters fackutbildning är helt förlagd till land, och de kunna under denna period ej påräkna någon utbildning ombord. För att likväl göra det möjligt för dessa värnpliktiga att under fackutbildningen inhämta de teoretiska kunskaperna om intendenturtjänsten på fartyg, måste därför militärutbildningen under första värnpliktsåret förlängas med en kurs om trettio dagar förlagd ombord.

Till skillnad från övriga grupper värnpliktiga i specialtjänst genomgå läkare och tandläkare endast en mycket kort fackutbildning, omfattande sextio dagar. Anledningen härtill är, att dessa värnpliktiga redan på grund av sin civila utbildning besitta erforderliga fackkunskaper för tjänstgöring inom det militära området. Det är i stället nödvändigt att dessa värnpliktiga erhålla en mera omfattande militärutbildning på ett tidigt stadium. För att bibringa vederbörande tillfredsställande kännedom om

fartygstjänsten och tjänsten vid kustartilleriförband inläggas särskilda kurser ombord och i land om trettio dagar.

Den ovannämnda avkortningen av tiden för fackutbildning för de värnpliktiga specialisterna har som regel kunnat genomföras genom en minskning av utbildningstiden vid örlogsvarv samt i viss mån genom en ökad specialisering och bestämdare inriktning av utbildningen.

Chefen för marinen har genom marinorder 411/1948 fastställt utbildningsplaner m. m. för värnpliktiga, vilka enligt nu gällande bestämmelser uttagas i specialtjänst vid flottan. Oaktat minskningen i utbildningstid har på grund av vidtagna rationaliseringsåtgärder den tidigare målsättningen i stort sett kunnat bibehållas. För att ernå ett tillfredsställande resultat av utbildningen har det dock befunnits ofrånkomligt att utöka tiden för facktjänstgöringen. Den tekniska materielen ombord på fartygen och även stridstjänsten på dessa kompliceras allt mer och kräva en ingående vana ombord hos den ledande personalen, för att ett fullgott resultat skall kunna erhållas.

Sedan militärutbildningen och fackutbildningen inskränkts till ett minimum, återstå av den egentliga utbildningstiden blott fyra månader för facktjänstgöring. Det nuvarande utbildningssystemet för värnpliktiga i allmänhet vid flottan bygger emellertid på kvartalsvisa övningsperioder. För att samordna utbildningen av specialister med utbildningen i övrigt har det därför befunnits lämpligt att förlänga facktjänstgöringen genom att förlägga sextio dagar av den fortsatta tjänstgöringen i omedelbar anslutning till facktjänstgöringen. Härigenom erhålles en sammanhängande tjänstgöringstid om sex månader, vilken medger för de värnpliktiga specialisterna att följa två kvartalsperioder av övningsårets utbildningsprogram. Den ifrågavarande förlängningen har dock icke kommit till stånd beträffande läkare och tandläkare, enär dessa genom sin civila praktik och vidareutbildning äro mera användbara för den militära tjänsten under en senare del av värnpliktstiden.

Den av chefen för marinen fastställda utbildningsplanen för nuvarande grupper värnpliktiga uttagna i specialtjänst med undantag av tygtekniker framgå av bilaga 8.

Vad den sistnämnda kategorien angår har genom generalorder 3723/1946 föreskrivits, att värnpliktiga tygtekniker vid flottan skola uttagas bland värnpliktiga med examen från tekniskt läroverk (gymnasium). Tygteknikerna avses att i krigsorganisationen användas såsom biträden vid kontroll av artilleriemateriel på örlogsvarv eller motsvarande plats. Utbildningstiden för dessa värnpliktiga omfattar 360 dagar i en följd i likhet med vad som gäller för flertalet värnpliktiga vid flottan. Då utbildningen jämväl i fortsättningen synes böra följa samma regel som för värnpliktiga

i allmänhet vid detta vapenslag, får värnpliktskommittén föreslå, att tygteknikerna överföras från specialistgruppen till gruppen värnpliktiga i allmänhet och i samband därmed erhålla ändrad benämning.

Övriga till specialistgruppen nu hänfödda värnpliktskategorier anser värnpliktskommittén alltjämt böra bibehållas, och ifrågasätter kommittén icke någon ändring i nu gällande regler för deras uttagning och utbildning. Kommittén har emellertid funnit sig böra föreslå, att utöver de angivna kategorierna upptagas fyra nya specialistkategorier, nämligen elektrotekniker, teletekniker, kryptotekniker och väderlekstekniker. Kommitténs synpunkter och förslag beträffande de förordade nya kategorierna värnpliktiga i specialtjänst vid flottan framgå av efterföljande avsnitt.

C. Elektrotekniker.

Genom ökningen av de elektriska installationerna på fartygen under senare år har ett starkt behov gjort sig gällande av särskild elektroutbildad personal för handhavande av den elektrotekniska tjänsten ombord. Bland flottans stampersonal fanns intill hösten 1947 icke någon särskild yrkesgren för denna del av tjänsten, utan behovet av elektroteknisk personal tillgodosågs genom särskild utbildning och omskolning av motormaskinister m. fl. för dylik tjänst.

Jämlikt marinorder 581/1947 inrättades en ny yrkesgren, elektriker, inom ramen för den ordinarie personalstaten vid maskinavdelningen genom ianspråkstagande av en del beställningar för i första hand motormaskinister. Vid motsvarande tid påbörjades även en förbättrad utbildning av värnpliktiga för yrkesgrenen elektriker. Dessa värnpliktiga tillhöra emellertid gruppen värnpliktiga i allmänhet och ha som regel ingen särskild teoretisk underbyggnad för elektrotjänst utan besitta blott viss praktisk erfarenhet från elektriska installationer o. dyl. De äro därför icke kvalificerade att vidareutbildas till befäl för att mera självständigt handha och vårda den mycket komplicerade elektriska apparaturen, såsom gyrokompass, logg, centralriktanläggningar, stabiliseringsanordningar, fjärrmanöveranläggningar m. m. Det är vidare att märka, att efter övergång till växelström ombord, vilket förberedes på de moderna fartygen, större krav måste ställas på den elektrotekniska personalen. Icke minst den personella säkerheten ombord kräver, att befälspersonalen inom elektrotjänsten besitter goda teoretiska kunskaper i ämnet elektroteknik. Såsom tidigare omtalats uttagas värnpliktiga i specialtjänst vid flottan som elektroingenjörer. Dessa, som äro utbildade vid teknisk högskola, böra dock icke disponeras för ovannämnd elektrotjänst utan böra avses för mera krävande teknisk verksamhet i ledande befattningar.

För att fylla behovet av elektroutbildade underofficerare i krigsorganisationen är det nödvändigt att genomföra särskild uttagning och utbildning av värnpliktiga elektrotekniker. Det årliga utbildningsbehovet av dylika värnpliktiga beräknas till omkring 10 man. De värnpliktiga, som uttagas för dylik utbildning, böra ha avlagt examen vid tekniskt gymnasium på elektrotekniska avdelningen (elektroteknisk fackskola eller motsvarande). De böra hänföras till gruppen värnpliktiga uttagna i specialtjänst samt erhålla samma utbildningstid, som värnpliktiga ingenjörer, intendenten m. fl. Utbildningsgången för de värnpliktiga elektroteknikerna vid flottan synes i huvudsak böra utformas sålunda:

Militärutbildning	60 dagar	omfattande den grundläggande sjömilitära utbildning, som bibringas värnpliktiga av samma kategori samt påbörjande av befälsutbildning
Fackutbildning	90 »	vid maskinskola ombord
	60 »	vid elektrosektion på örlogsvarv
	30 »	vid skyddstjänstskola
Facktjänstgöring	120 »	ombord på fartyg i elektromaskinistbefattning
	360 dagar	
Fortsatt tjänstgöring	180 dagar	därav 60 dagar i direkt anslutning till facktjänstgöring, 60 dagar 4 år efter avslutad facktjänstgöring samt 60 dagar 8 år efter avslutad facktjänstgöring
	Summa	540 dagar

Åberopande det anförda får värnpliktskommittén föreslå,

att värnpliktiga med utbildning från elektrotekniskt gymnasium (fackskola) uttagas vid inskrivningen för specialtjänst vid flottan,

att tjänstgöringstiden fastställs till samma längd, som förordats för värnpliktiga ingenjörer m. fl., d. v. s. 540 dagar (eller 18 månader), samt

att tjänstgöringen utformas i huvudsaklig anslutning till ovan skisserade tjänstgöringsordning.

D. Teletekniker.

Flottan har under de senaste åren tillförts teleteknisk materiel i betydande omfattning. Teletjänsten omfattar för närvarande skötsel och vård av radarmateriel, hydroakustisk materiel, radiomateriel samt telefonmateriel. För att handha den nytillkomna komplicerade utrustningen in-

rättades genom marinorder 719/1945 en ny yrkesgren, omfattande telehantverkare inom manskapsgraderna och telemästare inom underofficersgraderna. Uttagningen för denna yrkesgren skedde till en början genom överförande från yrkesgrenen radiomatrosor respektive radiostyrmän av befattningshavare, vilka undergått viss utbildning och omskolning för den mera omfattande teletjänsten.

Den teletekniska tjänsten utvidgades emellertid mycket hastigt. Genom införande av »asdic» på fartygen tillkom ytterligare ett arbetsområde för telepersonalen. Med hänsyn härtill ansågs det nödvändigt att införa en rekrytering av jungmän, vilka redan från början specialiserades på telematerielen. Samtidigt bestämdes, att jämväl värnpliktiga skulle uttagas för denna tjänst. Erfarenheterna från de gångna åren visa emellertid, att värnpliktiga telehantverkare, vilka uttagits från gruppen värnpliktiga i allmänhet, som regel ej fyllt måtten för att tillgodogöra sig den omfattande teoretiska utbildning, som måste inhämtas i samband med inlärandet av praktiska färdigheter att sköta materielen.

Det synes därför ofrånkomligt att för denna tjänst redan vid inskrivningen uttaga värnpliktiga, vilka genomgått tekniskt gymnasium på den teletekniska linjen. För specialtjänst inom flottan uttagas visserligen enligt nuvarande bestämmelser ett mindre antal värnpliktiga för tjänst såsom teleingenjörer men dessa äro blott avsedda för mera krävande teknisk verksamhet i ingenjörsbefattningar inom krigsorganisationen. De värnpliktiga teleteknikerna böra hänföras till gruppen värnpliktiga i specialtjänst och erhålla samma utbildningstid som värnpliktiga ingenjörer m. fl. vid flottan. De utbildade värnpliktiga teleteknikerna avses skola placeras i befattningar för telemästare. Det årliga utbildningsbehovet av värnpliktiga tillhörande denna kategori utgör för närvarande 7.

Utbildningen av de värnpliktiga teleteknikerna bör i princip anordnas enligt nedanstående schema.

Militärutbildning	60 dagar	under första värnpliktsåret
Fackutbildning	180 »	vid teleskola i land samt yrkeskurs ombord
Facktjänstgöring	120 »	i teletjänst ombord som telemästare
	360 dagar	
Fortsatt tjänstgöring	180 dagar,	varav 60 dagar i omedelbar anslutning till facktjänstgöringen, 60 dagar 4 år efter avslutad facktjänstgöring samt 60 dagar 8 år efter avslutad facktjänstgöring
	Summa	540 dagar

Under hänvisning till det anförda får värnpliktskommittén föreslå,

att värnpliktiga med examen från elektrotekniskt gymnasium uttagas för utbildning i specialtjänst vid flottan som teletekniker,

att tjänstgöringstiden fastställs till 540 dagar i likhet med vad som förordats för värnpliktiga ingenjörer m. fl.,

att tjänstgöringen utformas i huvudsaklig anslutning till ovan skisserade tjänstgöringsordning.

E. Kryptotekniker.

Flottan tilldelas för närvarande ett antal värnpliktiga för utbildning till kryptotekniker vid marinen. Dessa värnpliktiga hänförs till gruppen värnpliktiga uttagna i stabstjänst och fullgöra blott 360 dagars tjänstgöring i en följd med nedanstående tidsfördelning:

Rekrytskola	60 dagar	1/7—30/8
Yrkeskurs vid marinstaben	30 »	1/9—30/9
Praktisk tjänst ombord eller i land ..	270 »	1/10—30/6
Summa	360 dagar	

Sedan andra världskrigets erfarenheter beträffande stridslednings- och förbindelsetjänst blivit tillgängliga, ha ganska betydande ändringar vidtagits i besättningslistorna för de moderna fartygen. Den omfattande radio- trafikerna och de vidgade möjligheterna att erhålla uppgifter genom radar m. m. ha medfört en ökad belastning och ett stegrat ansvar för förbindelsepersonalen. Med hänsyn till nämnda förhållanden har det varit nödvändigt att i stor utsträckning frikoppla fartygens förbindelseofficerare från kryptotjänsten för att bereda dem mera tid att övervaka och leda förbindelsetjänstens samtliga grenar samt tjänstgöra såsom rådgivare åt fartygs- eller förbandschefen.

Särskilda befattningar för kryptotekniker ha för den skull upptagits ombord på såväl kryssare som pansarskepp och jagare. Organisationen bygger helt på värnpliktiga kryptotekniker, och det årliga utbildningsbehovet utgör omkring 15. Till kryptotekniker uttagas sådana värnpliktiga, som genomgått (studera eller avse studera vid) teknisk högskola eller annan teknisk läroanstalt i facket maskinteknik-, elektroteknik- eller matematik.

Kryptoteknikerna skola ombord helt ansvara för kryptotjänsten samt i vissa andra signaltekniska hänseenden vara biträden åt förbindelseofficerarna. Med hänsyn härtill synes det nödvändigt att bibringa kryptoteknikerna en grundligare utbildning i förbindelsetjänst än hittills. Denna måste huvudsakligen inriktas på praktisk tjänstgöring för skapande av

erforderlig rutin. De värnpliktiga måste härjämte bibringas sådan kännedom om taktik och därmed sammanhängande spørsmål, att de självständigt kunna avgöra meddelandes förtursrätt samt större eller mindre betydelse för operationerna. Därest de icke besitta tillräcklig säkerhet härutinnan, kunna allvarliga konsekvenser uppstå för fartyg och förband. Enär utvecklingen på förbindelsetjänstens område går förhållandevis snabbt, är det även av stor betydelse, att kryptoteknikerna under repetitionsövningarna kunna bibringas kännedom om nytillkomna föreskrifter och göras förtrogna med nya metoder, koder m. m. för kryptotjänsten.

För att den nyss angivna utvidgningen av utbildningen för de värnpliktiga kryptoteknikerna skall kunna komma till stånd måste den nuvarande utbildningstiden väsentligt utsträckas. Möjlighet bör härjämte skapas att för viss tjänstgöring kunna anlita dessa värnpliktiga under hela värnplikts-tiden.

Värnpliktiga kryptotekniker tilldelade flottan böra med anledning härav överföras till gruppen värnpliktiga i specialtjänst och erhålla samma utbildningstid som värnpliktiga ingenjörer m. fl.

I princip synes utbildningen böra anordnas enligt nedanstående schema:

Militärutbildning	60 dagar	första värnpliktsåret
Fackutbildning	60	» vid marinstaben och kustflottan
Facktjänstgöring	240	» ombord och i land samtidigt med under-officersutbildning
	360 dagar	
Fortsatt tjänstgöring	180 dagar,	varav 60 dagar i direkt anslutning till facktjänstgöring samt resterande 120 dagar fördelade på kortare repetitionsövningar under återstående delen av värnplikts-tiden
	Summa	540 dagar

Under hänvisning till det anförda får värnpliktskommittén föreslå,

att värnpliktiga kryptotekniker vid flottan hänföras till den grupp värnpliktiga, som uttagas för utbildning i specialtjänst,

att tjänstgöringstiden fastställles till samma längd, som förordats för värnpliktiga ingenjörer m. fl., d. v. s. 540 dagar (eller 18 månader), samt

att tjänstgöringen utformas i huvudsaklig anslutning till ovan skisserade tjänstgöringsordning.

F. Väderlekstekniker.

Den marina väderlekstjänsten omfattar i krigsorganisationen förutom ett mindre antal meteorologer uteslutande värnpliktig personal. Detta medför, att marinen även i fred i stort sett är hänvisad till värnpliktig personal. Med hänsyn till väderlekstjänstens vitala betydelse för den moderna krigsföringen till sjöss och i luften är det nödvändigt, att personalen är väl utbildad och besitter tillräcklig erfarenhet om de klimatologiska växlingarnas inverkan på väderleken. Genom införande av robotvapen vid flottan och kustartilleriet har betydelsen av en god kännedom om lufthavets rörelser och egenskaper ökat. I krig måste den operativa verksamheten alltid uppläggas med hänsyn till väntade väderlekssituationer. I fred kan en välordnad väderlekstjänst inbespara stora summor genom att lämna prognoser rörande utsikterna för artilleriskjutningar m. m., varigenom onödiga påeldningar och förflyttningar av fartyg kunna undvikas.

Med hänsyn till anförda förhållanden måste väderleksstationerna bemannas med kvalificerad personal. Eftersom flottans övningar numera pågå under samtliga kvartal, är det av stor betydelse, att denna bemanning är kontinuerlig under hela året.

De till väderlekstjänst uttagna värnpliktiga utgöras av dels väderlekstekniker dels väderleksbiträden. De senare fullgöra tjänst i mindre betydelsefulla befattningar och kunna därför här lämnas åsido. Väderleksteknikerna, som uttagas vid inskrivningen bland studenter och likställda med utbildning vid universitet eller högskola i meteorologi, astronomi eller fysik, hänförs till värnpliktiga i stabstjänst och tillhöra i allmänhet besiktningsgrupp 4. Det årliga utbildningsbehovet av väderlekstekniker uppgår till omkring 6.

Den nuvarande utbildningen inledes med rekrytskola om 60 dagars militärutbildning och 30 dagars väderlekstjänst vid väderleksstation. Därefter följer en yrkeskurs om ytterligare 90 dagar. Återstående delen av tjänstgöringen fullgöres som praktisk tjänst vid väderleksstation. Marinen äger sålunda blott under 6 månader tillgång på färdigutbildade väderlekstekniker. Då väderleksteknikerna med hänsyn till tidpunkten för de civila studiernas avslutande inrycka till tjänstgöring i juli, äro de i anslutning till det anförda disponibla för praktisk tjänstgöring allenast under årets 6 första månader. Marinen står därför utan kvalificerad personal under sommar- och höstmånaderna, då övningsåret är som intensivast både vid flottan och kustartilleriet.

Med hänsyn till anförda synpunkter synas flottan tilldelade värnpliktiga väderlekstekniker böra överföras till gruppen värnpliktiga i specialtjänst och erhålla en ökad tjänstgöringstid i likhet med övriga tekniker med motsvarande civila kvalifikationer.

Utbildningen torde i princip böra anordnas enligt nedanstående schema:

Militärutbildning	60 dagar	första värnpliktsåret juli—augusti
Fackutbildning	120 »	i land vid väderleksstation september—december (i omedelbar anslutning till militärutbildningen eller efter uppehåll något eller några år för civila studier)
Facktjänstgöring	180 »	ombord eller i land vid väderleksstation januari—juni
	360 dagar	
Fortsatt tjänstgöring	180 dagar,	varav 60 dagar i direkt anslutning till facktjänstgöring samt resterande 120 dagar fördelade på kortare repetitionsövningar under återstående delen av värnplikts tiden
	Summa	540 dagar

Genom ovanstående utbildningsordning beredas väderleksteknikerna goda möjligheter att under övningsårets mest krävande utbildningsmånader juni—augusti praktiskt tillämpa inhämtade kunskaper. Behovet av väderlekstekniker under september—december torde nöjaktigt kunna tillgodoses dels genom de elever, som undergå fackutbildning under berörda tid, dels genom inkallande av värnpliktiga till fullgörande av repetitionsövning.

Under hänvisning till vad sålunda andragits får värnpliktskommittén föreslå,

att vissa värnpliktiga uttagas i specialtjänst för utbildning till väderlekstekniker (underofficerare) vid flottan (marinen),

att tjänstgöringstiden för berörda värnpliktiga fastställs till samma längd, som förordats för värnpliktiga ingenjörer m. fl., d. v. s. 540 dagar (eller 18 månader), samt

att tjänstgöringen utformas i huvudsaklig anslutning till ovan skisserade tjänstgöringsordning.

Kap. 4. Kustartilleriet.

A. Inledning.

Vid kustartilleriet utbildas för närvarande följande värnpliktiga specialistkategorier, nämligen skyddstekniker, tygtekniker och krigskassörer. Fr. o. m. innevarande utbildningsår tillkomma dessutom teletekniker.

B. Skyddstekniker.

Det årliga utbildningsbehovet av skyddstekniker vid kustartilleriet uppgår till 4—5.

Skyddsteknikerna erfordras för att leda den skyddstekniska tjänsten vid kustartilleriförsvarsstaber, sektionsstaber och spärrstaber, vid vissa fasta svåra och medelsvåra batterier samt vid rörliga batterier.

Tjänstgöringen är reglerad genom generalorder 71/1949 och omfattar sammanlagt 540 dagar, uppdelade enligt nedan

Soldatutbildning	omkring	90	dagar
Fackutbildning	»	60	»
Soldat- och befälsutbildning	»	165	»
Facktjänstgöring	»	45	»
		360	»
Facktjänstgöring		180	»
		Summa	540 dagar

De första 90 dagarnas soldatutbildning äger rum vid kustartilleriet. Fackutbildningen samt den fortsatta soldat- och befälsutbildningen äro förlagda till försvarets forskningsanstalt respektive arméförband och äga rum såsom samutbildning med arméns skyddstekniker. Facktjänstgöringen fullgöres vid kustartilleriförband eller vid forskningsanstalten.

Med hänsyn till att kustartilleriets skyddstekniker i stort sett ha samma uppgifter som arméns, bör det system för tjänstgöring, som ovan föreslagits för sistnämnda grupp, tillämpas jämväl för kustartilleriets skyddstekniker.

C. Tygtekniker.

Arbetsuppgifterna för tygteknikerna vid kustartilleriet äro i stort sett att inom vederbörligt förbands (sektions-, spärr-, divisions-) stab handlägga ärenden av teknisk natur, i första hand berörande artilleri-, eldlednings- och strålkastarmaterielen,

att organisera och leda reparationstjänsten inom förbandet,

att utföra inspektioner av tygmaterielen beträffande materielens skötsel och vård.

Kustartilleriets årliga utbildningsbehov av tygtekniker uppgår till 4—5.

Tjänstgöringen omfattar 540 dagar och regleras för närvarande genom generalorder 70/1949, enligt vilken tjänstgöringen uppdelas sålunda:

Soldatutbildning	omkring	90	dagar
Fack- och befälsutbildning	»	210	»
Facktjänstgöring	»	60	»
		360	»
Facktjänstgöring och repetitionskurser vid kust- artilleriförsvaret eller -förband		180	»
		Summa	540 dagar

Värnpliktskommittén ifrågasätter icke någon ändring i gällande grunder för tygteknikernas vid kustartilleriet tjänstgöring och vill därför föreslå,

att dessa allttjämt hänföras till den grupp värnpliktiga, som uttagas för utbildning i specialtjänst,

att tjänstgöringstiden fastställs till samma längd som för närvarande, d. v. s. 540 dagar (18 månader), samt

att nu gällande jämlikt generalorder nr 70/1949 fastställd tjänstgöringsordning i huvudsak allttjämt tillämpas.

D. Teletekniker.

Kustartilleriet har i år för första gången tillförts värnpliktiga, som avses att utbildas till teletekniker. Inrättandet av kategorien är betingat av att kustartilleriet inom en nära framtid beräknas erhålla en avsevärd mängd radarmateriel. Härigenom kommer den teletekniska tjänsten vid förbanden att avsevärt kompliceras, vilket nödvändiggör, att specialutbildad personal med ingenjörskompetens tillföres krigsorganisationen.

Teleteknikerna äro avsedda att tjänstgöra i kustartilleriförsvarestaber, sektionstaber samt vissa spärr- och divisionsstaber. Det årliga utbildningsbehovet uppgår till 3-4.

Arbetsuppgifterna för teleteknikerna komma i stort sett att bli:

att under vederbörande förbandschef handlägga ärenden beträffande handhavande, skötsel, vård och reparation av förbandets telefon-, radio- och radarmateriel samt orderöverföringsanläggningar,

att organisera och leda reparations- och ersättningstjänsten beträffande ovannämnd materiel,

att biträda förbandets signalofficer med teknisk sakkunskap,

att inspektera materielens handhavande och vård samt

att leda utbildningen beträffande ny materiel.

Med hänsyn till de kvalificerade arbetsuppgifter, som sålunda skola ankomma på teleteknikerna, måste dessa undergå en omfattande militär ut-

bildning. Tjänstgöringstiden synes därför i likhet med vad ovan föreslagits beträffande motsvarande värnpliktsgrupp vid flottan böra fastställas till 540 dagar. Därvid bör i huvudsak samma tjänstgöringsordning tillämpas, som i det föregående angivits för tygtekniker, d. v. s.

Soldatutbildning	omkring	90	dagar
Fack- och befälsutbildning	»	210	»
Facktjänstgöring	»	60	»
		360	»
Tjänstgöring och repetitionskurser vid kustartilleri- försvar eller -förband			
		180	»
		Summa 540 dagar	

Med anledning av det anförda får värnpliktskommittén föreslå,
att värnpliktiga teletekniker vid kustartilleriet hänföras till den grupp värnpliktiga, som uttagas för utbildning i specialtjänst,
att tjänstgöringstiden fastställas till 540 dagar (18 månader) samt
att tjänstgöringen därvid utformas i huvudsaklig anslutning till ovan angivna tjänstgöringsordning.

E. Krigskassörer.

Krigskassörerna vid kustartilleriet avses för principiellt likartade befattningar som arméns krigskassörer och erhålla en motsvarande utbildning.

Genom generalorder 550/1946 fastställdes tjänstgöringstiden för kustartilleriets krigskassörer till 630 dagar, fördelade enligt nedan:

Rekrytskola	omkring	110	dagar
Fack- och befälsutbildning	»	145	»
Facktjänstgöring	»	195	»
		450	»
Repetitionskurser	»	60	»
Tjänstgöring vid kassaförvaltning	»	120	»
		Summa 630 dagar	

Det normala årliga utbildningsbehovet av krigskassörer uppgår till 2-3. Under åren 1947 och 1948 har emellertid ingen utbildning av krigskassörer ägt rum, då mobiliseringsbehovet varit fyllt.

De krigskassörer, som innevarande år inryckt till första tjänstgöring, ha jämlikt generalorder 2271/1949 ålagts en tjänstgöringstid om 360 dagar,

i likhet med vad som gäller för arméns krigskassörer. I överensstämmelse med vad ovan anförts beträffande sistnämnda kategori böra jämväl ifråga om kustartilleriets krigskassörer erfarenheter från tillämpningen av de sålunda beslutade grunderna för tjänstgöringen avvaktas, innan frågan om ändring i nuvarande utbildningsordning upptages till omprövning.

Under hänvisning till det anförda och ovan beträffande arméns krigskassörer andragna synpunkter får värnpliktskommittén föreslå,

att de värnpliktiga krigskassörerna vid kustartilleriet alltjämt uttagas för utbildning i specialtjänst,

att för utbildning till krigskassör om möjligt endast sådana värnpliktiga uttagas, som före utbildningens början genomgått handelsgymnasium,

att tjänstgöringen fastställs till 360 dagar (12 månader) samt

att därvid ingen ändring göres i ovan nämnda genom generalorder 2271/1949 fastställda tjänstgöringsordning.

Kap. 5. Flygvapnet.

1948 års försvarsbeslut innebar, att utbildningen av värnpliktiga specialister inom flygvapnet begränsades till att omfatta endast en kategori, nämligen biträdande ingenjörer. Utbildningen avsåg tidigare även krigskassörer, men denna utbildning överflyttades enligt försvarsbeslutet till armén, och flygvapnet erhåller numera från armén utbildade krigskassörer på samma sätt som vapnet tillföres läkare, tandläkare och skyddstekniker. Kommitténs förslag ovan rörande värnpliktiga specialister vid armén har uppgjorts med beaktande bland annat av detta förhållande.

De biträdande ingenjörernas uttagning och utbildning regleras genom generalorder 676/1941 med ändringar jämlikt generalorder 1311/1946.

Enligt 1941 års värnpliktslag ha värnpliktiga vid flygvapnet att fullgöra dels en första tjänstgöring om 360 dagar dels repetitions- och efterutbildningsövningar om sammanlagt 90 dagar. Så länge dessa bestämmelser gällde i oförändrat skick, ansågs den sammanlagda tiden, 450 dagar, tillfyllest jämväl för de biträdande ingenjörernas utbildning, och möjligheten att uttaga dem till fortsatt tjänstgöring om 180 dagar i deras egenkap av specialister utnyttjades ej. Sedan emellertid utbildningstiden för huvuddelen av de värnpliktiga vid flygvapnet förkortats till 360 dagar genom slopande av repetitions- och efterutbildningsövningar, synes det icke längre möjligt att inom den ordinarie värnpliktstidens ram bibringa de värnpliktiga biträdande ingenjörerna erforderliga insikter för upprätthållande av vederbörliga mobiliseringsbefattningar. Det torde därför bli nödvändigt att i viss utsträckning begagna sig av den föreliggande möjligheten att inkalla vederbörande till fortsatt tjänstgöring.

Inom flygvapnet pågår för närvarande en på relativt lång sikt ställd utredning angående utbildningen av biträdande ingenjörer. I samband med denna utredning, som icke kunnat påbörjas förrän i juni 1949, kommer utbildningen till biträdande ingenjörer av de värnpliktiga, som inryckt vid nyssnämnd tidpunkt att under ett år noggrant följas. Med ledning av de erfarenheter, som därvid vinnas, komma utbildningsförhållandena eventuellt att ändras.

Med hänsyn till den inom flygvapnet pågående utredningen inskränker sig värnpliktskommittén till att föreslå, att nu gällande bestämmelser tillsvidare tillämpas. Sedan utredningen slutförts, torde frågan få upptagas till ny behandling.

Avdelning V.

Premier till värnpliktiga, uttagna till förlängd utbildning.

A. Frågans hittillsvarande behandling.

Spörsmålet om premier för olika värnpliktskategorier aktualiserades av den förlängning av värnpliktstjänstgöringen, som befanns nödvändig genomföra redan i ett tidigt skede av den förstärkta försvarsberedskapen under andra världskriget.

Såunda ifrågasatte *chefen för armén* i skrivelse till Kungl. Maj:t den 31 maj 1941, om icke vissa av de värnpliktiga, som ålagts förlängd utbildning jämlikt de provisoriska bestämmelser, vilka utfärdades 1941 för årsklass 1940 och årsgrupp 1941, skulle såsom kompensation för den förlängda tjänstgöringen erhålla vissa premier.

Frågan togs upp till behandling av *1941 års försvarsutredning*, som hösten 1941 framförde vissa förslag, vilka inneburo, att premie borde utgå till sådana värnpliktiga, vilka uttagits till officers- och underofficersutbildning. Samtidigt förklarade utredningen sig icke beredd att taga ställning till frågan i hela dess vidd utan föreslog, att denna i stället borde göras till föremål för särskild utredning.

I *proposition nr 318* till 1941 års höstriksdag föreslog Kungl. Maj:t, att frågan om premier till värnpliktiga, som uttagits till officers- och underofficersutbildning, skulle ytterligare utredas. Riksdagen beslöt i enlighet härmed. I samband med ärendets riksdagsbehandling avgavs en motion om att såväl premiefrågan som frågan om möjligheterna för ifrågavarande värnpliktiga att få tillgodoräkna sig värnpliktstjänstgöringen vid tjänstårs- och meritberäkning i statlig tjänst samt för inträde vid högskolor, universitet m. m. skulle utredas. Motionen bifölls av riksdagen, som beslöt att utredningen jämväl skulle omfatta sistnämnda fråga.

Kungl. Maj:t uppdrog åt *statens lönenämnd* att utreda dessa båda spörsmål. Då nämnden icke ansåg sig behörig att behandla frågor rörande tjänstårs- och meritberäkning, yttrade den sig endast angående möjligheterna att genom premier kompensera den förlängda utbildningstiden.

Vid ärendets fortsatta beredning inom försvarsdepartementet visade det sig emellertid erforderligt att göra en överarbetning och översyn av lönenämndens förslag till premiekompensation. Statsrådet och chefen för försvarsdepartementet hemställde därför om och erhöll även bemyndigande att tillkalla *två utredningsmän* att utföra ifrågavarande arbete och i övrigt framlägga förslag till kompensation.

Utredningsmännen, som snart funno, att de icke skulle kunna genomföra den anbefallda utredningen så snabbt, att betänkande med förslag kunde överlämnas till Kungl. Maj:t före 1942 års ordinarie riksdags avslutande, behandlade därför till en början endast premiefrågan. Till en senare riksdag avsågo de att framlägga ett slutligt betänkande med förslag rörande hela spörsmålet. I en promemoria inlämnade utredningsmännen sitt förslag till kompensation i form av premie, vilken lades till grund för Kungl. Maj:ts *proposition 1941:297* i ärendet. Kungl. Maj:t ansåg dock, att de föreslagna premierna voro för låga och föreslog en viss höjning. Riksdagen godkände propositionen och beslöt, att de av Kungl. Maj:t föreslagna premierna skulle utgå under budgetåret 1942/43.

De meddelade bestämmelserna voro av provisorisk karaktär i avvaktan på utredningsmännens slutliga betänkande. Detta inlämnades i december 1943 och frågan förelades 1944 års ordinarie riksdag genom *proposition 1944:149*. Betänkandet upptog kompensation i form av dels premier, dels meritberäkning. Endast den förra frågan upptogs i propositionen, varvid Kungl. Maj:t i stort framlade samma förslag som utredningsmännen. Propositionen vann riksdagens bifall. Bestämmelser för framtida efter rättelse utfärdades i särskild kungörelse med tillhörande tillämpningsföreskrifter och sammanfattades sedermera i kungörelsen angående värnpliktsavlöning 1945:881. I fråga om meritberäkning m. m. utfärdades vissa föreskrifter.

Under 1945 och våren 1946 gjordes framställningar dels av överbefälhavaren med instämmande av försvarsgrenscheferna, dels av enskilda värnpliktiga om en höjning av premierna. Som motiv härför angavs, att dessa voro så låga, att de icke fyllde avsett ändamål. Frågan togs under förnyad behandling av Kungl. Maj:t, som i *proposition 1946:346* framlade förslag om höjning av premierna. Vid behandlingen i utskott och riksdag av Kungl. Maj:ts förslag uttalades viss tvekan om lämpligheten av att utan avvaktan på 1945 års försvarskommittés utredning upptaga detta spörsmål till isolerad prövning. Då emellertid omedelbara åtgärder ansågos nödvändiga för att få bort maskningen, och de förordade premiebeloppen syntes godtagbara, beslöt riksdagen i enlighet med förslaget.

Efter 1946 har premiefrågan berörts av bl. a. chefen för armén i den av statsrådet och chefen för försvarsdepartementet år 1947 anbefallda utredningen rörande värnpliktsutbildningens närmare utformning. Därvid

gavs uttryck åt den uppfattningen, att de premiebelopp, som bestämts av 1946 års riksdag, syntes väl avpassade. I samband härmed uttalade arméchefen det önskemålet, att premierna skulle göras skattefria, enär de värnpliktiga starkt reagerade mot att betala skatt för en sådan »inkomst».

1945 års försvarskommitté tog icke ställning till premiefrågan.

På förslag av Kungl. Maj:t i *proposition 1949:202* har innevarande års riksdag (skr. 1949:215) medgivit, att premierna skola vara skattefria.

Avsikten med premierna har varit att underlätta återgången till civil verksamhet för de värnpliktiga, vilka erhållit förlängd militärutbildning. I anslutning härtill har med hänsyn till det sätt, på vilket tjänstgöringen för de s. k. specialisterna utformats, tillräckliga skäl icke ansetts föreligga att tillerkänna dessa premie i likhet med värnpliktiga, som genomgått underofficers- och officersutbildning eller viss motsvarande utbildning. Förslag att utsträcka rätten till premie även till specialisterna ha väckts i skilda sammanhang men hittills icke lett till något resultat.

De till värnpliktiga underofficerare och officerare sedan 1942 utgående premiebeloppen framgå av sammanställningen bilaga 11.

B. Allmänna synpunkter på frågan om premier.

Ur allmän militär synpunkt är det önskvärt, att samtliga värnpliktiga, vilka åläggas en längre värnpliktstjänstgöring än det stora flertalet, erhålla skälig kompensation för förlängningen. En sådan åtgärd medverkar nämligen till att ifrågavarande värnpliktiga känna trivsel under militärutbildningen, vilket förhållande givetvis i hög grad förbättrar utbildningsarbetet. Av statsfinansiella skäl och med hänsyn till försvarets ekonomiska behov i övrigt måste dock viss återhållsamhet iakttagas vid avvägningen av nyssnämnda kompensation åt de värnpliktiga.

Premierna kunna syfta till att utgöra antingen ersättning för förlorad arbetsförtjänst eller studietid, eller ekonomiskt stöd i samband med utryckningen för att hjälpa de värnpliktiga, tills nytt arbete kunnat erhållas eller studierna på nytt kunnat upptagas i planerad utsträckning.

Vilken beräkningsgrund, som än användes för att bestämma premiernas storlek, uppstå orättvisor, enär förhållandena gestalta sig synnerligen olika såväl de olika värnpliktskategorierna emellan som även inom dessa. Att fullt rättvist beräkna storleken av den förlorade arbetsförtjänsten eller rätt värdesätta den ekonomiska förlust, som åsamkas den enskilde genom att en eller annan studietid vid högskolor eller andra lärdomsanstalter gått förlorad, är praktiskt utförbart. Det blir därför nödvändigt att välja medelsiffror, som dels äro rimliga ur statsfinansiell synpunkt, dels förefalla något så när godtagbara från de värnpliktigas sida.

Premiebeloppet synas kunna i huvudsak bestämmas utan att hänsyn tages till penningbidragets något växlande storlek för olika kategorier värnpliktiga, vilka uttagits för befälsutbildning. Variationerna i avlöningshänseende äro nämligen små och sammanhänga med något olika tidpunkter för förordnande till högre grad. Skiljaktigheterna härutinnan framgå närmare av bilaga 12.

Vid bestämmande av storleken av premierna till de olika befälskategorierne synes härutöver följande böra beaktas. En kortare förlängning av den normala tjänstgöringstiden drabbar i allmänhet icke den enskilde värnpliktige lika kännbart som en längre sådan. Detta förhållande gäller såväl den förvärvsarbetande som den, som fullbordar sin utbildning vid universitet och skolor. Det är därför helt naturligt, att kraven på ekonomisk kompensation bli proportionsvis större ju längre tid, som förlängningen omfattar. Sålunda kan det icke anses rimligt att ställa exempelvis premierna för värnpliktiga underofficerare vid armén och kustartilleriet, för vilka förlängningen satts till 6 månader, i direkt relation till premiebeloppet för gruppcheferna, beträffande vilka den längre tjänstgöringen begränsats till endast 2 månader. Som jämförelse kan nämnas, att den värnpliktige enligt nu gällande bestämmelser äger uppbära premie om 1 000 kronor för underofficersutbildning om 6 månader eller i runt tal 170 kronor för månad, medan för därpå följande officersutbildning under motsvarande tid utgår en premie om 2 000 kronor eller uträknat per månad 330 kronor, d. v. s. omkring dubbelt så mycket som för underofficersutbildningen.

C. Bestämmande av premiebeloppen till värnpliktiga av olika kategorier.

1. Armén.

I sitt den 26 januari 1949 avgivna delbetänkande med förslag till provisorisk reglering av första tjänstgöringen för armén tilldelade värnpliktiga av åldersklass 1948 (grupp K av åldersklass 1949) föreslog värnpliktskommittén, att premien för en förlängning av tjänstgöringstiden för underbefäls-(gruppchefs-)elever om 2 månader borde uppgå till 250 kronor. Kommittén utgick därvid från att den ekonomiska gottgörelsen borde så avpassas, att den per tjänstgöringsmånad skulle ge en något mindre kompensation än den, som erhöles vid underofficersutbildningen. I samband därmed uppskattade kommittén den ekonomiska förlust, som en värnpliktig i socialgrupp III vid nämnda förlängning skulle komma att lida, till en genomsnittlig summa av omkring 125 kronor per månad (civil avlöning 350 kronor minskad med existensminimum 225 kronor). Kommittén, som icke funnit anledning ifrågasätta någon ändring av det nu

varande premiebeloppet för underofficersutbildningen, anser den nyssnämnda beräkningen av premie för underbefälsutbildningen alltjämt böra tillämpas. Kommittén förordar alltså, att värnpliktiga, vilka uttagas för *underbefäls-(gruppchefs-)utbildning* under en sammanhängande första tjänstgöring av 11 månader, d. v. s. åläggas en utbildningstid, som med 2 månader överstiger den för åldersklassens huvuddel beräknade, tilldelas en premie av sammanlagt 250 kronor.

För *underofficersutbildningen* föreslås i anslutning till det anförda, att premie jämväl i fortsättningen skall utgå med 1 000 kronor.

När det gäller premien för *officersutbildningen* tillkommer såsom ett nytt och betydelsefullt moment, att vid bifall till vad kommittén ovan i annat sammanhang föreslagit uttagningen till sådan utbildning förutsättes äga rum efter frivillig anmälan. För närvarande utgår för godkänd officersutbildning av 6 månaders längd en premie om 2 000 kronor eller, enligt vad nyss framhållits, omkring dubbelt så mycket som vid underofficersutbildningen. Premierna utgöra härvid även en lockelse för de värnpliktiga att anmäla sig frivilligt eller i varje fall en uppmuntran att icke undandraga sig uttagning genom maskning men äro icke oundgängligen erforderliga för att krigsorganisationens behov skall kunna fyllas, enär i nuvarande utbildningsordning uttagning jämväl till officersutbildningen kan ske tvångsvis. I det av kommittén föreslagna frivilliga systemet äro förmånerna med utbildningen ifråga däremot den huvudsakliga faktorn, som kan påverka de värnpliktiga till frivillig anmälan.

Eftersom uttagningen skall göras bland de för fortsatt befälsutbildning lämpliga inom underofficersgruppen, komma — med hänsyn till sättet för rekryteringen av denna grupp — officerseleverna att tillhöra dels kategorien studenter och likställda, dels kategorien värnpliktiga i allmänhet. Liksom ifråga om underofficersutbildningen synes det icke möjligt att i premiehänseende göra någon åtskillnad mellan dessa båda kategorier utan premien bör bestämmas efter en enhetlig grund.

Vad angår premiens storlek torde det nuvarande premiebeloppet 2 000 kronor icke kunna utgöra tillräcklig lockelse för det stora flertalet värnpliktiga att frivilligt anmäla sig till officersutbildning utan synes en avsevärd höjning nödvändig. Kommittén anser för sin del ett premiebelopp av 3 000 kronor utgöra ett minimum för säkerställande av en fullgod rekrytering. Sistnämnda summa innebär, att den ekonomiska compensationen i form av premie månatligen skulle uppgå till i runt tal 500 kronor vid 6 månaders officersutbildning och 600 kronor, därest utbildningen endast omfattar 5 månader. Härtill komma övriga förmåner, såsom fri förläggning, förplägnad och fria kläder samt ett penningbidrag om 3 kronor per dag. Kommittén utgår även från att premierna alltjämt skola vara skattefria. Enär kommittén kommit till den uppfattningen, att endast höga premier

kunna medverka till att de bästa befälsämnen anmäla sig till en frivillig officersutbildning, och eftersom frivilligheten vid här berörd uttagning utgör grundstenen i hela det av kommittén föreslagna systemet för uttagning och utbildning av värnpliktigt befäl, vill kommittén föreslå, att premien för genomgången godkänd officersutbildning skall utgöra 3 000 kronor.

Enligt vad inledningsvis erinrats ha premier hittills icke utgått till värnpliktiga uttagna för utbildning i specialtjänst — de s. k. *specialisterna*, ehuru i olika sammanhang skäl anförts för att så lämpligen borde ske. Kommittén, som ägnat frågan om premier åt denna värnpliktsgrupp en ingående prövning, vill i denna del anföra följande synpunkter.

Samtliga specialister utom krigskassörer ha föreslagits skola åläggas en sammanlagd tjänstgöring av 18 månader eller 540 dagar, d. v. s. samma längd som värnpliktiga underofficerare (9 + 6 + 3 månader). Som framgår av avsnittet »Uttagning och utbildning av värnpliktiga i specialtjänst», har soldat- och befälsutbildningen för specialisterna i största möjliga utsträckning tillrättalagts så, att utbildningen skall kunna fullgöras under de studiefria sommarmånaderna eller, om detta icke är möjligt, dock så att minsta avbräck skall ske i fråga om studierna. Fackutbildningen och facktjänstgöringen ha i allmänhet måst förläggas till tiden efter avlagd examen, med hänsyn till att de civila yrkeskunskaperna skola ligga till grund för den fackliga utbildningen och tjänstgöringen inom det militära. Det är givet, att en sådan tjänstgöringsordning i regel medför ett avsevärt ekonomiskt avbräck för den enskilde vid en tidpunkt, då studieskulden oftast ha nått sin toppunkt och kräva förräntning och amortering.

På sätt framgår av bifogade tablå (bilaga 13) äro fackutbildningen och facktjänstgöringen avslutade med utgången av tolfte tjänstgöringsmånaden, d. v. s. då all i fredstid åliggande tjänstgöring fullgjorts av det stora flertalet värnpliktiga. Den därpå följande s. k. fortsatta tjänstgöringen under trettonde-adertonde månaderna omfattar tjänstgöring vid staber och förband och uppdelas i regel i omgångar, vilkas längd och förläggande till tiden göras beroende dels av det mått av fortsatt utbildning, som erfordras för att den enskilde individens tjänstbarhet skall kunna bibehållas, dels — och måhända framförallt — därav, att vederbörande måste tagas i anspråk för att tillgodose fredsbehovet av specialister vid ifrågasvarande inrättningar.

Ofta måste sistnämnda tjänstgöring, huvudsakligen på grund av fredsorganisationens behov, fullgöras relativt snart efter avlagd examen, d. v. s. under de tidigare anställningsåren på arbetsmarknaden. Det ekonomiska avbräcket blir härigenom för det stora flertalet betungande och medför i åtskilliga fall, om icke ökad skuldsättning, så dock försenad amortering av studieskulden. Då penningbidraget är av blygsam storlek, och övriga bidrag av ekonomisk natur äro mycket begränsade, synes det i hög grad

skäligt, att ytterligare ekonomisk kompensation i form av premie får utgå för denna del av tjänstgöringen. Värnpliktskommittén vill för sin del efter övervägande av olika på frågan inverkan omständigheter föreslå, att så blir fallet. Beträffande premiens storlek torde denna böra fastställas till samma belopp som för de värnpliktiga underofficerarna, när båda dessa värnpliktskategorier föreslagits skola åläggas lika lång sammanlagd tjänstgöringstid. Premierna böra härvid uppdelas i proportion till tjänstgöringens längd och utbetalas efter fullgjord tjänstgöringsomgång. För en sådan om 30 dagars längd skulle följaktligen premie utgå med ett till 170 kronor avrundat belopp och för två månader med det dubbla beloppet o. s. v.

2. Flottan.

I tidigare sammanhang har kommittén framhållit betydelsen av att flottan genom utbildning av värnpliktiga *sjökaptener och styrmän* tillföres värnpliktiga officerare och underofficerare. Genom att de värnpliktiga på egen bekostnad genomgått navigationsskola kan deras sjömilitära utbildning till underofficerare helt läggas inom ramen för den ordinarie värnpliktstjänstgöringen om tolv månader. För den fortsatta utbildningen till officer måste däremot, på sätt i det föregående anförts, särskild utbildningstid utöver de 12 månaderna anslås. För denna utbildning, som skulle vara frivillig och omfatta tre månader, synes premie böra utgå.

En värnpliktig sjökaptan eller styrman kan som regel i civil verksamhet efter avslutad navigationsskola påräkna omedelbar anställning ombord på handelsfartyg, varvid han torde erhålla, förutom fritt vivre, en kontantlön av minst c:a 400 kronor i månaden, vartill komma omkring 150 kronor i indextillägg samt särskild ersättning för övertidsarbete. Den månatliga kontanta inkomsten kan sålunda beräknas uppgå till minst omkring 550 kronor. I många fall torde lönen bli genomsnittligt högre. För att den frivilliga officersutbildningen skall kunna stå sig i konkurrensen bör sålunda premien helst vara större än nyssnämnda belopp.

Kommittén har för motsvarande officersutbildning vid armén med en utbildningstid om sex månader föreslagit ett premiebelopp om 3 000 kronor eller c:a 500 kronor för månad. Tillämpas motsvarande beräkningsgrund för den frivilliga officersutbildningen vid flottan, skulle sålunda premien för denna böra fastställas till 1 500 kronor. Med hänsyn till de möjligheter, som stå öppna på den civila arbetsmarknaden förefaller detta belopp visserligen väl lågt för att säkerställa ett gott urval för officersutbildningen. På grund av den relativt korta utbildningstiden vill kommittén dock förorda, att premien fixeras till denna summa.

I detta sammanhang förtjänar framhållas, att det för närvarande utgår en premie om 600 kronor till sjökaptan, vilken efter frivillig ansökan

genomgår utbildningen till reservofficer vid flottan å linje A under en tid av c:a 2 år. Ifrågavarande premie torde böra höjas i paritet med det belopp, som föreslagits skola tillkomma värnpliktiga officerare. I motsatt fall torde anslutningen till denna utbildningslinje, som är av stort värde för flottans krigsorganisation, småningom komma att helt upphöra.

Beträffande premier åt dem, som genomgå reservofficerslinjen B och reservintendentslinjen, gälla för närvarande samma regler som för underofficers- och officersutbildningen av värnpliktiga vid armén. Då denna jämställdhet torde böra bibehållas jämväl i fortsättningen, synes ett genomförande av kommitténs ovan omförmälda förslag om höjning av premien för officersutbildningen vid armén från 2 000 till 3 000 kronor böra föranleda motsvarande höjning av premien för officersutbildningen å nyssberörda utbildningslinjer för reservofficerare vid marinen.

Jämlikt 27 § 1 mom. C värnpliktslagen skola sjökaptener och likställda genomgå fortsatt utbildning under en tid av 120 dagar, fördelad på två repetitionsövningar om vardera 60 dagar. För envar av dessa övningar utgår enligt nuvarande bestämmelser premie om 150 kronor. I tidigare avsnitt angående utbildningen av värnpliktiga underofficerare vid flottan har föreslagits, att dessa övningar skola sammanslås till en utbildningsperiod för sådana värnpliktiga, vilka ej erhållit befälsutbildning under den första värnpliktstjänstgöringen. Under denna period avses vederbörande skola undergå underofficersutbildning.

Det blir sålunda två olika kategorier värnpliktiga, som komma att inkallas till dessa repetitionsövningar, nämligen dels sådana, som genomgått befälsutbildning under första tjänstgöringen och som skola vidmakthålla eller påbättra denna under repetitionsövningarna, dels sådana, som skola genomgå underofficersutbildning under dessa övningar. För att söka förmå de värnpliktiga att genomgå befälsutbildning under första tjänstgöringen, vilket ur flottans synpunkt är mest rationellt och medför det bästa utbildningsresultatet, synes allenast en mindre premie böra utgå för underofficersutbildningen enligt det andra alternativet. Då behovet av värnpliktiga underofficerare vid flottan är stort, synes det dock angeläget att stimulera så många som möjligt till en godkänd utbildning även på denna senare utbildningslinje. Med hänsyn härtill synes premier icke helt kunna undvaras.

Enligt värnpliktskommitténs mening böra värnpliktiga sjökaptener och likställda alltjämt tillerkännas premie för den tjänstgöring, som ålägges dem utöver den ordinarie värnpliktstjänstgöringen. Denna tjänstgöring fullgöra de värnpliktiga antingen som underbefäl (meniga) eller som underofficer eller officer. Det synes kommittén lämpligt, att premiens storlek

bestämmas under hänsynstagande härtil. Då premien beräknats till 125 kronor för månad för värnpliktig underbefäl vid armén och till 170 kronor för månad för värnpliktig uttagen i specialtjänst, synes det skäligen, att premien för gruppen sjökaptener och likställda utgår med ett jämförbart belopp, d. v. s. för värnpliktig i högst underbefälsställning med 125 kronor för månad och för värnpliktiga underofficerare och officerare med 170 kronor för månad. Härigenom erhålles en liten men dock klart markerad belöning för de värnpliktiga, vilka nedlagt arbete på sin utbildning under första tjänstgöringen.

Enligt nuvarande premiebestämmelser skola värnpliktiga sjökaptener och likställda, vilka genomgå *officersutbildning* under ovannämnda repetitionsövningar, erhålla en extra premie om 300 kronor. Enär enligt värnpliktskommitténs förslag någon officersutbildning icke avses äga rum under dessa repetitionsövningar men väl *underofficersutbildning*, föreslår kommittén, att den angivna bestämmelsen ändras därhän, att premie skall utgå till värnpliktig sjökaptan eller likställd, vilken under repetitionsövning genomgår utbildning till underofficer. Med hänsyn till i övrigt föreslagna premiebelopp och ovan anförda synpunkt, att premien för denna utbildningslinje ej bör sättas alltför hög, synes det hittillsvarande för officersutbildningen gällande beloppet — 300 kronor — böra bibehållas jämväl för underofficersutbildningen.

Värnpliktig sjövärnsman erhåller enligt nuvarande bestämmelser en premie om 400 kronor för genomgången underofficersutbildning och ytterligare 600 kronor för genomgången officersutbildning. Underofficersutbildningen äger rum efter frivillig ansökan under två månader utöver den ordinarie värnpliktstjänstgöringen. Det nuvarande premiebeloppet för denna utbildning synes vara väl avpassat jämfört med övriga premier för sådan utbildning, varför kommittén föreslår, att detsamma bibehålles oförändrat. Ifråga om officersutbildningen, som i stort sett kan jämföras med motsvarande utbildning för sjökaptener och styrmän, synes däremot en viss höjning böra komma till stånd. Kommittén har för sin del funnit ett till 900 kronor förhöjt belopp utgöra en skäligen kompensation.

Enligt reglementet för sjövärnskåren ha värnpliktiga sjövärmän att fullgöra repetitionsövningar om trettio dagar vart femte år. Under denna tjänstgöring åtnjuta sjövärmännen värnpliktigas förmåner. Någon kompensation härutöver synes kommittén icke påkallad.

Vad slutligen angår *värnpliktiga, uttagna i specialtjänst* vid flottan, böra dessa tillerkännas premier enligt samma grunder, som föreslagits för motsvarande värnpliktiga vid armén, d. v. s. 170 kronor per fullgjord tjänstgöringsmånad utöver den ordinarie tjänstgöringen.

3. Kustartilleriet.

Till de värnpliktiga vid kustartilleriet, vilka åläggas tjänstgöring av längre varaktighet än som gäller för huvuddelen av de värnpliktiga, böra premier utgå efter samma grunder, som ovan föreslagits beträffande arméns värnpliktiga.

4. Flygvapnet.

I tidigare sammanhang har kommittén beräknat, att för utbildningen av värnpliktiga underofficerare och officerare vid flygvapnets luftbevakningsorganisation skulle erfordras en utbildningstid av 10 respektive 16½ månader. Härtill skulle komma repetitionsövningar om sammanlagt 90 dagar. Med utgångspunkt härifrån och från att någon ändring icke vidtages i nuvarande provisorium rörande utbildningstiden för värnpliktiga i allmänhet vid flygvapnet skulle tiden för utbildning till värnpliktig underofficer och värnpliktig officer komma att med en månad respektive ytterligare 6½ månad överstiga den för värnpliktiga i allmänhet gällande utbildningstiden. För dessa förlängda utbildningstider synes med tillämpning av motsvarande beräkningsgrunder, som kommit till användning vid bestämmande av premiebeloppen till värnpliktiga av olika kategorier vid övriga försvarsgrenar, böra utgå premie med 125 respektive 1 625 kronor.

Föreslagna ändringar ifråga om premier till värnpliktiga, som fullgöra längre tjänstgöring än övriga, synas böra medföra, att utöver nyssnämnda personal i luftbevakningstjänst även värnpliktiga, som utbildas till intendenturofficerare i reserven, erhålla högre premie.

Reservofficerare i intendenturbefattning rekryteras ur kategorien reservintendentsaspiranter. Per år utbildas 2 officerare, vilka erhålla premie efter avslutad underofficersutbildning (motsvarande) av 1 000 kronor och efter avslutad kadettskola (motsvarande) av 2 000 kronor.

I enlighet med de synpunkter, som tidigare framförts beträffande armén, anser kommittén det skäligt, att premie till denna kategori får utgå med samma belopp som för värnpliktiga officerare, nämligen sammanlagt 4 000 kronor, varav 1 000 kronor efter avslutad underofficersutbildning.

Utöver angivna kategori bör i förevarande sammanhang uppmärksammas ytterligare tre, nämligen flygingenjöraspiranter, meteorologaspiranter och förutvarande stamflygförare. Per år utbildas 4 flygingenjöraspiranter och 4 meteorologaspiranter samt beräknas omkring 130 stamflygförare fullgöra obligatorisk repetitionsövning. Flygingenjöraspiranter och meteorologaspiranter erhålla för närvarande ingen premie. Huruvida så bör vara fallet jämväl i fortsättningen kan synas tveksamt. Till förutvarande stamflygförare utgår enligt Kungl. Maj:ts brev den 26 september 1947 särskild premie för fullgjorda repetitionsövningar, därav två obligatoriska och två

frivilliga, med 500 kronor för de obligatoriska övningarna samt med samma belopp för var och en av de båda frivilliga övningarna.

Kommittén, som icke funnit frågan om premier för dessa kategorier böra göras till föremål för omprövning i förevarande sammanhang, får föreslå, att berörda spörsmål upptages till övervägande i särskild ordning.

D. Kostnadsberäkningar.

Kostnaderna för de i det föregående föreslagna premierna beräknar värnpliktskommittén till sammanlagt 6 830 000 kronor för samtliga försvarsgrenar.

Ökningen av premiekostnaderna i anledning av förslaget utgör i runt tal 2 935 000 kronor. De närmare kostnadsberäkningarna redovisas i bilaga 13. Av denna framgår att premiekostnaderna för de värnpliktiga officerarna utgöra en betydande del av slutsumman. Som tidigare framhållits synes det emellertid nödvändigt att tilldela denna kategori förhållandevis höga premier för att framkalla konkurrens vid uttagningen. Höga premier, i förekommande fall i förening med den egentliga officersutbildningens uppdelning på omgångar, böra kunna göra utbildningen lockande och därigenom eliminera de risker, som äro förenade med en frivillig uttagning.

E. Sammanfattning.

Värnpliktskommittén vill med anledning av det ovan anförda sammanfattningsvis föreslå,

att premie i princip skall tilldelas för tjänstgöring av längre varaktighet än som gäller för huvuddelen av de värnpliktiga;

att premien utgår med 250 kronor till värnpliktigt underbefäl med en sammanlagd tjänstgöringstid av 14 månader eller 2 månader längre än åldersklassens huvuddel och utbetalas efter fullgjorda 11 månaders tjänstgöring;

att premien bestämmes till 1 000 kronor för värnpliktiga, vilka åläggas en tjänstgöring, som med 6 månader överstiger den, som gäller för flertalet värnpliktiga, d. v. s. sammanlagt 18 månader samt att premierna utbetalas sålunda: Värnpliktiga underofficerare 1 000 kronor efter 15 månaders utbildning; specialister i proportion till tjänstgöringens längd och efter varje avslutad tjänstgöringsomgång efter 12 månaders tjänstgöring;

att premien fastställles till sammanlagt 4 000 kronor för värnpliktiga uttagna till officersutbildning under sammanlagt 24 månader (motsvarande

utbildning), att utbetalas med 1 000 kronor efter fullgjorda 15 månaders utbildning (= utbildning till underofficer med undantag av repetitions- och efterutbildningsövningar) och 3 000 kronor efter fullgjord kadettskola (motsvarande), d. v. s. efter en sammanlagd utbildningstid av 21 månader.

att premien fastställs till 1 500 kronor för värnpliktiga sjökaptener och styrmän, vilka — utöver sedvanlig tjänstgöring — genomgå frivillig tjänstgöring om 3 månader för utbildning till värnpliktig officer, att utbetalas vid utbildningens slut:

att premien likaledes bestämmas till 1 500 kronor för värnpliktig sjökaptent, som efter frivillig ansökan genomgår reservofficerslinje A vid flottan;

att premien utgår med 125 kronor för månad till värnpliktiga sjökaptener och likställda, vilka fullgöra fortsatt tjänstgöring jämlikt 27 § 1 mom. C värnpliktslagen såsom underbefäl (menig) samt med 170 kronor för månad till värnpliktiga av samma kategori, vilka fullgöra motsvarande tjänstgöring såsom underofficer eller officer;

att premie utgår med ytterligare 300 kronor till värnpliktiga underbefäl och meniga av nyss angiven kategori, vilka under ifrågavarande tjänstgöring genomgå underofficersutbildning;

att premien bestämmas till 400 kronor för värnpliktig sjövärnsman, vilken genomgår frivillig underofficersutbildning under två månader och till 900 kronor för värnpliktig sjövärnsman, vilken genomgår frivillig officersutbildning under ytterligare tre månader, varvid premien utbetalas efter 14 respektive 17 månaders tjänstgöring;

att premien fastställs till 125 kronor för värnpliktig, som genomgår underofficersutbildning om 13 (10 + 3) månader vid flygvapnet att utbetalas efter fullgjorda 10 månaders tjänstgöring;

att premien bestämmas till sammanlagt 1 750 kronor för värnpliktiga, som uttagas till officersutbildning under sammanlagt 19½ (16½ + 3) månader vid flygvapnet, att utbetalas med 125 kronor efter 10 månaders genomgången värnpliktig underofficersutbildning samt med resterande belopp efter 16½ månader (den egentliga officersutbildningens slut);

att för erhållande av premie skall fordras, att utbildningen ifråga genomgått med godkännande vitsord samt

att premierna alltjämt skola vara skattefria.

Avdelning VI.

Möjligheterna att tillgodose behovet av ekonomivärnpliktiga och tjänstgöringens utformning för dessa.

A. Inledning.

Bland de värnpliktiga, vilka årligen fullgöra sin första tjänstgöring, finnas vissa, som på grund av fysiska eller psykiska defekter endast kunna beredas en begränsad militärutbildning, vilken inskränker deras användbarhet i krigsorganisationen. Dessa värnpliktiga, vilka benämnas »ekonomivärnpliktiga», höra i fred nyttiggöras försvaret huvudsakligen genom att tagas i anspråk för handräckningstjänst. Det är därvid såväl ur nationalekonomisk synpunkt som med hänsyn till den enskildes berättigade fordran att icke i onödan få offra tid på en rent handräckningsmässig militärtjänst av vikt, att dessa värnpliktigas arbetskraft utnyttjas på rationellaste sätt. En väsentlig förutsättning härför är, att de militära myndigheterna ständigt kunna överblicka såväl handräckningsbehovet som tillgången på värnpliktiga av nyss angivet slag. Med nuvarande organisation av värnpliktstjänstgöringen för ekonomivärnpliktiga är det emellertid icke möjligt att i förväg fastställa det tillgängliga antalet dylika värnpliktiga, enär tillgången först efter hand ger sig till känna i form av att värnpliktiga, som ursprungligen tillhört högre besiktningsgrupp, under pågående utbildning nedklassas till besiktningsgrupp 4 och härmed bli disponibla för handräckningstjänst.

B. Grunderna för nuvarande system.

1. Behovet av ekonomivärnpliktiga och dess tillgodoseende.

Arméns behov av handräckningspersonal uppgår för närvarande till över 5 000 man per år. Enligt en av försvarets centrala organisationskommitté verkställd utredning fordra mer än 2 000 av arbetsplatserna viss specialkunskap. För dessa platser ha därför avsetts kollektivavtalsanställda arbetare, medan övrigt behov förutsatts skola fyllas med värnpliktig personal utan särskild fackkunskap. Då emellertid antalet värnpliktiga för ekonomitjänst icke helt täcker sistnämnda behov, har på

senare tid årligen beviljats medel för anställande av visst antal — 425-500 — kollektivavtalsavlönade arbetare såsom ersättare för ekonomivärnpliktiga. Tilldelningen av sådana ersättare grundar sig på ett approximativt bedömande av den omfattning, i vilken nedklassning av värnpliktiga från besiktningsgrupperna 1-3 kan komma att ske. Detta utgör givetvis en ganska osäker beräknings- och fördelningsgrund.

Bedömningen av arméns årliga behov av värnpliktig handräckningskraft baserar sig på särskilda beräkningar, som utförts av försvarets centrala organisationskommitté. Dessa beräkningar utgå från ett fastställt normalbehov vid de rationaliserade förbanden — för närvarande huvudsakligen infanteriregementena — och ett uppskattat minimibehov vid icke-rationaliserade förband. Den beräknade minimibehovssiffran utgör 2 800 man. Beräkningarna beträffande ett normalinfanteriregemente framgå av bilaga 15.

Behovet av handräckningspersonal vid truppförbanden påverkas — utom vid kavalleriet och det hästanspända artilleriet — endast i ringa utsträckning av det förhållandet, om utbildning pågår vid förbanden eller icke. Den handräckningstjänst, som direkt sammanhänger med utbildningsverksamheten, utföres nämligen regelmässigt av den trupp, som befinner sig under utbildning. Då utbildning icke pågår, torde minskning av handräckningspersonalen kunna göras endast vid matinrättningarna, vid den rörliga styrkan i kasernkompani och beträffande antalet dagkorpraler vid de olika utbildningskompanierna. Vid hästförbanden framträder under berörda tid ett ökat handräckningsbehov genom att vård och motionering av hästar då tillkommer bland handräckningspersonalens arbetsuppgifter. I detta hänseende hänvisas till värnpliktskommitténs delbetänkande nr 1 den 19 november 1948.

Enligt nuvarande bestämmelser avses för huvudsaklig handräckningstjänst endast värnpliktiga, som enligt besiktningsreglementet hänförs till besiktningsgrupp 4. Den årliga kontingenten värnpliktiga av denna kategori utgöres dels av sådana, som i samband med inskrivningsförrättningarna hänförs till denna besiktningsgrupp, dels av sådana, som under utbildningen nedklassas från besiktningsgrupperna 1-3 till grupp 4.

Antalet värnpliktiga, vilka vid inskrivningsförrättningarna hänföras till besiktningsgrupp 4, utgör redan i god tid före ett utbildningsårs början en känd faktor. Dessa värnpliktiga, vilkas årliga antal för arméns del plägar uppgå till 1 200-1 500 man, fördelas i ett tidigt skede efter inskrivningsförrättningarna på olika förband, och det är möjligt att reglera tidpunkten för inryckning för olika grupper av de värnpliktiga med hänsyn till förutsedda växlingar i handräckningsbehovet.

Med den grupp värnpliktiga, som under utbildningens gång nedklassas, förhåller det sig däremot annorlunda. Ifrågavarande värnpliktiga hänföras

till besiktningsgrupp 4 på grund av förbandsläkares utlåtande — i förekommande fall efter psykiatrisk undersökning — och efter beslut av granskningsnämnd, därför att vederbörande av olika orsaker, främst psykiska men i ett fåtal fall även fysiska, icke kunna följa utbildningen. Antalet sålunda nedklassade kan i viss utsträckning förutses erfarenhetsmässigt, men tidpunkten för nedklassning kan icke fastställas i förväg. Vid den allmänna planläggning, som inom arméstaben årligen göres beträffande handräckningsbehovets tillgodoseende, räknar man med att 2 månader efter inryckningen omkring 1 200 man nedklassats till grupp 4. Efter denna tidpunkt beräknas endast ett mindre antal komma att överföras till sistnämnda grupp. Då man icke vet vilka värnpliktiga, som komma att nedklassas, är det icke heller möjligt att i förväg bilda sig någon uppfattning om kvalifikationerna hos dem, som kunna påräknas vid besättning av olika arbetsplatser. På grund av dessa förhållanden omöjliggöres en rationell förhandsplanering av denna arbetskrafts användning.

Behovet av arbetskraft för handräckningstjänst tillgodoses med anledning härav för närvarande på det sättet, att de militära myndigheterna tillerkännas rätt att vid sidan av tillgängligt antal värnpliktiga, som vid inskrivningsförrättningarna hänförts till besiktningsgrupp 4, i begränsad utsträckning kollektivavtalsanställa civila arbetare såsom ersättare för ekonomivärnpliktiga för fyllande av de viktigare handräckningsbehoven. Till komplettering av denna militära och civila arbetskraft insätts sedan vid förbanden de efterhand till grupp 4 nedklassade värnpliktiga för att täcka kvarstående behov av handräckning.

Överförandet under utbildningstiden till besiktningsgrupp 4 av värnpliktiga, som vid inskrivningsförrättningarna uttagits till grupperna 1-3, sammanhänger främst med följande förhållande.

I syfte att tillföra krigsmakten så stor årskontingent av vapenföra värnpliktiga som möjligt hänföra inskrivningsnämnderna gränfallen mellan besiktningsgrupperna 3 och 4 helst till grupp 3. Härvid hyses med fog den förhoppningen, att fysiska och psykiska defekter skola kunna botas under den tid, som förflyter mellan inskrivningen och inryckningen till första tjänstgöring, eftersom de värnpliktiga äro unga män under utveckling. Helt motsatt inställning måste däremot enligt sakens natur intagas av förbandsläkare och granskningsnämnd. I alla tveksamma fall måste dessa verkställa nedklassning, då ett misstag måhända skulle komma att vålla den värnpliktige avsevärd skada.

Det kan förutsättas, att de värnpliktiga känna till eller under början av första tjänstgöringen bli underkunniga om nyssnämnda förhållande. Samtidigt som de konfronteras med den ofta tunga och krävande utbildningen kunna de konstatera, att handräckningspersonalen har lind-

rigare tjänstgöring utan särskilda fysiska påfrestningar, kvällsövningar eller långa förläggingsperioder. Det ligger då i sakens natur, att vissa värnpliktiga söka överdriva sina defekter för att om möjligt undandraga sig den tyngre tjänsten. Här gör sig samma maskningstendens gällande, som avspeglar sig i frekvensen av sjukanmälningar strax före ansträngande övningar jämförd med motsvarande frekvens omedelbart före en ledighetsperiod (jfr bilaga 16).

En relativt stor nedklassningsprocent är av angivna skäl förklarlig. Ju större denna procent är, desto betydelsefullare är det, att dessa nedklassade värnpliktiga bli rationellt utnyttjade i handräckningstjänst, så att icke värdefull arbetskraft går förlorad.

2. *Tjänstgöringens utformning för värnpliktiga i besiktningsgrupp 4.*

Enligt generalorder 2249/1948 skola värnpliktiga, som vid inskrivning eller under utbildning hänförs till besiktningsgrupp 4, fullgöra första tjänstgöring samt samtliga repetitions- och efterutbildningsövningar i en följd, sammanlagt 12 månader. Gällande utbildningsbestämmelser föreskriva, att värnpliktiga tillhörande nämnda kategori skola genomgå minst 4 veckors militärutbildning. Denna utbildning avser att bibringa vederbörande disciplin, kunskap om militär ordning, förmåga till militärt uppträdande i och utom tjänsten samt den färdighet i vapnets bruk och viss materiels handhavande, som erfordras för tjänsten vid depåer och anstalter under såväl freds- som krigstid samt vid vissa krigsorganiserade förband (bevaknings-, arbets-, sjukvårds- och hästsjukvårdsförband m. fl.). Utbildningen medger endast att de värnpliktiga sättas i stånd att nödtorftigt hantera ett handvapen till självförsvar. Den ifrågavarande tiden för militärutbildning kan icke minskas, om över huvud några krav på vapenfärdighet skola kunna uppställas.

Med utgångspunkt härifrån är alltså värnpliktig, som vid inskrivningsförrättning hänförs till besiktgrupp 4, disponibel för handräckningstjänst under 11 månader. Beträffande värnpliktig, som under utbildningens gång nedklassas till grupp 4, beror den tid under vilken vederbörande kan disponeras för handräckningstjänst på tidpunkten, då nedklassning ägt rum. Ifrågavarande tid kommer alltså att variera väsentligt för olika värnpliktiga.

C. Närmare granskning av nuvarande system.

1. *Tillgodoseendet av behovet av ekonomivärnpliktiga.*

Hur förhållandena närmare gestalta sig vid tillämpning av nuvarande system kan bl. a. belysas av det statistiska material, som sammanställts och bearbetats av centrala värnpliktsbyrån beträffande de arméns värn-

pliktiga, vilka inryckte till första tjänstgöring 1 april 1947 respektive 1 juni 1948. Av vad som framgår av detta statistikmaterial må anföras följande.

Genom att de värnpliktiga, vilka vid inskrivningsförrättningarna hänförs till besiktningsgrupp 4, påbörjade första tjänstgöring tidigare än värnpliktiga i allmänhet, voro vid tidpunkten för de senares inryckning 1 april 1947 omkring 1 400 ekonomivärnpliktiga i tjänst. Under de första 3 veckorna efter inryckningen redovisades en sammanlagd ökning av antalet ekonomivärnpliktiga med 274 man. Två och en halv månad efter inryckningen hade ökningen stigit till 1 320 man. Vissa fluktuationer ägde sedan rum på grund av avgångar av olika slag, men då huvuddelen av ifrågavarande åldersklass utryckte 17 mars 1948, uppgick det sammanlagda antalet ekonomivärnpliktiga till 3 014 man. Arméns behov var då fyllt.

Statsmakterna hade vid tillfället i fråga beslutat, att repetitions- eller efterutbildningsövningar icke skulle äga rum detta år. Samtidigt med huvuddelen av de värnpliktiga av åldersklass 1946 utryckte därför 17 mars 1948 praktiskt taget samtliga ekonomivärnpliktiga. Närmast följande åldersklass (1947 års) skulle emellertid icke påbörja sin första tjänstgöring förrän 1 juni 1948, d. v. s. två och en halv månad senare. Då i enlighet med vad ovan framhållits i huvudsak samma handräkningsbehov kom att kvarstå, oaktat utbildning icke pågick, måste vid ifrågavarande tillfälle provisoriska åtgärder för handräkningstjänstens ombesörjande vidtagas i form av korttidsanställning av civila arbetare m. m. På motsvarande sätt som 1947 inkallades härjämte vissa ekonomivärnpliktiga tidigare än övriga värnpliktiga, varjämte vid de beridna truppförbanden — kavalleriet och det hästanspända artilleriet — huvuddelen av de värnpliktiga inryckte två månader tidigare än vid övriga truppförband.

Antalet inskrivna ekonomivärnpliktiga, som befann sig i tjänst 1 juni 1948, då huvuddelen av åldersklassen inryckte till första tjänstgöring, kan beräknas till omkring 1 750 man. Under de första 2 veckorna av första tjänstgöringen redovisades en ökning i besiktningsgrupp 4 med nära 400 man och till 1 augusti 1948 hade siffran stigit till omkring 1 100 man. Vid denna tidpunkt synes således arméns behov av ekonomivärnpliktiga ha varit i det närmaste fyllt.

Enligt principerna för det nuvarande systemet måste värnpliktiga, vilka under utbildningen överföras till besiktningsgrupp 4, placeras såsom ekonomivärnpliktiga på sådana platser, där behovet av handräkningspersonal föreligger vid den aktuella tidpunkten för överförandet. Möjligheterna att härvid placera den värnpliktige så, att hans civila yrkesskicklighet till fullo utnyttjas, äro givetvis begränsade, enär vissa platser vid tidpunkten för den värnpliktiges överföring till grupp 4 redan äro besatta

med civil personal och sådana värnpliktiga, vilka vid inskrivningsförrättningarna hänförts till nyssnämnda grupp. De under utbildningens gång efter hand nedklassade värnpliktiga måste alltså placeras på sådana arbetsplatser, som ännu icke blivit besatta, alltefter angelägenhetsgraden att fylla dem. Anordningen kan karakteriseras såsom ett »ur hand i mun»-system med begränsade möjligheter att placera »rätt man på rätt plats».

2. Tjänstgöringens utformning.

Även om värnpliktiga i besiktningsgrupp 4 fullgöra samtliga repetitionsövningar och efterutbildningsövning i direkt följd med första tjänstgöringen, undvikes icke en lucka på 1-2 månader, under vilken brist på ekonomivärnpliktiga föreligger, innan nedklassning hunnit verka vid den nyinryckta åldersklassen. Luckan har som tidigare antytts under senare år i viss utsträckning överbryggats genom anställning av kollektivavtalsavlönade arbetare eller därigenom att värnpliktiga, som vid inskrivningsförrättning hänförts till besiktningsgrupp 4, fått påbörja sin tjänstgöring något tidigare än övriga värnpliktiga. Systemet kan icke anses rationellt, då det medför täta personalbyten på vissa arbetsplatser under delar av året med därav följande störande verkningar på arbetsförhållandena.

En olägenhet med den ifrågavarande anordningen är, att vissa militära handräckningsarbeten, som fordra kontinuitet i fråga om arbetskraft, ofta måste uppskjutas i avvaktan på att ekonomivärnpliktiga skola komma att disponeras under i regel längre tid än de tillfälligt anställda civila arbetarna. Arbetsbördan för ekonomivärnpliktiga på vissa arbetsplatser blir härigenom ofta oproportionerligt stor. Arbetsglädjen och trivseln sjunker, resulterande i ökad sjukankmälningsfrekvens och överdrivande av fysiska och psykiska defekter. Därjämte förtjänar framhållas, att systemet med korttidsanställda civila arbetare är oekonomiskt för statsverket; sålunda kan beräknas, att en kollektivavtalsanställd civil handräckningsman kostar ungefär 11 kronor mer per dag än en ekonomivärnpliktig (17:50—6:50).

Den bild, som erhålles av den successiva nedklassningen enligt ovan lämnade redogörelse, ger siffermässigt intryck av att arméns behov av handräckningspersonal efterhand fylles och att t. o. m. ett mindre överskott erhålles. Det hör emellertid uppmärksammas, att i redogörelsen icke redovisats de avgångar, som efter hand under året uppkomma genom uttryckning av sådana värnpliktiga, vilka varit inkallade för att fylla handräckningsbehovet i uppkomna tidsluckor. I själva verket är behovet nära nog aldrig fyllt.

Hur organisationen av handräckningstjänsten kan förutses komma att i stort te sig tiden 1 mars-30 september 1949 redovisas i bilaga 17. Därav framgår tydligt den bristande kontinuitet på arbetsplatserna, som måste

bli följden av den ständiga växlingen av personalen. För tiden 11 juni-1 juli har räknats med en brist på omkring 400 man, trots att det förutsetts att för tiden 11 juni-15 juli, d. v. s. en månad, c:a 300 civila arbetare skola vara extraanställda, av vilka över 200 beräknats ha avskedats sistnämnda dag. I början av september avskedas ytterligare omkring 200 civila arbetare. Endast omkring 1 300 värnpliktiga och 450 kollektivavtalsanställda fortsätta kontinuerligt sitt arbete under vinterhalvåret fram till 1 mars 1950. Icke blott ur försvarets utan jämväl ur de kollektivavtalsanställdas synpunkt måste det vara ytterligt ogynnsamt med dessa korta anställningstider och osäkra arbetsförhållanden. Detta föranleder också, att det på vissa platser är förenat med stora svårigheter att anskaffa den medgivna civila arbetskraften.

Av tablån i bilaga 16 framgå dessutom vissa utbildningsförhållanden för de ekonomivärnpliktiga. För de 450 man, som beräknas bli nedklassade i samband med inryckningen, på tablån angiven till 1 juni, måste militärutbildningen genomföras i omgångar för att erforderligt handräckningsbehov kontinuerligt skall kunna tillgodoses. Den första omgången infaller 1—11 juni. De övriga 17 dagarnas militärutbildning kommer att uttagas i två omgångar mellan 1 augusti och 7 september. Givet är, att även en sådan anordning — hur nödvändig den än är ur handräckningssynpunkt — måste inverka högst menligt på kontinuiteten i arbetsförhållandena.

I det föregående ha endast berörts förhållandena vid armén. Inom övriga försvarsgrenar återfinnes motsvarande problem endast vid kustartilleriet. Problemets storleksordning vid nämnda vapenslag framgår av nedanstående sammanställning:

a) Minimibehov av ekonomivärnpliktiga	300
b) Antal värnpliktiga, som vid inskrivningsförrättning hänföras till besiktningsgrupp 4	100—150
c) Antal värnpliktiga, som nedklassas efter inryckning till första tjänstgöring	50
d) Antal kollektivavtalsanställda arbetare såsom ersättare för ekonomivärnpliktiga	100

D. Synpunkter på ett nytt system.

1. Tillgodoseendet av behovet av ekonomivärnpliktiga.

För att undvika de olägenheter, som äro förenade med det nuvarande systemet, synes följande anordning kunna övervägas.

De värnpliktiga, som vid inskrivningsförrättning hänförs till besiktningsgrupp 4, disponeras vid de olika truppförbanden på samma sätt som en-

ligt nuvarande system. De värnpliktiga däremot, som under utbildningen nedklassas från besiktningsgrupperna 1-3 till grupp 4, *avbryta* sin första tjänstgöring för att påföljande år inkallas till fullgörande av återstående del av första tjänstgöringen jämte repetitions- och efterutbildningsövningar. Förbandschef bör äga bestämma tidpunkten för inkallelse av dessa värnpliktiga med hänsyn till förefintligt behov och tillgång på personal. Efterföljande exempel torde klargöra det sist sagda.

Ett förband har under hela året ett behov av 60 man i handräckningstjänst, vilket utgör 720 handräckningsmånader.

Det till förfogande stående antalet handräckningsmånader kan framräknas ur tillgängligt antal ekonomivärnpliktiga sålunda:

1:o) 20 värnpliktiga, vilka nedklassats till besiktningsgrupp 4 i samband med inryckning till första tjänstgöring föregående år. Dessa skola fullgöra 12 månaders tjänstgöring i en följd (första tjänstgöring samt repetitions- och efterutbildningsövningar), varav 1 månad avses för militär utbildning. Återstår för handräckningstjänst $20 \times 11 = 220$ handräckningsmånader.

2:o) 10 värnpliktiga, vilka nedklassats till besiktningsgrupp 4 efter omkring en månads tjänstgöring föregående år. De kunna inkallas och direkt användas för handräckningstjänst, varvid erhålles $10 \times 11 = 110$ handräckningsmånader.

3:o) 17 värnpliktiga, vilka nedklassats till besiktningsgrupp 4 efter omkring 2 månaders tjänstgöring föregående år. Återstår för handräckningstjänst $17 \times 10 = 170$ handräckningsmånader. Tillgången blir sålunda $220 + 110 + 170 = 500$ handräckningsmånader.

På grundval av dessa beräkningar tilldelas förbandet

4:o) 15 värnpliktiga, vilka vid inskrivningsförrättning blivit hänförliga till besiktningsgrupp 4. Efter en månads militärutbildning äro dessa användbara för handräckningstjänst, vilket gör $15 \times 11 = 165$ handräckningsmånader.

Tillgången blir alltså slutligen $500 + 165 = 665$ handräckningsmånader. Förbandet har således trots tilldelningen av 15 värnpliktiga enligt 4:o) en brist på 55 handräckningsmånader, vilken kan fyllas antingen genom att förbandet tilldelas ytterligare värnpliktiga enligt denna punkt eller erhåller tillstånd att för ett år anställa

5:o) 5 kollektivavtalsavlönade arbetare såsom ersättare för ekonomivärnpliktiga, utgörande $5 \times 12 = 60$ handräckningsmånader. I så fall uppstår ett överskott på 5 handräckningsmånader.

2. Tjänstgöringens utformning.

Även enligt det nyss i korthet skisserade systemet förutsättes en månad skola tagas i anspråk för militär utbildning. Värnpliktiga, som nedklassats

efter minst en månads utbildning vid trupp, få anses besitta nöjaktig militär utbildning.

I 27 § värnpliktslagen föreskrives, att första tjänstgöringen skall vara fullgjord före utgången av andra året efter inskrivningsåret. På grund av denna bestämmelse måste värnpliktiga, som hemförlovas under ett visst år för att åter rycka in påföljande år, före 31 december detta år ha avslutat 9 månaders tjänstgöring. Då repetitions- och efterutbildningsövningarna fullgöras i en följd medför detta, att sådana värnpliktiga icke kunna påräknas längre än till och med 31 mars tredje året efter inskrivningsåret. Nämnda förhållande, vilket berör värnpliktiga av de kategorier som redovisats under 1:o)-3:o) ovan, föranleder att arbetsåret för handräckningstjänst bör räknas från 1 april ena året till och med 31 mars påföljande år. De värnpliktiga, vilka upptagits under 4:o) ovan, ha där emot inskrivits ett år senare och kunna följaktligen utnyttjas även senare än 31 mars påföljande år.

Inkallelse av ekonomivärnpliktiga bör — med hänsyn till den tid, som olika värnpliktiga kunna disponeras för handräckningstjänst — ske efter hand, så att icke byte sker t. ex. av alla på en arbetsplats tjänstgörande samtidigt. Genom ett sådant successivt byte blir det möjligt för de kvarvarande att sätta de nya in i arbetets gång, och kontinuitet och lugn arbetsrytm på arbetsplatserna kunna härigenom i möjligaste mån säkerställas. Den förskjutning ifråga om inryckningsdagar, som på detta sätt måste genomföras för olika värnpliktiga (grupper av värnpliktiga), medför att dessa dagar icke alltid kunna passa in inom det arbetsår (1 april—31 mars), för vilket behovet beräknats. Detta förhållande kommer emellertid icke att påverka systemets genomförbarhet på längre sikt (jfr bilaga 17).

En anordning sådan som den här skisserade är förenad med betydande fördelar jämfört med nuvarande system. Sålunda kunna förbandscheferna städse överblicka de egna möjligheterna att täcka handräckningsbehovet, och framställningar till högre myndigheter om vidtagande av kompletterande åtgärder för fyllande av kvarstående brister kunna preciseras på ett helt annat sätt än som för närvarande är möjligt. Detta för i sin tur med sig, att fastare underlag erhålles för den centrala fördelningen på förbanden av de vid inskrivningsförrättningarna till besiktningsgrupp 4 hänfödda värnpliktiga ävensom av anvisade medel för kollektivavtalsanställning av civila arbetare. Ur det helas synpunkt skulle alltså en helt annan stadga än för närvarande erhållas i såväl förbandens som de högre myndigheternas planläggning av handräckningstjänsten. Följande ovedersägliga nackdelar vidlåda emellertid systemet:

a) första tjänstgöringen för värnpliktiga, vilka under pågående utbildning nedklassas, måste fullgöras i två omgångar,

b) vissa ökade resekostnader uppstå i samband med hemförlovning från tjänstgöringen.

Vad angår den under a) anmärkta olägenheten må erinras, att systemet med hemförlovning redan för närvarande tillämpas beträffande värnpliktiga, som förklaras tillfälligt odugliga till krigstjänst (T-förklaras). Vid T-förklaring hemförlovats den värnpliktige för att inställa sig nästa år till undergående av förnyad provning; om godkännande härvid sker, har den värnpliktige att fullgöra återstoden av första tjänstgöringen. Hemförlovning och återinkallande till tjänstgöringen i nyssnämnda fall sker emellertid av medicinska skäl. De värnpliktiga, som enligt den föreliggande utredningen avses skola hemförlovas och återinkallas, ha visserligen efter första tjänstgöringens påbörjande hänförs till besiktningsgrupp 4 av medicinska skäl, men deras hemförlovning och återinkallelse kan icke motiveras härav. Det är otvivelaktigt, att det för en del av dessa värnpliktiga kan innebära vissa olägenheter att hemförlovas strax efter inryckningen, om de arrangerat sitt civila arbete efter en förmodad frånvaro om nio månader. Olägenheterna äro emellertid desamma som för de T-förklarade.

Det förtjänar härutöver framhållas, att redan nu finnes en del värnpliktiga — främst sådana, som ingå såsom övningstrupp vid olika skolor — vilka ha att fullgöra första tjänstgöring i två omgångar. Dessa värnpliktiga orienteras dock härom antingen vid inskrivningsförrättningen eller i så god tid före avsedd hemförlovning, att de kunna ordna sin civila tillvaro med hänsyn till tjänstgöringsförhållandena.

För att beträffande det relativa fåtal värnpliktiga, som här är aktuellt — omkring 1 250 man, varav 1 200 från armén och 50 från kustartilleriet — möjliggöra hänsynstagande till vederbörandes personliga förhållanden böra följande åtgärder vidtagas. De värnpliktiga, som i samband med läkarundersökningen vid inryckningen till första tjänstgöringen nedklassas till besiktningsgrupp 4, böra tillerkännas valrätt att antingen omedelbart avbryta tjänstgöringen eller också fullgöra 1 månads militärutbildning före hemförlovningen, varunder de kunna förbereda sina civila förhållanden. De övriga, vilka nedklassas efter någon tids tjänstgöring, ha i regel under viss tid varit föremål för läkarundersökningar av olika slag. Därest vederbörande vid undersökningarnas början orienteras om att dessa möjligen kunna förorsaka en nedklassning, ha de en till två månader på sig att förbereda en eventuell återgång till civil verksamhet.

Slutligen bör de värnpliktiga beredas möjlighet att uttrycka önskemål om tidpunkt för inkallelse påföljande år. Önskemålen torde i flertalet fall kunna tillgodoses genom vissa förskjutningar av inryckningstiden (jfr bilaga 18). Om någon skulle önska inrycka så sent, att han icke

hinner fullborda första tjänstgöring om 9 månader under kalenderåret, finnes möjlighet att erhålla anstånd med tjänstgöringen.

De antydda anordningarna låta sig väl förena med genomförandet av ett system enligt ovan skisserade principer. Som en betydande förmån för de värnpliktiga, vilken i viss mån kan motväga olägenheten med hemförlovning och återinkallelse, må framhållas att vederbörande får fullgöra all återstående tjänstgöring i en följd och slipper att 3 gånger inkallas till repetitions- och efterutbildningsövningar.

Antalet värnpliktiga, som nedklassas efter påbörjande av första tjänstgöring, kommer sannolikt att i en framtid kunna minskas, därest värnpliktskommitténs i annat sammanhang framlagda förslag om viss omläggning av förfarandet vid inskrivningsförrättningarna i syfte att möjliggöra uttagning av värnpliktigt befäl redan vid inskrivningen vinner bifall. Genom att inskrivningsförrättningarna fortsättningsvis äro förlagda till hösten komma de dessutom att ligga närmare tidpunkten för inryckning till första tjänstgöring, varigenom mindre sannolikhet föreligger för ändringar i positiv riktning i den värnpliktiges hälsotillstånd under mellantiden mellan inskrivningsförrättning och tidpunkten för inryckning. Med hänsyn till det anförda finnes således anledning antaga, att framdeles i varje fall flertalet av de på fysisk grund tveksamma fallen redan vid inskrivningsförrättningarna kan hänföras till besiktningsgrupp 4.

Vad angår utsällningen av de psykiatriska fallen måste beaktas, dels att i vårt land endast finnes ett begränsat antal specialutbildade läkare (psykiatriker), vilka kunna utföra sådana undersökningar, dels att flertalet psykiatriska fall kräva långvarigare och noggrannare undersökning än som regelmässigt torde vara möjlig att utföra vid inskrivningsförrättningarna. En betydande del av de psykiatriska fallen kan nämligen i regel icke slutligt bedömas, förrän vederbörande en tid vistats i den militära miljön. Ett visst antal torde emellertid kunna prövas utan att behöva konfronteras med miljöförhållanden. I syfte att undvika alltför stor arbetsbelastning för våra fåtaliga psykiatriker men ändock få till stånd en prövning av dessa sistnämnda värnpliktiga före inryckningen till första tjänstgöringen kan en på lämpligt sätt centraliserad psykiatrisk undersökning av detta klientel övervägas. Efter inskrivningsförrättningarna skulle sålunda t. ex. till en ort inom varje militärområde kunna samman dragas de ynglingar, vilka vid inskrivningarna kunna förmodas framdeles behöva undergå psykiatrisk undersökning. Till dessa undersökningsplatser kunde erforderligt antal psykiatriker koncentreras under begränsad tid och utan alltför stor belastning för ifrågavarande läkarkategori. Efter undersökning skulle sannolikt på detta sätt ett måhända icke obetydligt antal av de osäkra fallen redan före inryckningen till första tjänstgöringen kunna hänföras till besiktningsgrupp 4.

Värnpliktskommittén utgår från att den nya ordningen för inskrivningsförrättningarna, eventuellt framdeles kompletterad med nyss skisserade form för centraliserad psykiatrisk undersökning, skall resultera i att antalet värnpliktiga, som årligen nedklassas efter tjänstgöringens början, kommer att betydligt nedgå.

De ökningar i fråga om de värnpliktigas resekostnader, som enligt vad ovan anmärkts komma att uppstå vid genomförande av det här behandlade systemet för ekonomivärnpliktigas tjänstgöring, torde kunna beräknas till omkring 7 kronor per man. Om antalet årligen nedklassade värnpliktiga uppgår till 1 250 man (= nuvarande antal), skulle den årliga kostnadsökningen uppgå till omkring 8 700 kronor, alltså ett mycket blygsamt belopp.

Värnpliktskommittén finner för sin del de behandlade nackdelarna med det ifrågasatta nya systemet icke vara av den art och storleksordning, att de böra utgöra hinder för övergång till en anordning, som ur allmän rationaliserings- och effektivitetssynpunkt skulle innebära väsentliga fördelar. Även om, på sätt av det följande framgår, vissa förhållandevis betydande kostnader av engångsnatur nödvändigtvis måste bli förknippade med en dylik övergång, får kommittén därför förorda, att tjänstgöringen för ekonomivärnpliktiga i fortsättningen utformas enligt ovan skisserade riktlinjer. I förevarande sammanhang förtjänar anmärkas, att särskilt skördeuppehåll under utbildningen icke torde böra medges denna kategori värnpliktiga, enär tjänstgöringen, som ovan framhållits, är av den art, att längre frånvaro från den militära arbetsplatsen vållar betydande organisatoriska avbräck och antalet jordbrukare, som ingå i värnpliktsgruppen, torde vara förhållandevis fåtaligt.

E. Kostnader i samband med övergång till nytt system.

Vid övergång till ovan angivna nya system komma med nödvändighet vissa kostnader av engångsnatur att uppstå för anskaffande under övergångsåret av särskild arbetskraft såsom ersättare för sådana nedklassade värnpliktiga, vilka hemförlovas för att tagas i anspråk för tjänstgöring först påföljande år. Behovet av dylik arbetskraft kan täckas dels av värnpliktiga, vilka vid inskrivningsförrättning hänförs till besiktningsgrupp 4, dels av kollektivavtalsanställda arbetare.

Den förra gruppen kan, enligt vad tidigare anförts, beräknas uppgå till minst 1 300 man, varav 1 200 från armén och 100 från kustartilleriet, vilket — efter borträknande av en månad för militär utbildning — motsvarar en sammanlagd tillgång av 14 300 handräckningsmånader. Därest, såsom ovan anförts, urvalet vid inskrivningsförrättningarna kan ske effektivare

än för närvarande, kommer siffran 14 300 att ökas. Därigenom komma kostnaderna för anställande av annan arbetskraft att nedgå i motsvarande grad.

De medel, som enligt hittillsvarande principer anvisats för kollektivavtalsanställning av civila arbetare, kunna i genomsnitt beräknas förslå till anställande av 550 man — 450 vid armén och 100 vid kustartilleriet — vilket motsvarar en tillgång på 6 600 handräkningsmånader. Den sammanlagda beräknade tillgången på handräkningspersonal, som icke beröres av det nya systemet, motsvarar således $(14\,300 + 6\,600 =) 20\,900$ handräkningsmånader. Då det årliga handräkningsbehovet beräknas till 3 100 man, därav 2 800 för armén och 300 för kustartilleriet, motsvarande tillhoppa 37 200 handräkningsmånader, utgör bristen följaktligen $(37\,200 - 20\,900 =) 16\,300$ handräkningsmånader, d. v. s. 1 360 man under ett år.

Den ur arbetssynpunkt lämpligaste formen för att täcka ifrågavarande brist är att för det avsedda övergångsåret kollektivavtalsanställa civila arbetare. En dylik arbetares lön kan enligt vad förut anmärkts beräknas till 17 kronor och 50 öre för dag. Med utgångspunkt härifrån skulle således kostnaderna för anställande av 1 360 man under ett år uppgå till i runt tal 7,1 milj. kronor $(1\,360 \times 300 \times 17:50 = 7\,140\,000)$.

En ekonomivärnpliktig beräknas kosta statsverket omkring 6 kronor 50 öre för dag. I enlighet härmed kunna kostnaderna för 1 360 ekonomivärnpliktiga uppskattas till i runt tal 2,6 milj. kronor. $(1\,360 \times 300 \times 6:50 = 2\,652\,000)$. Då emellertid under utbildningstiden nedklassade ekonomivärnpliktiga icke skulle tagas i anspråk för handräkningstjänst under övergångsåret, inbesparas under detta 2,6 milj. kronor. Nettokostnadsökningen för ett övergångsår kan sålunda beräknas icke komma att överstiga $(7,1 - 2,6 =) 4,5$ milj. kronor.

Det synes emellertid möjligt att något nedbringa dessa övergångskostnader genom att i viss utsträckning falla tillbaka på den av riksdagen innevarande år beslutade anordningen med inskrivning av värnpliktiga vid 19 års ålder och övergång efter hand till värnpliktsutbildningens påbörjande ett år tidigare än för närvarande. Som en följd av detta beslut avses under tiden mitten av augusti-mitten av oktober 1949 åldersklass 1950 (19-åringar) skola inskrivas i sin helhet. Av åldersklassen har emellertid blott omkring 10 procent beräknats komma att inkallas till tjänstgöring under år 1950. Om detta år tages såsom övergångsår för genomförande av det här föreslagna tjänstgöringssystemet för ekonomivärnpliktiga, skulle behovet av civilianställning något kunna minskas genom att ett större antal värnpliktiga av åldersklass 1950 hänförda till besiktningsgrupp 4 inkallades till fullgörande av tjänstgöring tidigare än vad eljest skolat ske. Enligt vad verkställda undersökningar givit vid handen,

synes det likväl av olika skäl — medicinska såväl som nödvändigheten av att framdeles kunna disponera ett visst antal kvarstående ekonomivärnpliktiga av denna åldersklass — icke möjligt att på detta sätt reducera behovet av civilanställda under 1950 mer än med omkring 300 man eller från omkring 1 360 till omkring 1 060. De besparingar, som härigenom skulle kunna göras i de övergångsvisa kostnaderna, ha uppskattats till omkring 1 milj. kronor (skillnad i dagskostnader för en civilanställd och en värnpliktig grupp 4 $17:50 - 6:50 = 11$ kronor; $300 \times 11 \times 300 = 990\ 000$ kronor).

En ytterligare väg att minska de ifrågavarande kostnaderna synes vara att under övergångsåret tillgodose behovet av arbetskraft genom att till repetitions- och efterutbildningsövningar inkalla värnpliktiga tillhörande besiktningsgrupp 4, vilka icke fullgjort dessa övningar. Den korta tid — högst tre månader (= två repetitions- och en efterutbildningsövning à 30 dagar) — som värnpliktiga av nämnda kategori kunde anlitas, komme att föranleda täta personalbyten på de militära arbetsplatserna. Detta är visserligen en olägenhet, men däremot bör vägas den väsentliga kostnadsbesparing, som vinnes genom anordningen ifråga.

En uppskattning av tillgången på för ändamålet gripbara värnpliktiga tillhörande besiktningsgrupp 4, närmast vid de åldersklasser, som efter kriget genomgått första tjänstgöring, ger vid handen, att av åldersklasserna 1944-1946 sammanlagt approximativt 5 000 man torde stå till förfogande. Om dessa 5 000 inkallas under det avsedda övergångsåret för att fullgöra båda repetitionsövningarna och efterutbildningsövningen i en följd (d. v. s. sammanlagt 3 månader) erhållas 15 000 handräckningsmånader, vilket antal med omkring 1 000 understiger det beräknade behovet av 16 300. Genom en sådan anordning skulle övergångsårets handräckningsbehov alltså i det närmaste bli täckt.

Tänkbart vore även att utnyttja värnpliktiga grupp 4 tillhörande äldre åldersklasser än de här ovan nämnda. En inventering beträffande tillgången på ifrågavarande värnpliktiga vid sådana äldre åldersklasser måste emellertid i huvudsak grundas på särskilda från de lokala registreringsmyndigheterna infordrade uppgifter rörande fullgjord tjänstgöring bl. a. avseende under kriget eventuellt fullgjord beredskapstjänst. En sådan inventering har värnpliktskommittén icke haft möjlighet att verkställa inom den tid, under vilken kommitténs utredningsuppdrag ansetts böra vara slutfört. Det synes emellertid icke osannolikt, att även ur dessa åldersklasser viss arbetskraft för här ifrågavarande syfte kan utvinnas. Under alla förhållanden synes dock — såvitt kan bedömas — inkallelse av värnpliktiga tillhörande åldersklasserna 1944-1946 i förening med anordningen att i viss utsträckning anlita 19-åringar vara tillräcklig för att fylla det föreliggande personalbehovet under övergångsåret.

F. Sammanfattning.

Det ovan anförda kan sammanfattas sålunda.

Behovet av handräckningspersonal är i stort sett konstant och, utom vid kavalleriet och det hästanspända artilleriet, oberoende av om trupp för utbildning är i tjänst eller ej. En mycket stor del — svår att på förhand till antalet överblicka — av den värnpliktiga handräckningspersonalen består av sådana värnpliktiga, som efter hand vid olika tidpunkter under utbildningen nedklassas till besiktningsgrupp 4.

I det nuvarande systemet utgår man vid planläggningen av handräckningstjänsten från antalet vid inskrivningsförrättningarna till besiktningsgrupp 4 hänfödda värnpliktiga samt det förmodade antalet nedklassade vid olika tidpunkter och grundar härpå en beräkning av det antal civila arbetare, som böra kollektivavtalsanställas. Vid truppförbanden finnes alltså vid inryckningen av huvuddelen av de värnpliktiga för ombesörjande av handräckningstjänst ett antal värnpliktiga, som vid inskrivningsförrättning hänförs till besiktningsgrupp 4, samt ett antal kollektivavtalsanställda civila arbetare. Kvarstående brister i handräckningsstyrkan hoppas man kunna täcka med under utbildning nedklassade värnpliktiga. Detta system kan knappast betecknas som rationellt. På grund av svårigheten att verkställa en ändamålsenlig förhandsplanering skapas bristande kontinuitet på arbetsplatser och mindre god effekt vid personalens utnyttjande.

Genom att först fastslå all tillgång på värnpliktiga i handräckningstjänst och därefter utfylla bristerna med kollektivavtalsanställd civil personal skulle större stadga, bättre och effektivare planläggning samt ändamålsenligare utnyttjande av personalen ernås. För att säkerställa erforderlig överblick över tillgång på värnpliktig handräckningspersonal föreslås därför, att de värnpliktiga, som efter påbörjad första tjänstgöring nedklassas till besiktningsgrupp 4, hemförlovas för att påföljande år fullgöra resterande del av värnpliktstjänstgöringen i handräckningstjänst. Förbandschef ålägges att årligen rapportera antalet nedklassade och hemförlovade samt sitt behov av handräckningspersonal nästkommande år. På grundval av sådan rapport tilldelas sedan vederbörligt förband lämpligt antal värnpliktiga, som vid inskrivningsförrättning hänförs till besiktningsgrupp 4, samt medel för kollektivavtalsanställning av civila arbetare i erforderligt antal för att handräckningsbehovet skall fyllas. Genom vederbörande förbandschefs försorg inkallas därefter på lämpliga tidpunkter förbandets egna, föregående utbildningsår nedklassade och hemförlovade värnpliktiga.

De årliga merkostnaderna i jämförelse med nuvarande system kunna beräknas till högst 8 700 kronor för resor.

För genomförandet av det nya systemet kräves under ett övergångsår,

då nedklassade värnpliktiga icke skola tagas i anspråk, ett engångsbelopp om högst 7,1 milj. kronor för anställande av kollektivavtalsavlönade arbetare utöver det antal, som normalt erfordras för handräckningstjänst. Denna summa kan dock nedbringas genom utnyttjande av inskrivna 19-åringar tillhörande besiktningsgrupp 4 samt inkallande av äldre värnpliktiga av nämnda grupp till repetitions- och efterutbildningsövningar.

SÄRSKILDA YTTRANDEN

av herr *Johansson i Mysinge.*

I direktiven för utredningen utsäges bland annat, att »sättet för utbildningens anordnande och inpassning under året bör prövas med beaktande av jordbrukets och andra näringsgrenars behov av arbetskraft samt den studerande ungdomens befogade önskemål». I detta hänseende fyller kommitténs förslag och riksdagens beslut i våras ej tillnärmelsevis sitt ändamål. Fjorton dagars skördeuppehåll är alldeles för kort för jordbrukets del, särskilt vid inträffande dålig väderlek. Därest 1945 års försvarskommittés förslag om ett skördeuppehåll på två månader kunnat genomföras, hade detta varit idealiskt ur jordbrukets synpunkter.

Värnpliktskommittén har vid sina överväganden rörande utbildningstidens inpassning för arméns värnpliktiga diskuterat fyra olika alternativ för in- och uttryckning samt dessutom delad första tjänstgöring. Ur jordbrukets synpunkt är alternativ 4 utan tvekan det fördelaktigaste. Men ännu bättre skulle jordbrukets önskemål tillgodoses, om inryckningen till första tjänstgöring kunde ske i slutet av september med utryckning i slutet av juni påföljande år. För de värnpliktigas vidkommande synes en sådan inpassning av tjänstgöringen vara att föredraga, särskilt som på åtskilliga arbetsområden vintern utgör en mer eller mindre död tid. Detta alternativ synes också möjliggöra en bättre kupperedskap än det av kommittén förordade. Dessutom onödiggöres skördeuppehållet, varigenom en mycket väsentlig ökning av det samfällda näringslivets arbetskraftsbehov blir möjlig. Betydelsen av samövning med grupp K får ej heller tillmätas avgörande värde, då denna grupp utbildas för sig och vid det av kommittén såsom gynnsammast förordade alternativ 3 tjänstgör som befäl — förutom vid bataljonsövningar — endast under en tid av tre månader. Klart är å andra sidan, att om en övningstid av nio månader skall kunna effektivt utnyttjas, så måste utbildningen ske under gynnsammast möjliga betingelser. I det av mig i det föregående skisserade alternativet kommer övningstiden i övervägande grad att förläggas till de mörka årstiderna, varjämte vinterutbildningen infaller under mitten av tjänstgörings-

tiden, innan konditionen måhända blivit fullt upptrimmad. Vidare måste förbandsövningarna äga rum vid en årstid, då markskador äro svåra att undvika. Tjänstgöringen har dock vid åtskilliga tidigare tillfällen ansetts kunna förläggas till ungefär den i det föregående angivna tiden, varför svårigheterna icke böra överdrivas. I varje fall tala så många skäl både för och emot det här diskuterade alternativet, att detta bör allvarligt övervägas. Om vid en sådan prövning de militära nackdelarna bedömas så stora, att alternativet ej kan anses antagbart, anser jag att frågan om ett skördeuppehåll av tre å fyra veckor bör upptagas till förnyat övervägande.

av herrar *Lindholm* och *Nilsson*.

Kommitténs majoritet har givit uttryck åt uppfattningen, att den nuvarande tiden för första tjänstgöringen — 9 månader — visat sig otillräcklig för erhållande av något så när godtagbara gruppchefer och att det med hänsyn till krigsorganisationens krav icke synes försvarbart att för ytterligare åldersklasser nöja sig med ofullständigt utbildade sådana. Kommittén har därför ansett det nödvändigt föreslå, att första tjänstgöringen för de värnpliktiga, som skola genomgå gruppchefsutbildning (motsvarande utbildning), tills vidare förlänges med 2 månader, vilken tid fullgöres före huvuddelens av de värnpliktiga inryckning.

Kommittémajoriteten har själv anfört några av de nackdelar, som äro förenade med en dylik åtgärd, och vi vill här endast ytterligare stryka under desamma. Bland annat är det icke möjligt att samordna befälsutbildningen, eftersom studentexamen, enligt skolöverstyrelsens uppgift, icke kan tidigareläggas mer än möjligen någon dag. Följden härav blir att de värnpliktiga, vilka äro ämnade att få fortsatt utbildning till underofficer och officer, endast kunna erhålla 9 månaders gruppchefsutbildning, medan däremot övriga måste vidkännas 11 månader. Om emellertid 9 månader anses tillräckliga för värnpliktiga i grupp K och den del av grupp A, som uttages till ovan nämnda officersutbildning, bör samma tid också vara tillräcklig för alla de som enbart skola erhålla utbildning till gruppchefer och som i regel konstitueras till vice korpral eller korpral. Blir så fallet uppnås också, att de som nedklassas från grupp A till vanliga värnpliktiga få samma tjänstgöringstid som dessa och inte 2 månader längre.

Förutsättningen för kommitténs förslag är, att uttagningen av de värnpliktiga, som skola erhålla befälsutbildning, sker redan vid inskrivningsförrättningen. Även om därvid nya metoder komma till användning lär det bli svårt att undvika misstag, vilket kommittén också förutsett. Vad som emellertid därutöver bör påpekas är, att det helt säkert bland övriga värnpliktiga kan komma att dyka upp förmågor under utbildningens gång

som äro bättre skickade att undergå befälsutbildning än kanske många andra. Om samma utbildningstid för samtliga tillämpas, hålles möjligheten öppen för de militära myndigheterna att välja även bland dessa, vilket måste betraktas som en fördel ur försvarets synpunkt.

Ett annat skäl som måste tillmätas den största betydelse utgör det faktum, att det numera pågår en övergång från gruppen till plutonen som lägsta enhet i krigsorganisationen. Därmed överflyttas en viktig del av de uppgifter som tidigare åvilat gruppcheferna till plutonchefer och deras ställföreträdare.

I likhet med vad fallet var i vårt yttrande till kommittémajoritetens tidigare förslag om provisorisk reglering av utbildningstiden för till gruppchefer uttagna värnpliktiga vill vi dessutom erinra om, att viss försöksverksamhet pågått i syfte att finna den lämpligaste formen för utnyttjande av de värnpliktiga gruppchefseleverna. Genom studiebesök, sedan försöksverksamheten pågått endast 5-6 månader, bereddtes kommittén tillfälle att i någon mån följa densamma. Därvid kunde konstateras — och i det avseendet tycktes kommittéledamöterna vara ense — att man med olika tillämpningsformer uppnått högst olika resultat. Vi anse det också angeläget att fästa uppmärksamheten på att ifrågavarande försöksverksamhet egentligen icke avsett en omprövning av utbildningstidens längd, eller dess utnyttjande på ändamålsenligaste sätt, utan i huvudsak tagit sikte på vissa organisatoriska problem. När den detta till trots givit impulser till vissa rationaliseringsåtgärder, torde åtskilligt mera stå att vinna, under förutsättning att ansträngningarna ytterligare inriktas därpå. Om denna försöksverksamhet skall kunna tillmätas något värde, måste den enligt vår mening utsträckas över en relativt lång tidrymd.

De i samband med övningarna för samtliga värnpliktiga gjorda proven i syfte att utröna resultatet under det tilläandagångna utbildningsåret tala även de för önskvärdheten av en fortsatt försöksverksamhet. Av arméstabens rapport framgår bland annat, att värnpliktiga med 11 månaders utbildning inte lyckats uppnå väsentligt bättre resultat än de som endast haft 9 månaders tjänstgöring bakom sig. I en del fall redovisas till och med sämre resultat för 11-månaderssoldaterna.

I samma rapport påpekas också att förefintliga brister i utbildningen inte bara kan hänföras till en allt för kort utbildningstid. »I viss mån ha även bidragit brist på befäl, samt knapphet ifråga om övningsmaterial och ammunition.» Vidare framhålles att det under innevarande utbildningsår kommer att finnas ytterligare möjligheter att pröva 9-månaders tjänstgöringen och att i flera hänseenden förbättrade betingelser för utbildningen därvid komma att föreligga. Det står erfarenheter till buds, heter det, »vilka — i likhet med vad som skett beträffande de centralt utfärdade utbildningsbestämmelserna — kunna tjäna till ledning vid utbildningsar-

betets organiserande och genomförande ute på förbanden». Förenklade metoder ha införts för de lägsta förbandens strid. Skolor och kurser ha koncentrerats till det »rekrytfria» uppehållet i mars-maj, varigenom truppförbanden tillförts mera befäl. Genom ökade anslag är bristen på utbildningsammunition och övningsmateriel mindre framträdande än tidigare. Dessutom ha utbildningsbestämmelserna vid förbanden underkastats en översyn. Även om man på militärt håll anser att åtgärder av här antydd art icke komma att innebära så stor tidsvinst, att utbildningen av en godtagbar gruppchef kan avklaras på 9 månader, är vi dock av den uppfattningen att resultaten av desamma bör inväntas innan man definitivt slår fast att gällande utbildningstid är otillräcklig. Försöksverksamheten bör i stället intensifieras och fortsättas under ytterligare någon tid. Alltjämt finns det utrymme för radikala förändringar. Genom att exempelvis låta skickliga pedagoger följa de utbildningsmetoder, som nu komma till användning, skulle helt säkert åtskilligt kunna vinnas. Likaså bör idén om s. k. militära företagsnämnder — ett forum för representanter från såväl befälskårerna som de värnpliktiga där bland annat även utbildningsfrågorna skall kunna diskuteras — bli föremål för allvarlig prövning.

Till detta kommer också att andra utredningar arbeta med andra avsnitt av försvarsorganisationen, vilka ha sitt givna samband med de spörsmål 1948 års värnpliktskommitté aktualiserat. Detta gäller i särskilt hög grad befälsutredningen samt den pågående utredningen om arméns framtida organisation.

Kommittén har varit enhällig i sin uppfattning att nuvarande åldersklassvisa repetitionsövningar inte äro tillfredsställande och föreslår därför i stället krigsförbandsvisa sådana. De fördelar, som äro förknippade härmed äro uppenbara. Framförallt vinnes genom denna omläggning att gruppcheferna på ett mera effektivt och verklighetstroget sätt få tillämpa de kunskaper som inhämtats under den tidigare utbildningen. Även detta förhållande bör vara av väsentlig betydelse vid bedömningen av utbildningstidens längd. Den kostnadsökning från 39 till 41 miljoner kronor, som denna omläggning medför, torde vara väl motiverad. I samband härmed bör dock framhållas att anslagen till de sedvanliga åldersklassvisa repetitionsövningarna icke varit upptagna i budgeten under senare år. Ett återupptagande av repetitionsövningarna enligt kommitténs förslag innebär ovan angivna utgiftsökning. Bifall till kommittémajoritetens förslag om ökad utbildningstid för värnpliktiga gruppchefer medför därtill en ytterligare utgiftsökning med cirka 7 miljoner kronor.

Om möjligheter finnas att med hjälp av andra mindre kostnadskrävande åtgärder åstadkomma en godtagbar gruppchefsutbildning bör dessa i första hand prövas. I stället för att »bestraffa» dem som uttagits till gruppchefer med en 2 månader längre utbildningstid bör man genom vissa förmåner

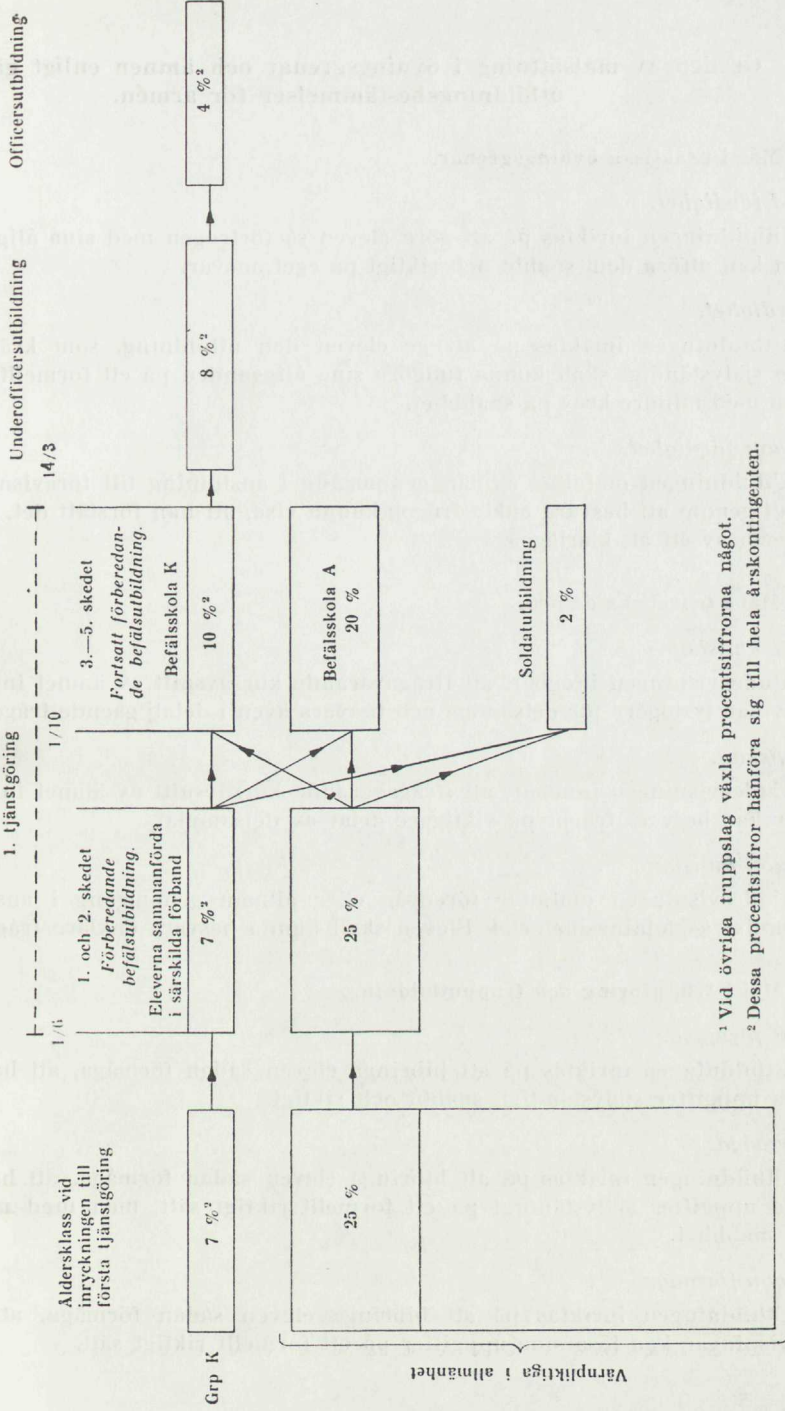
göra gruppchefstjänsten eftersträvansvärd. Samma utbildningstid, men därtill en ökning av penningbidraget med förslagsvis 50 öre per dag under hela tiden jämte en premie på 100 kronor att utbetalas efter genomgången gruppchefsutbildning, skulle måhända utgöra en stimulans med verkningar i sådan riktning. Därigenom skulle kanske också den maskning, som annars kan befaras bli insatt redan på inskrivningsstadiet, kunna motverkas och strävandena att få rätt man på rätt plats bättre kunna tillgodoses. Kostnaden för en dylik åtgärd skulle dessutom bli väsentligt mycket mindre än för kommittémajoritetens förslag, eller cirka 1,2 miljoner kronor.

BILAGOR

1870
1871
1872
1873
1874
1875
1876
1877
1878
1879
1880

BLAVER

Diagram över nuvarande system för uttagning och utbildning av värnpliktigt befäl vid armén (infanteriet).

¹ Vid övriga truppslag växla procentciffrorna något.
² Dessa procentciffror hänföra sig till hela årskontingenten.

Graden av målsättning i övningsgrenar och ämnen enligt gällande utbildningsbestämmelser för armén.

a) Mål i praktiska övningsgrenar.

God färdighet.

Utbildningen inriktas på att göra eleven så förtrogen med sina åligganden, att han kan utföra dem snabbt och riktigt på eget ansvar.

Färdighet.

Utbildningen inriktas på att ge eleven den utbildning, som kräves för att han självständigt skall kunna fullgöra sina åligganden på ett formellt riktigt sätt men med mindre krav på snabbhet.

Någon färdighet.

Utbildningen omfattar allmän genomgång i anslutning till förevisning. Eleven skall genom att besvara enkla frågor kunna visa, att han förstått det, som utbildningen avsett att klarlägga.

b) Mål i teoretiska ämnen.

God kunskap.

Undervisningen innebär, att ifrågavarande kursavsnitt av ämnet inläres så, att elev kan redogöra för detsamma och besvara även i detalj gående frågor.

Kunskap.

Undervisningen innebär, att ifrågavarande kursavsnitt av ämnet inläres så, att elev kan besvara frågor på viktigare delar av detsamma.

Någon kunskap.

Undervisningen omfattar föredrag eller allmän genomgång i anslutning till lämpligt åskådningsmateriel. Eleven skall kunna besvara enklare frågor.

c) Mål i truppföring och trupputbildning.

God förmåga.

Utbildningen inriktas på att bibringa eleven sådan förmåga, att han kan lösa sina uppgifter självständigt, snabbt och riktigt.

Förmåga.

Utbildningen inriktas på att bibringa eleven sådan förmåga, att han kan lösa sina uppgifter självständigt på ett formellt riktigt sätt, men med mindre krav på snabbhet.

Någon förmåga.

Utbildningen inriktas på att bibringa eleven sådan förmåga, att han efter anvisningar kan lösa sina uppgifter på ett formellt riktigt sätt.

Organisation och tidsmässigt förlopp av en inskrivningsförrättning vid ett genomsnittligt inskrivningsområde vid genomförande av värnpliktskommitténs förslag om uttagning vid inskrivningarna av värnpliktigt befäl.

Inskrivningsnämnden.

Personalen ökas med två exploratörer, tillsvidare en truppofficer och en fackpsykolog, efter hand bli båda exploratörerna fackpsykologer.

Lokaler.

För explorationerna erfordras två extra rum eller ett rum med specialtillverkade avskärningsanordningar.

Besiktningssammanträdets förlopp.

Av bifogade exempel på organisation av en inskrivningsförrättning framgå

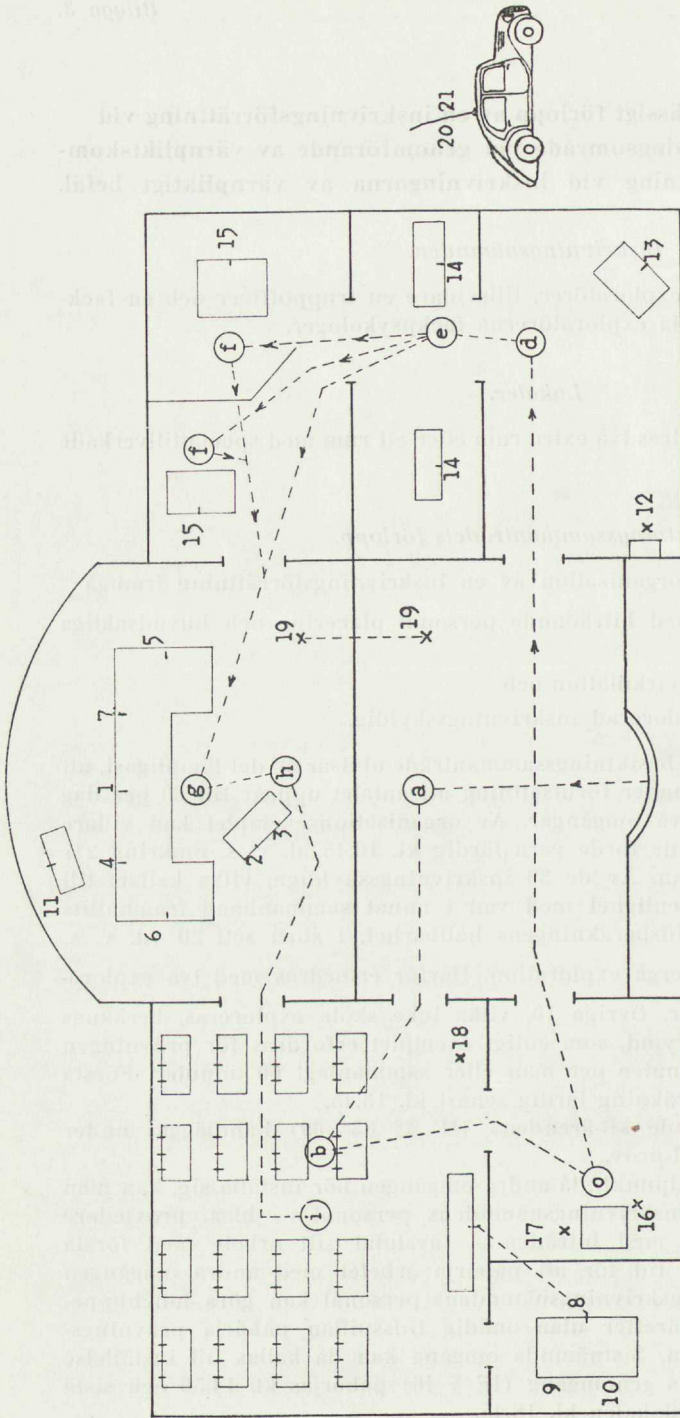
- a) Inskrivningsnämndens med biträdande personal placering och huvudsakliga uppgifter;
- b) de inskrivningsskyldigas cirkulation och
- c) tidsschema, avseende explorerad inskrivningsskyldig.

Enligt vad tidsschemat för besiktningssammanträde utvisar är det lämpligast, att de inskrivningsskyldiga — under förutsättning att antalet uppgår till 60 per dag — kallas till inställelse i två omgångar. Av organisationsexemplet kan vidare utläsas, att den förste prövade torde vara färdig kl. 10.45, d. v. s. omkring 2¼ timme efter uppropets början. Av de 30 inskrivningsskyldiga, vilka kallats till första omgången, kunna, i enlighet med vad i annat sammanhang framhållits och för säkerställande av tidsberäkningens hållbarhet, i stort sett 20 (d. v. s. $\frac{34}{2} + 3$) beräknas skola undergå exploration. Härför erfordras med två exploratörer en tid av 120 minuter. Övriga 10, vilka icke skola exploreras, beräknas kunna provas inom den tidrymd, som enligt exemplet erfordras för prövningen inför nämnden, d. v. s. 6 minuter per man eller sammanlagt 60 minuter. Första omgången är med denna beräkning färdig senast kl. 13.45.

Under dagen förekommande »B-ärenden» (IF §§ 65—69) handläggas under tiden för första omgångens I-prov.

Vid beräkningen av den tidpunkt, då andra omgången bör inställa sig, kan man utgå från att viss del av inskrivningsnämndens personal — bl. a. provledare med assistenter och läkare med biträden — avslutat sitt arbete med första omgången i tillräckligt god tid för att påbörja arbetet med andra omgången så tidigt, att övrig del av inskrivningsnämndens personal kan göra lunchuppehåll kl. 13.45—14.45 och därefter utan onödig tidsspillan påbörja provningsarbetet med andra omgången. Sistnämnda omgång kan då kallas till inställelse kl. 13.30. Inskrivningschefens genomgång (IF § 46) påbörjas kl. 14.50 och sista man har lämnat inskrivningslokalen kl. 18.45.

Exempel på organisation av inskrivningsförrättning.

1. Inskrivningsnämndens ordförande
2. Inskrivningsnämndens civila ledamöter
3. Biträdande underofficer (inskrivningslängd)
5. Biträdande underofficer (stamkort)
6. Skrivbiträde (kodnummer, liggare m. m.)
7. Skrivbiträde (inskrivningsedel m. m.)
8. Provledare
9. Assistent
10. »
11. »
12. Sjukvårdspersonal
13. Läkare
14. Exploratorer
15. Skärmbildspersonal
17. Poliser
18. D:o (i större städer)
19. D:o (i större städer)
20. D:o (i större städer)
21. D:o (i större städer)
- a = Upprop
- b = Ifyll. av skärmbildskort
- c = Inskrivningsprov
- d = Inskrivningschefen (IF § 46)
- e = Avklädning
- f = Skärmbildsfotografering
- g = Mätning, vägning m. m.
- h = Läkarundersökning
- i = Exploration
- j = Prövning inför inskrivningsnämnd
- k = Kontroll av färdhandlingar
- l = Påklädn'ng

Anm. Personalplaceringen (1—19) antages kl 1036. Tiderna gälla förste man. Tid för läkarundersökn. approximerad i underkant.

I regel torde det icke vara möjligt att påbörja förrättning tidigare än kl. 08.30. Vidare är att märka, att man måste räkna med vissa ogynnsamt inverkan omständigheter — såsom kommunikationssvårigheter, förekomsten av skolor och vissa industrier, vilka kunna medföra, att opåräknat stort antal inskrivningskyldiga, tillhörande andra inskrivningsområden, inställa sig utöver beräknat antal. I sådana fall kunna inskrivningsmyndigheterna tvingas begränsa antalet kallade till 40 à 50.

Det kan synas, som skulle ovanstående tidsberäkning komma att allt för hårt belasta inskrivningsnämndens dagsprogram. Men dels har en viss marginal medtagits, dels torde det minskade antalet kallade inskrivningsskyldiga per dag (från nuvarande lägst 80 till föreslagna 60) komma att utgöra erforderlig motvikt i belastningsavseende.

Det måste emellertid beaktas, att antalet värnpliktiga, som lämna sig för befälsutbildning, kan variera högst avsevärt vid olika förrättningsställen. Detta kan medföra väsentliga skillnader beträffande det antal, som kan inskrivas per dag. Sannolika antalet 60 är därför att betrakta som en genomsnittssiffra och dennas tillförlitlighet kan bedömas först, sedan erfarenhet vunnits från minst en inskrivningsförrättning. Härav följer, att förrättningarnas totala längd för närvarande är svår att beräkna. Inom de inskrivningsområden, där antalet för befälsutbildning lämpliga värnpliktiga är stort, torde dock en ökning med någon eller några veckor bliva ofrånkomlig. I varje fall synes dock totala tiden för inskrivningsförrättningarna — avslutande sammanträde icke inräknat — kunna begränsas till högst 2½ månader.

Sammanställning

rörande kostnaden per värnpliktig och tjänstgöringsdag vid armén under 10. och 11. månaden av första tjänstgöring vid förlängd gruppchefsutbildning enligt värnpliktskommitténs förslag.

Kostnader för premier och extra (civil) handräckningspersonal äro icke inräknade.

	Kr
Penningbidrag	2: 00
Familjebidrag	0: 57
Sjukvård	0: 04
Sjukvårdsmateriel	0: 01
Tvätt	0: 18
Bränsle	0: 25
Lyse	0: 05
Vatten	0: 05
Renhållning	0: 05
Mathållning	1: 80
Beklädnad	1: 45
Kasern- och förplägnadsutredning	0: 14
Kasernslitage	0: 25
Utbildningsammunition	3: 07
Drivmedel	1: 05
Ackordhästar	0: 07
Reseersättningar	0: 10
Truppförbandens övningar	0: 50
Krigsövningar	0: 10

Summa 11: 73 per dag

Den totala kostnaden för berörda 2 månader blir, när kontingenten till gruppchefsutbildning uttagna värnpliktiga beräknas uppgå till 5.300 man, ($60 \times 5.300 \times 11: 73 =$) 3.130.000 kronor.

Diagram över första tjänstgöringens fullgörande för olika kategorier värnpliktiga vid armén enligt värnpliktskommitténs förslag.

Kategori värnpliktiga och första tjänstgöringens längd	Första tjänstgöringens inpassning under året												Utbildningens omfattning	
	1/1	1/2	1/3	1/4	1/5	1/6	1/7	1/8	1/9	1/10	1/11	1/12		31/12
Huvuddelen av de värnpliktiga — 9 månader						1/6			s					Soldatutbildning
Vid inskrivningen uttagna värnpliktiga i allmänhet — 11 månader			15/3	1/4					s					Soldat- och gruppchefsutbildning
Studenter och likställda samt vid inskrivningen uttagna värnpliktiga i allmänhet — 15 månader						7/6								Soldat-, gruppchefs- och ställföreträdande plutonchefsutbildning (plutonchefs-skola)
Frivilligt uttagna, vilka genomgått plutonchefs-skola — ytterligare 6 (5) månader			7/3			Plutonchefs-skola och 3 mån. trupptjänstgöring			7/9					Plutonchefsutbildning (kadettskola)
		eller	15/3							15/9			Vinterlinje	
					7/4	Odelad sommarlinje eller			7/9					
		Delad sommarlinje			7/6				7/9					
					7/6				7/9					

S = Skördeuppehåll om 14 dagar, som ej inräknas i tjänstgöringstiden.

Sammanställning

rörande kostnaden per tjänstgöringsdag för sjökommenderad värnpliktig sjökapten, som är underofficer av 2. graden, vid genomgång av utbildning under 3 månader till värnpliktig officer enligt värnpliktskommitténs förslag.

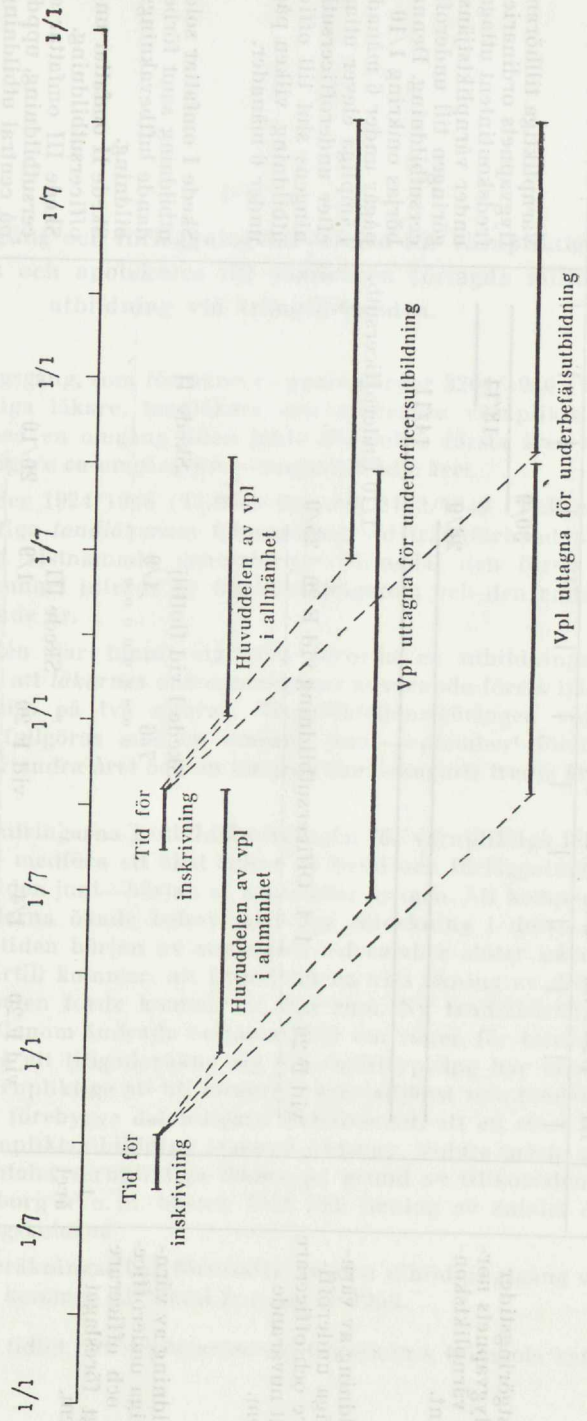
Kostnaderna för premier äro icke inräknade.

	Kr
Penningbidrag	3: 50
Sjötillägg	2: 70
Mässpenningar	4: 45
Sjukvård	0: 11
Reseersättningar	0: 28
Vatten	0: 05
Renhållning	0: 05
Beklädnad	1: 56
Kasern- och förplägnadsutredning	0: 25
Tvätt	0: 09
Ammunition m m	7:—

Summa 20: 04 per dag

Den totala kostnaden för berörda 3 månader för ett beräknat antal av 15 värnpliktiga blir alltså $(90 \times 15 \times 20: 04 =)$ 27.054 kronor eller avrundat 27.000 kronor.

Diagram över föreslagen utbildningsorganisation vid kustartilleriet.

P M

rörande befälsstillgång och förlägningsutrymmen för värnpliktiga läkares, tandläkares och apotekares till sommaren förlagda militära utbildning vid trängförbanden.

Vid den utbildningsgång, som föreskrevs i generalorder 3264/1946 (TLB nr 86), fullgjorde värnpliktiga läkare, tandläkare och apotekare värnpliktstjänstgöring vid trängförband med en omgång tiden juni—december första året samt läkare och apotekare ytterligare en omgång juni—augusti tredje året.

Jämlikt generalorder 1924/1948 (TLB nr 62) och 2132/1949 (TLB nr 53) uppdelades de värnpliktiga *tandläkarnas* tjänstgöring vid trängförband på två sommaromgångar, enligt sistnämnda generalorder förlagda, den första till tiden juni—augusti efter vunnet inträde på tandläkarhögskola och den andra till motsvarande tid påföljande år.

Värnpliktskommittén har funnit sig böra förorda en utbildningsgång, som vidare bl. a. innebär, att *läkarnas och apotekarnas* nuvarande första tjänstgöringsomgång skall uppdelas på två somrar. Värnpliktstjänstgöringen vid trängförband skulle därvid fullgöras med en omgång juni—september¹ första året, en omgång juni—augusti andra året och en omgång juni—augusti tredje året (undantagsvis fjärde året).

De ovannämnda ändringarna i utbildningsgången för värnpliktiga läkare, tandläkare och apotekare medföra ett ökat behov av befäl och förlägningsutrymmen vid trängförbanden tiden juni—början av september årligen. Att kompensera detta under sommarmånaderna ökade behov med den minskning i dessa avseenden, som inträder under tiden början av september—december stöter på organisatoriska svårigheter. Härtill kommer, att framdeles en viss ökning av den värnpliktiga medicinalpersonalen torde komma att äga rum. Ny tandläkarhögskola har tillkommit i Malmö. Genom ändrade bestämmelser om rätten för inträdessökande vid tandläkarhögskola att tillgodoräkna sig s. k. militärpoäng har man gjort det förmånligt för den värnpliktige att bli uttagen i specialtjänst som tandläkare. Härigenom har man sökt förebygga det tidigare förhållandet, att ett stort antal tandläkare undergick värnpliktsutbildning i annan ordning. Vidare måste man räkna med en ökning av antalet värnpliktiga läkare på grund av tillkomsten av medicinsk fakultet i Göteborg fr. o. m. hösten 1949 och ökning av antalet elevplatser vid de medicinska högskolorna.

Vid efterföljande beräkningar har förutsatts, att den utbildningsgång värnpliktskommittén föreslagit, kommer till stånd fr. o. m. år 1950.

¹ med uttryckning så tidigt, att nybörjarkurs vid medicinsk högskola kan påbörjas i början av september.

A. Beräknat antal värnpliktiga läkare, tandläkare och apotekare under utbildning vid trängförbanden.

1. Tidigare (1947—1948).

Tabell A:1.

Kategori och tjänstgöringsomgångar	Antal man	Antal plutoner
Läkare 1. t.jg.omg. juni—december	140	} 4
Tandläkare 1. — » — — » —	40	
Apotekare 1. — » — — » —	10	
Läkare 2. — » — juni—augusti	130	} 4
Apotekare 2. — » — — » —	15	
Summa:	335	8

2. Från och med år 1950 och framdeles.

Antalet studerande, som årligen vinna inträde vid medicinsk fakultet, torde komma att uppgå till omkring 280. Härav beräknas omkring 170 utgöras av i specialtjänst som läkare uttagna värnpliktiga tillhörande armén.

Antalet studerande, som årligen vinna inträde vid tandläkarhögskola, torde komma att uppgå till omkring 180. Härav beräknas framdeles omkring 105 utgöras av i specialtjänst som tandläkare uttagna värnpliktiga tillhörande armén.

Antalet värnpliktiga apotekare per år antages bli omkring 10.

I enlighet härmed kan vid genomförande av den föreslagna uppdelningen av tjänstgöringstiden antalet värnpliktiga läkare, tandläkare och apotekare, vilka behöva utbildas vid trängförband de närmaste två åren och framdeles, beräknas sålunda.

Tabell A:2.

Kategori och tjänstgöringsomgångar	År 1950		Fr. o. m. år 1951	
	Antal man	Antal plutoner	Antal man	Antal plutoner
Läkare 1. t.jg.omg. juni—september	170	} 4	170	} 4
Apotekare 1. — » — — » —	10			
Läkare 2. — » — ¹ juni—augusti	150	} 4	170	} 4
Apotekare 2. — » — ¹ — » —	10			
Läkare 3. — » — ¹ — » —			170	} 4
Apotekare 3. — » — ¹ — » —			10	
Tandläkare 1. — » — juni—september	70 ²	2	105	3
— » — 2. — » — juni—augusti	40 ²	1	105	3
Summa	450	11	750 ³	18 ³

¹ Inberäknat plutonchefsskolor 1950—1951 för tidigare åldersklasser.

² Det låga antalet beror på att fr. o. m. 1948 tjänstgöring får påbörjas först efter vunnit inträde vid tandläkarhögskola. Siffrorna äro ungefärliga.

³ För år 1951 kan antalet man reduceras till ca 700 och antalet plutoner till 17.

B. Befälsbehov.

För varje pluton beräknas ett befälsbehov av 1 officer, 1 underofficer och 4 underbefäl. Antalet plutoner åren 1947—1948 samt vid den av värnpliktskommittén föreslagna uppdelningen av tjänstgöringstiden framgår av tabellerna A:1 och A:2 ovan. Nedanstående tabell utvisar det samlade befälsbehovet, varvid för jämförelse även behovet vid tidigare och vid nu gällande fördelning av tjänstgöringstiden medtagits.

Tidsperioden juni—början av september nedanstående år	Med tidigare fördelning av tjänstgöringstiden (go 3264/46)			Med nu gällande fördelning av tjänstgöringstiden (go 1924/48 och 2132/49)			Med av värnpliktskommittén föreslagna fördelningen av tjänstgöringstiden fr. o. m. år 1950		
	Officerare	Underofficerare	Underbefäl	Officerare	Underofficerare	Underbefäl	Officerare	Underofficerare	Underbefäl
1947—1948	8	8	32	—	—	—	—	—	—
1949	(8)	(8)	(32)	9	9	36	—	—	—
1950	(9)	(9)	(36)	11	11	44	11	11	44
1951	(10)	(10)	(40)	13	13	52	17	17	68
1952 och följande år	(11)	(11)	(44)	14	14	56	18	18	72
Ökning av befälsbehovet från år 1948 till år 1952	(3)	(3)	(12)	6	6	24	10	10	40

C. Förlägningsutrymmen.

Nedanstående tabell utvisar antalet värnpliktiga läkare, tandläkare och apotekare, för vilka förlägningsutrymmen erfordras vid trängtrupperna. Antalet är beräknat enligt tabell A:1 för åren 1947—1948 samt enligt tabell A:2 för åren 1950 och följande, i senare fallet med den av värnpliktskommittén föreslagna uppdelningen av tjänstgöringstiden. För jämförelse har medtagits även antal vid tidigare och vid nu gällande fördelning av tjänstgöringstiden.

**Storleken av premiebeloppen för underofficers- och officers-
utbildning fr. o. m. 1942.**

Jämlikt	Premie kronor		Ant.
	uoffut- bildning	offut- bildning	
SF nr 527/1942	250:—	1.250:—	Under förstärkt försvarsberedskap skulle premie dock utgå med 250:— resp. 1.250:— Tidigare erhöLL den som genomgått uoffutbildning och beordrats till offutbildning ingen premie för uoffutbildning. Så är emellertid nu fallet, varför den, som genomgått offutbildning med godkännande betyg erhåller sammanlagt 3.000 kronor.
SF nr 881/1945	500:—	1.500:—	
SF nr 600/1948 (nu gällande bestämmelser)	1.000:—	2.000:—	

Avlöning till vissa värnpliktiga vid armén.

Gr a d	Antal dagar i graden	Dag- avlöning	Kostnad
1. Värnpliktig underofficer			
Menig	270	1: 50	405: —
Vicekorpral	90	2: —	180: —
Korpral	90	2: 50	225: —
Furir	30	3: —	90: —
Sergeant	60	3: 50	210: —
	540		1 110: —
2. Vpl läkare och apotekare			
Menig	175	1: 50	262: 50
Vicekorpral	65	2: —	130: —
Furir	45	3: —	135: —
Sergeant	75	3: 50	262: 50
Fänrik	90	4: 50	405: —
Löjtnant	90	5: 50	495: —
	540		1 690: —
3. Vpl tandläkare			
Menig	175	1: 50	262: 50
Vicekorpral	75	2: —	150: —
Korpral	45	2: 50	112: 50
Fänrik	155	4: 50	697: 50
Löjtnant	90	5: 50	495: —
	540		1 717: 50
4. Vpl veterinärer			
Menig	180	1: 50	270: —
Vicekorpral	65	2: —	130: —
Furir	115	3: —	345: —
Fänrik	90	4: 50	405: —
Löjtnant	90	5: 50	495: —
	540		1 645: —
5. Vpl tygtekniker			
Menig	165	1: 50	247: 50
Vicekorpral	90	2: —	180: —
Korpral	105	2: 50	262: 50
Furir	30	3: —	90: —
Sergeant	90	3: 50	315: —
Fänrik	60	4: 50	270: —
	540		1 365: —

G r a d	Antal dagar i graden	Dag- avlönning	Kostnad
6. Vpl skyddstekniker			
Menig	165	1: 50	247: 50
Vicekorpral	90	2: —	180: —
Korpral	75	2: 50	187: 50
Furir	90	3: —	270: —
Sergeant	120	3: 50	420: —
	540		1 305: —

7. Sammanställning av löneförmånerna

Vpl underofficer	1 110: —	(dessutom premie å sammanlagt 1 000: — kr.)
» läkare, apotekare ..	1 690: —	
» tandläkare	1 717: 50	
» veterinär	1 645: —	
» tygtekniker	1 365: —	
» skyddstekniker ...	1 305: —	

**Beräkning av kostnaderna för premier enligt
värnpliktskommitténs förslag.**

Kategori (Utbildning)	Ungefärligt antal man	Premiebelopp kronor	S:a kronor	
Armén				
Underbefäl	5.300	250	1.325.000	
Underofficerare ¹	1.700	1.000	1.700.000	
Officerare ¹	800	3.000	2.400.000	
Specialister	475	1.000	475.000	5.900.000
Flottan				
Underofficerare (sjökapt. o. likställda)	60	300	18.000	
» (sjövärnsmän)	45	400	18.000	
Officerare (sjökapt. o. styr- män)	15	1.500	22.500	
» (sjövärnsmän)	25	900	22.500	
Fortsatt tjug (sjökapt. o. lik- ställda)				
a) ss. underbefäl (meniga)	95	4 × 125	47.500	
b) ss. uoff. och off.	35	4 × 170	23.800	
Specialister	100	1.000	100.000	
Reservofficerslinje A				
Off. utbildning	10	1.500	15.000	
Reservofficerslinje B				
Uoff. utbildning	25	1.000	25.000	
Off. »	15	3.000	45.000	
Reservintendenter				
Uoff. utbildning	6	1.000	6.000	
Off. »	6	3.000	18.000	361.300
Kustartilleriet				
Underbefäl	550	250	137.500	
Underofficerare ¹	125	1.000	125.000	
Officerare ¹	55	3.000	165.000	
Specialister	20	1.000	20.000	447.500
Flygvapnet				
Underofficerare	60	125	7.500	
Officerare	45	1.625	73.100	

¹ Inberäknat blivande reservofficerare.

Tablå över värnpliktskommitténs förslag rörande tjänstgöring och premier för värnpliktiga underofficerare och specialister vid armén.

Kategori	Tjänstgöringens omfattning under månad																		Anm.
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	
Värnpliktig underofficer	Första tjänstgöring																		Rep. och efterutbövn
	Plutchskola m. m.																		
	Soldat- o. befälsutb. Fackutb. ¹⁾ + facktjg. ¹⁾																		
	Soldat- o. befälsutb. Fackutb. ²⁾ + facktjg. ²⁾																		
	Soldat- o. befälsutb. Fackutb. ³⁾ + facktjg. ³⁾																		
Läkare	Soldat- o. befälsutb. Fackutb. ⁴⁾ + facktjg. ⁴⁾																		Fortsatt tjänstgöring under 13.—18. månaderna.
Tandläkare	Soldat- o. befälsutb. Fackutb. ⁵⁾ + facktjg. ⁵⁾																		
Apotekare	Soldat- o. befälsutb. Fackutb. ⁶⁾ + facktjg. ⁶⁾																		
Veterinärer	Soldat- o. befälsutb. Fackutb. ⁷⁾ + facktjg. ⁷⁾																		
Tygtekniker	Soldat- o. befälsutb. Fackutb. ⁸⁾ + facktjg. ⁸⁾																		
Skyddstekniker	Sold. utb. Fackutb. ⁹⁾ + facktjg. ⁹⁾																		1.000 kronor uppdelat på de olika tjänstgöringsomgångarna i proportion till dessas storlek.
Radartekniker	Sold. utb. Fackutb. ¹⁰⁾ + facktjg. ¹⁰⁾																		
Fotografitekniker	Sold. utb. Fackutb. ¹¹⁾ + facktjg. ¹¹⁾																		
Signaltekniker	Sold. utb. Fackutb. ¹²⁾ + facktjg. ¹²⁾																		
Psykotekniker	Soldat- o. befälsutb. Fackutb. ¹³⁾ + facktjg. ¹³⁾																		
Forskningsmekniker	Sold. utb. Fackutb. + facktjg. ¹⁴⁾																		

¹⁾ Fullgöres efter avslutad klinisk tjg.

²⁾ Efter kurs i allm. kirurgi o. tandkirurgi.

³⁾ Efter avlagd farm. kan. examen.

⁴⁾ I princip inom ett år efter veterinärexamen.

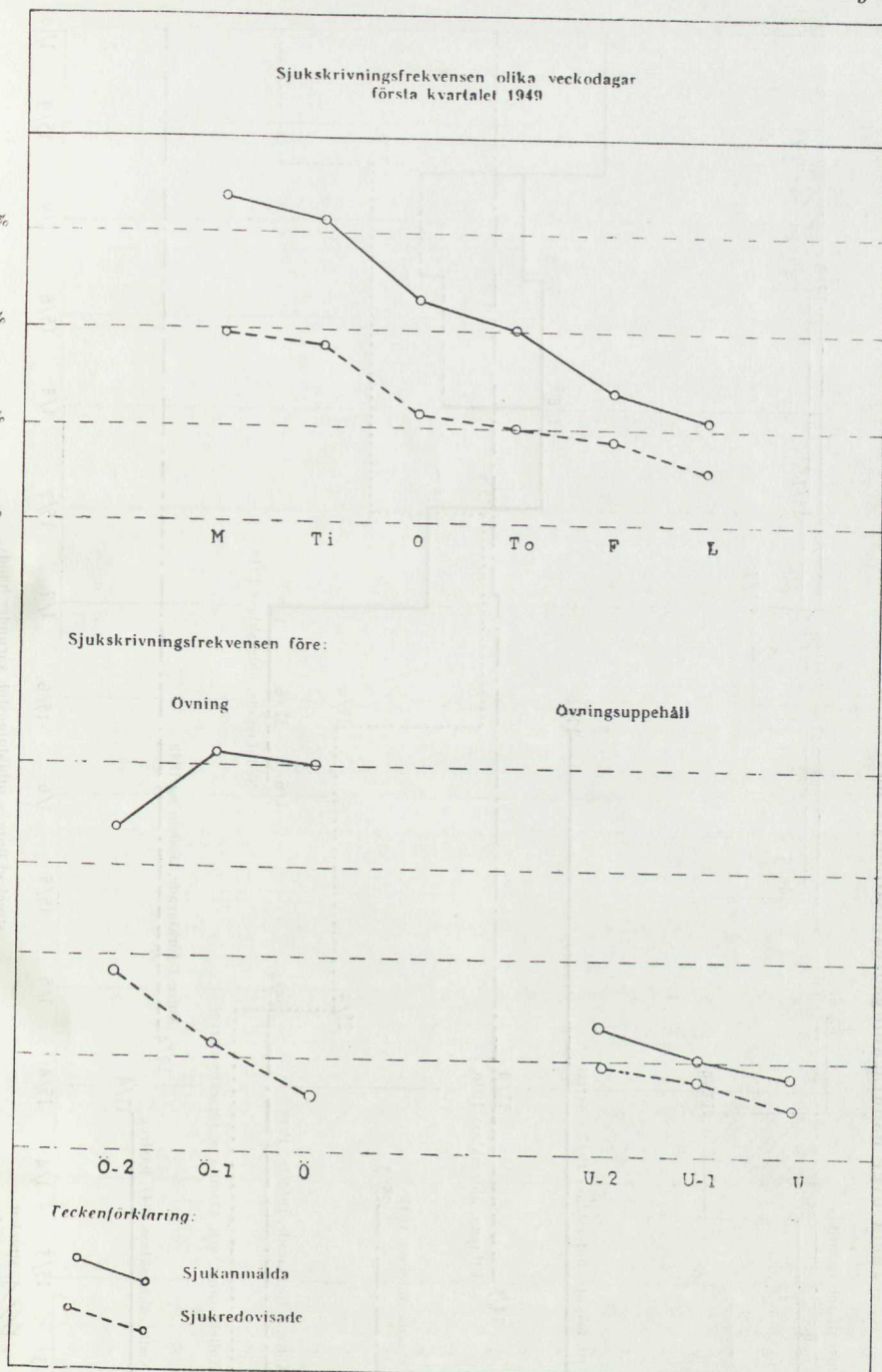
⁵⁾ I princip efter avlagd examen.

Utdrag ur »Personalorganisationen vid rationaliserat infanteriregementes stabs- och förvaltningsorgan m. m. enligt departementschefens förslag» (prop. 1947:130).

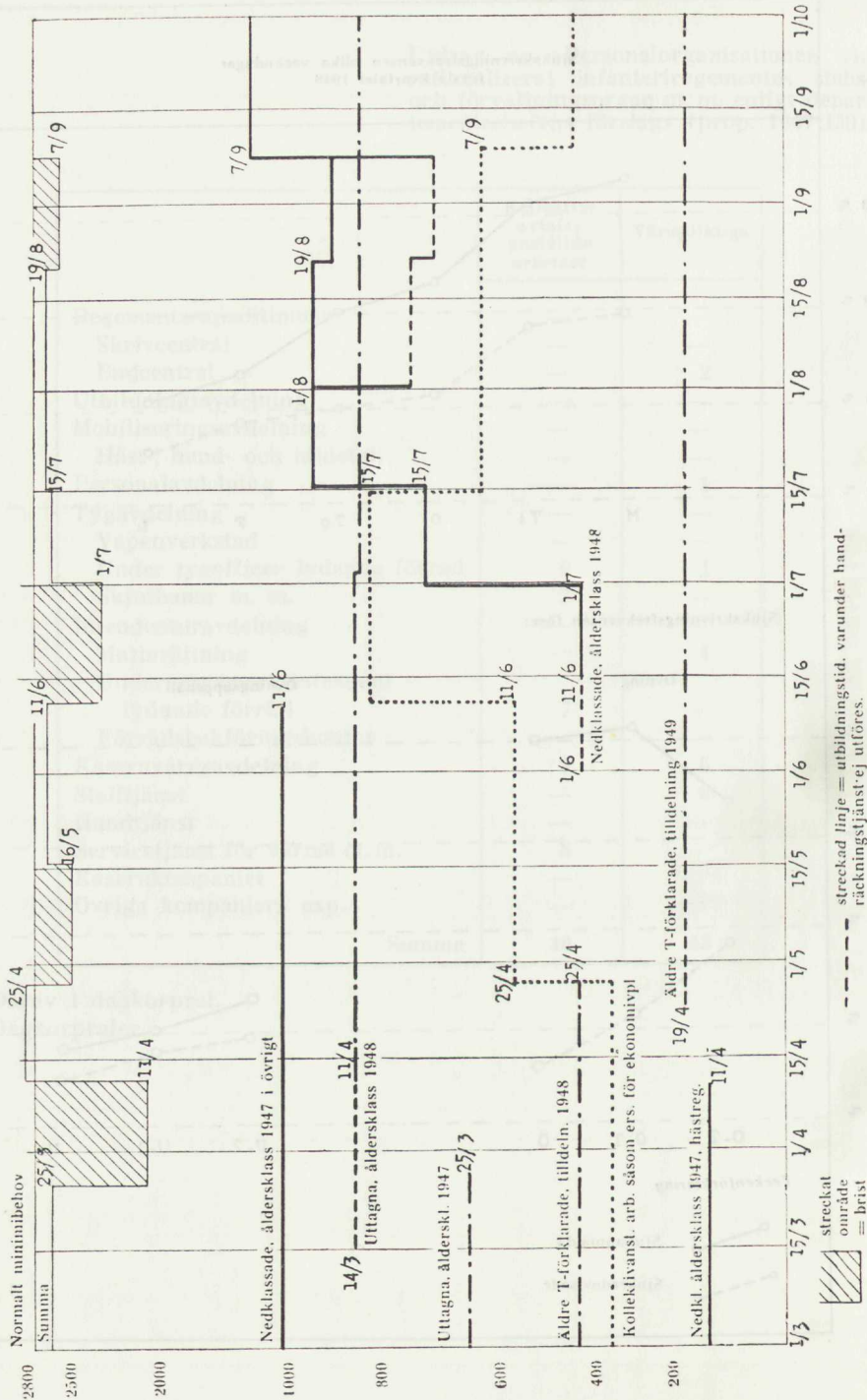
	Kollektiv- avtals- anställda arbetare	Värnpliktiga
Regementsexpeditionen	—	—
Skrivcentral	—	—
Budcentral	—	2
Utbildningsavdelning	—	—
Mobiliseringsavdelning	—	—
Häst-, hund- och bildetalj	—	—
Personalavdelning	—	1
Tygavdelning	—	—
Vapenverkstad	—	—
Under tygofficer lydande förråd	9	1
Skjutbanor m. m.	2	—
Intendenturavdelning	—	—
Matinrättning	—	4
Under regementsintendent lydande förråd	7	—
Förrådsbokföringskontor	—	—
Kasernvårdsavdelning	4	6
Stalltjänst	—	6
Hundtjänst	—	—
Servicetjänst för värme m. m.	8	—
Kasernkompaniet	—	11 ¹⁾
Övriga kompaniers exp.	—	22 ²⁾
Summa	30	53

1) Därav 1 dagkorpral.

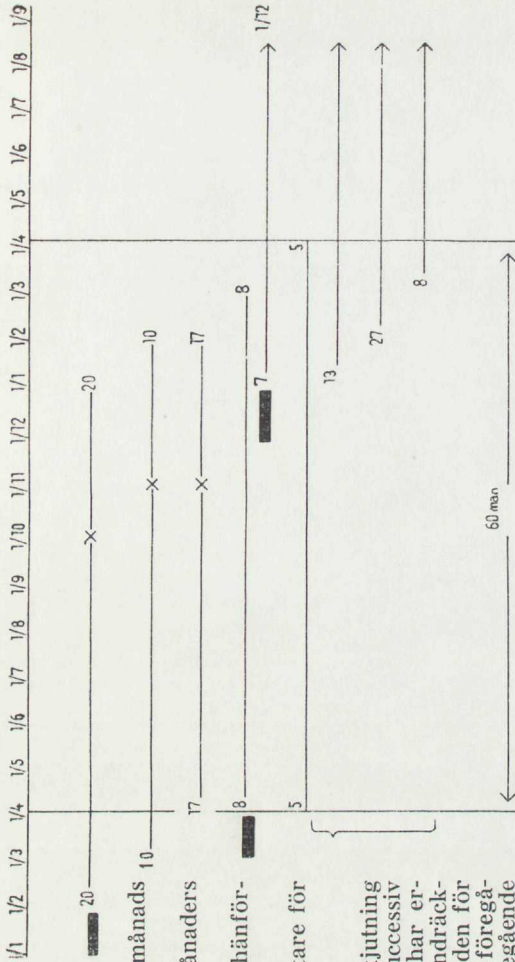
2) Dagkorpraler.

Tablå över handräckningsorganisationens ungefärliga utseende tiden 1 mars—30 september 1949.

Förslag till inryckningsschema för ekonomivärnpliktiga.

- a. 20 värnpliktiga, nedklassade i samband med inryckning föregående år.
- b. 10 värnpliktiga, nedklassade efter en månads tjänstgöring föregående år
- c. 17 värnpliktiga, nedklassade efter två månaders tjänstgöring föregående år
- d. $8 + 7 = 15$ värnpliktiga vid inskrivning hänförelse till besiktningssgrupp 4
- e. 5 kollektivanställda arbetare såsom ersättare för ekonomivärnpliktiga

Personal ur följande omgångar. Forskjutning i inryckningstider för att åstadkomma successiv avslösning. Inom det aktuella arbetsåret har erhållits $3 \times 13 + 2 \times 27 + 8 = 101$ handräckningsmånader av följande omgångar. Av den för det aktuella året avsedda styrkan ha till föregående och följande år överflyttats till föregående år $2 \times 20 + 10 = 50$ handräckningsmånader, till följande år $7 \times 8 = 56$ handräckningsmånader, tillhoppa 106 handräckningsmånader. Överskottet på 5 handräckningsmånader sammanhänger med att de 5 kollektivanställda avsetts för ett helt år = 60 månader i stället för den ursprungliga bristen på 55 månader.

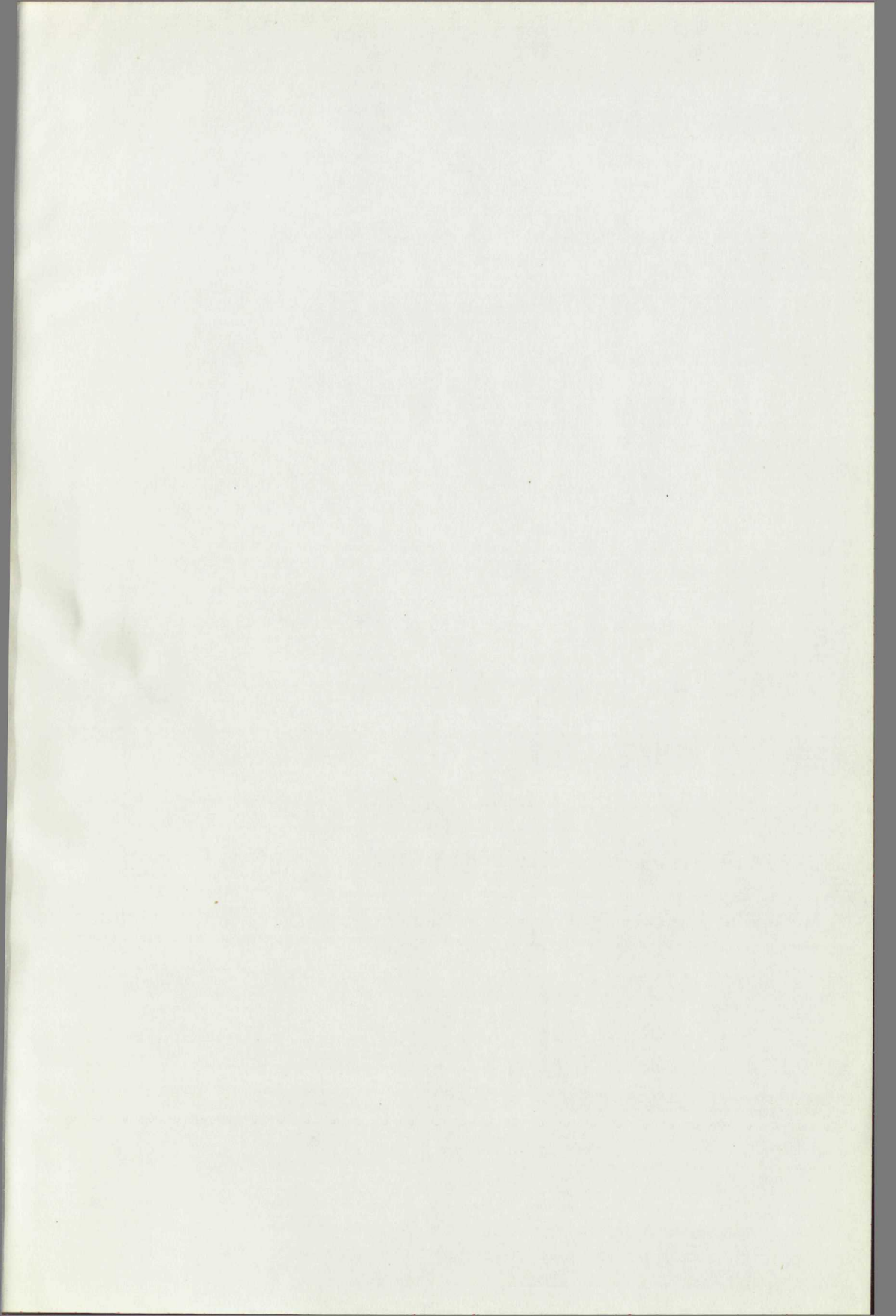
■ = en månads militärutbildning

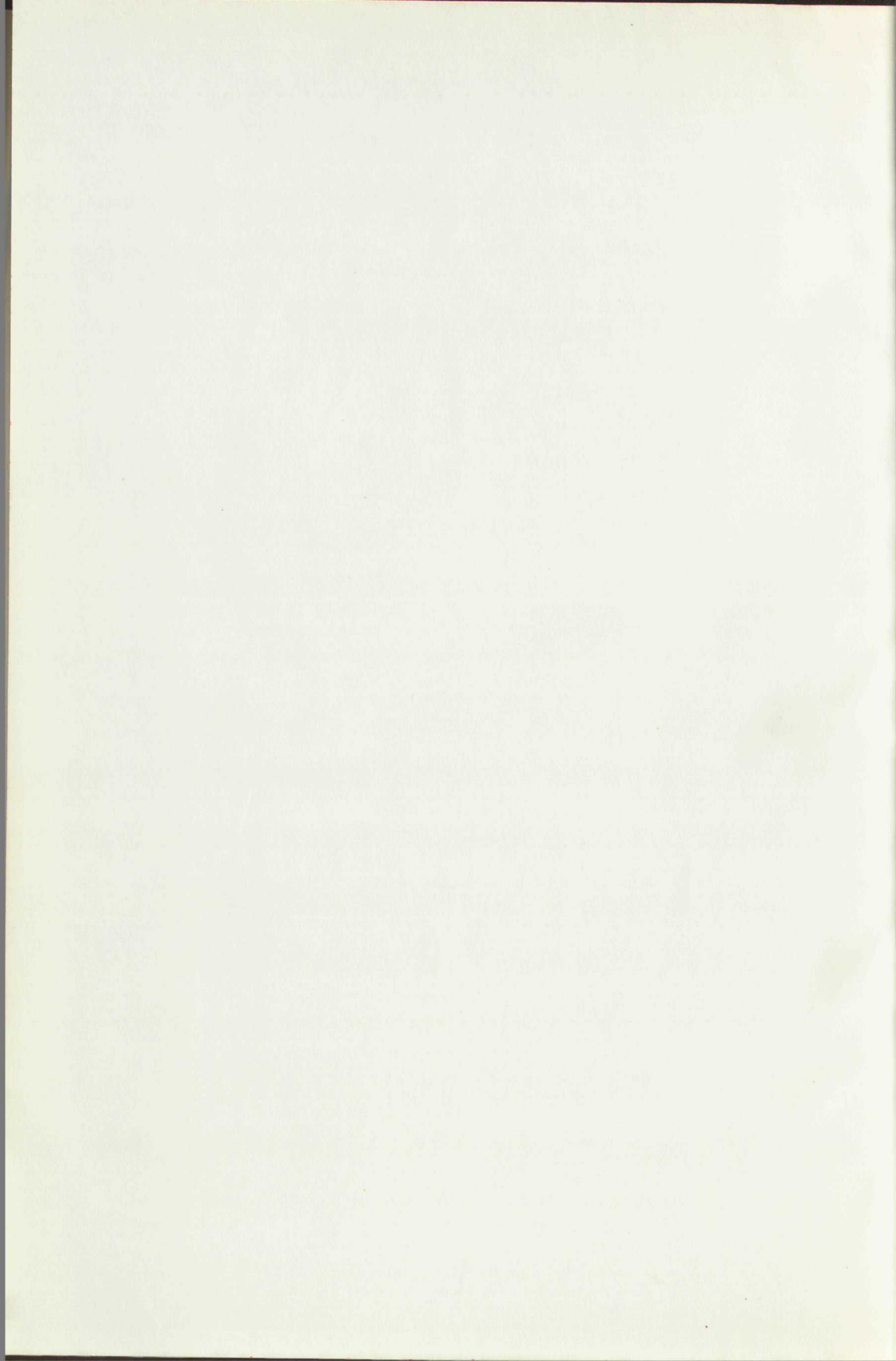
× = tidpunkt då första tjänstgöring avslutats andra året efter inskrivningsåret

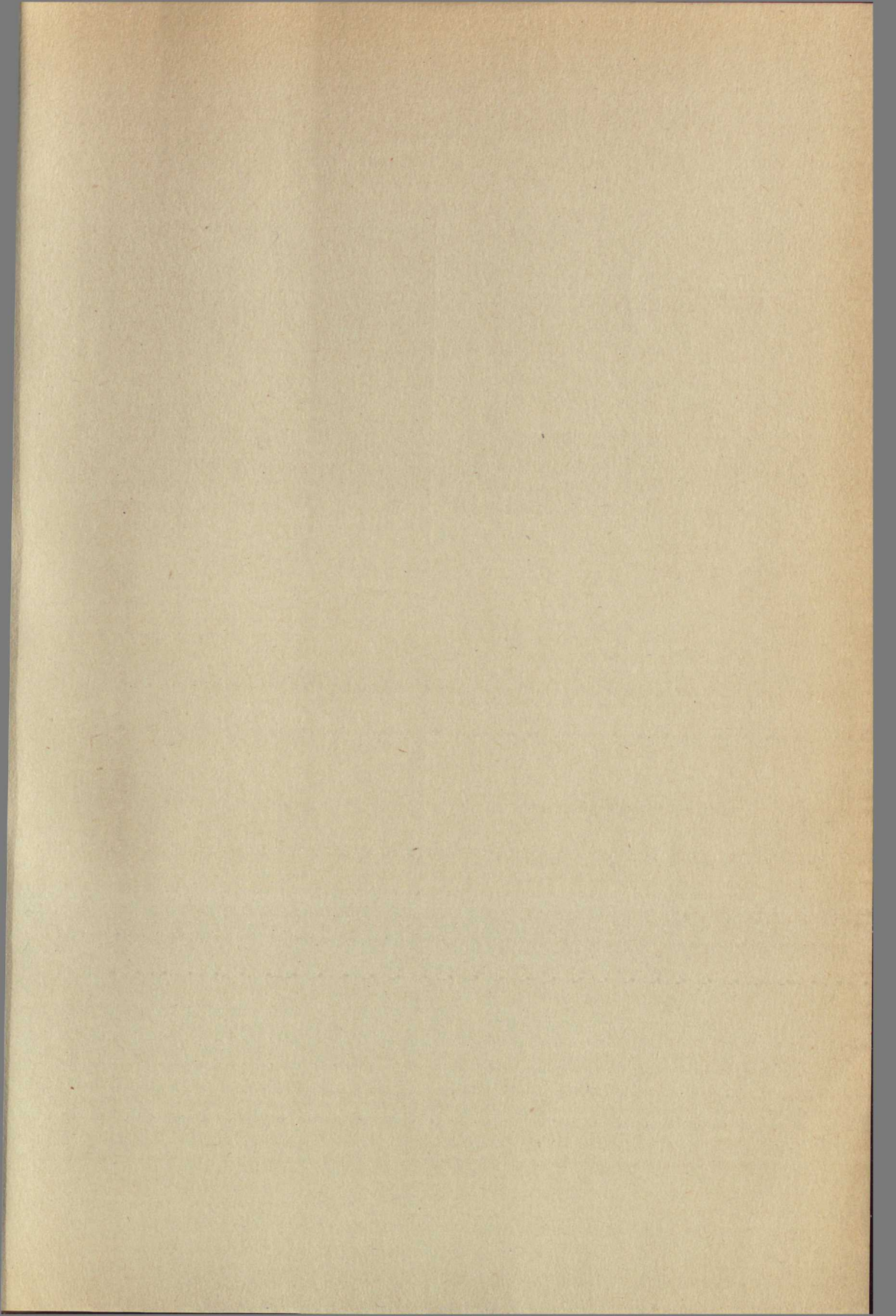

Table 1. Results of the experiment for the different treatments.

Treatment	Yield (t/ha)	Protein content (%)	Starch content (%)	Cellulose content (%)
Control	12.5	18.5	45.0	36.5
100 mg/kg	13.2	19.0	44.5	36.5
200 mg/kg	13.8	19.5	44.0	36.5
400 mg/kg	14.5	20.0	43.5	36.5
800 mg/kg	15.2	20.5	43.0	36.5
1600 mg/kg	16.0	21.0	42.5	36.5
3200 mg/kg	16.8	21.5	42.0	36.5
6400 mg/kg	17.5	22.0	41.5	36.5
12800 mg/kg	18.2	22.5	41.0	36.5
25600 mg/kg	19.0	23.0	40.5	36.5
51200 mg/kg	19.8	23.5	40.0	36.5
102400 mg/kg	20.5	24.0	39.5	36.5
204800 mg/kg	21.2	24.5	39.0	36.5
409600 mg/kg	22.0	25.0	38.5	36.5
819200 mg/kg	22.8	25.5	38.0	36.5
1638400 mg/kg	23.5	26.0	37.5	36.5
3276800 mg/kg	24.2	26.5	37.0	36.5
6553600 mg/kg	25.0	27.0	36.5	36.5
13107200 mg/kg	25.8	27.5	36.0	36.5
26214400 mg/kg	26.5	28.0	35.5	36.5
52428800 mg/kg	27.2	28.5	35.0	36.5
104857600 mg/kg	28.0	29.0	34.5	36.5
209715200 mg/kg	28.8	29.5	34.0	36.5
419430400 mg/kg	29.5	30.0	33.5	36.5
838860800 mg/kg	30.2	30.5	33.0	36.5
1677721600 mg/kg	31.0	31.0	32.5	36.5
3355443200 mg/kg	31.8	31.5	32.0	36.5
6710886400 mg/kg	32.5	32.0	31.5	36.5
13421772800 mg/kg	33.2	32.5	31.0	36.5
26843545600 mg/kg	34.0	33.0	30.5	36.5
53687091200 mg/kg	34.8	33.5	30.0	36.5
107374182400 mg/kg	35.5	34.0	29.5	36.5
214748364800 mg/kg	36.2	34.5	29.0	36.5
429496729600 mg/kg	37.0	35.0	28.5	36.5
858993459200 mg/kg	37.8	35.5	28.0	36.5
1717986918400 mg/kg	38.5	36.0	27.5	36.5
3435973836800 mg/kg	39.2	36.5	27.0	36.5
6871947673600 mg/kg	40.0	37.0	26.5	36.5
13743895347200 mg/kg	40.8	37.5	26.0	36.5
27487790694400 mg/kg	41.5	38.0	25.5	36.5
54975581388800 mg/kg	42.2	38.5	25.0	36.5
109951162777600 mg/kg	43.0	39.0	24.5	36.5
219902325555200 mg/kg	43.8	39.5	24.0	36.5
439804651110400 mg/kg	44.5	40.0	23.5	36.5
879609302220800 mg/kg	45.2	40.5	23.0	36.5
1759218604441600 mg/kg	46.0	41.0	22.5	36.5
3518437208883200 mg/kg	46.8	41.5	22.0	36.5
7036874417766400 mg/kg	47.5	42.0	21.5	36.5
14073748835532800 mg/kg	48.2	42.5	21.0	36.5
28147497671065600 mg/kg	49.0	43.0	20.5	36.5
56294995342131200 mg/kg	49.8	43.5	20.0	36.5
112589990684262400 mg/kg	50.5	44.0	19.5	36.5
225179981368524800 mg/kg	51.2	44.5	19.0	36.5
450359962737049600 mg/kg	52.0	45.0	18.5	36.5
900719925474099200 mg/kg	52.8	45.5	18.0	36.5
1801439850948198400 mg/kg	53.5	46.0	17.5	36.5
3602879701896396800 mg/kg	54.2	46.5	17.0	36.5
7205759403792793600 mg/kg	55.0	47.0	16.5	36.5
14411518807585587200 mg/kg	55.8	47.5	16.0	36.5
28823037615171174400 mg/kg	56.5	48.0	15.5	36.5
57646075230342348800 mg/kg	57.2	48.5	15.0	36.5
115292150460684697600 mg/kg	58.0	49.0	14.5	36.5
230584300921369395200 mg/kg	58.8	49.5	14.0	36.5
461168601842738790400 mg/kg	59.5	50.0	13.5	36.5
922337203685477580800 mg/kg	60.2	50.5	13.0	36.5
1844674407370955161600 mg/kg	61.0	51.0	12.5	36.5
3689348814741910323200 mg/kg	61.8	51.5	12.0	36.5
7378697629483820646400 mg/kg	62.5	52.0	11.5	36.5
14757395258967641292800 mg/kg	63.2	52.5	11.0	36.5
29514790517935282585600 mg/kg	64.0	53.0	10.5	36.5
59029581035870565171200 mg/kg	64.8	53.5	10.0	36.5
118059162071741130342400 mg/kg	65.5	54.0	9.5	36.5
236118324143482260684800 mg/kg	66.2	54.5	9.0	36.5
472236648286964521369600 mg/kg	67.0	55.0	8.5	36.5
944473296573929042739200 mg/kg	67.8	55.5	8.0	36.5
1888946593147858085478400 mg/kg	68.5	56.0	7.5	36.5
3777893186295716170956800 mg/kg	69.2	56.5	7.0	36.5
7555786372591432341913600 mg/kg	70.0	57.0	6.5	36.5
15111572745182864683827200 mg/kg	70.8	57.5	6.0	36.5
30223145490365729367654400 mg/kg	71.5	58.0	5.5	36.5
60446290980731458735308800 mg/kg	72.2	58.5	5.0	36.5
120892581961462917470617600 mg/kg	73.0	59.0	4.5	36.5
241785163922925834941235200 mg/kg	73.8	59.5	4.0	36.5
483570327845851669882470400 mg/kg	74.5	60.0	3.5	36.5
967140655691703339764940800 mg/kg	75.2	60.5	3.0	36.5
1934281311383406679529881600 mg/kg	76.0	61.0	2.5	36.5
3868562622766813359059763200 mg/kg	76.8	61.5	2.0	36.5
7737125245533626718119526400 mg/kg	77.5	62.0	1.5	36.5
15474250491067253436239052800 mg/kg	78.2	62.5	1.0	36.5
30948500982134506872478105600 mg/kg	79.0	63.0	0.5	36.5
61897001964269013744956211200 mg/kg	79.8	63.5	0.0	36.5
123794003928538027489912422400 mg/kg	80.5	64.0	0.0	36.5
247588007857076054979824844800 mg/kg	81.2	64.5	0.0	36.5
495176015714152109959649689600 mg/kg	82.0	65.0	0.0	36.5
990352031428304219919299379200 mg/kg	82.8	65.5	0.0	36.5
1980704062856608439838598758400 mg/kg	83.5	66.0	0.0	36.5
3961408125713216879677197516800 mg/kg	84.2	66.5	0.0	36.5
7922816251426433759354395033600 mg/kg	85.0	67.0	0.0	36.5
15845632502852867518708790067200 mg/kg	85.8	67.5	0.0	36.5
31691265005705735037417580134400 mg/kg	86.5	68.0	0.0	36.5
63382530011411470074835160268800 mg/kg	87.2	68.5	0.0	36.5
126765060022822940149670320537600 mg/kg	88.0	69.0	0.0	36.5
25353012004564588029934064107200 mg/kg	88.8	69.5	0.0	36.5
50706024009129176059868128214400 mg/kg	89.5	70.0	0.0	36.5
101412048018258352119736256428800 mg/kg	90.2	70.5	0.0	36.5
202824096036516704239472512857600 mg/kg	91.0	71.0	0.0	36.5
405648192073033408478945025715200 mg/kg	91.8	71.5	0.0	36.5
811296384146066816957890051430400 mg/kg	92.5	72.0	0.0	36.5
1622592768292133633915780102860800 mg/kg	93.2	72.5	0.0	36.5
3245185536584267267831560205721600 mg/kg	94.0	73.0	0.0	36.5
6490371073168534535663120411443200 mg/kg	94.8	73.5	0.0	36.5
1298074214633706907132624082286400 mg/kg	95.5	74.0	0.0	36.5
2596148429267413814265248164572800 mg/kg	96.2	74.5	0.0	36.5
5192296858534827628530496329145600 mg/kg	97.0	75.0	0.0	36.5
10384593717069655257060992658291200 mg/kg	97.8	75.5	0.0	36.5
20769187434139310514121985316582400 mg/kg	98.5	76.0	0.0	36.5
41538374868278621028243970633164800 mg/kg	99.2	76.5	0.0	36.5
83076749736557242056487941266329600 mg/kg	100.0	77.0	0.0	36.5

Statens offentliga utredningar 1949

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Utredning med förslag om lösdrivarlagens upphävande m. m. [4]
Kriminalvård i frihet. Fångvårdsstyrelsens utredning ang. skyddsarbetets organisation m. m. [6]
Betänkande ang. förbättrad insyn i enskilda företags ekonomiska förhållanden. [8]
Betänkande med förslag till lag om registrerade förordningar m. m. [17]
Betänkande med förslag till lag om sjömansskatt m. m. [27]
Betänkande med förslag till nya medborgarskapslagar för Danmark, Norge och Sverige. [45]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Kommunalförvaltning.

Kommunallagskommitténs betänkande 2 med förslag till ändrade bestämmelser om ersättning åt innehavare av kommunala förtroendeuppdrag. [24]

Statens och kommunernas finansväsen.

1944 års allmänna skattekommitté. 3. Betänkande ang. beskattning av realisationsvinster, m. m. samt ackumulerade inkomster. [9]

Politi.

Nationalekonomi och socialpolitik.

Betänkande med förslag till indexreglering av folkpensionerna. [7]
Utredning rörande folkpensionärernas bostadsförhållanden och bostadskostnader. [12]
P. M. med synpunkter på det svenska långtidsprogrammet. I anslutning till OEEC:s interimrapport. [15]
1945 års skogshärbärgesutrednings betänkande. 2. Utredning med förslag till lagstiftning rörande tillfälliga bostäder vid skogs- och flottnings- m. fl. arbeten. [19]
Statsmakterna och folkhushållningen under den till följd av stormaktskriget 1939 inträdda krisen. Del 9. Tiden juli 1947—juni 1948. [30]
Social upplysning. [31]
Utredningar i anslutning till 1949 års nationalbudget. [36]
Klientelet på arbetshemmen. En socialpsykologisk utredning om försunliga försörjare och störande understödstagare. [37]

Hälso- och sjukvård.

Betänkande om sinnessövräden. [11]
Betänkande med förslag till livsmedelsstadga m. m. [43]

Allmänt näringsväsen.

Elkraftutredningens redogörelse nr 2: 17. Redogörelse för detaljdistributörerna samt deras räkraftkostnader och priser vid distribution av elektrisk kraft. Värmlands län. [10] 2: 3—4. Uppsala län och Södermanlands län. [29] 2: 1—2. Stockholms stad och Stockholms län. [42]
Betänkande med förslag till vissa åtgärder till rationalisering av gat- och kantstensindustrin. [44]

Fast egendom. Jordbruk med binärningar.

Norrlandskommitténs principbetänkande. Första delen. Norrländska utvecklingslinjer. [1] Andra delen. Särskilda utredningar. [2] Tredje delen. Utåtanden och förslag i vissa frågor. [3]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Lagberedningens utlåtande angående lagstiftning om gräns mot allmänt vattenområde. [23]

Industri.

Handel och sjöfart.

Kvalitetsforskning och konsumentupplysning. [18]
Betänkande rörande avbetalnings- och förskottsköp m. m. [38]

Kommunikationsväsen.

Principer och metoder för kostnadsberäkningar vid statens järnvägar. [5] Bilagor. Produktions- och kostnadsstrukturen vid statens järnvägar. [14]
Svensk hamnbyggnadspolitik. [21] En generalplan för rikets farleder och hamnar. [33]
Betänkande med förslag angående ändrade grunder för fördelning och uttagande av kostnad för byggande och underhåll av skogsvägar. [34]

Bank-, kredit- och penningväsen.

1945 års bankkommitté. Betänkande med förslag om inrättande av en statlig affärsbank. [13]

Försäkringsväsen.

1945 års försäkringsutredning. 1. Principbetänkande rörande försäkringsväsendet. [25] 2. Betänkande med förslag till lag om trafikförsäkring m. m. [26]

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Dissenterlagskommittén. Betänkande med förslag till religionsfrihetslag m. m. [20]
Folk- och skolbibliotek. Betänkande och förslag avgiven av folkbibliotekssakkunniga. [28]
Yrkesutbildning för varubud m. fl. [32]
Skolöverstyrelsens utlåtande över vissa av 1940 års skolutrednings betänkande och 1946 års skolkommissions principbetänkande jämte sammanfattning av avgivna yttranden. [35]
Betänkande angående statens konstsamlingars organisation och lokalbehov. [39]
Betänkande med förslag angående förenklat rekvisitions- och granskningsförfarande beträffande vissa statsbidrag till folkskoleväsendet. [40]
Betänkande och förslag angående studehjälperksamheten vid de allmänna läroverken m. fl. statliga och statsunderstödda läroanstalter. [41]

Försvarsväsen.

Promemoria över preliminär utredning rörande befälsrekryteringen inom försvaret. [16]
Betänkande rörande gallring av handlingar hos vissa av försvarets myndigheter. [22]
Betänkande med utredning i vissa värnpliktsfrågor. [46]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.

Stockholm 1949

Katalog och Tidskriftstryck